Pannonia Books
2 Spadina Road
Toronto 4, Canada



Szigligeti

ÉLŐ KÖNYVEK
★
MAGYAR KLASSZIKUSOK

AZ ELŐSZÓT ÍRTA

GRÓF KLEBELSBERG KUNO

ÉLŐ KÖNYVEK
★
MAGYAR KLASSZIKUSOK

XXXV. KÖTET

A BEVEZETÉSEKET IRTÁK

Ambrus Zoltán
Baltazár Dezső
Berzeviczy Albert
Császár Elemér
Dézsi Lajos
Galamb Sándor
Hevesi Sándor
Kapi Béla
Kéky Lajos
Kozma Andor
Lányi József
Négyesy László
Pekár Gyula
Pintér Jenő
Voinovich Géza
Radó Antal
Rákosi Jenő
Ravasz László
Sajó Sándor
Szász Károly
Tordai Ányos
Vargha Gyula



A KISFALUDY-TÁRSASÁG
MEGBIZÁSÁBÓL KIADJA
A FRANKLIN-TÁRSULAT BUDAPESTEN

SZIGLIGETI EDE MUNKÁI

SZÍNMŰVEK

SZÁSZ KÁROLY BEVEZETÉSÉVEL



A KISFALUDY-TÁRSASÁG
MEGBIZÁSÁBÓL KIADJA
A FRANKLIN-TÁRSULAT BUDAPESTEN

PH
3132
K5
köt. 35

Nyomatott finom famentes pehelykönnyű
papiroson a Franklin-Társulat betűivel.



1090163

SZIGLIGETI.

Írta Szász Károly.

Mikor a mult század harmincas éveiben, Kisfaludy Károly kora halála után, közönség, kritika és színészet egyaránt epedve várta a mesternek igazán nyomába lépni tudó utód megjelenését, egy, a vidékről mérnöki tanulmányokra a fővárosba jött húszesztendős fiatalember, *Lidércek* című háromfelvonásos «tüneményes» vígjátékát — múzsájának a német romantika apadni kezdő emlőjén nevelt satnya szülöttjét, mely sem a kinyomatást, sem az előadás keresztségét nem érte meg soha — 1834-ben benyujtotta az akadémiához. Ki gondolta volna akkor, hogy ennek a nagyon gyenge kis munkának szerény szerzője néhány év mulva legbuzgóbb drámaírója lesz a magyar színpadnak, csakhamar vállaira veszi s derekasan viszi az eredeti műsor nem könnyű terhének javarészét, s több mint négy évtizeden át nem szűnő lelkesedéssel, fényes találékonysággal, szinte szédítő termékenységgel, az igazi hivatottság nyomában járó hatással dolgozva, méltó utódjává válik Kisfaludynak, kinek nevével az övé szorosan egybeforrva: ez a *Szigligeti* név a magyar drámairodalom egyik legfontosabb és legérdekesebb fejezetének élére kerül?!

A Szigligeti név csak fölvett név. Eredetileg Szathmáry Józsefnek hívták a későbbi nagy drámaírót, aki mint régi biharmegyei nemesi család sarja, Szathmáry Elek ügyvéd és birtokos fia — nyolc gyermek egyike — 1814 március 8-án született Nagyváradon. A kis fiú kép-

zeletét már korán kezdte vonzani a színház. Tizenkét esztendős korában a szénapadláson díszítményeket festett a kocsiszínben összetákolt színpad számára, melyen aztán a látott darabok nyomán pajtásaival előadásokat tartott s a mellett maga készítette babákkal is adogatott elő tragédiákat és komédiákat. Tizennyolc éves korában persze hogy színész akart lenni, de viszont mi természetesebb, hogy apja — bár akkori felfogás szerint szabadelvű, felvilágosodott ember volt — hallani sem akart erről. A fiú mérnöki pályára lépett, két évig gyakornokoskodott, aztán 1834-ben fölkerült Pestre, elméleti tanulmányok végzésére.

A fiatal mérnökjelölt — aki már Váradon félistenekként tisztelte Thália papjait, még az utcán is megilletődve csodálva meg őket — a budai Várszínháznak is buzgó látogatója lett, s Grillparzer akkortájt igen divatos *Ősanya* című végzettragédiájának kitűnő előadásán — melyben a híres Kántorné, Megyeri és Bartha szerepeltek — olthatatlan lánggal lobogott föl lelkében kedvének és hivatásának régóta izzó parazsa. Beállt a budai színésztársaságba 30 váltóforint havidíjjal s Döbrentei igazgató adta neki — Kisfaludy Sándor egyik regéje nyomán, a szépen hangzó Szigligeti nevet. Táncolni eléggé jól tudott az újdonsült teátrista, de az csakhamar kitűnt, hogy a színészi ábrázoló és kifejező képességet megtagadták tőle az istenek. Játszott ugyan éveken át, de egyúttal a drámaírásnak is nagy buzgalommal nekiesvén, a babér ebbeli működéseért jutott mind bokrosabban osztályrészeül.

Már előadó színészkedése idejében is résztvett az igazgatási teendők ellátásában. Ügyelő, majd rendező lett s ez a munkaköre színészi működésének abbanhagyása után is megmaradt, sőt folyton bővült és sikerekben gazdagodott. Mint titkár, majd mint dramaturg, végre mint drámai igazgató, soha nem szűnő, nem is apadó kedvvel, lelkességgel dolgozott a rá nézve mindent je-

lentő Nemzeti Színház érdekében, melynek ott volt bölcsejénél, melyet híven szolgált jó és rossz időben, mely igénybe vette teljes munkaerejét, lekötötte egész egyéniségét, melynek köszönhette élete minden diadalát s tulajdoníthatta lelke minden keserűségét. Színházigazgatónak lenni a legnehezebb feladatok egyike, mert a közönség és a kritika, a szerzők hada és a színészek tábora: kényes ízlésű, követelő, szeszélyes tényezők. Talán senkinek sincs annyi ellensége, mint egy színház igazgatójának, különösen ha maga is drámaíró. Ám Szigligeti becsülettel megbírkózott a nehéz feladattal, s ha érezte is, nem panaszolta fájdalmait, elszenvedte s el is feledte a méltatlan támadásokat, melyekben bőven volt része. S mikor 1878 január 19-én, régi szívbaja következtében hirtelen elhúnyt: azzal a megnyugtató tudattal térhetett örök pihenőre, hogyha nem nyert is jutalmul annyi elismerést, amennyit megérdemelt, de egész életét, minden tehetségét a magyar színpadnak és drámairodalomnak szentelte, lelkes és becsületes törekvéssel.

Szigligeti első előadott darabja a *Megjátszott csehek* című ötfelvonásos romantikus dráma volt, mely 1835. márciusában került színre a budai Várszínházban s a közönségnek tetszett. Ezután a fiatal író — Kisfaludy Károly és Vörösmarty példájára s a magyar dráma hagyományaihoz híven — a történeti tárgyú drámához fordul. 1836-ban színre került *Dienes, vagy a királyi ebéd* című szomorújátékát — mely az akkor divatos francia modorban regényességgel és borzalommal volt telítve — első igazi sikereként jegyezhetjük föl. A siker ragadta magával az úgyis rendkívül gyorstollú ifjú drámaírót, a megkezdett úton, s a következő esztendőkben egyre-másra jelentek meg magyar történeti drámái a színpadon. Nevezetes mozzanata pályájának 1840-ben színrekerült *Rózsa* című történeti vígjátéka, mely tudós társasági jutalmat nyert és sokáig

nagy tetszéssel adatott. Ebben a már egészen önálló felfogásra valló darabban bontakozott ki először Szigligeti igazi vígjátékírói tehetsége.

A legnevezetesebb forduló azonban Szigligetinek termékenységben és sikerekben egyaránt gazdag pályáján az 1843-ban bemutatott *Szökött katona*, melynek hatása szinte leírhatatlanul nagy volt. Ez volt első népszínműve, mely az akkori idők népét szerepelteti néhány kitünően sikerült alakkal, kiknek ajkán a magyar nóta édes-bús hangjai zendültek meg, valósággal megmámorosítva a közönséget. A *Szökött katona* nem lankadó diadalához aztán egy évre rá már új népszínművének, a *Két pisztoly*-nak jelentős sikere járult, míg 1845-ben első, igazán számbavehető tragédiája, a *Gritti* című talált nagy tetszésre.

De minden év meghozta a maga új Szigligeti-darabjait, hármasával, négyesével. 1838-tól, a Nemzeti Színház megnyitását követő esztendőt kezdve, három évtizeden át egészen a korszakalkotó nagy politikai kiegyezés évéig, 1867-ig, nincs egyetlenegy esztendő sem, melyben ne lett volna *Szigligeti*-bemutató, sőt az is ritka év volt, melynek műsorán csak egy új darabja szerepelt volna a mind népszerűbbé váló szerzőnek. Szinte természetes, hogy ilyen óriási termékenységgel a darabok belbecse, sőt külső hatása sem állhatott mindig arányban. Volt néhány bukásban is része, de 1847-ben a *Csikós* című népszínmű, 1848-ban pedig a *II. Rákóczi Ferenc fogsága* című történeti dráma megint nagy sikert hozott a lankadatlan szerzőnek. Amaz, tiszta, világos szerkezetén kívül a két csikósban : az öreg, ravasz Mártonban s a fiatal, szerelmes, tüzes Andrisban, oly kitűnően megfigyelt és megrajzolt alakokat adott a pusztai népéletből, hogy az ezek szereplése nyomán támadt óriási hatás feledtette a cselekvény lélektani sekélyességét. A *Rákóczi Ferenc fogsága* pedig — bár drámának nem valami elsőrangú alkotás, de történeti vázlatnak

nem rossz s az 1848-iki magyar szabadságharc forró levegőjébe annyira beleillett, hogy hatalmasan meg tudta ragadni az időszerű vonatkozások iránt akkor oly fogékony közönség lelkét.

Mikor pedig 1849-ben a harcmezőre terelt magyar ügy hosszú időre — akkor úgy látszott: örökre — elbukott s nehéz gyász borult a multat és jövendőt keservesen megbűnhödött nemzetre: a színpadon megjelent Szigligetinek talán legvígabb s legsikerültebb darabja, a mindmáig legjobbnak tartott magyar bohózat, *Liliomfi*, mely páratlanul friss leleményével, egészséges humorával, ügyes meséjével s a magyar kisvárosi életnek a középosztályból, a színészek világából és a nép köréből vett alakjaival, nagy külső hatása mellett valamennyi Szigligeti-darab közt leginkább járult hozzá szerzője nevének halhatatlanná tételéhez. E darabnak kedves, friss szinekben tarkálló szövete lenge és könnyed, amilyennek lennie kell az effajta vidám játékoknak, de biztos kéz szőtte tartóssá, hogy dacoljon idővel és a divat változásaival.

A szabadságharc leveretése utáni időszakban később sem pihent Szigligeti tolla. Több darabja azonban úgyszólván nyom nélkül múlt ki a színpadról, míg a *Házassági három parancs* című, franciás modorban írt bohózata és a *Nagyapó* című kedves, mulatságos népszínműve — 1851-ben — eléggé tetszett. Színpadi hatást ugyan nem tett s az irodalomtörténészek részéről sem talált elég méltánylásra *IV. Béla* c. történeti drámája (1852), mely pedig az elaggott nagy királynak s megkoronázott fiának, Istvánnak személyében a vénség meggondolatlanságának és a fiatalság lobbanékonyságának összeütközését Szigligetinél nem mindennapi biztossággal szőtt lélektani indítékok alapján és sikerült jellemrajzokkal támogatva tárgyalja és Mária királyné alakjában az anyai szeretetnek gyönyörű megtestesítését nyujtja. Nagy külső hatást tett s ma is kedvelt darab a *Cigány* című, irodalmi szempontból is igen sikerült

népszínmű (1853), mely az öreg dádé alakjában a legköltőibb eszközökkel elmélyített s művészi élethűség tekintetében is megkapó jellemrajzot ad. 1856-ban — mely év nem kevesebb, mint hét új Szigligeti-darabot hozott — a *Dalos Pista* című, nótákkal tarkított eléggé ügyes vígjáték s a *Világ ura* című történeti szomorújáték — melynek hőse a hatalmát saját fiától féltő Constantinus, bizánci császár — a víg és komoly nemben egyforma előszeretettel dolgozó írónak figyelemreméltóbb termékei közé tartoznak.

1857-ben is volt két jelentősebb sikere az írói pályán még mindig fölfelé haladó Szigligetinek : *A mama* című vígjáték, mely az akkor még el nem nyűtt anyóskérdést viszi — jó alakok segélyével, finoman mulatságos mese keretében színpadra — és a *Béldi Pál* című történeti szomorújáték. Az előbbinek sikerén fölbuzdulva, megint a családi élet körében keresett vígjátéktárgyat Szigligeti, s a gróf Teleki-jutalommal kitüntetett *Fenn az ernyő nincsen kas* című, rímes versekben írt darab — mely 1858-ban került színre — igazolta és bokrosította az akadémiai koszorút s a leányait jól férjhez adni kívánó nagyzoló mamának és a papucshős papának, de különösen a jószívű, könnyelmű fiatal gavallérnak, Rejteinek kitűnően megrajzolt alakja — melyben a kedves Szerdahelyi Kálmán, majd később a geniális Halmi Ferenc jeleskedett — hosszú időre biztosította e darab színpadi életét.

Néhány éven át aztán nem kereste föl igazi siker a nagyon is sokat dolgozó szerzőt. 1862-ben azonban új dicsőséget hozott neki a *Nőuralom* című vígjáték, mely megint a középosztályú családok köréből vette jól szerkesztett meséjét s pompásan eltalált alakjait : az uralkodni vágyó asszonyt és okos férjét, valamint a kártyás férjet s szelíd, okos feleségét. A következő évbeli Szigligeti-darabok közül pedig a *A lelenc* című népdráma vált ki — drámai erő és költőiség tekintetében egyik leg-

jelesebb alkotása az általában inkább szárazság felé hajló írónak.

Azután ismét néhány balsiker következett, viszont az 1865. évhez megint egy jelentősebb siker emléke fűződik. E sikert *A fény árnyai* című, szintén Teleki-jutalmat nyert, igen jól megszerkesztett s nagyon érdekesen megírt társadalmi szomorújátékkal aratta az író, mely a francia drámai iskola szabályai és fogásai szerint készült, hősnője is francia marquise, aki könnyelmű költekezésével anyagi romlásba, majd őrültségbe hajtja férjét, a gazdag magyar urat. Ha a kritika több fogyatkozására mutathatott is rá, tagadhatatlan, hogy e darab nagy színpadi hatást tett.

Az ötven évet már meghaladott s nyolcvannál több darabot írt Szigligeti nemcsak fáradtnak nem látszott, hanem drámaírói pályája még — mondhatni — emelkedőben volt. Ámbár a következő három esztendőben megint volt része több sikertelenségben, az 1868-ban színre került *Trónkereső* című történeti szomorújátéka — mit az Akadémia az önálló becset feltételező gróf Karátsonyi-jutalommal tüntetvén ki, ezzel a legnagyobb elismerés koszorúját fonta az érdemes író homlokára — a komoly nemben Szigligetinek határozottan legtökéletesebb alkotása, mely mély hatást tett és nemcsak az egykori kritika ismerte el valódi irodalmi értékét, hanem az ítéletet azóta az elfogulatlan irodalomtörténet is szentesítette.

Az 1869. év azért mondható nevezetesnek, Szigligeti életében, mert három évtized óta ez az első esztendő, amely új darabja nélkül mult el. Talán fáradt is már, kimeríthetetlennek látszó vénája apadni kezdett, a Nemzeti Színháznál betöltött munkaköre mindjobban igénybe vette munkaerejét, de azért az életéből még hátralévő tíz esztendő alatt is buzgón dolgozott irodalmi téren s még tíz új darab került tőle színre. Ezek közül a Balázs Sándorral együtt írt *Strike* (1871) és a Jókai egyik elbeszélése

nyomán készült *Háromszéki leányok* (1874) határozott színpadi sikert aratott. 1872-ben adott századik darabja, a XVIII. században Dániában játszó *Struensee* című tragédia, Sardou modorában ügyesen van megszerkesztve s tragikai felfogásra is jó darabnak mondható. 1873-ban színrekerült, akadémiai koszorús *Valéria* című történeti szomorújátéka pedig — II. Justinianus bizánci uralkodó korából — legszebb munkáinak egyike, mely méltán vívta ki úgy a közönség, mint a kritika elismerését.

Szigligeti, száznál több darabjával, a legtermékenyebb magyar drámaíró. Bár tehetsége inkább a könnyedébb, vígabb műfajokra utalta, mégis munkáinak körülbelül felét a komoly drámák és szomorújátékok foglalják el s a művek másik részének megint a fele a népszínművekre esik — melyek közt több szintén a komoly nemhez számít — s munkáinak csak negyedrészét teszik a vígjátékok.

Szomorújátékainak túlnyomó része történeti tárgyú s közülök legtöbb a magyar történet zivataros századaiból veszi meséjét. Ezekben Szigligeti szinte végigmegy az egész történeten, feldolgozva annak drámatárgyul kínálkozó számtalan mozzanatát. De szinte túlságosan ragaszkodott a történeti tényekhez, helyzetekhez, ami részben költői képzelőereje fogyatékosságának tulajdonítható. Mert míg kitűnő érzéke volt a tárgy megválasztása iránt s míg éles szemmel fel tudta ismerni annak drámaszerű vonásait és vonatkozásait, s remekül el tudta készíteni darabjai vázát s ügyesen rászabni a darab meséjét, addig a lélektani megokolásban, a szenvedély rajzában, a magával ragadó fenséget kívánó dikcióban képességei és eszközei felettébb fogyatékosak voltak, gyakran egészen hiányoztak. De történelmi és dramaturgiai elmélyedő tanulmányai — mely utóbbiakról *A dráma és válfajai* című érdekes elméleti munkájában is bizonyságot tett — a színfalak világában eltöltött munkásélet gazdag tapasztalatai s rendkívüli termé-

kenysége nyomán szerzett gyakorlata, pályája utolsó évtizedének küszöbén odáig segítették tehetségét, hogy a XII. század első felében játszó s a fattyú Borics történetét tárgyazó, már említett *Trónkereső*-ben a legsikerültebb magyar szomorújátékok egyikét nyujthatta. Ez igen jól kigondolt tragédiában a jellemrajz is biztosabb, erőteljesebb, mint Szigligeti többi szomorújátékában, bár e tekintetben itt is van hiány és pedig a darab hősének lélekrajzában. Borics nem eléggé aktív hős, itt-ott melodramatikus ellágyulások vesznek rajta erőt s csak mások mozdítják újabb cselekvésre. S tragikuma is erősebb lenne, ha szenvedélyes szerelemre gyúlna Rózsa iránt s ezzel a bűnével maga hívná ki végzetét : a Judit bosszúját, ami így csupán alaptalan gyanura támaszkodik. Ha ez a hiányosság nem lenne s ha a dikció heve és fensége is megfelelne a koncepció erejének : e darab egészen elsőrangú alkotásnak lenne mondható.

Víg nembeli kiváló alkotásait már említettük s röviden méltattuk. De legkülönlegesebb munkái Szigligetinek — népszínművei. A népszínművet sokáig írók és kritikusok egyaránt külön vegyes műfajnak tartották, amely komoly és víg alakok s helyzetek szövevényeiből keletkezik, de sem tiszta vígjáték, sem tiszta szomorújáték nem lehet. E szűk körre korlátozással voltaképpen elzáratnék a népszínmű elől a fejlődés útja, amit Szigligeti is észrevett és — mint ahogy Gyulai a Szigligeti fölött tartott emlékbeszédben helyesen mutat rá — maga kereste a fejlesztés útjait, mikor a megállapított utasítástól eltérőleg hol a dal elhagyásával komoly népdrámává *(Lelenc)*, hol a vidám elem túlsúlyával énekes bohózattá vagy vígjátékká tette népies elemeket is tartalmazó darabjait *(Liliomfi, Nagyapó)*.

Éppen itt van a népszínmű sokat hánytorgatott kérdésének punctum saliens-e. A népszínmű voltaképpen éppoly kevéssé külön műfaj, mint ahogy nem lehet annak mondani a főrangúak világában, vagy az úri

középosztály körében, vagy a munkások közt játszó darabokat. A népszínmű igazában csak tárgyválasztás kérdése. Lehet írni tisztára népies körben mozgó tragédiát, vígjátékot, középfajú színművet s bohózatot egyaránt s ezek, ha már a személyek társadalmi helyzete szerint akarjuk a darabokat minősíteni, mind nevezhetők általánosságban népszínműveknek. Így fogva föl a dolgot, a népszínmű fejlődése beláthatatlan — viszont, ha megmaradnánk ama fölfogás mellett, hogy a népszínmű okvetetlenül tragikai és komikai vegyületből származó drámai középfaj : akkor igen hamar végleg elsorvadna — mert teljesen sablonszerűvé válnék — ez a mesterségesen korlátozott népszínmű. E téves fölfogás nyomán egy darabig valóban erősen pangott is, míg újabban, mikor íróink kezdenek tiszta drámai fajokat is írni, népies tárggyal, remélhetőleg megindul renaissance-a a népszínműnek, amit némi előzmények után Szigligeti teremtett meg, annál értékesebb örökségként hagyva hátra népszínműveit, mert a további fejlődés irányát is kijelölte néhány kísérletével, amelyekben népies tárgyat tiszta drámai műfajok formájában dolgozott föl.

A népszínmű Szigligetinél nemcsak éppen a színházi műsor gazdagítása folytán jelentős. Jól mondja Gyulai a már említett emlékbeszédben, hogy «Szigligeti népszínműveivel élénk részt vett azon diadalmas harcokban, amelyek társadalmi és politikai intézményeinket átalakították s őt nemcsak a drámaíró, hanem a hazafi koszorúja is megilleti». A *Szökött katona* például — mely a katona-fogdosás brutális, középkorias intézményét teszi gyűlöletessé, a nélkül, hogy az iránydarabok rikító szineiből és bántó moralizálásából valami is volna benne — nagy színpadi hatását annak köszönhette, hogy az akkori idők hangulatából fakadt, a mindjobban uralkodni kezdő reformeszméknek adott megrázó hangot és találó kifejezést, jelentősége pedig az, hogy e hangulatot

fokozta, ez eszméket terjesztette és fejlesztette és így, míg előbbre vitte irodalmunkat, egyúttal előbbre vitte politikánkat is, támogatta és élesztette általában azt a nép-nemzeti irányt, melynek irodalmi és közvetve politikai téren való diadalmas kibontakozásában ilyen módon jelentékeny része van Szigligetinek is. A *Csikós*-ban a jobbágyságnak, meg az ősiségnek, az új időkbe szintén bele nem illő emez intézményeknek tarthatatlansága van feltüntetve. A *Ket pisztoly*-ban viszont a régi vármegye igazságszolgáltatása, különösen börtönrendszere kerül a szerző jogos kritikája alá.

Ime, vázlatosan Szigligeti termékeny drámaírói pályája, melynek sok színpadi s több igazi drámai sikere is volt, legnagyobb jelentősége azonban nem annyira elemeiben, mint összhatásában van. Szigligeti a korabeli közönségnek kedvelt színpadi írója volt, az 1837-től 1867-ig terjedő három évtized alatt a Nemzeti Színház drámai előadásainak több mint egyharmad része az ő darabjaira esett, de munkásságát a kritikusok és irodalomtörténészek — bár érdemeit nagyjában kénytelenek voltak mind elismerni — mindezideig, kevés kivétellel, nem méltatták azzal a nyomatékkal és melegséggel, amit ez, a páratlan termékenységű, ritka színpadi érzékű, egészen a magyar érzés- és gondolatvilágban mozgó író igazán megérdemel. Miután — a darabok számából következtetve — legnagyobb előszeretettel a szomorújátékot művelte s miután írói tehetségéből éppen a dikciónak fenségesen megrázó ereje hiányzott s mert meseszövő képessége a költői kidolgozás rovására szinte túltengett, sokan nagyobb hamarsággal, mint igazsággal, több rosszindulattal, mint tárgyilagossággal emlegetik és hánytorgatják árnyoldalait. Pedig ezek eltörpülnek érdemei mellett. Szigligeti pályája szinte egyenes folytatása — emelkedő irányzattal — a Kisfaludy Károlyénak. Mikor Kisfaludy után drámairodalmunk — a mester hagyományai ellenére — az úgynevezett akadémiai

könyvdrámák útvesztőjébe tévedt, részint pedig a német, majd a francia romanticizmus hajmeresztő túlságait utánozta s mikor a nagynehezen állandósult színpadot az a veszedelem kezdte fenyegetni, hogy nem akad vérbeli irója s így nem lesznek igazi sikerei: akkor indult meg a színpadi hatás iránt ritka érzékkel bíró de annak minden túlzásától józanul tartózkodó, a technikában a külföldi íróktól sokat tanuló, ám darabjaiban tisztára magyar gondolatokat és érzéseket termelő s terjesztő Szigligetinek munkássága, mellyel műsort adott a Nemzeti Színháznak s onnét a vidéki színpadoknak is. A magyar történelmet úgyszólván elejétől végig földolgozta szomorújátékaiban — a vígjátékot, Kisfaludy után, a szélesbedett látkörnek és a tisztultadb ízlésnek megfelelően tovább vitte — s megteremtette a francia vaudeville-ek hatásától is ösztönöztetve, az új idők eszméi és hangulatai nyomán a népszínművet, egész működésével éppoly lelkesen, mint sikeresen szolgálva nemcsak a színháznak és drámairodalomnak, hanem általában a nemzeti kultúrának szent s talán mindennél fontosabb ügyét.

Szigligeti működése erős láncszem a magyar dráma történetében. Minden későbbi drámaírón megérzik — közvetlenül vagy közvetve — az ő óriási munkásságának buzdító, termékenyítő, fejlesztő hatása. S így, ha pályája fordulatait tekintjük, ha kitűnő színpadi alakjainak hosszú sorában gyönyörködünk, ha drámai leleményeinek változatosságát csodáljuk és fényes technikáját méltatjuk, egyben elismeréssel adózva munkái magyaros szinezetének, nem csupán a kegyeletes megemlékezés megindultságával, hanem az irodalomtörténész elfogulatlanságával kell róla szólanunk, helyét és jelentőségét a magyar dráma történetében megállapítanunk s dicső pályáját hervadhatatlan koszorúval díszítenünk.

A TRÓNKERESŐ

Eredeti szomorújáték öt felvonásban

SZEMÉLYEK.

Boleszló, lengyel fejedelem.
Borics, Halics fejedelme.
Judit, neje, Boleszló leánya.
Bodomér, kun fejedelem, bujdosó.
Rózsa, leánya.
VII. Lajos, francia király, a keresztes had vezére.
Predszlava, Borics anyja, egykor magyar királyné, apáca.
Magyarország nádora.
Tordai, Sámson, Csanád, Folkus, Titus, Tamási – magyar menekültek.
1. lengyel főúr.
2. « «
3. « «
1. kun főúr.
2. « «
György, magyar harcos.
Hírnök.
Kun szolganő.
Sámson apródja.
Pater Seraphinus, szerzetes.
Charitas, Angelica – apáca.
Apáca.

Magyar-, lengyel-, kun főurak, vitézek, harcosok.

Történik az 1-ső és 3-ik felvonás egy lengyel zárdában; a 2-ik Magyarországon a Sajó partján, Borics táborában; a 4-ik szintén ott, VII. Lajos táborában; az 5-ik Kunországban: a XII. század első felében.

ELSŐ FELVONÁS.

Zárdában terem. Zord és tömör építkezésű. Balra ablak ráccsal. Jobbra ajtó külbejárásul. Középen ajtón mély és sötét folyosó látszik.

ELSŐ JELENET.

CHARITAS, ANGELIKA.

CHARITAS. Nem csalt bizalmad: testvéred leszek!
A hit malasztja megvigasztal itt.
Buzgó imák, bőjt és sanyargatás
Beteg szivednek orvossága lesz.
Ne hidd, hogy a te sorsod legsötétebb,
S köztünk a szánni legméltóbb te vagy.
Te csak szerettél; megcsalt, elhagyott:
Egy árva gerle bús története,
Melyhez hasonlót többet hallanál,
Ha elregélnék e komor falak.
Nézd ama nőt ott, a mély folyosón,
Ki mostan is térdel s imádkozik
A feszületnél, mig mi többiek
A szünidőt pihenve töltjük el.
ANGELIKA. Az Dolorosa.
CHARITAS. Az, keservek anyja.
Tudod, ki volt ő? — Egykor gyöngyöket
Viselt ruháin; most arcán peregnek.
Egykor beszédes ajka, mint hegyi
Kristály patak, vidáman csevegett;
Az udvaroncok lesték mosolyát,
S akit szeméből egy tévedt sugár ért,
Magánkivül volt az öröm miatt:
Most bús fohászi nyögnek ajkain,
S az ég királyától koldul kegyelmet;

Ő, aki egykor egy nagy és hatalmas
Országnak volt királyi asszonya.
ANGELIKA. Ki ő?
CHARITAS. Predszlava. Egykor a magyar
Koronát viselte márvány homlokán:
Most a bú véste abba ráncait,
Megtört szivének sirversül, hol a
Nagyság, s hiúság el vannak temetve.
ANGELIKA. Mi balszerencse űzte őt ide?
CHARITAS. A rágalom, a bánat és gyalázat.
Mivel vidám volt, élénk és hiú,
Szerette a fényt s ünnepélyeket;
Szerette, hogyha udvaroncai
Körülrajongva bájait dicsérik,
Az udvar álnok irigy pókjai,
Kik a virágból mérget gyüjtenek,
S azon hatalmas főtanácsurak,
Kik tőle féltek, hogy számüzi a
Király kegyéből, s azzal trónja mellől,
Gyanúba hozták, s oly förtelmeket
Fogtak reá, amelyeket kimondva —
Elundokitnók tiszta ajkaink.
ANGELIKA. És a király hitt?
CHARITAS. Hitt, s elűzte őt.
ANGELIKA. Hogy a világnak, mely a koronánál
Drágább fűzérét oly durván letépte,
Meghalni vágyott s itt temetkezik,
Azt értem: ám a tiszta öntudat
Több nyugalommal tűr, s nem háborog.
CHARITAS. Ha őt találta volna egymagát
A sors csapása, békén tűrne ő is;
De ő fiat szült a számüzetésben,
S kegyetlen apa azt is megtagadta.
Kétélű nyelve volt a rágalomnak,
Egyszerre kettőt mart meg: az anyát,
És az anyának szánandó fiát;
A nőt becsületétől, s a fiút,
Boricsot, a tróntól fosztotta meg.
ANGELIKA. Már igy valóban szánandó fiú;
Mert hogyha anyja vétkes volna is —

CHARITAS. Oh nem, nem az; már igazolva van.
S tudod, ki tette jóvá a király
Vétkes gyanúját? az elsőszülött,
István, e nőnek mostoha fia.
Ez trónra lépvén, megvizsgáltatá
Azon kegyetlen végzést, s mostoháját
Becsületében helyreállítá;
S mivel fiúval Isten meg nem áldta,
Öccsét nevezte trónutódjaul;
S halálaig, mig azt öröklené,
Halicsban urrá tette, s hercegünk
Ékes leányát megszerzé nejéül.
ANGELIKA. Igy búra még kevésbbé van oka.
CHARITAS. Hajh, mindez álom volt, és meghiúsult,
Ellenszegültek a magyar nagyok,
S mellőzve a királyi Boricsot,
A másik ág utódját ülteték
A trónra, egy gyámoltalan vakot. —
Igy játszta ő el trónjogát fiának;
Ezért az önvád skorpiója lelkén,
Ezért e szünni nem tudó vezeklés — —
De jön. Jer, és térjünk ki. A fia
Jön látogatni; e kihallgató
Terembe máskor ő nem lép soha. —
Jer; im az ajtót elzárják utána.

(Predszlava jött; Angelika, Charitas a folyosón elmen-nek; egy apáca a középajtót elzárja.)

MÁSODIK JELENET.

PREDSZLAVA *(egyedül, sötét tünődésben nem látszott észrevenni a távozókat, előre jön).*

PREDSZLAVA. Hajh, nincs bocsánat! Ajkam mond
De a hazugság szárnyát elköti, [imát,
Nem szállhat égbe! Ah, mert titkolom —
(Távol kürtszó; fölelevenülve.)
Fiam! — Az ő kürtjének hangja ez!
Öröm zenéje! Viszhangozd, szivem,

Hisz ujra látom fiamat! . . . *(Ismét leveretve.)*
Meglátom a bűn élő tanuját, [Fiam!?
Meglátom homlokán a bélyeget;
Azt én sütöttem arra — szülve őt.
Hajh, a világ nem látja, tán feledtet;
De látom én, s midőn megcsókolom,
Azt sugja vádló szellemem: az ily
Anyának csókja is kigyófulánk!
Nem érzi ő azt; égnek tiszta boltja
Az ő magasra ivzett homloka;
Ha rajta néha búfelhő vonúl át,
Azért van az, mert tisztának hiszen,
Szentnek, ki vértanúként szenved itt;
Pedig hazugság! — meglopom szivét,
És visszaélek a könnyenhivő
Fiúnak oly szent, oly hő érzetével!
Holott ha tudná, mily oltár előtt
Térdel, midőn az áldást esdi tőlem,
Elundorodva kelne föl előlem,
S áldásomért átokkal sujtana!
S én még se' bonthatom fel tévhitét,
Nem mondhatom meg; — jobban szeretem,
Mint elveszejtni birnám. Nincs erőm
Széttépni szíveink gyöngéd kötését,
Mely tövisekkel is oly boldogító. *(Térdre rogyva.)*
Irgalmazz, Isten, a szegény anyának!
Hiszen lemondtam minden öröméről
A földnek e végső egyen kivül;
Nem zúgolódom az itélet ellen,
Amely letépte méltatlan fejemről
A koronát, s a boldogak köréből
Számüzve, e zárdába temetett!
Hiszen vezeklek, gyötröm magamat,
És még gyötrőbbek lelkem furdalási:
Csak azt ne kivánd, hogy fiam előtt
A szégyen pirja égjen arcomon;
Annál a kárhozatnak lángja sem
Lehetne gyötrőbb, mely örökre tart!
Boldog hitében hadd szeressen ő;
Utáljon az egész világ,

Csak ő ne — ő ne, ártatlan fiam!
(Az oldalajtó nyilik — feláll.)
Ő jön! El, el, sötétség — a fiam jön!
(Tárt karokkal siet az ajtó felé.)

HARMADIK JELENET.

JUDIT, RÓZSA *(jönnek)*, PREDSZLAVA.

JUDIT *(karjába borul)*. Anyám!
PREDSZLAVA *(megöleli)*. Leányom! — hol van a fiam
JUDIT. Itt lesz azonnal.
PREDSZLAVA. Nem siet karomba?
JUDIT. Nem a fiúi szeretet hiánya;
A gazda tisztje tartja vissza most.
Vendégi vannak, lengyel főurak,
Kiket vadászni meghivott magával.
Szemközt a halmon ütnek sátrakat.
E rengetegben a te kedvedért
Egész hetet fogunk eltölteni.
S te minden áldott nap látod fiad;
De én, ki e vad mulatságokat
Nem kedvelem, ha ellenedre nincs,
Mig ők vadásznak, itt nálad leszek.
(Rózsát mutatva, a vidorság s rosszul rejtett féltékenység vegyületével.)
Addig barátném ott helyettesít,
Hisz ő úgy is valódi amazon.
A legszilajabb mént megfékezi;
Ha rajta ül a széllel versenyez;
Nyilával a fecskét is ellövi,
S messzebb a kopját férfi sem veti.
Talán a természet megtévedett;
Liljom keblébe férfi szüt adott.
RÓZSA *(félre)*. De érzem én, hogy gyenge női az!
PREDSZLAVA. Szelid szeméből ez nem látszanék.
Ki e leány?
JUDIT. Egy bujdosó, hazátlan.
Trónörökösnek egyetlen leánya,
Akit gyanakvó apja üldözött el.

Azt mondja férjem: mert boldogtalan,
Szánjuk, szeressük őt — és gyermekét!
Hisz' sorsuk oly hasonló a mienkhez.
PREDSZLAVA *(félre)*. Oh e szavak!
JUDIT. De sorsuk a miénktől
Mégis különbözik: azon király nem
Féltékenységből, inkább félelemből
Számüzte őket; mert félt, hogy fia
Még éltében elragadja trónját.
RÓZSA. Az én atyám nem tört ő ellene;
Hanem atyámat, mind harcok barátját,
Szerette bátor s harcos nemzetünk,
Melynek ha jöttét a szomszéd görög
Császár megérti, sáppad és remeg.
Most veszteg otthon ülni kényszerül,
Mert nagyatyám öreg, s pihenni vágy.
De él az Isten, s még mi megjövünk,
S Bizáncra visszük hóditó hadunk —
Vagy még tovább! — atyám hős és okos.
JUDIT *(Predszlavához)*. Lásd, ilyen ő; saskörmökkel
[galamb.
PREDSZLAVA *(Rózsát megöleli)*. Isten hozott! — Él-e
[még jó anyád?
RÓZSA. Anyát nem ismerék; meghalt, mikor szült.
PREDSZLAVA. Ah, boldog anya!
JUDIT. Őt még nem ismered;
Oh, ő egészen más, mint mi vagyunk.
Gondolkozása más, szokási mások;
Oh, ő egészen — érthetlen nekünk!
RÓZSA. Minden házában mások a szokások.
Mi mást hiszünk, és más Istent imádunk,
Mások szokásink és törvényeink;
Azért minálunk mégis több a rend,
Nagyobb a hűség, ritkább a csalás
És hitszegés, mint nálatok, müvelt,
Szelid keresztények!
JUDIT. Nem mondtad-e,
Hogy nálatok felbontható a frigy
A házasok közt?

RÓZSA. Ugy van, fejedelemnő.
Nálunk a szivhez csak sziv ad jogot.
Akik csalódtak, megszüntek szeretni
Egymást utálják, vagy meggyülölik,
Felbonthatatlan eskü nem köti.
De meg se csalják egymást hűtlenül;
Nyiltan kimondják, amit érzenek,
S elválva békén, egymást nem gyötrik.
Az szenved, aki nem képes feledni;
De mind a kettő nem, mint nálatok. [den szava!
PREDSZLAVA *(félre)*. Nem tudja tán, hogy bánt min-
JUDIT *(kit minden szava sértett, leküzdve bosszuságát. felé fordul)*.
Hűség, erény igy nincs is köztetek?
RÓZSA. Ne hidd; a válás ritka, mert szabad.
De a valódi hűség gyakoribb. *(Lelkesülten.)*
Hisz' én is érzem — akit én szeretnék,
Örömmel ontanám érte véremet,
S hozzá hű lennék túl a síron is!
JUDIT *(Predszlavához)*. Ime, igy érez, igy gondolkozik
Ki most velünk él a vendégjogon.
RÓZSA. S hálás lesz érte, hidd el, fejedelemnő,
S nem sérti meg, bár —
JUDIT *(hidegen megszakasztva)*. Jól van — hagyjuk
Tisztelt anyám, egy hirt kell közlenem, [ezt! —
Mely kósza bár, de nálunk szivesen
Látott jövény.
PREDSZLAVA. Oh, úgy az jó?
JUDIT. Nekünk az.
Atyám követje, aki a magyar
Legfőbb urakkal titkosan beszélt,
Meghozta hírül, hogy a vak királynak —
Vagyis nejének önkényű uralmát
Már unni kezdik; s biztossá tevék,
Ha némi haddal férjem ott terem,
Hozzá özönlik az ország szine,
S hódolni fognak a jogos királynak —
Az ugy se volt más soha, mint fiad.
PREDSZLAVA. Oh Isten, e vészt háritsd el mitőlünk!

JUDIT. Hogyan! — te reszketsz az öröm helyett?
Fiad reménye im feltámadott,
S te anyja elhalaványulsz mint halott?
PREDSZLAVA. Ah, mert mutatja e reménykedés,
Hogy boldog eddig sem volt a fiam.
A nagyravágyást titkolá előttem,
S nyugodni nem fog, míg a balszerencsét
Föl nem idézi, mely pihenni látszott.
JUDIT. Nyugodni nem fog, mig igaz jogát
Nem vivta ki.
PREDSZLAVA. Avagy te készteted?
S a nagyravágyás téged ösztökél?
JUDIT. A nagyravágyás nem bántott soha;
De fáj, s bosszant is, ha elgondolom,
Hogy a bitorlás győz a jog felett.
Fáj, hogy fiad, ki oly jó és nemes,
Bátor, vitéz, bölcs; akit isten és
A jótevő természet úgy megáldott;
Ki boldogitna egy egész világot,
E talpalatnyi földre van szoritva;
Halicsra, e parányi tartományra,
Melynek fejedelmi széke a magyar
Királyi trónhoz képest csak fonószék.
PREDSZLAVA. Oh jaj, hogy ezt hallom! — Midőn [atyád
Hozzá adott, ő trónra volt hivatva,
S te egy hatalmas fejedelem leánya
Azon reményben nyújtottál kezet,
Hogy még hatalmasabbra lépsz vele,
Mint az atyádé: e remény hiú volt,
És most e féreg rágja szívedet —
Ah, látom ami jő, és rettegek!
JUDIT. Az égre, nem! — anyám, sért e gyanú!

NEGYEDIK JELENET.

BORICS *(gyorsan belép)*. ELŐBBIEK.

BORICS. Anyám!
PREDSZLAVA. Fiam! *(Megölelik egymást.)*
BORICS. Most már tiéd vagyok.

PREDSZLAVA *(kezeit fogva, szembe nézi)*. Boldog s
[elégedett vagy-e, fiam?
BORICS. Anyám, miért e kérdés?
PREDSZLAVA. Csak felelj,
Semmit se titkolj el: boldog vagy-e?
BORICS. Ah, hogy ne volnék! *(Juditot keblére vonja.)*
[Nincs-e hitvesem?
Ki már e földön mennyország nekem.
S az ég megáldá e boldog frigyet:
Oh hogyha látnád szép kis fiamat;
Hogy megtipeg, hogy megtapsol, ha lát!
Ölembe fut; — mert járni ugy tanitjuk,
Hogy nőmmel egy kis távolságnyira
Szemközt leülünk és a kis bohót
Egymáshoz útasítjuk. Ekkor is
Boldog szerelmünknek követje ő;
Csókkal fogadjuk és csókkal bocsátjuk
Egymáshoz vissza!
PREDSZLAVA *(Juditnak kezet nyujtja)*. Megbántotta-
Bocsáss meg, őt te boldoggá tevéd. [lak;
BORICS *(Judithoz)*. De hát mivel bántottad?
JUDIT. Semmivel.
Azt vélte, házi életünk egét
Felhők boritják, mert a trón után
Epedsz, amelyet Béla bitorol,
S én azt szemedre hányom.
BORICS. Oh anyám,
Én megtanultam türni sorsodon.
Többet veszitnek, akik tűrik azt,
Hogy a vad önkény jármot vet nyakukba.
Van-e nagyobb balsors ország fölött,
Mint vak király, és női uralom? —
Nem én vagyok szánandó: ők azok.
Hiú dicsekvés nélkül mondom ezt.
Mi volt Halics, mikor én átvevém,
S mi most? — Kifosztott tartomány vala:
Mig most elégült, és bőségben úszik.
Ki hall panaszt minálunk s jajveszéklést?
Pedig sok éve hogy uralkodom:
Mig ők a gyeplőt csak most ragadák meg,

S im már is oly keményen ostorozzák
Alattvalóikat, hogy átkaik
S a jajgatás idáig hallik el.
PREDSZLAVA. Oh hadd a sorsnak őket, jó fiam,
Ne halljad e jajszót te; krokodil
Sirása ez, mely vészbe csalna téged.
BORICS. Jól mondod ezt, anyám! Jajgassanak:
Megérdemelték. Nem miattam, én e
Trón gondja nélkül is boldog vagyok —
Te érted, édes szenvedő anyám,
Kinek fejére a bút halmozák...
Oh, mert atyámat nem vádolhatom;
Ő gyönge volt csak és hitt a kigyóknak.
Hisz' őt is a búbánat ölte meg,
S a lelkiismeret vad furdalása.
Beszélte István bátyám azt nekem.
Oh jó anyám, ha én e trónra vágyom,
Az csak azért van, hogy jobbomra ülj,
S kik élnek a rágalmazók közől,
Porig hajolva megimádjanak.
PREDSZLAVA. Nem! oh ne adjon ily fegyvert kezedbe
A bosszu értem; én halott vagyok.
Én megbocsáték minden ellenimnek,
És arra kérlek, mit se tégy miattam.
Ne menj közéjök, hogyha még szeretsz;
Pártokra tépett ország az, fiam,
S én érzem, ott a balsors vár reád. [dolok. —
BORICS. Nyugodt lehetsz, anyám; mert rá sem gon-
De ím atyánk jön, a nagy fejedelem.
Szavát megállta, ő is eljöve.

ÖTÖDIK JELENET.

BOLESZLÓ. ELŐBBIEK.

BOLESZLÓ. S nem egyedül. *(Predszlavához.)*
Üdvözlek, asszonyom! *(Boricshoz.)*
A hir amelyet küldöttem hozott,
Csak a dörgés volt, a villám követte,
S mindjárt megérted, milyen pusztitást tőn.

Alig jövél el, számos menekült
Jött udvaromba. Elhozám magammal,
Hallgasd ki őket; fontold meg, s határozz.
PREDSZLAVA *(nyugtalanul)*. Fiam határozzon? —
[nem tudhatom, mit?
BOLESZLÓ. Sőt arra kérlek, légy jelen te is.
Ettől fiad jövője függ; s lehet,
E gyászfalaktól búcsut véssz te is.
Ha sértne a világiak szeme,
Fedezd be arcodat.
PREDSZLAVA *(fátyolát leeresztve, félre)*. Hajh rettegek!
BOLESZLÓ *(az oldalajtót megnyitja)*. Urak, jöhettek.

HATODIK JELENET.

SÁMSON, CSANÁD, FOLKUS, TITUS, TAMÁSI, TORDAI. ELSŐ, MÁSODIK, HARMADIK LENGYEL FŐUR. BODOMÉR. LENGYEL FŐURAK. ELŐBBIEK. BOLESZLÓ, BORICS, PREDSZLAVA, JUDIT, RÓZSA, BODOMÉR *a főhelyen balra foglalnak helyet, középen a magyarok, jobbra a lengyelek.*

BOLESZLÓ *(Boricsra mutat, a menekültekhez)*. Im, a
[fejdelem.
SÁMSON. Az égre, ő az! *(Magyarokhoz.)* Nézzetek
Királyi fölség áll előttetek. [reá:
Ennél magasban fénylő homlokot
Még nem diszített a szent korona.
BORICS. Isten hozott! — Kik vagytok? mért jövétek?
SÁMSON. Hogy kik vagyunk, kérded, nagy fejdelem?
Azok vagyunk, mi te vagy, magyarok;
Hazátlanok, száműzött bujdosók;
De kiknek ajkán egy hon szive van, *(fokozatos*
Kiket kifosztott legszentebb jogukból [*dühvel)*
A zsarnok önkény; akiknek leölte
Egy véres asszony — nem! több! — Ez nem
[asszony;
Asszony szivében, még ha kárhozott is,
Az égi fényü kegyből egy parány van —
Ezében semmi a poklon kivűl.
Ez nyájas arccal, hizelgő szavakkal

Gyülésre hivott törvényt szerzeni;
De már megalkuvék orgyilkosokkal,
Tanácsosit hóhérokká tevé — *(magán kívül)*
A vér! — atyámnak vére! — vérben áll —
Én vérbe látom az egész világot!...
Fegyvert nekem, ne szót! — elfulladok.

TORDAI. Nagy fejdelem, bocsáss meg; ifju még,
S atyját ölék meg az orgyilkosok.
Hadd mondjam én el a történteket. —
Aradra hívott a király gyülésbe.
Mit sem gyanitva elmentünk mi is,
Kik ama pártnak nem voltunk baráti,
Amellyel e vakondok atyja, Álmos,
Kálmán korában annyiszor zavarta
Hazánk nyugalmát, s annyiszor hozott
Reánk külföldi pusztitó hadat.
Mellőzve voltunk; hivatalaink
A trónra lépvén rendre elszedék,
Hogy megjutalmazzák az árulókat;
Mi türtük ezt, és szántuk a hazát,
Hogy sorsa ily kezekbe van letéve.
Türtük, hogy a békét ne háborítsuk;
Türtük, hogy a hazánk érdekét
Ne hozza vészbe a mi érdekünk.

1. LENGYEL FŐUR *(a többiekhez)*. Derék becsületes,
[jó honfiak! *(A többi helyesli.)*

TORDAI *(Boricshoz)*. Hiszen te is türtél, nagy fejdelem,
S mi csak becsülni tudtuk a lemondást;
S több izben mondtuk azt egymás között:
Ez is mutatja, mily önzéstelen,
Nagylelkü vagy! velünk érzesz, miénk vagy,
S kebledben a sziv magyarán dobog!

2. LENGYEL FŐUR *(a többihez)*. Mi véle történt, nagy
[igaztalanság! *(Helyeslik.)*

TORDAI. Tisztának érezvén öntudatunk,
Aradra mentünk a legbékésebb
Szándékkal; hozni oly törvényeket,
Melyek begyógyitnák a sebeket. *(A lengyelek felé.)*
S amint egymás között elvégezők,
Hogy szóba hozzuk a lengyel frigyet,

Mely e hatalmas két nagy nemzetet
Áldásthozó viszonyban egyesitné.
3. LENGYEL FŐUR. Ezek barátink!
LENGYELEK. Ez kivánatos!
TORDAI. Meg is nyitá a gyűlést a király,
S mi megkezdettük a tanácskozást.
Im, a királyné lép be. Gyermekit
Szintén magával hozta, terv szerint,
Hogy a hatás annál nagyobb legyen.
Minden ki volt gondolva jó előre;
A fegyveres nép, hogy kéznél legyen,
Már lesben állt a gyűléshez közel. —
Beszélt. A vad bosszú lángolt szemén,
S azt szinlelé mégis, hogy sir, zokog.
I. LENGYEL FŐUR. És mit beszélt?
TORDAI *(elejtve)*. Hogy férje, a király vak;
Hogy azt mi tettük . . . *(kiemelve)* akik hívei
Valánk Kálmánnak, e nagy fejdelem
Atyjának; aki Álmost többszöri
Honárulásért megvakittatá
Fiával együtt a — törvény szerint.
Elmondta, ő milyen boldogtalan; *(keserű gúnnyal)*
Im ifju, szép, kecses, hódoltató,
S a férje nem láthatja bájait.
Azért kivánja most, hogy mindazok,
Kik egykoron a törvényes királyhoz
Hivek valának a honáruló
És szüntelen lázongó Álmos ellen;
Királyi bátyját aki nemcsak a
Tróntól akarta volt megfosztani,
De életétől is, — mint az kisült —
Silány orgyilkosokkal cimborálva; —
Hogy mindazok, kik a hazát s jogos
Királyt szerették, rögtön haljanak meg;
Mert ő — a szende nő, boszút kiván;
A szerető hitves vért, vért özönnel —
Ő mint királyné ily törvényt kiván! —
Ekkor szeméhez vitte keszkenőjét,
Mutatva, hogy sir — oh ez volt a jel!
Az udvaroncok s pártjokon levők,

Villogtaták a kardot, és halált
Kiáltozának. Kevesen valának,
És a gyülés többsége csakhamar
Lezúgta és elűzte volna őket;
De ott teremtek a bérgyilkosok,
Kiválogatva zsoldosok közül
A legbutábbak, és a legvadabbak.
Vérszomjas ördögök, kiknek dühös
Vérszomjuságát részegség fokozta.
S kezdődött a szörnyü mészárolás:
Vágóhiddá lett az országgyülés.
Ott egy galambősz szent fejét hasitják;
Vér festi szép ezüst hajszálait;
Hazánknak gondja őszitette meg;
Még tántorogva is hazánkat áldja:
«Szegény hazám!» e szókkal rogy le, s meghal.
MIND. Irtóztató!
1. LENGYEL FŐUR. S nem védte senki sem?
TORDAI. Hozzá utat tört három hős fia,
Hogy atyjokat megvédjék; — hajh, de késő!
Levágva atyjuk mellett hulltak el.
1. LENGYEL FŐUR. Hisz' ez zsiványság!
2. LENGYEL FŐUR. A gyülés helyén!?
PREDSZLAVA *(magában)*. Vérengző királyné jobb nekik!
TORDAI. Ott egy derék hős, egy dicső vezér,
Ki a hon védelmében annyiszor
Ontotta vérét, s bölcs vezérletével
Nem egy csatát nyert: most orgyilkosokkal
Haláltusát vív, és vérkoszorut nyer
Jutalmul, hogy megmenté a hazát — [kiván!
MIND *(kardjaikat zörgetve)*. Hah ez gyalázat! ez bosszut
TORDAI *(Sámsonra mutat)*. Im ennek atyját tiz sebbel
Fölnégyelték és bitóra szegzék — [ölék meg.
Miért? — soh' sem volt pártok embere;
Nagy birtokára szükségök vala,
Hogy a kegyencek és orgyilkosok
Jutalmul osszák fel egymás között. —
(Egy másikra mutat.)
Im ennek öccsét vágták darabokra,
Ki a világon sem volt akkoron,

Midőn ama bitorlót megvakíták:
Mert atyja meghalt e bosszú előtt,
Fiának kellett érte halnia. —
Engem fiamtól fosztottak meg ők;
Engem födözve és megmentve halt meg! —
Oh, vajha engem öltek volna meg:
(ég felé emelve szemét)
Veled kihaltam én is — több fiam nincs!
LENGYELEK. Szegény öreg!
TORDAI. De mért emlékezem
Saját bajomra ily közös veszélyben? —
Megöltek ők hatvannyolc főnemest,
S csak még e vérengző gyülés után
Kezdték az égbekiáltó üldözést.
Akit gyülöltek udvaroncaik,
Kinek javára áhitoztak, az
El volt itélve; s ha nem menekült,
Kivégezék, ki összes háza népét.
Széles hazánk határin mindenütt
Tódul ki a menekvők gyász sora.
Nem biztos senki, hogyha érdemi
Vannak s ha gazdag: csak a koldusok,
Honárulók s kegyencek biztosak.
BODOMÉR. De hát az ország türte? türi most is?
TORDAI. Kétségbeesnénk, hogyha türni fogná!
Ott az erőszak győzött — száz egy ellen,
S garázda művét még űzi most is;
De a hazának nagy többsége forrong,
S készül a harcra, csak a jelre vár.
Ha némi haddal megjelenhetünk,
Zászlónkhoz tódul és velünk csatáz.
De nem! csatára szükség nem leszen;
E véres asszony és gyámoltalan
Bitor vak férje el lesznek hagyatva,
S hadjáratunk csak diadalmenet.
Azért jövél velünk, nagy fejdelem,
Inditsd meg a hadat: király leszesz!
CSANÁD *(lassanként mind közelébe tódulnak)*.
Szegény hazánkért! Légy szabaditója!
TAMÁSI. A jog tiéd; Álmos honáruló volt,

Törvény szerint számüzeték, s fiának
Jogát eljátszta: Béla csak bitor.
FOLKUS. S ha a szabad választás a jogot
Megadta volna is, eljátszta azt,
Lábbal tapodva ős törvényeinket;
Nekünk a törvény ad jogot letenni.
TITUS. A vér bosszúért felkiált az égbe;
A büntető Isten harcol velünk!
SÁMSON. S ha nincs igazság, s ott fenn tűrik ezt:
Én egymagam kiirtom a kigyófajt,
S megüresitem a trónust neked! [vezess!
1. LENGYEL FŐUR. Veled megyek hadammal, csak
2. LENGYEL FŐUR. Nem tűri ezt, kinek kőszíve nincs.
3. LENGYEL FŐUR. Ugy-e barátim, megsegitjük őt?
LENGYELEK. Mindnyájan elmegyünk!
MIND. Éljen Borics!
BODOMÉR *(kezet ad)*. Házadba vettél bujdosó hazátlant,
E pillanattól bajtársad vagyok;
Jó s balszerencsét megosztok veled!
BOLESZLÓ. Országom gondja visszatart; de nem
Ellenzem, hogy népemből szedj hadat.
BORICS *(mély megindulással)*. Az Isten látja árva lelke-
Nem az öröm, a bánat könnye ez. [met,
Én megnyugodtam rég már sorsomon,
Atyámnak örökéről rég lemondtam;
És nem zavartam volna trónt keresve
Hazánk nyugalmát, esküszöm, soha:
De sorsa mostan oly kétségbeejtő,
Hogy im, *(a lengyel urakra mutat)* kik a honnak nem
S hozzá sem érdek, sem vér nem köti, [fiai,
A szánalomnak könyét hullaták,
S mentéseül készek vért ontani:
Maradhat-e nyugodt az én szivem,
Mely gyökerével ott táplálkozott?
Hisz' úgy a halvány félelem lakozná,
S azt igazolnám, hogy nincs benne egy csepp
Királyi vér — atyámnak vére sincs —
Sőt: hogy nem is magyar vér lükteti.
Végezve van: a trónt elfoglalom.

MAGYAROK. Éljen Borics király!
LENGYELEK. Veled leszünk!
PREDSZLAVA *(magán kivül)*. Fiam, megállj!
BORICS *(hévvel)*. Ah, megbocsáss, anyám,
A köznyomor szivemnek főhelyét
Foglalta el, mely téged illetett.
Most már emeld fel büszkén homlokod,
Leplezd le bútól halvány arcodat,
Lássák hazánknak számüzöttei,
Kiket lesujtott a sors balkeze,
Kiknek szeméből könypatak csurog,
S szivökben a halálnak tőre van:
Hogy van kivülök egy még szánni méltóbb,
Ki fájdalomban szült világra engem,
S mikor megszüle, nem örülhetett.
Emeld a fátyolt, nem szégyent takar,
Csupán a rágalom bús áldozatját.
Most igazolnak ujra. — Oh urak,
Hódoljatok: ez ő, az én anyám,
Az üldözött, a bánatos királyné!
(Fel akarja fátyolát emelni.)
PREDSZLAVA. Fiam, ne érintsd a bú fátyolát,
Ezek ne lássák arcomat soha, —
Ne is hódoljanak többé nekem.
TORDAI *(némi szorongással)*. Feledd, királyné, a gyász [multakat,
Örvendj fiadnak; jóvá rajta tesszük,
Amit talán vétettünk ellened.
SÁMSON. Hódoljatok! ha most sem hódolunk,
Fiát mi joggal hivjuk trónra akkor?
MAGYAROK *(meghajolnak)*. Légy üdvözölve, fölséges [királyné!
BORICS. Áldásodat, anyám!
PREDSZLAVA *(nyakába borul kétségbeesve)*. Fiam, ne [menj!
BORICS. De, jó anyám, hisz' az végezve van.
A jog, az ország — Isten lesz velem!
Áldj meg, s bocsáss el!
PREDSZLAVA *(küzdés után, elszakasztva magát)*.
Ugy áldjon meg Isten!
(Székbe rogyik, képét elfödve sir.)
BORICS. Isten veled, nőm! — Vigasztald anyámat.

JUDIT. Mig oda léssz, e zárdában lakom;
Imádkozom, hogy vissza mint király jőj;
Ha elmaradsz — többé el sem hagyom.
BODOMÉR *(Rózsához)*. S te nem maradsz itt?
RÓZSA. Én veled megyek,
És harcolok: győzünk, vagy meghalok!
JUDIT *(ki ezt hallá, villámló tekintettel felé, magában)*.
Ah, a fulánkot ujra érezem!
BORICS. Miért remegsz? — te sápadsz —
JUDIT *(hirtelen)*. A bucsú
Fájdalma — nem más. *(Félre.)* A gyanú megöl!
BORICS. Meglátjuk egymást, és örvendezünk!
(Megcsókolja homlokát.)
E csók helyére koronát hozok.
Isten velünk! — Barátim, tettre most:
Könyes szemekkel néznek itt utánunk,
Könyes szemekkel várnak ott reánk;
Legyünk azon, hogy mindenütt öröm
Fogadjon, s ez utolsó köny legyen!
MIND. Fegyverre! Éljen a király!

MÁSODIK FELVONÁS.

Borics tábora a Sajó partján, túl a Béla tábora látszik. Reggeli szürkület.

ELSŐ JELENET.

RÓZSA (*fegyveresen, szoborként kopjára támaszkodva*).
Pirúl a hajnal; tán értem pirul,
Tán látja szivem titkos gondolatját.
Oh nap, aludj még, hadd virasszak én;
Ne tépd le arcomról az éji fátyolt,
S ne lássa senki, mint pironkodik,
A sziv erőtlen harcát szégyenelve!
Én, akit, meg nem áldatván fiúval,
Harcok vezéreül nevelt atyám,
A szerelemnek hódolok legyőzve.
Én, aki egykor hivatott vagyok
Egy büszke bátor nép felett uralgni,
Magam fölött sem uralkodhatom;
S kit harcok istennőjének neveztek,
Midőn atyámmal küzdve, ellenünk
Ifjú vezérét dárdámmal leszurtam,
Egy gyáva nyilat sem birok kitépni,
Sőt eszelősen még beljebb döföm . . .
Oh jaj, hogy ennyi férfiú erővel
Ilyen erőtlen, gyenge nő vagyok! —
Szemem lopá be a szikrát szivembe,
Melyből e pusztitó vész áradott.
Midőn az üldözést, a bujdosást,
A vészt s nyomort elmondottam nekik,
Melyekre nagyatyám kárhoztatott,
Az ő szemében könnyek csillogának:

Im e csöppeknek gyujtó erejök volt,
S az én könyűim még sem olthaták el. —
Milyen dicső, nemes, szép érzelem volt,
Tündér se pirult volna el miatta;
A hála s tisztelet volt a szelid rügy,
Melyből tövis termett, s mérges bürök.
Egyszerre nyilt meg a menny és pokol
Gyülöltem azt az asszonyt a pokol
Minden gyötrelmivel, s szerettem őt
A mennybevágyók minden gyönyörével!
Csak akkor láttam a mélységes örvényt,
Midőn sülyedve immár elveszék.
Mert nincs remény! — imádja hitvesét,
S nekem csupán a rejtett kín marad.

(Megvilágosodik; a táborban harcosok mutatkoznak.)

Ne tudja ő meg, mig élek soha;
De küzdök érte; ez haláltusám.
Oh jószerencse, azt add meg nekem:
Midőn elestem, hogy közel legyen;
S midőn halálra elvált arcomon
Többé a szégyen pirja nem lehet,
Mondhassak ennyit: im érted halok! —
El a sisakkal, dobd el pajzsodat,
Most még az ég is tündérül fogad be:
Ki tudja, élve nem lennél-e kigyó,
S ő megutálna: igy tán szánni fog! *(Hirtelen távozik.)*

MÁSODIK JELENET.

SÁMSON, CSANÁD, EGY APRÓD.

SÁMSON *(apródhoz)*. Hozd a lovat, menj! — mig vérem
[le nem hűl. *(Apród el.)*
CSANÁD. Öcsém, te őrjöngsz.
SÁMSON. Az őrült te vagy;
Nem látod a keringő varjakat
Fejünk fölött, amelyek majd fölesznek. —
Van-e kilátás győzelemre itt?
S van-e menekvés vesztett harc után?

Nézz a tulpartra, és nézz táborunkra;
Ott büszke hősök, ékes daliák,
Az ország színe vár az ütközetre;
Nálunk szedett-vedett nép, csürhe, mely
Rabolni jött, de futni és agyon
Veretni is jó lesz. Nagyon csalódtunk!
Ez asszony vasmarokkal tartja őket.
CSANÁD. A harc alatt átjönnek, azt hiszem.
SÁMSON. Csak higyj csudákban; én addig cselekszem,
De bosszu nélkül nem tipornak el.
Én egy csapással meggyógyítalak mind,
Kik itt halálos ágyban fekszetek *(szivére üt)*
S meggyógyitandom ez égő sebet;
Ez üszköt, — ezt csak vérük oltja el.
CSANÁD. De ily merény?
SÁMSON. Ugy van, csak egyedül
Magam megyek. Fehér kendőt kötök
Karomra, az ő harci jelvőket;
S ha a királynak sátráig jutok,
Gyorsan leszállok. A Ráró megáll; —
Ugy van tanitva, mintha mind a négy
Lábát lecövekelnék. Bemegyek,
Mintha hódolni jöttek volna hozzá,
A többit e gyors kéz elvégezi;
S tán gyors lovam még vissza is hozand.
Számitok a meglepetésre is.
Isten veled! — Ha ez nem sikerül,
S ha vissza nem jövök, tanácsolom,
Te menj, amerre s amig lát szemed.
CSANÁD *(utána menve)*. Ezt nagylelküvé tette kis hite.
(Elmennek.)

HARMADIK JELENET.

1., 2., 3. LENGYEL FŐUR.

3. LENGYEL. Barátim, ez a nap nekem nagyon
Vérszinü; félek, nem látjuk lementét.
2. LENGYEL. Mi bánt megint?

3. LENGYEL. Mi? — tegnap délután
Bejártam a tábor minden zugát;
Tudod, mit érzék?
2. LENGYEL. Nos?
3. LENGYEL. Hogy itt nagyon
Rossz társaságba tévedék, holott
A bujdosók azt mondták, hogy velünk lesz
Országuk színe. No, ha ez a színe,
Én nem tudom, minő a sepreje,
Biztattak azzal is, hogy a határon
Bár patakocska volna is hadunk,
Amig beérünk, tengerré dagad;
No, hogyha tenger, úgy nagyon soká
Tart az apálya, s tán jó lenne várni,
Mig a dagálya is megérkezik.
1. LENGYEL. Bajtárs, nagyon sötéten lát szemed.
Az ellen egy fennálló hatalom,
S az, bár erőszak s kényszer tartja össze,
Hasonlit a hordóhoz: verd le az
Abroncsokat, s azonnal szerte hull.
Egyébiránt mi sem vagyunk kevesben,
S kisebb had is vert már annál nagyobbat.
És végre is, mi nem mulatni jöttünk,
Hanem kivívni az igaz ügyet;
Segitni elnyomott szomszédainkon,
És harci repkényt tűzni homlokunkra.
Azért csatázzunk mint bátor vitézek;
Becsületünket hoztuk el hazulról:
Elfutva a szégyent vinnők haza.
2. LENGYEL. Helyes! mi mind ekkép gondolkozunk.

NEGYEDIK JELENET.

BORICS, TORDAI, BODOMÉR, FOLKUS, TITUS, TAMÁSI.
(Lengyel és magyar vitézek.)

TORDAI. Az égre, ezt nem jól tevéd, királyom!
Nem jó barátod adta e tanácsot.
1. LENGYEL. Mi az? mi történt!

BODOMÉR. Én helybenhagyám,
S az égre, nálam jobb barátja nincs.
BORICS. S én azt hiszem, a lengyel főurak
Szintén helyeslik.
1. LENGYEL. Mit, uram király?
BORICS. Az ellentáborból hirnök jövén,
Felszólitott, hogy küldöttségöket
Fogadjuk el.
3. LENGYEL. Hisz ez nagyon helyes.
TORDAI. De azt kivánták, hogy legyünk jelen
Mi főurak mind a kihallgatáson.
1. LENGYEL. Minden bizonnyal ott leszünk mi is
Mi a királlyal frigytársak vagyunk,
Mi nélkülünk alkudni nem lehet.
BORICS. Ha nem kivánták volna ezt, magam
Kötöttem volna ki.
TORDAI. De végre is
Ebből gyülés lesz, s keserü vita.
BORICS. De mért kerülném azt? mért féljek attól!
A jog s igazság nincs-e részemen? —
Nem lopni jöttem én a koronát,
Hanem kivívni, mert az engem illet;
S nemcsak legyőzni őket fegyver által,
Hanem meggyőzni, hogy hozzá jogom van.
Ha győzök, azzal még mit sem nyerek,
Ha sziveik vonzalmát nem nyerem meg.
A hódolatnak szivből kell fakadni;
A hatalomnak és uralkodásnak.
Csak úgy lesz állandó forrásaul.
BODOMÉR. Mit — féltek a szótól? a szó nem öl.
TAMÁSI. S ha öl, mi győzünk. Majd szólunk mi is,
S felhozzuk az aradi vésznapot.
Van a pokolnak oly undok müve,
S van e az égnek oly irgalmazása,
Mely ezt feledni, s megbocsátni tudná?
FOLKUS. S ha ama vértől ázott furiát
E tiszta lelkü, bűntelen királlyal
Hasonlítják, s nem ehhez hajlanak.
Ugy ama vak Bélánál is vakabbak.

TORDAI. Én rettegek: rossz vége lesz. *(Kivül zaj.)*
BORICS. Mi zaj ez?
BODOMÉR. A part felé tódulnak harcosink.
FOLKUS. A másik parton szintén összefutnak.
BORICS. De hát mi az? — Tekintsük meg, urak.

ÖTÖDIK JELENET.

TITUS *(jő)*, mindjárt CSANÁD. ELŐBBIEK.

BODOMÉR. Ez ott vala.
BORICS. Mi történt?
TITUS. Vége van.
Egy szemtanútól hallám, aki a
Folyóban éppen a lovát itatta.
Egyszerre a tulparton nagy zsivajt hall,
S lát nagy sürgést az ellen táborában.
Im a folyónak vágtat egy lovas,
És a magas partról belé ugrat.
Nyomban, csak szőrén ülve a lovon,
Egy másik jött, s utána ugratott.
Ekkorra már többen futottak össze,
S az üldözöttben Sámsont ismerék meg.
Ladikba ugrottak, hogy megsegitsék;
De üldözője már elérte őt,
S kopjával általdöfte. Ő lefordult;
Csak az üres ló menekült a partra.
MIND. Meghalt?
TITUS. Alámerült, fel sem vetődött.
BORICS. Mi vitte őt az ellen táborába?
CSANÁD *(előlép)*. Őrült merény, melyről le nem beszél-
De hogyha sikerült, ugy jajgatást [hetém.
Hagyott utána, s mi örvendhetünk,
Mert úgy a tulparton már nincs király.
BORICS *(megdöbbenve)*. Nincsen király? — Mi volt a
CSANÁD. Megölni a bitorlót ment oda; [szándoka?
S úgy látszik, amikor feláldozá
Éltét, nem épen rosszul számított
A közzavarra és megdöbbenésre,
Mert csak egy üzte, s szőrén ült lován.

BORICS. Minket zavart meg, és mi döbbenünk meg!
3. LENGYEL. Az ily merénylet rossz színt vet reánk;
Meglepni és megölni egy vakot,
Ki oltalmazni sem tudá magát!
TORDAI. Hát a gyülésen ölni százakat? —
Az tán nemes tett?
1. LENGYEL. Mindegy! — nem helyes
Az ellenséget a rosszban követni.
BORICS. Az égre, nem kivánom sikerét!
Ha csak gyanítom is, rabbá teszem. *(Kivül harsona-*
[jelek.)
BODOMÉR. Ez a követség. Nem történhetett meg,
Különben nem jönnének.
BORICS. Adjatok jelt.
(Harsonák felelnek.)
Urak, vitézek, én esküt tevék,
Hogy bárki jönne, szabadon jöhet;
S bármit beszéljen, szabadon beszélhet.
Azért ki kell hallgatnunk türelemmel,
S indulatosság nélkül megfelelnünk;
A jog s igazság sujtás nélkül is sujt.

(Több csolnak közeledett a parthoz, az egyik kiköt két hirnökkel s a nádorral, ki a partra lép s a partnál megáll.)

HATODIK JELENET.

NÁDOR. MAGYAR FŐURAK. BÉLA HIVEI. *(Mind vértesen, fegyverben.)* ELŐBBIEK.

BORICS. De ime itt is vannak már. *(Nádorhoz.)* Ki vagy?
Hogy úgy fogadjunk, mint rangodhoz illő.
Ki vagy?
NÁDOR. Az ország nádora, király
Után legelső.
BORICS. Mért nem közelítesz?
Miért nem szállanak ki társaid?
NÁDOR. Mert nem tudom, nem vár-e orgyilok? —
Ha esni kell, hadd haljak egyedül.
BORICS. Megesküvém, hogy szabadon jöhettek;
Nem gyilkosok, vitézek vártak itt.

NÁDOR. Midőn a szent keresztre esküvél,
Tán éppen akkor rontott a király
Sátrába egy orgyilkos.
BORICS. Nem hiszed tán,
Hogy e rajongó tettét helyeseljük?
NÁDOR. Mit higyjek, én tudom; de ily rajongót
Nyelvünk silány orgyilkosnak nevez.
1. LENGYEL. Mi sem nevezzük másnak, elhihedd.
NÁDOR *(tisztelettel a lengyelek felé)*. Tudom. Tibennetek
[bizván jövénk el.
BORICS. Ha én tudom, meg nem történik az.
NÁDOR *(méltósággal)*. Királyunk oltalmadra nem szo-
Mert a királyok nagy királya védi, [rult;
Szemével nézi a szegény vakot,
S a védtelent pajzsával elfödi.
Ő látta az orgyilkos szándokát,
Ő tette, hogy jelen legyünk mi is,
Midőn berontott: éles tőr helyett
Csak nyelve fúlánkjával sértheté,
Hogy nyomorultan vesszen mint darázs,
Amely kiadta mérgezett fulánkját.
BORICS. Ugy lásd, hogy örömhirt hoztál nekünk.
NÁDOR. Látom. *(Lengyelekhez.)* Vitézek, lengyel fő-
Esküt mi nem kivánunk tőletek, [urak,
Csak biztositó szót, hogy védni fogtok,
(a magyarokra mutat)
Ha tán ezeknek nem tetszik szavunk.
TORDAI. Mi türjük ezt? — Király, te esküvél;
Nem bizva abban, ők megsértenek:
Küldd vissza őket meghallgatlanul.
BORICS. Már kértelek, hogy béke s nyugalom.
3. LENGYEL. Mi biztositjuk nektek a szabad szót.
NÁDOR *(kisérőihez)*. Igy már jöhettek.

(A csolnakokból a többiek kiszállnak. Egyfelől a lengyel, másfelől Borics s a pártos magyar urak, középen Nádor és Béla hívei foglalnak helyet. Ezalatt:)

2. LENGYEL *(társaihoz)*. Bennünk biznak ők.
3. LENGYEL. Csufság is egy vakot támadni meg.
2. LENGYEL. Valódi méltóság ez a nagy úr.

I. LENGYEL. Korán itélünk; halljuk, mit beszél.
BORICS. Mért jöttetek? — mit kivántok? — beszélj.
NÁDOR. Mielőtt csatára kelve, a mezőt
Véres halottakkal behintenők,
Hogy annyi özvegy s árva megsirassa,
Ohajtjuk tudni, mért jövél ide?
(A lengyelek felé, ismét sok tisztelettel.)
S miért követtek jó szomszédaink,
Hogy megzavarják a békét közöttünk,
S talán egy irtó tartós háborút
Idézzenek föl két ország között,
Mely mind a kettőnek romlás lehet?
BORICS. Azt tudhatod; mert a jog az enyém,
Mert engem illet a szent korona:
Kálmán királynak én vagyok fia.
NÁDOR. Ugy e folyó most nem választna el,
S tódulna hozzád minden hű magyar;
De már nekünk van választott királyunk,
Kit egyedül illet a korona.
BORICS. Az csak bitorló, zsarnok és tehetlen.
NÁDOR. S mi mégis e szerinted zsarnokot,
Ezen szegény és szánandó vakot
Követjük — ép azért, mert nem bitorló;
Mert a királyi háznak, a dicső
Árpádi vérnek egyedül csak ő
Valódi és törvényes ivadéka.
BORICS. Hah, ezt szemembe! . . . úgy én . . . ki vagyok
Úgy én?!
NÁDOR *(nyugodt méltósággal)*. Bocsáss meg, hogyha [sért szavam;
Mi a fiúnak kegyeletes hitét
Becsülni tudjuk, s Isten a tanunk,
Ily szemrehányás nem jön ajkainkra,
Ha rá a végszükség nem kényszerit. *(Emeltebb hangon.)*
De midőn hazánknak békéjét zavarják,
Kétségbevonják választó jogunk,
S a tiszta fényü szentelt koronát
Szentségtelen kéz bűnfoltos fejére
Akarja tenni, hogy becsületét
Lealjasitsa büszke nemzetünknek:
A béketűrés akkor gyávaság,

S a hallgató kimélet oktalanság.
Azért kimondjuk szemtől szembe bátran:
Kálmán királynak te nem vagy a fia.
BORICS. E szó megölt — engem — vagy tégedet! —
Egy életem van, — volna bár ezer,
Kevés lemosni e gyaláztatást! *(Kardot ránt.)*
Vonj kardot! Isten a biró közöttünk.
NÁDOR. Tekints a tulsó partra; e haza
Fegyverben áll ott, s minden bajnoka
Kész harcra kelni mondott szavamért.
S ha ölni volna százezer karod,
A legutolsó is ezt mondaná
Halálhörögve.
BORICS. Hah, a gyávaság
Igy menekülne!
NÁDOR. Gyáva nem vagyok;
Nézz homlokomra, sebhelyek boritják,
De még maradt hely e csatához is.
I. LENGYEL *(Nádorhoz)*. Az nem helyes, hogy ezt föl-
E rágalom meg volt cáfolva rég, [emlitéd;
István király testvérül ismeré el.
NÁDOR. István akarta, hogy válasszuk őt,
De ellenmondott minden jó magyar;
(Borics párthíveire mutat.)
És ellenmondtak im e pártütők is.
(Lengyelek megütköznek.)
I. LENGYEL. Ők mondtak ellen?
NÁDOR. És István király
Megnézve a törvény itéletét,
E szándokával rögtön felhagyott,
S Bélát ajánlta trónutódjaul.
TORDAI. Ez rágalom, mi elleneztük azt.
NÁDOR. Oh azt igen, hogy az legyen király,
Akit szemétől megfosztottatok.
(Egy oklevelet vesz el egyik kisérőjétől.)
De itt az oklevél, itt az itélet,
Mely Predszlavára a bűnöst kimondja. *(Tordaira.)*
Birája voltál, *(lengyeleknek mutatja)* itt áll a neve.
Csanád, te szintén; — im alá van irva. *(Másokra*
S ezek valának legfőbb vádolói; *(másokra)* [*mutat.)*

S ezek tanúkul vannak följegyezve.
S imé kik akkor házasságtörőnek
Bizonyiták, s itélték az anyát,
Most a fiát mint törvényest behozzák!

(Az oklevelet átadja a lengyeleknek — Borics párthivei lesujtva szóhoz sem jutnak.)

LENGYELEK *(egymás közt, méltatlankodva)*. Hisz' ez [gyalázat!
BORICS *(magában)*. Oh anyám, anyám! *(Bodomérhoz [halkan.)*
Szédülök — a világ forog velem.
TORDAI *(magához térve)*. Mi visszavontuk azt: meg- [bántuk azt —
NÁDOR *(lengyelekhez)*. Halljátok ezt? — egy biró
Bevallja im, hogy álnokúl itélt el, [mondja ezt!
Hogy megrabolt egy nőt becsületétől,
Királyi asszonyát a koronától:
S kit akkor e nő sziv alatt viselt,
A születendő gyermeket, előre
Megbélyegezte; e boldogtalant itt, *(Boricsra mutat.)*
Kit most királyi trónra tenne fel. *(Lengyelekhez.)*
Melyik bűn a nagyobb, itéljetek:
Hamisan itélni el két büntelent;
Vagy pártot ütni mint honárulók,
Midőn a törvényes király helyett,
Törvénytelen vért tolnak fel a trónra? *(Azokhoz.)*
Válasszatok: e jó nemes vitézek —
Mit higyenek tehát tirólatok?
TORDAI. Hogy tévedénk, s most jóvátesszük azt.
NÁDOR. Én nem valék birája, nincs nevem
Alája irva e vádló levélnek,
S én mégis ime azt erősitem,
S az öszves ország viszhangozza azt,
Hogy ez itélet törvényes s igaz!
Ti most hazudtok; mert kiűzve innen,
A jog s igazság, szentség és becsület
Most csak üres szó; nektek jó király,
Ki bűneitekkel szárny alá fogad,
Legyen királyi sas, vagy csak kakukfi.

TORDAI. Ők emlegetnek törvényt és jogot,
Ők, az aradi vérfürdő után!
BODOMÉR. Ha az való, s ugy történt, mint mi hallók,
Ugy nálatok törvény a gyilkolás; *(az iratra mutat)*
Ugy ez itélet is haszontalan.
LENGYELEK. Igaz! bevallják, hogy rosszúl itéltek.
(Borics fellélekzel.)
NÁDOR *(lengyelekhez)*. S habár úgy volna, és az aradi
Vésznap kegyetlen zsarnokság vala;
Ez is csak arról győz meg, hogy mi inkább
Eltürjük a zsarnok vasvesszejét,
Mint koronánkban e hamis követ. — *(Lengyelekhez.)*
Hanem vitézek, szánó szivetek
Hő gerjedelmét meglopták ezek;
Fölemliték a sujtó büntetést,
De hallgatának szörnyü vétkeikről.
Elmondom én — [beszélt!
MAGYAROK BORICS PÁRTJÁN *(nagy zajjal)*. Elég soká
Ne türjük! — Gyilkosság volt! — Harcra, harcra!
LENGYELEK. Ki kell hallgatni! — Megigértük azt!
3. LENGYEL. Ha nem hallgattok, mi nem harcolunk!
(A zaj lecsendesül.)
NÁDOR. László királyunk, a nagy szent király,
Akit egy évig gyászolt e haza,
Álmost jelölte ki utódjaul;
De trónra Kálmán lépett, s nagy király lett.
Álmos kereste elvesztett jogát —
TORDAI *(megszakasztja)*. És e hazára sok bajt, s vészt
Végső lehelletig pártoskodék: [hozott;
Idegen hadakkal támadott reánk —
NÁDOR. Mint most ti! — Vagy nektek szabad, s erény,
Mit benne egykor kárhoztattatok? —
Én nem valék az Álmos párthive;
Ő lázadó volt; de Kálmán király
E pártos öcsnek mindig megbocsátott,
Mig jó szivének hajlamát követte;
Mert érezé, hogy a végrendelet
Öccsének adta a trónnak jogát:
Hanem ti addig sugtatok fülébe,
Amig szivére csöppent mérgetek,

S el lőn követve a legiszonyubb tett.
Első dühében rávettétek a
Jószivü testvért, hogy szurassa ki
Tulajdon édes öccse szemeit! *(Lengyelekhez.)*
Borzadtok? — oh ha itt megáll dühök!
De arra is rávették, hogy fiát, —
A szende és ártatlan kis fiút,
Kinek szemében egy szines lepe
Nagyobb becsü volt, mint száz korona;
Kinek szivét még angyalok lakák,
S még azt se' tudta, hogy van vétek is;
Ezen szegény kis ártatlan fiút
Durván kitépték anyja karjaiból,
Hogy lássa atyjának véres szemét,
Hogy az legyen utolsó látomása,
Örökre lássa, s többé mást ne lásson: —
Az atyja mellett megfosztták szemétől!
Kálmánt a bűnbánat, s a rossz tudat
A sirba vitte, és megátkozá
Gonosz tanácsadóit — *(Borics párthiveire mutat)* [ők azok!
LENGYELEK. Oh szörnyüség!
I. LENGYEL *(Tordaihoz).* Miért tevétek azt?
TORDAI. Hogy eltiporjuk a kigyó faját,
Mely im fulánkját most öltötte ki —
NÁDOR. Mert félték ők, hogy a fiú király lesz
S nemcsak szemétől fosztották meg őt; —
Oh ez előrelátó bölcs urak
Folyvást keresték a halálnak őt;
S ha egy kolostor menhelyet nem ad,
S Isten nem óvja ott szentélye által,
Orozva gyilkolják meg a bakók.
Isten megoltalmazta és király lett
S ő megbocsátott minden ellenének;
De ezeket az sem békítette ki:
Hogy visszanyerjék a vesztett hatalmat,
Ármányt szövének és küldönceik
Által kinálták, árulák a trónt
Több fejedelemnek. Mind napfényre jött:
S ők meglakoltak. — Most itéljetek!
LENGYELEK. Mi ezt nem tudtuk!

MAGYAROK. Ez mind rágalom!
NÁDOR. Igy szedtek ők rá! — Emlékezzetek
Apáitokra; ők hozák be Endrét
S Bélát a kéjenc zsarnok Péter ellen;
Másként fogadták e nagy ősöket;
Tódult elébök akkor a magyar,
Üdvvel fogadta, s áldással kisérte,
Mint a hazának megszabaditóit.
Fáj most nekünk, hogy nem fogadhatunk igy;
Mert akit hoztok, nem kedves nekünk.
Fáj, hogy csatára szállunk veletek,
Kiket gyülölni még most sem birunk;
Mert tudjuk azt, hogy e honárulók
Megcsalva a sziv jobb érzelmeit,
Méltatlan szánalomra indítának,
S ha mégis ellenül maradtok itt,
A vér patakként folyhatik közöttünk;
De ez nem ül a trónra itt soha! —
Most visszatérünk; várunk egy napot
Akkor legyen harc élet és halálra!
(A követség a csolnakokba száll és távozik.)
LENGYELEK. Mi visszatérünk! Mi nem harcolunk!
TORDAI. Megálljatok! hadd válaszoljak én!
LENGYELEK. Elég! Tudunk mindent! nem harcolunk!
(Elmennek.)
TORDAI. Uram királyom, amit vétkezénk
Most tesszük jóvá, mi el nem hagyunk.
BORICS *(ki eddig lesujtva állott; többször távozni akart, de Bodomér visszatartá; most nehezen föllélekzelve)*.
Hűség, nem érdek köt hozzám — tudom.
CSANÁD. Ez pártja volt, hizelgő udvaronci:
Mást mond az ország, mit mondtak, ne hidd.
BORICS *(fagyosan)*. Mért mennek ott a lengyelek?
TORDAI. Csak nézni, zsákmányolni jöttek ők,
De nem csatázni; s mostan kapva kaptak
A jó ürügyen, hogy távozzanak.
CSANÁD. Barátaink átjönnek harc alatt.
BORICS. Reményled, köztök van sok áruló?
CSANÁD. Mért árulók?
BORICS. Tévedtem: híveink?

TORDAI. Én biztosan tudom, több mint fele.
CSANÁD. Vezess a harcba, győzni fogsz, királyom!
BORICS *(Tordaihoz)*. Állitsd fel a hadat, mint tervezők,
Vezetni foglak. *(Magyarok elmennek; Bodomérhoz.)*
Fejdelem, maradj! —
Halálba mennek ők — egy sem menekszik!
Te hű barátom voltál: menekülj!
BODOMÉR. Arról ne is szólj, én itt maradok.
BORICS. De gyermeked van?
BODOMÉR. Nem megy nélkülem.
De hogyha hű barátodnak hiszesz,
Adj szót a fájdalomnak; szivedet
Repeszti szét elfojtva.
BORICS *(alig fékezhetve magát)*. Oh ne hidd!
BODOMÉR. Bár néma ajkad zárt vetett reá,
Kitör szemedből. Én jól ismerem;
Ezen sötét tűz —

HETEDIK JELENET.

RÓZSA *(jön s hátul megáll)*, ELŐBBIEK.

BORICS *(pihegve)*. Egy pokol szikrái! —
Egy hegy nehezült rám — megfulladok —
Anyám — anyám a pellengéren állt, *(kitörve)*
S én rút bakóit meg nem fojthatám!
Vért! vért! nem oltja ezt el semmi más!
BODOMÉR. Rágalmazák, mint máskor is tevék.
BORICS. De nem előttem, a fiú előtt!
Eddig hizelgők mint álomregét
Mondták el azt; álmodva is bús volt;
Im, most azt mondják, Kálmán király
Nem álmodá azt — megtörtént — valóság! —
S im kik segitni jöttek, elhivék;
Nem tudta védni senki: — csak szivem;
Ott nem viszhangzott e káromkodás.
De van igazság, s szörnyü visszatorlás
Ott fenn az égben: íme kik birái,
Kik vádolói voltak egykoron,
Jó hirnevének ez orgyilkosi,

Most harcra szállnak érte — s halni fognak.
(Vad kacajjal.)
Becsületéért annak, kit gyaláztak.
BODOMÉR. Jóváteszik —
BORICS. Jóváteszik? — lakolnak,
S poklokra szállnak, méltó kárhozatra.
Kiket vezérlek, gyűlölöm, s utálom:
És gyűlölöm, akikre vezetem.
Két terhes felhő ütközése lesz:
Felfalva egymást, együtt hulljon el.
BODOMÉR. Gyűlöld a rosszakat, szeresd a jókat.
BORICS. Mi volt az életem, mint szeretet,
Jóság, kegyesség és szelid öröm?
Mért hoztatok ki e rémes hazába?
Az alvilág ez, szörnyüségivel,
Miket vad őrjöngés koholt felőle.
Vidáman csörgő vérem megfagyott,
Kihalt szivemből minden emberi;
Árnyak jelennek meg szemem előtt,
Irtóztató, fertelmes, undok arcok.
Ott egy király jön; folt van koronáján,
Undorral kapja azt le, s elveti,
S villám-szemekkel fattyunak nevez;
S anyámnak árnya sűrü fátyolába
Rejtné az arcát; rémülten tekint rám,
És fut előlem —
BODOMÉR. Hadd ezt! térj magadhoz!
A rágalomnak hinnél?
BORICS *(magával küzdve)*. Nem hiszek! —
S ha a világnak csak egy nyelve volna,
S fülembe ama szót kiáltaná,
Elnémítná anyámnak egy szava:
S e szót ki kell — ki fogja mondani! —
Nem, nem! ily ocsmány kérdés ajkamat
Ne undokítsa; gondolatja se
Fészkelje meg magát zavart agyamban!
(Kürtök, harci jelek.)
BODOMÉR. Jer a sereghez: gondolj győzelemre.
BORICS. Megoszlott haddal győzni? —
(Rózsát látva, ki előre jön.)

Lányodat
Küldd biztos helyre; győzni nem lehet;
Ez temetőnk lesz. *(Rózsához.)* Menj, te élj s örülj!
RÓZSA. Öröm? — s ha a halálban volna az?
Csatában halni legszebb gondolat!
BORICS. Ah, úgy van! érzem, sorsom erre int;
Elfojtja ez keservim magvait,
Melyekből annyi szörnyüség teremne.
RÓZSA *(lelkesülten)*. Felszáll a lélek, megtisztulva
A földnek adva minden salakot! [száll el,
BORICS. Ugy van! ha e csatában meghalok,
Nem átkoz senki, én sem átkozódom;
Oh, mert ha nemcsak rágalom vala,
Anyámra szörnyű átkot mondanék:
S ha rágalom volt, legszörnyebb bosszu
Vezetne át egy hosszu életen
Szegény anyámért; s a vérengezésért,
Átkozva lenne még emlékem is.
RÓZSA. Áldott lesz emlékem, ha most halok —
BODOMÉR. Őrült vagy-e, hogy igy beszélsz?
(Csatazaj, kürtök.)
RÓZSA. Atyám,
Hidd el, leányodnak jobb halni most.
BORICS. Te atya vagy; menj, szabadítsd meg őt.
BODOMÉR. S te nem vagy az, mégis halálra gondolsz?
BORICS. Oh az, hanem fiú is; rettegek
Saját szivemtől.
RÓZSA *(magában)*. Oh én is! — Legyen!
Meghalni némán még szebb gondolat!
BODOMÉR. Már küzdenek. — Jer, s gondolj arra is,
Ha győzesz, ez ország anyád előtt
Fog meghajolni: legjobb válasz ez
A rágalomra. *(Erős harci zaj.)*
BORICS. Hah, jól mondod ezt;
Ez a bosszúnak hivó szózata;
Ha győzök, érte bosszut állhatok —
Avagy mondják azt: meghalt anyjáért *(mennek)*.
RÓZSA. Hadd mondja: értem halt, áldott legyen! *(El.)*

HARMADIK FELVONÁS.

Klastromi szoba. A középajtó egy másik belső szobába vezet. Jobbról ajtó bejárásul. Balra asztal.

ELSŐ JELENET.

PATER SERAPHINUS, PREDSZLAVA *(előtte térdelve, gyónás után).*

PATER *(feláll).* Kelj fel, leányom; én feloldozálak.
Meg van bocsátva bűnöd, mit kivánsz még? —
Ifjú valál, hővérü és hiú,
Hizelgés dajkált, kényesztés növelt,
A csábok elvakíták lelkedet;
Midőn eszméltél, már késő vala.
Kelj fel; az ég irgalma végtelen;
Én már a szertartást bevégezém.
(Elfordul, menni akarva.)
PREDSZLAVA *(keze után nyúl).* Mért szúrja mégis szi-
[vem a tövis?
Oh szörnyü! Istennel kibékülék,
S érzem, nyugodtan halni nem tudok.
PATER *(visszafordul).* Hajh, érzi lelked, hogy nem
Fülembe öntnöd a bűnvallomást. [volt elég
PREDSZLAVA. Ah érzi — és remeg!
PATER. Mitől remegsz?
A sirba száll kettőnkkel a titok,
S meg van bocsátva.
PREDSZLAVA. Jóvátéve nincs.
PATER. Hajh nincs!
PREDSZLAVA *(reménykedve néz fel rá).* Ah úgy-e nincs?
PATER. Beszélj, mi aggaszt? —
Vagy én legyek a lelkifurdalás

Tolmácsa, melytől fel nem oldhatálak? —
Leróvtad a multat, de a jövő
Tárúl elődbe, s rémeket mutat,
Utószülöttit a te vétkeidnek.

PREDSZLAVA. Oh, úgy van; ettől ments meg. Oh [atyám,
Fiam nem tudja, hogy bünös vagyok;
Azt véli, születés adott jogot
A koronához; elment, és hadat visz,
Hogy azt kivivja.

PATER. S hogyha győz, király lesz.

PREDSZLAVA. De az bitorlás — rablás.

PATER. Úgy van, az;
De ő nem bünös.

PREDSZLAVA. Nem: ez is az én
Bűnöm.

PATER. Tovább!

PREDSZLAVA *(örömmel ragaszkodva az eszméhez)*.
Ő oly jó, oly nemes;
Ő boldogítni fogja a hazát,
Mely most a zsarnokság alatt piheg.

PATER *(megvetőleg)*. Hah, ez a mentség? Aki pénzt [rabolna,
Ha a szegények közt kiosztaná,
Nem volna rabló?

PREDSZLAVA *(lesujtva)*. Oh az volna, az.

PATER. S te anyja azzá fiadat teszed.

PREDSZLAVA *(szörnyüködve)*. S egykor vádolni fog.

PATER. Isten előtt.
S te csak ragyogni látod a fején
A koronát? — nem látsz-e rajta vért? —

PREDSZLAVA *(növekedő iszonnyal)*.
Oh látok, látok! vér csurog le róla! —
Azoknak vére, akik érte vívnak, —
És akik ellen harcol. A mezőt
Vérár boritja, hullák ezrei —

PATER. Kik egykor feltámadnak ellened.
S midőn a szemfödél sem rejtheti
A foltokat, mi lesz mentségedül?

PREDSZLAVA. Oh látom én ezt ébren s álmaimban.
Alig hogy elment, e rémek jövének.
A végitélet szörnyüségei

Üldöznek engem; véremet kiszivják;
S bár úgy ohajtok, halni nem tudok.
PATER. S te azt hiszed, fiad nyugodni fog,
S ha a csatát elveszti, nem viszen
Uj harcot, uj nyomort azon hazára?
Mert azt hiendi, van hozzá joga.
Pedig a királyokat, kik háborút
Viselnek, ahol ezrek hullnak el,
Mi menti fel a gyilkosság nevétől,
Ha nem a jognak tiszta érzete?
PREDSZLAVA *(kétségbeesve)*. Oh, úgy fiam ezreknek
S én tettem azzá! [gyilkosa,
PATER. S hogyha fiadat
A felboszantott ég nem óvja meg,
S az anyja bűneért lakolni fog,
S halála hirét hozzák meg neked,
Mi menthet akkor itt, s a végnapon?
PREDSZLAVA. Hogy — én valék fiamnak gyilkosa!
Segíts! tanácsolj!
PATER *(fölemeli)*. Szíved nem sugal? [neknél:
PREDSZLAVA. Hisz' amit az súg, szörnyebb minde-
Hogy én — fiamnak gyónjam meg a bűnt?
Csak ezt ne? Az egész világ előtt
A szégyenkőre inkább állanék,
Magamra venném a világ bünét;
Türném a gunyt, a kinzást, a halált:
Csak ő ne tudja — ezt ne tudja ő!
PATER. Ha hallgatsz, gyilkos vagy gyilkolt leend:
S a vér fejedre száll. Ha nincs hited
Az égben, úgy hallgass s halj meg nyugodtan.
PREDSZLAVA. Megátkoz —
PATER. Egykor fog-e áldani?
Szegény hiú nő! az vagy mostan is,
Kendőzöd lelked undok foltjait,
S fiad nem érdemelt vonzalmival
Kacérkodol, kész vérbe' mosdani,
Hogy ő ne lássa arcodat pirulni.
Hadd bitorolja hát a koronát,
Hogy bitorolhasd gyöngéd hajlamát;
Tiszteljen itt, s utáljon ott *(az égre mutat)* örökké!
(Menni akar.)

PREDSZLAVA *(megsemmisülve térdre omlik).*
Jóváteszem. *(Fejét lehajtva, mozdulatlanul térdel.)*
PATER *(fejére teszi kezeit).* Úgy én megáldalak!
Ha gyönge voltál ellenállani
A csábkigyónak, mely halálra mart,
Légy most erős, midőn megmentened
Vétked gyümölcsét kell a kárhozattól.
Országok elmulnak, népek kihalnak,
Széttörnek a trónok s a koronák:
Csak egy ragyog, az égi korona.
Inkább viseld a töviskoszorut,
Mint azt veszitsd el. Jobb pirulnod itt,
Mint ott remegned a biró előtt,
Ki irgalommal vár bünbánatost,
Mig elitélne megátalkodottat.
Magdolna voltál, légy Magdolna most,
S Isten szinének fogsz örvendeni.
Vesd el a terhet és halj meg nyugodtan. *(El.)*
PREDSZLAVA. Legyen meg a te szent akaratod! *(Föl-*
Nem lát pirulni, már halott leszek, [*kel.)*
Alant a földben, csak emlékemet
Utálja meg. *(Szekrényhez megy.)*
Hajh, jó, de szigorú ősz,
Nem új e harc, melyet most lelkemért
Küzdél szivemnek gyöngeségi ellen;
Átküzdtem én is ezt; már annyiszor
Győztem s legyőzetém megint.
(Egy lepecsételt iratot vesz elő.)
Hiszen
Megirtam e halálitéletet,
Midőn csatába indult az napon,
De végrehajtani gyáván rettegék. *(Az irathoz.)*
Te vagy beteg lelkemnek gyógyszere,
Örökre meghalt volna nélküled —
Ah mégis mint méregtől borzadok!
Végezzük, míg erős az akarat. *(Csenget.)*
És érzem, a végóra már közelg.

MÁSODIK JELENET.

CHARITAS *(a középajtón)*, PREDSZLAVA.

CHARITAS. Testvér, mit kivánsz?
PREDSZLAVA. Hivd leányomat. *(Charitas jobbra el.)*
Nem! — nem! — lehetetlen! nincs hozzá erőm.
Nem gyávaság-e a vétek sulyát
Szegény fiam lelkére tennem át,
Ha a kisértésnek nem állhat ellent?
Ha tudni fogja, hogy nincsen joga,
De a korona fénye elvakítja,
S a hatalomvágytól megittasul,
És tudva ont vért, s tudva lesz bitor?
Gyülölni fogja ő emlékemet,
Kerülni síromat s megátkozand;
Mivel az égtől a bocsánatot
Az ő vesztén, az ő lélekhalálán
Vásárolnám meg; s mégis el leszünk
Választva — *(eszmélve)*. El, sötét kisértet, el!
Ne sugd fülembe a csalárd igét!
Fiam nemes, nagylelkü és igaz;
Ha fölvezetnéd a magas tetőre,
Mint a megváltót, s az egész világot
Ajánlanád, ha egy tűt elrabol:
Ő koldus lenne inkább mint ez áron
Világ ura. *(Rettenve.)* Ő jön — ah ily sietve!
Erős nagy isten, adj erőt; fiam
Hal meg nekem, s magam taszítom el!

HARMADIK JELENET.

JUDIT, ELŐBBI.

PREDSZLAVA *(elfödve arcát, zokog)*. Hadd megsiratnom!
JUDIT. Hivattál, anyám!
Te sirsz? *(Ijedve.)* Talán fiadról hirt vevél?
Gyászhir? beszélj, ne kínozz, ha szeretsz!
Csatát veszített? — Meghalt? Mért gyötörsz?
PREDSZLAVA. Hir róla nem jött, semmit sem tudok.

JUDIT. Úgy hát miért sirsz?
PREDSZLAVA (feláll). Többé nem sirok,
Az lelkemet gyöngítné s most erő kell.
Ne sirj, te sem, leányom; el ne vedd
Erőmet azzal: válnunk kell örökre.
JUDIT. Válnunk? miért?
PREDSZLAVA. Mert érzem a halál
Angyalnak szárnya már is eltakart.
JUDIT. Miért busítasz igy engem s magad?
PREDSZLAVA. Jöttére vártam — bár jött volna rég!
JUDIT. De hát fiadra nem gondolsz?
PREDSZLAVA. Fiam?! (*Magát nyugtatva.*)
Meglátom egykor — e földön soha.
JUDIT (*felörvendve*). Ő győztesen tér meg a koronával.
PREDSZLAVA. Oh jaj, ne említsd most a győzedelmet,
A koronát — vagy késő volna már?
JUDIT. Mi volna késő? nem kivánsz neki
Győzelmet?
PREDSZLAVA. Oh ne szólj — ezzel gyötörsz.
Hadd hinnem azt, hogy vért nem ontanak,
Hogy e hadjárat diadalmenet;
A bujdosók is ezt mondák nekünk.
JUDIT. Ily győzelemről szólok én, anyám
Csak hirnökére várok, és mi
Megyünk utána, osztni örömét.
PREDSZLAVA. Indulj ma még; ne várd a hirnököt.
JUDIT (*kitörve*). Legyen, anyám, máskép megölne a —
(*Hirtelen elhallgat.*)
A távollét fájdalma, jó anyám.
PREDSZLAVA. Oh légy vigasztalója mint derült nap
Ha rá borulnak a búfellegek.
Áldás a jó nő, s minden örömek
Tárháza — ő szeret, s feledni fog.
(*Az iratot nyujtja.*)
Vedd, oh vedd, add át egy szegény anyának
(*zordul.*)
Vedd, és ne kérdezz! — ég az én kezemben.
(*Átadja.*)
Add át fiamnak — elveszett fiamnak;
Hivebb kezekre ezt nem bizhatom.

Úgy adjon Isten üdvöt teneked,
Amint betöltöd végkivánatát
A haldoklónak — mert én az vagyok.
(Megkönnyebbülve karszékbe ereszkedik.)
Ah érzem, a kapcsok lebomlanak.
Kinzott szivemről! — ujra szabadon ver! —
Tisztább a lég — az égi balzsam ez;
Tisztább a fény — az ég sugára ez!

JUDIT. Minő levél ez? mit tegyek vele?

PREDSZLAVA. Add át fiamnak; egy szegény anya
Végső bucsúja elvesztett fiához.
Őrizd meg gonddal, hogyha szereted;
És fel ne törd, ha üdvezülni vágysz.

JUDIT. De hát miért? — mit zárhat e levél,
Amit nejének tudni nem szabad —?

PREDSZLAVA *(rémülve felemelkedik)*.
Esküdj' meg! most már esküdet kivánom,
S én esküdet siromba elviszem —

NEGYEDIK JELENET.

CHARITAS, ANGELIKA, ELŐBBIEK.

JUDIT. Anyám, az égre, csendesülj! Imé
Tanunk is van —

PREDSZLAVA. Jöjjön, legyen tanum,
Hogy esküvél, s hiven betöltöd azt.

CHARITAS. Irtóztató balsors!

JUDIT. Férjem?

PREDSZLAVA. Fiam?

CHARITAS. Több menekült jött, akik ő vele
A harcba mentek: minden elveszett.
Véres csatában hullott el hada;
Amerre a szem látott, vér patakzott,
S holtakkal volt elhintve a mező —

PREDSZLAVA *(szivéhez görcsösen kap, sikoltva)*.
Késő? *(Le akar rogyni, a két apáca felfogja.)*

JUDIT. A fejdelem? él vagy halott?

CHARITAS. Nem tudni róla semmi bizonyost.
De ime anyja — itt nagyobb a vész.
(Elviszik a középajtón.)

JUDIT *(egyedül, magát nyugtatva).*
Csatát veszített ő; de menekült,
S új haddal új harcot fog kezdeni —
(Szeme az iraton függ.)
De ez irat? — Ha e közharcosok
Megszabadultak. — Itt nagyobb a vész;
Minő titok, mit sirba nem vihet,
Mit csak halála óráján fedez fel,
Mit eddig ő sem tudhatott, fia?
Mit most se' tudhat más — én sem, neje? —
Majd rettegett, hogy titkát a pecsét
Nem őrzi meg eléggé biztosan.
Nem bizva bennem, eskümet kivánta;
Milyen mohón, vadul sürgette azt!
S midőn elég gyorsan nem esküvém,
Rémülten el akarta venni tőlem — —
Ah e pecsét nem zárta azt elég jól,
Felirva volt az dult vonásain,
Leolvasám én; s most is olvasom
Ez iratot bár, nem látom betűit.
Bűnvallomás ez, s az őt terhelő
Szörnyü gyanúnak megerősitése. —
S én általadjam ezt? — — Nem esküvém! —
Ha nem gyanú — mi szinte bizonyos —
Oh úgy ne tudja ő ezt meg soha.
Ez meggyalázna engem is, fiát is — —
A rossz tudatnak őrjöngése ez,
Melyben fiára törne az anya:
Maradjon zárva.

ÖTÖDIK JELENET.

CHARITAS *(visszajő)*, ELŐBBI.

CHARITAS. Oh jer, asszonyom.
JUDIT. Meghalt?
CHARITAS. Magához tért, de a halállal
Vivódik. Téged óhajt látni. Oh jer;
Meghalni nem tud, lelkét ez köti.
JUDIT *(magában)*. Nem esküszöm; fiának veszte az!

HATODIK JELENET.

APÁCA *(oldalt)*, ELŐBBIEK.

APÁCA. A fejedelemtől hirnök érkezett.
JUDIT. Ő él! — Szivem nem csalt, ő menekült!
Kérlek, bocsásd be. *(Apáca el, Charitashoz.)*
Vigasztald meg ezzel.
Ez visszaadja lelkének nyugalmát.
Mihelyt kihallgatám a hirnököt,
Én is megyek, s tán még jobb hirt viszek.
(Charitas el.)

HETEDIK JELENET.

HÍRNÖK *(jön)*, JUDIT.

JUDIT. A fejedelem küld? úgy él!
HÍRNÖK. Él; sebet
Kapott, de nem veszélyest.
JUDIT. Úgy megyek
Tüstént elébe.
HÍRNÖK. Ő nyomon követ.
Előre küldött ezt jelenteni.
JUDIT. Mondd el, mi történt? — Hogy csatát veszített,
Azt már tudom. Hogyan történhetett az?
A bujdosók megcsalták volna őt?
HÍRNÖK. Mind ámitás volt. Az ország szine
Állt ellenünkben, és a lengyelek
Nagyrésze szintén elhagyá urunkat,
Azt is reméltük, hogy az ütközet
Folytában átjönnek majd híveink;
De fájdalom, mint bőszült tigrisek
Harcoltak ellenünk mindannyian.
Körül valánk kerítve csakhamar;
Aki nem tudott áttörni, ott maradt.
S a szaladókat is legtöbbnyire
Agyonveré a nép.
JUDIT. S hogy menekült
A fejdelem?

HÍRNÖK. Oh az csaknem csuda.
Ahol hanyatlott harcosink sora,
Mint bősz oroszlán rontott ő oda;
S midőn megtörve felbomlott hadunk,
Kétségbeesve pajzsát eldobá;
S mintha kereste volna a halált,
Az ellen sűrű tömegére rontott.
JUDIT. S feledte, hogy itt árvát s özvegyet hagy!
HÍRNÖK. Oh asszonyom, ne vádold őt ezért;
A harc dühében mindent feledünk —
Körül volt véve, és halál fia
Ha Bodomér, a kun fejedelem
Hozzá utat nem tör; s ő és leánya
Nem fogja fel a rá mért sok csapást.
Ő menekülni ekkor sem akart;
De homlokán egy sebtől elhanyatlott,
S oltalmazói ájultan hozák ki.
Nekik köszönöd, hogy élve láthatod,
Ők ápolák, s bujdosva rengeteg
Erdőkön által vergődtünk haza — [már nekem,
JUDIT *(vadul kitörve)*. Menj, menj! Elég gyászt hoztál
Szivembe tőrt verél, mért forgatod meg?
Menj, hogy ne lássam többé arcodat! *(Hírnök el.)*
Ah újra ébred a gyanú kigyója,
Amelyet annyiszor elaltaték már!
Önámítás volt; a való kitárult.
Ki áldoz éltet őrült szerelem
Buzgalma nélkül? — Megmentője lett!
Ah, mennyi édes emlék lánca ez
A hála s tartozás gyürűiből!
Mily csábos istennővé tette ez!
Egy tulvilági lényt fog benne látni
Fejét övedző csillagkoszorúval,
Amelynek árnya mind, mind rám vetődik.
Hisz ez imádás lesz, nem szerelem.
Imádni fogja férjem; s e syrén
Majd a lemondót fogja játszani,
S ekkor tövissel látja koszorúzva
Mint vértanut . . . Ah, látom ami jő —
Az első pillanattól láttam azt:

E lánynak arcán irva láttam én,
Balsorsomat, és visszadöbbenék.
Ajkán az első szó fulánk vala,
S szegzett gyilok első tekintete...
S egy hosszu úton mint oltalmazó,
Mint ápoló kiséri! — Oh mi kín:
Midőn eszmélve rá veté szemét,
S abban a hála könnye felfakadt,
Egy tenger az, mely engem elborít!
S én tűröm ezt; én a jogos hites
Mosolyba rejtem szűm torz rémeit!
Házamban, asztalomhoz ültetem,
Vendégjogon, melyet lábbal tapod...
S én a sebet szégyenlem, titkolom.
Pedig gyötrő fájdalmit érezem. —
Kínpadra vontak, s én hallgatva tűröm,
Nehogy gyötrőim kigunyoljanak;
Oh e lezárt pokol legiszonyubb! *(Szeme az iratra*
De van kezemben fegyver, van bosszú! [*esik.)*
Ha ő felejti nőjét s gyermekét,
Ha a kigyót nem távolítja el — —
Oh ezt a jó szerencse adta át,
Mely még a leghitványabb férget is
Fölfegyverezte üldözői ellen!
De nem gyanú, bizonyság kell nekem.
Addig hüvelybe rejtem; e titok
Maradjon a legvégső fegyverűl. *(Elrejti.)*
S ha a gyanú eloszlik, s hű maradt —
Ah hogyha hű, nem tudja meg soha;
Megmentem a szégyentől, s örömest
Veszem magamra még a bün sulyát is,
Hogy megkiméljem őt fájdalmitól!

NYOLCADIK JELENET.

BORICS *(jő, fején sebkötés)*, JUDIT.

BORICS *(némán megölelik egymást)*.
Örömre vártál, s én csak gyászt hozok;

Hajh, ily viszontlátásban nincs öröm.
JUDIT *(sötéten kémlelve)*. Isten hozott!
BORICS *(tompán)*. Nem; ő nem volt velem.
JUDIT *(szintugy)*. Mert elhagyott hited, s kétségbeestél.
BORICS. Mert elhagyott ég, föld; még a halál is
Került, nagyobb csapásnak tartva meg.
JUDIT *(keserü szemrehányással)*.
Ah, nődnek mondod ezt, fiamnak atyja?!
BORICS *(mély érzéssel)*. Tiétek szívem hű s igaz sze-
De a gyülölség és bosszú csapott rá, [relme;
És homlokomra a balsors jegyet tőn.
(Szomoru reménytelenséggel.)
Most már a búval kell osztoznotok.
JUDIT *(szeme közé nézett, meghatva, melegen)*.
Mint hű s igaz nőd osztom azt veled!
BORICS *(mint előbb)*. A koronával vártál fejemen,
S imé csak egy sebhely, amit hozék.
JUDIT. Midőn imádkozám, én éltedet,
És nem a koronát foglaltam abba;
Fájt hallanom, hogy ez több volt neked,
S midőn veszítéd, a halált kerested,
S feledni tudtál engem s fiadat.
BORICS. Oh meg ne gyűlölj, mert e vád igaz,
De nem a koronát vesztettem én: *(vadul kitörve)*
Úgy meggyalázva egy ország előtt,
Úgy eltapodva — hisz' ők szivemet
Tépték ki! még a gondolatja is
Ezer sebet nyit — *(hirtelen elhatározással)*
Hol van az anyám?
JUDIT *(kitérve — féltékenyen)*. Te egyedül jösz? —
[senki sem kisért?
BORICS. Kiséretem? — a harcmezőn maradt.
JUDIT *(némi fulánkkal)*. De eljövének a szabaditók.
BORICS. Elváltak ők is. Oly szegény vagyok,
Hogy csak szavakkal hálálkodhatám.
JUDIT *(féltékeny gúnnyal)*. S mért nem jövének hozzám
A hálaadástól is megfosztanak. [engemet
BORICS. Nem birhatám rá.
JUDIT. Mért kerülnek engem?

BORICS. Téged? miért? úgy látszik, érezék
Lelkemben a vihart — *(zordul)* hol az anyám?
(Menni akar középre.)
JUDIT *(ijedve elébe áll)*. Te lázba vagy még; szikrázó
Mutatja lelked szörnyü viharát, [szemed
S te igy akarnád megrohanni őt?
BORICS. Elfojtom azt; de szólnom kell vele.
JUDIT. De hát miért? mit vétett ő neked?
BORICS *(tovább nem fékczhetvén magát)*. Oh e mirigy-
[csomót ő oldja meg;
Ő mondja meg nekem, volt e joguk
Lábbal tapodni engem általa.
Éltem csomója ez, ez dönti el:
Hogy meglakolván, elrejtőzzem-e,
Mint megfenyitett rab gyalázatommal,
Vagy árulóknak én tekintsem őket, *(bőszült dühvel)*
És a fenyítő ostort elragadva,
Sujtoljam őket véglehelletig!
Oh e bosszúhoz hogyha van jogom,
Irtóztató lesz! Rájok zúditom
Kelet, nyugat, észak, dél harcosit;
Minden bosszús, irigy, gyülölködő
Szomszédot. Irtóháborut viszek!
Nem lesz előttem semmi kegyelet:
Égő faluk hirdessék jöttömet;
Vér s pusztitás jelölje nyomdokim.
Trónjukra hágok — nem! nyakukra hágok —
Király leszek! király, nem hogy szeressem,
Hanem fenyitsem, pusztitsam, kiirtsam!
JUDIT. Oh iszonyú! nem ismerek reád.
BORICS. Anyám szavától függ. Hol van? — bocsáss.
JUDIT. Minő gyanú ez?
BORICS. Egy ország gyanúja.
JUDIT *(kérlelve)*. Anyád beteg, ily szókkal megölöd.
BORICS. Gyöngéd — kimélő — kegyletes leszek.
Engem meggyőzhet, én hiszek neki.
Egy néma intés is megnyugtat engem.
De ha az örök hallgatás honába
Elszállva, itt hagy kétségek között:
Önérzetem leroskad, s romja közt

Az öntudat kigyói nyüzsgenek.
Akkor nem büntetés, nem is bosszu,
Akkor gonoszság tetteim rugója;
Akkor bitorlok mindent: a nevet,
A trón jogát; akkor rabló vagyok.
Merő hazugság multam és jövőm,
Létem alapja bünre van lerakva,
És bün mindaz, ami reája épült.
Akkor csalárd bitorlás még az is,
Hogy téged, oh nőm, fejdelem leánya,
Hozzám adának — egy ily semmihez! [köté
JUDIT *(meghatottan)*. Oh hallgass, hallgass; szerelem
Boldog frigyünket, nem név s trónremény *(célzással.)*
S mig a szilárd, hű, mitsem veszthetünk.
Azért ne gondolj a rágalmazókkal. *(Öleli.)*
Kiméld anyádat, ily gyanú megölné.
BORICS. Oh hogyha látnád lelkem küzködését,
Nem tartanál el e végmenedéktől.
Hisz' e keringő örvény elsodort már;
A fulladó erkölcsnek jajszava,
S öntudatom halálhörgése ez:
Mert iszonyúak bosszuvágyaim!
Ha egyszer elsülyed a jó s nemes,
Helyén egy szörnyeteg fog felmerülni —
De várok, amig lelkem csendesül —
Jer — oh ne rettegj már — hisz' hallgatok.
(Menni akar.) [homlokod sebe
JUDIT *(eláll ja útját — kérlelve)*. Ha igy leped meg —
Rosszul hatand rá — ő nagyon beteg.
(Nem bírván vele, szorongva.)
Engedd, előbb hadd szóljak én vele. [hegedt.
BORICS. Mondd, hogy veszély nincs; hogy már bé-
A seb nem itt tátong — menj hát, ne késsél!
JUDIT *(magában, indul)*.
Ha anyja szólni fog — oh gyötrelem
(Indul, halálharang, megáll, szünet.)
JUDIT *(magában, szemében az óhajtás fénye)*. Meghalt!?
BORICS *(kínos sejtelemmel)*. Kinek szól e halálharang?

KILENCEDIK JELENET.

CHARITAS, ELŐBBIEK.

JUDIT *(Borics keblére borul)*. Most légy erős!
BORICS *(kibontakozva, rémülten, Charitáshoz lép)*.
Anyám?
CHARITAS. Kiszenvedett. [dását vevéd el!
BORICS *(kétségbeesve)*. Bucsútlanul? *(Judithoz)* te ál-
CHARITAS. Ő téged áldva halt meg, fejdelem.
JUDIT *(eltökélten, eréllyel)*. S rám bizta búcsuját, vég-
Mind rágalom volt, a trón téged illet. [akaratát:
BORICS *(vad bosszuval)*. Úgy megbosszulom emlékét [anyámnak!
JUDIT. Ő megbocsátott, nem kiván bosszut:
Foglald el a trónt, légy nagy s jó király!
CHARITAS *(ünnepélyesen)*. Imádkozzunk a meghalt [lelkeért!

(Mindketten megtörve, térdre roskadnak és imádkoznak.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Bodomér sátorának belseje. A felvont függönyön át a keresztesek tábora látszik. Néha őrcsapatok vonulnak át.

ELSŐ JELENET.

BODOMÉR *(mellén veres kereszt)*. RÓZSA *(nőöltözetben, lábainál ül)*.

BODOMÉR *(homlokát simítja)*.
Még erre sem vidulsz fel gyermekem?
RÓZSA. Hogy nagyatyám meghalt, örüljek annak?
BODOMÉR. Nem szeretett ő, mindig üldözött,
Földönfutókká tett; de vége már!
Leszállt a sírba, a világ miénk.
Többé kalandor s kóbor nem vagyok,
Hanem hatalmas s harcos nép ura.
A nép örömmel vár. — De hát mi ez?
Halvány arcodnak uj szint ez sem ad?
Bágyadt szemedben egy örömsugár sincs?
RÓZSA. Arcomnak árnyát rég megszokhatád.
BODOMÉR. Azt mondtad eddig, a honvágy epeszt.
RÓZSA. Még nem vagyunk honn.
BODOMÉR. Ott üdülni fogsz,
Egy bátor hadnak élén sikra szállunk;
Uj győzelemre fogjuk azt vezetni.
RÓZSA. Vezesd, atyám; én már nem harcolok.
BODOMÉR. Hisz' egykor ez volt legfőbb örömed.
RÓZSA. Elmult ez is.
BODOMÉR. Miféle változás ez?
Anyádnak gyönge szive szállt beléd?
RÓZSA. Az; gyenge nő vagyok.

BODOMÉR *(bosszúsan)*. Ám légy tehát az;
Pergesd a rokkát kopiák helyett.
Gondoskodom, hogy unokám legyen,
Ki a vezéri kardot átvegye.
Válaszd ki férjül a legjobb vitézt,
A törzsfejek legdélcegebb fiát.
RÓZSA. Az égre, nem választok én, atyám!
BODOMÉR. Minő makacsság! — Elkényeztetett
Leány, türelmemmel te visszaélsz.
RÓZSA. Te férfinak növeltél, s nő vagyok;
Az sem vagyok, mert lelkem elvadult:
Igy áll bosszút a természet magáért,
Most türd, ha mindkettőt megtagadom.
BODOMÉR *(fürkészve nézi)*. Ez csak kitérés: mélyebb [itt az ok.
RÓZSA. Nem, nem, csak ez!
BODOMÉR. Mért titkolod előttem?
RÓZSA. Mit? én? nem.
BODOMÉR. Téged más, más bú emészt.
RÓZSA. Ne hidd; szememben láttál-e könyüt?
BODOMÉR. Soká nem is tünt fel; oly lassu volt
E hervadás.
RÓZSA *(mosolyogni erőlködik)*. Te azt csak képzeled.
BODOMÉR. Virúl a rózsa is, holott szivén
Féreg van; akkor vesszük észre azt,
Midőn lehajtott fővel dísze elhull.
Leányom, engem ez elszomorit!
Ez vádol engem —
RÓZSA *(megöleli)*. Nem vagy oka.
Téged ne bántson semmi vád ezért.
Természetünkben van e változás;
Ezen bukórnak magva szunnyadott,
Most már kihajtott, hadd virágzani —
Majd elvirágzik, s boldogok leszünk.
Velem ne gondolj: örvendj, fejdelem vagy.
BODOMÉR. Inkább maradnék bújdosó kalandor,
Ha hazatérni látnám kedvedet.
RÓZSA. Tán hazajön — otthon. Hidd, elmulik.
De csöndesen! nem egyedül vagyunk.

MÁSODIK JELENET.

BORICS *(vörös kereszttel, leeresztett sisakkal jő s a sátor függönyét lebocsátja)*. ELŐBBIEK.

BODOMÉR. Ez fél a szemtől; arcát elfödi.
RÓZSA *(remegő örömmel)*. Atyám, ez ő.
BODOMÉR. Ki?
RÓZSA. Borics, a király.
BORICS *(sisakját leveszi, előre lép)*.
Oh az vagyok, Borics, de nem király.
Koldus, kalandor és földönfutó —
De aki mindig áldja jótevőit; *(kezeit nyujtja nekik)*
Védangyalát és leghivebb barátját.
BODOMÉR. A jelre, mely most ujra egybehoz,
Ezt nem reméltem! — Elhagyád Halicst?
BORICS. Mig e nagyobb országot keresém,
Ama kisebb ország is elveszett.
Egy talpalatnyi földet sem birok.
S ha itt találna érni végzetem,
E földben, amely jog szerint enyém,
Még sirt sem adnának; holtestemet
Hollóknak dobnák, vagy túl a határon:
Olyan gyülölt, s utált az én nevem. —
E kard sajátom: ennek éle megvan!
BODOMÉR. Egy jó lovagnak legfőbb kincs; azon
Mi elveszett még visszavehető.
Hol van jeles nőd?
BORICS. Klastromban hagyám.
Bármily erős a lelke, a nehéz
Harcot nem állhatá ki gyönge teste;
Nem engedém, hogy a veszélyt megossza.
Én küzdök, értem ő imádkozik;
De fájdalom, meg nem hallgattatik.
Átok van rajtam, s a balsors velem,
Egy láthatatlan kéz vi ellenem.
Feles hadakkal is csatát veszíték,
S egymás után elhagytak frigyesim —
Ah mennyi vér, és mind hiában omlott!
BODOMÉR. S most, nemde, hamvat hintesz a fejedre,

Melledre tüzted a kereszt jelét,
S bünbánva a szentföldre vándorolsz
A szaracénok ellen küzdeni?
Borics. Bünbánva én? minő bünt bánjak én?
Bün-e, ha mind halálig harcolok
Azért, mi engem illet jog szerint?
E trón enyém, s ez ország pártütő,
Csak visszahóditom, s megbüntetem;
És megbosszúlom meggyilkolt anyámat:
Mert sirba üzték a rágalmazók,
És eltemették még jó hirnevét is!
Bodomér. S van még reményed?
Borics. Van. Nem indulék
Szentföldre én, nem küzdök a hitért,
A szaracén nem vétett énnekem:
Itt e hazában vannak ellenim.
Álarc ez: mert itt a levegőt is
Torkomra fojtanák. De itt vagyok,
Elburkolódzva; egy parányi pont
E népek tengerén: de a vihart
Ez rejti, mely föléjök tornyosul.
Jól el van a tőr rejtve, rajta van
Csalétek is. Már gyülnek híveim —
Oh azt ne kérdezd, hogy kik? cinkosok,
De ölni és öletni jók nekem. —
Ne nézz reám ily szigorú szemekkel:
Már engenm anyi sorscsapás ért,
Hogy szívem elfásult. Az emberek
Most már előttem csak számok; karok,
Melyekkel a tőrt is megragadom;
Rablók s bitorlók ellen mind jogos.
Hozzád, derék hős, nem azért jövék,
Hogy e veszélyes tervbe vonjalak;
Menj útadon, hol jobb szerencse vár:
De látni és bucsuzni jöttem el
Tőled, barátom, és védangyalomtól! *(Rózsához.)*
Oh mily buárnyék van szép arcodon —
Rózsa *(eréllyel megszakasztva)*.
Atyám, szabad követnem szívemet?
S megvígasztalnom e boldogtalant?

Bodomér. Beszélj! szemedben új élet lobog;
Sejtem, mi célod van, helybenhagyom.
Rózsa. Atyám se harcol a viselt jelért,
Sem oly hitért, amely nem a miénk:
Mi a határon elválunk ezektől,
Mert várja otthon a fejdelmi szék.
Az én atyámmal most már frigyesülhetsz,
Mint fejdelemmel, mint uralkodóval.
Borics. Tinektek már is éltemmel vagyok
Adósotok.
Rózsa. A vendégszeretet,
Mellyel fogadtál egykor bujdosókat,
Még nincs leróva. — Élet életért,
Szívért sziv, trónért trón! Ha majd veszélyben
Leend atyámnak élte, mentsd meg azt:
Jó szívedért fogadd el most szivét;
S mert egykoron trónodhoz űltetéd,
Téged a trónra kell ültetnie.
Bodomér. Fogadd, barátom, erre jobbomat!
Borics. Oly semmiségért ily nagy jutalom?
Rózsa. Miért sziszegnél, csusznál mint kigyó,
Mikor lecsaphatsz mint királyi sas?
A kisszerü cselt és fondorkodást
Hadd annak, aki gyáván lopni megy:
Neked jogod van itt, s királyilag
Kell megjelenned, büszke hatalommal,
Ha nem szeretnek, hogy reszkessenek;
S kik egykoron sérték fölségedet,
Porig hajolva koldulják kegyelmed.
Négyszázezer hős élén jösz te vissza;
Törvénybe irják minden szavadat,
S eltiprod ádáz ellenségidet;
S ha a bosszúnak vérmüvét bevégzed,
Egy új hazát fogsz itt épiteni.
Népünk elhagyva áldatlan honát,
Örömmel száll meg e dus földeken.
Atyámnak örököse én vagyok,
S én már lemondtam az uralkodásról,
Mely gyenge női kézbe nem való.
Mig él, fogadd el társul mint atyádat.

Az én szivemnek legfőbb vágya ez,
Ez amit oly rég őriz rejtekében;
Ha teljesűl ez, ujra éledek,
Ha puszta ábránd, ujra hervadok.
Borics. Ily lelkesűlés már félgyőzelem.
Rózsa. Átöntöm én ezt harcosink szivébe.
Borics. Te többet ígérsz, mint atyád megadhat.
Bodomér. Nem; ő csak engemet tolmácsola.
A bujdosásban én sokat tanultam,
Sokat szelídült régi vad szivem;
S ha népem ide átültethetem,
Eddig nem mondott vágyam teljesül.
Ily frígyet örömest kötök veled,
S ez ügynek a törzsfőket megnyerem.
Rózsa. Ők azt teendik, amit te kívánsz.
Bodomér. Nem úgy, leányom; harcba én viszem,
S vakon követnek a halálba is:
De harc előtt, s ily fontos vállalatban
Ki kell hallgatnom a törzsfejeket.
Köztünk ez uj szerződést is kíván;
De én reménylem, a föltételek
Méltányosak —
Borics *(megszakasztva)*. Én mindent megadok.
E földön urrá népedet teszem;
S ha vérbe fojtom e pártos hazát,
Az csak bosszumnak szomját oltja el.
Előre is fogadd im jobbomat,
Bármit kivántok, én megegyezem.

HARMADIK JELENET.

Judit *(belépett, lefátyolozza magát)*. Előbbiek.

Bodomér. Im a királyné!
Borics *(meglepve)*. Nőm!
Rózsa *(félre)*. Ah — szenved ő is!
Judit *(egy tekintetet vetve a jelenlevőkre, magában)*.
Ah, nem csalódtam! — *(Boricshoz megy.)*
Rém vagyok neked,
Hogy igy fogadsz?

BORICS. Az égre, rémület
Van ez örömben; félek, vészt hozasz
Rám és magadra. Itt fejem fölött
Halálnak kardja függ, ha sejtik is,
Hogy itt vagyok; nem ezt izentem-é?
JUDIT *(szemét Rózsára vetve)*. Az volt fölöttem is, ha
Attól ne félj, a fátyol elfödött. [maradok.
BORICS *(megöleli gyöngéden)*. De ily merész, ily kétes
Ha féltenem kell a te éltedet, [vállalatban
Még e virágfüzér is terhemül van.
Te elzsibbasztod bátorságomat,
S ha rosszul üt ki, megnehezited
A menekülést. Meggondoltad ezt?
JUDIT. Megosztom a vészt, türöm a nyomort,
S ha lenni kell, inkább veled halok,
Mint válva tőled a gyötrelmeket
Szenvedjem, s várjam a lassú halált.
BORICS. E ritka hűség majd nem hűtelenség;
Mivel tilalmam ellen tetted ezt.
De im köszöntsd szabaditóimat.
Tekints e hős leánynak homlokára,
A sebhely értem van; nekem vala
Megásva e sir.
RÓZSA *(Judit felé közeledve)*. Könnyü karcolás,
Könnyen hegedt be.
JUDIT *(szintén közeledve hozzá)*. Oh vannak sebek,
Melyek kiújulnak — soh'sem hegednek.

(Szemeik találkoznak; Judit gyűlölettel tekint Rózsára; ez megdöbbenve fordul el, Judit magában.)

Ah, ő megrendült!
RÓZSA *(magában)*. Ah, ő gyűlöl engem!
JUDIT. Jer sátorodba; ott kerestelek,
Hová a küldött szolga vezetett:
Hogy itt találak, nem is gondolám.
BORICS *(Bodomérhoz)*. Azonnal visszatérek s a frigyet
Megállapitjuk.

NEGYEDIK JELENET.

GYÖRGY, magyar harcos. ELŐBBIEK.

GYÖRGY *(a sátor függönyét szétvonva betekint).*
Ő az, nem csalódtunk.
BODOMÉR. Kit keresesz itt?
GYÖRGY. Kit már megtaláltunk.
(Visszavonul. Mind megdöbbenve állnak, szünet.)
BORICS *(Judithoz).* Hallottad e szót? a vész követett.
BODOMÉR *(a sisakot adja át).* Ne tétovázzunk, rejtsd el [arcodat.
JUDIT. Hit bajnokát nem fogják bántani.
RÓZSA *(kardot vesz).*
Vedd kardodat! atyám megvédjük őt.
GYÖRGY *(szava kívül).* Én láttam; e sátorban van, nejét
Nyomon követtük. Fogjátok körül!
BORICS *(Judithoz).* Hallottad ezt? — a végső óra ez.
JUDIT *(roskadozva).* Oh Isten, én hoztam rá vészt s [halált!
BODOMÉR *(pajzsokat vesznek, kardot rántanak).*
Csak áttörhessünk rajtok, mentve vagy.
(Védállásban várják a jövőket.)

ÖTÖDIK JELENET.

GYÖRGY *(egy csapat magyar harcossal beront);* mindjárt LAJOS KIRÁLY, NÁDOR, MAGYAR FŐURAK, KERESZTES VITÉZEK, KIRÁLYI KÍSÉRET.

GYÖRGY. Add meg magad, vagy halnod kell legott!
BODOMÉR. Vendégem ő; ez az én sátorom,
Kereszt vitéze!
GYÖRGY. Áruló, csaló;
El van itélve, meg kell halnia.
BODOMÉR. Ezért lakoltok!
GYÖRGY. A király parancsa.
Vágjátok össze, hogyha ellenáll!
(Meg akarják támadni.)
LAJOS KIRÁLY *(elölép s a többiek; a sátor függönyeit kitakarják).* Megálljatok! le a fegyvert! — ki mer
Fegyvert ragadni? — az halál fia.

BORICS *(kardját, sisakját lábához teszi).*
Vezérem, oltalmazz e gyilkosok
Ellen! — király vagyok, te légy birám:
Én nem bünös, boldogtalan vagyok!
LAJOS KIRÁLY *(a magyar urakhoz).*
Mi ez? Ki merte megtámadni őt?
NÁDOR. Az áruló Borics ez, nagy király;
Hogy elfoghassuk, a király parancsa.
LAJOS KIRÁLY. Itt nem parancsol senki énkivülem.
NÁDOR. E föld miénk.
LAJOS KIRÁLY. E tábor az enyém,
S ő a keresztnek szentelt bajnoka.
NÁDOR. Ő visszaél e jellel, nagy király;
Ő áruló, s hazánknak ellene.
BORICS *(feláll).* Ha jog s igazság élne köztetek,
Királyod én volnék!
NÁDOR. Ne hidd, király;
Bünben fogamzott korcs ez, akinek
Anyját a törvény mint gyalázatos
Nőt elitélte.
LAJOS KIRÁLY. Anyja vétkeért
Miért lakolna?
NÁDOR. Nem azért lakol.
De e hazára annyi pusztulást
S romlást hozott már, hogyha minden íze
Külön lakolna, méltó büntetés
Még sem találná, annyi vétke van.
Nincs oly határszél az ország körül,
Melyen be nem tört idegen hadakkal.
Szomszédainkat, kikkel akkorig
Békében éltünk, ellenünk uszítá,
S hazánkat tűzzel vassal pusztíták.
Ha Isten s bátorságunk nincs velünk,
A föld szinéről is rég eltöröl.
Ezért kivánjuk, engedd át nekünk,
Hogy meglakoljon a törvény szerint.
LAJOS KIRÁLY. Ha bánja bűnét, s e szent jegy alatt
Harcol hitünkért, mind jóváteszi
A jó s igaz keresztény megbocsát,
S örűl a vétkesek bünbánatán.

Bár mennyi bűne volt, nem adhatom ki.
Mondd ezt királyodnak, kit én becsülök.
Vendégszeretve fogadott hadastól,
Sok jóval árasztott el átmenőt:
Ezt ne kivánja, ezt nem tehetem.
NÁDOR. Gazdádnak a vendégszeretetért,
Rosszul fizetsz, midőn azt pártolod,
Ki éji rablóként házára tör,
Kezében orgyilokkal, cimborálva
A ház elcsábitott cselédivel.
Nem a bünbánat hozta ezt ide;
A szent keresztet meggyalázta ő,
Midőn alatta összeesküvést
Forralva jött be titkon, rejtekezve,
Hogy itt a belharc minden iszonyát
Előidézze cinkos társival.
Nem is akart ő a szent földre menni;
Ő itt akarta zászlóját kitüzni,
Amelyet annyi vérünk áztatott;
És itt tulajdon táborodban is
Igéretekkel megnyert többeket.
De Isten védi az igaz ügyét,
S kezünkbe adta e csel szálait,
Mi tudjuk idejét, és gyülhelyét
A zendülésnek, s készen vártuk őt.
LAJOS KIRÁLY. Az égre, árulót nem pártolok!
Ha ez való, én nektek átadom.
BORICS. Ne hidd, királyom, mindez rágalom,
Csak a bitorló gyáva rettegése.
Érzik, hogy a trón jog szerint enyém,
Azért akarnak igy elveszteni.
LAJOS KIRÁLY. Kövessetek! Nem ítélek vakon,
A vádat s mentséget kihallgatom. *(Boricshoz.)*
Zászlóm alatt állsz, birád én vagyok.
(A két nőn kívül mind el.)

HATODIK JELENET.

JUDIT, RÓZSA.

RÓZSA *(Judithoz megy, ki roskadozva egy tábori asztalba fogódzott).* Oh végy erőt! Vész tornyosult fölé,
Hanem bizonyság nélkül a király
El nem itéli. *(Kezét akarja nyujtani.)*
Jer, kövessük őket.
JUDIT *(az érintésre felpattanva).*
Hah, meg ne érints! — Még sziszegsz, kigyó!
Láttad szememből, hogy mindent tudok.
RÓZSA *(szomorúan).* Mit tudsz, királyné?
JUDIT. Én vagyok oka?
Úgy-e, a vészbe én döntöttem őt?
Mert a gyanúnak éles tőreit
Tovább viselni szívem nem tudá,
S eljöttem. — Oh, jól súgalt engem az!
Oh élesen látott a gyötrelem!
RÓZSA. Méltatlanul sértsz; férjed és atyám
Frigyet kötének trónja érdekében.
JUDIT. A trón? királyság? s tán te a királyné?
Az összeesküvést énellenem,
Nem e királyok ellen forralák itt;
Az én jogom tiporják lábbal itt,
Hogy a bitorlás üljön diadalt;
A zendülés magvát te szórtad el
Az ő szivében; a bitor te vagy!
RÓZSA. Hah, ily gyanú —
JUDIT. Vessük le végre az
Álarcot! — Oh, oly régtől epedek,
Hogy végre szembe megmondjam neked,
Hogyan gyülöllek lelkem mélyiből!
Gyülöllek, amióta láttalak,
Mint a kigyókat s undok férgeket
Előbb utáljuk, mint halálra martak!
RÓZSA *(szomorú megadással).*
Miért fogadtál úgy házadba engem?
JUDIT *(kínosan felkacag).* Miért fogadtam?! a vendégjogon,
Hogy igy köszönd meg, igy hálád meg azt!

RÓZSA. Tehettem többet, mint meghalni érte?
JUDIT. Meghalni? érte? érte halni meg? —
Úgy-e, az élte kegyajándokod?
De elraboltad, ami életénél
Drágább nekem, elrablottad szivét.
RÓZSA *(hivés és nem hivés közt habozva)*.
Az nem való — nem — nem — ez csak gyanú.
Engem szeretne? — hála, semmi más.
JUDIT *(dölyffel)*. Megmenti életét? — mily jogon teszed
Kockára éltedet?
RÓZSA. Hogy hálás legyek.
JUDIT. Hogy ő is az legyen! Homloksebek
Egyszerre kapva: mily gyöngéd füzér
Egyszerre omlott vér virágiból!...
Ha amaz ellen kardja én vagyok,
Szived találja és temetve vagy!
RÓZSA. Halálomat kivánod?
JUDIT. Egy halált?
Amennyiszer megöltél engemet te!
Ahányszor rávetéd szuró szemed,
Az én szivembe anyi tőrdöfés volt!
De jaj neked! a végsőknél vagyunk,
Íme, eldobtam már álarcomat,
És szemtől szemben állok ellenemmel.
De ajkam elnémúl; sem átkokat,
Sem rút nevet, mint azt megérdemelnéd,
Nem halmozok rád: most már büntetek!
Akármi gyönge és erőtlen e kéz,
Kebledbe döfni tőrt elég erős.
Ha rá tekintesz, hogyha szólsz vele —
Én, akihez szent esküvés köti,
Én gyermekének anyja, hitvese
Elvesztem őt — de tégedet megöllek! *(Gyorsan el.)*
RÓZSA *(egyedül)*. Álarcodat dobád el? — az enyémet
Tépted le, mellyel énmagam előtt is
Takartam a szégyenpirt — jaj neked!
A porba tiprál, kigyóvá tevél; *(tegezt és nyílvesszőt*
Érezd fulánkját, mily gyorsan talál! [*ragad)*
(amint a nyilat tegezre akarja tenni)

Orgyilkolás? *(A nyilat eltöri.)* Nem! — Megalázva
Fogok lealjasodni gyávaságig. *(Elveti a tegezt.)* [sem
Te harcra hivtál? azt hiszed, szeret?
Nem hálaérzést mentett élteért,
Hanem szerelmet rejt az ő szive?
Azt félti tőlem vad gyűlöleted?
Oh a gyanúnak éles a szeme;
Amint belátott szűm redőibe,
Az ő szivének titkát is kileste —
Szeret! — Kimondtad az itéletet,
Boldogtalan nő, a fejedre mondtad!
Enyém az élte! én mentém meg azt,
Amig te eddig rá csak vészt hozál!
Atyád elhagyta, népe elhagyá,
Midőn először itt a trónt kereste;
Az én atyám most frigyet köt vele,
És a mi népünk trónra ülteti: —
Az életet s trónt én adom neki.
Most már kivívom a szivnek jogát,
S te halsz meg, hogyha utban állni mersz!
Fölötte most is hóhér bárdja van:
Én ujra megmentem, vagy meghalok! *(Elsiet oldalt.)*

HETEDIK JELENET.

BODOMÉR, BORICS *(közepén jőnek).*

BORICS *(izgatottan).*
Koldulni egy király kegyét! nekem!
Itt, hol a föld, trón, jog, mind, mind enyém!
BODOMÉR. Semmit se' tudnak bizonyítani.
Nyugodt lehetsz, hisz félni nincs okod.
BORICS. Oh van; tanúkat hoznak ellenem.
Kikémlelék az összeesküvést;
Jól vannak értesülve; áruló is
Lehet a hitvány cimborák között;
Nem látom a hálót, de megfogott.
S megbukni mostan, a bosszú előtt!

NYOLCADIK JELENET.

RÓZSA *(visszajő)*, ELŐBBIEK.

RÓZSA. Király, ne késsél, néhány perc alatt
Fogoly vagy.
BORICS. Ah, igy veszni!
RÓZSA. Őreik
Már utba vannak. Én is ott valék
S hallám, midőn kiadták a parancsot.
BORICS. Nőm?
RÓZSA. A veszélyről értesitve van.
Ő nem követhet a vész útain,
S már visszatért, ahonnan eljöve.
Ne tétovázzunk, a késés megöl.
E perc alatt itt lesznek és megölnek.
Kiséretünket lóra ültetém,
Indulhatunk.
BODOMÉR. Mi is?
RÓZSA. Ha üldözik, ki védi meg?
BORICS. Te vagy őrangyalom!
BODOMÉR. Jer; vissza mint király jösz!
RÓZSA. És bosszút állsz! [tapodva?
BORICS *(kitörve)*. Hah futni, — bosszú nélkül meg-
Innen, hol a trón jog szerint enyém? *(Sulyosan.)*
De visszatérek! — Jaj neked, dacos nép!
Szegény anyám nevének gyilkosi!
Kiirtalak — kő nem marad kövön —
Uj hont teremtek a te sírodon! *(Megy.)*
RÓZSA *(magában)*. Harcot kivántál? Meglátjuk, ki győz!

(Elmennek oldalt.)

KILENCEDIK JELENET.

JUDIT *(kis szünet után jő a másik oldalon)*.

JUDIT. A szolga látta visszatérni őket —
Nem jöve hozzám. — Itt kell lennie!

Lódobogás. — *(A sátor elé rohan.)* Hah, ott rohan-
Isten, te látod e rút hitszegést, [nak ők!
S villámaiddal nem sujtod le őket!
Nyisd meg alattok a föld mély ölét,
S temess el engem is gyalázatommal!
Oh, a tehetlen bosszú átkai
Utól nem érik! — Oh e látomány
Kitépi agyvelőmet — ez megöl! *(Leroskad.)*

ÖTÖDIK FELVONÁS.

Tágas sátor belseje. Középen oltáron nagy kehely.

ELSŐ JELENET.

BODOMÉR, BORICS, RÓZSA, KUN FŐURAK *(félkörben állnak)*.

BODOMÉR *(az emelvényen áll, az oltárnál)*.
Isten, ki hallád a tanácskozást,
Te légy tanúja a véreskünek!
Mint egybefolyt vérünk e szent edényben,
Úgy folyjon vére, aki megszegi.
Én esküszöm: hogy a magyar királyt,
Kálmán királynak törvényes fiát,
Az uralomban társul fogadom,
Jogot, hatalmat megosztok vele,
S mindenkor édes fiamul tekintem.
Úgy éljek, haljak, mint esküm igaz!
BORICS *(az oltárhoz lép)*. Én esküszöm, hogy e jó [fejedelmet,
Ki küzde értem a harc mezején,
S megszabadítá kétszer éltemet;
Ki visszavíni eljön trónomat;
Mint az atyát leghálásabb fia,
Szeretni fogom mind halálomig.
Jogot, hatalmat megosztok vele,
S tanácsa nélkül semmit sem teszek.
És esküszöm, hogy a kún nemzetet,
Mely mostan engem fejdelmül fogad,
S harcolni fog királyi trónomért,
Urrá teendem ama szép hazában,
Melynek jogos királya én vagyok.
Földét felosztom közte újonan,

Lakóit kardjok élének hagyom,
Örökre rabszolgáivá teszem,
S kegyelmet nálam egyik sem talál.
Tanácsba őket gyűjtöm; s udvarom
Tisztségeit mind őrájok ruházom.
Úgy éljek, haljak, mint esküm igaz!

I. KUN FŐUR. S mi esküszünk, e szerződés szerint
Hogy hódolunk és híveid leszünk;
Te lész vezérünk és uralkodónk.

MIND. Úgy éljünk, haljunk, mint eskünk igaz!

BODOMÉR. Fel hát, vezérek! A csapatokat
Állitsuk össze; még ma indulunk!
(A kürtök szólnak, mind el.)

MÁSODIK JELENET.

BORICS, RÓZSA *(maradnak).*

RÓZSA *(kezet nyujt örömsugárzó arccal).*
Boldog vagy-e? — Ime beteljesült,
Amit fogadtam: fegyver van kezedben;
És diadallal lépsz atyád jogába!
Boldog vagy-e?

BORICS. Amit gyülöletem
Oly régen óhajt, végre teljesül;
De hajh, nem a boldogság útja ez,
Amelyen engem balszerencse hajt!
Sötét, sivár ez, vérrel áztatott. —
De hagyjuk ezt. Lelkemnek jobb fele
Hadd meneküljön e zordon vidékről
Egy jobb, virággal elhintett világba,
Amely fölött te csillagul ragyogsz.

RÓZSA. Oh, nézz szemembe, olvass lelkemig;
Érzelmeidnek még ne adj nevet
Boldog vagy-e? lelkedben nincsen űr?
Nincs semmi vágyad, amit rejtegetsz?
Vagy a bosszú oly tűzár szíveden,
Mely fölemészti szebb érzelmeit?
Hát a jövendő oly örömtelen,
Hogy abba nézni sem bátorkodol?

BORICS. Egy szebb jövendő? boldogság? öröm?
Mind egy lehullt csillagnak romja már!
RÓZSA. Alkossad újra.
BORICS. Még az alkotó sem
Hozhatja vissza a megsemmisültet;
Mit én reméltem, annak vége van,
A jótevő természet angyala
Az én szivemben is a szeretet
Mézét öntötte, s nem a gyűlölet
Keserü epéjét. Bár anyám szeme
Csak könyek árján nézett gyermeki
Játékaimra, ifju örömimre,
Az élet oly szépnek tetszék nekem!
Hiszen szerettem, és boldog valék;
Szerettem nőmet, szép kis fiamat,
S anyámnak búja, melyet megszokám,
Csak átvonuló felleg volt azon;
Nem tett az engem embergyűlölővé.
Ő is szeretni, s megbocsátani
Taníta engem; áldom őt azért:
De hajh, kegyetlen sorsom mily hamar
Megírigyelte boldogságomat!
Egy trónt igért, hogy a védő büvös
Körből kicsaljon, s pellengérre tett.
S azon csufoltak engem és anyámat —
Nem! át meg átnyilazták szívemet,
Méregbe mártott tőrrel öldököltek:
S ezen sebek nem gyógyulnak soha!
Azóta a romlásnak szelleme
Sugalja lelkem; vágyam és reményem
A visszatorlás és vérengezés.
S annál dühösbek e bősz furiák,
Mert a szerencse mindig ellenem volt.
Érzem, kigyóvá tett a bosszuvágy,
S mindig fejemre hágtak ellenim.
Mi boldogságot adhat a jövő?
Egy feldult ország s százezrek jaja,
Porig letiprott büszke pártosok,
És e romok fölött egy gúnykacaj,

Mely közt a hódolókat felrugom —
Ez lesz az én legelső örömem.
RÓZSA *(kínos sejtelemmel)*. Te nem szerethetsz senkit.
BORICS. Oh ne kérdezz!
Amint szerethet a sebzett oroszlán,
Az eltiport kigyó, én is szeretek.
Van nőm, fiam, testvérem és atyám;
Bocsássatok meg, hálátlan vagyok,
Hogy ily kevés helyt ád a gyülölet
Nektek szivemben: tán majd csillapul
E tenger is, ha a nagy rombolás
Müvét bevégzi ... Oh, ellágyulok,
Ha nőmre és fiamra gondolok!
Boldogtalan nő, e sok szenvedést
Nem érdemelte áldott hű szerelme!
RÓZSA *(sötéten)*. Ő vészt hozott rád.
BORICS. Hűségből tevé;
A vészt akarta ő megosztani.
RÓZSA. Feledni nem tudod?
BORICS *(megütközéssel)*. Feledni őt?
A hű igaz hitvest — *(mély érzéssel)* fiamnak anyját?
RÓZSA *(magában)*. Ah ez megöl! [mi bánt?
BORICS *(ráveti szemét ijedve)*. Te szenvedsz? szólj,
RÓZSA *(erőt venni egyekszik s fájdalmát és annak okát rejteni)*.
Bocsáss meg — enmagamba mélyedék,
S a légalakhoz szólék, aki rám
Veszélyt hozott — s kit nem tudok feledni
BORICS. Ki az?
RÓZSA. Pirulva mondanám nevét;
Rám nézve meghalt.
BORICS. A gyász arcodon?
RÓZSA. Ő érte van.
BORICS. És nincsen is remény?
RÓZSA. Nincs — és nem is volt: őrültség vala —
De sirba visz.
BORICS. Boldogtalan leány!
E rémitő szó hogy jön ajkaidra?
Atyád nem tudja?

RÓZSA. Ő sem tudja meg
Azt soha.
BORICS. Háládatlan! — jó atyád,
Ki úgy szeret?
RÓZSA. Légy hálásabb fia,
Hogy vesztességét könnyebben feledje.
BORICS. S én, aki annyi hálával vagyok
Adósod?
RÓZSA. Az mind önzés, számitás volt.
Midőn a harcban megmentettelek,
Az is csak önzés volt: nem volt reményem,
S kétségbeesve a halált kerestem.
Hogy itt lemondtam, és atyám jogát
Terád ruháztam, az csak számitás:
Azért tevém, hogy légy jobb gyermeke;
S légy majd helyettem a nehéz napokban
Vigasztalója.
BORICS. Mért kisebbited
Nagylelküséged legszebb áldozatját?
RÓZSA. Hogy igy a hálától feloldjalak,
És ne legyen megosztva hű szived,
Amely egészen nődé, s fiadé.
BORICS. Ah, ez —
RÓZSA. Hihetlen őrjöngés ugy-e?
Te azt hiszed, csupán a gyűlölet
Rághatja össze szívünk gyökerét,
S csak az lehet a romlás szelleme?
Te a szerelmet — mert az boldogított
Szelid mosolygó tündérnek hiszed.
Úgy csábit az, virággal koszoruz:
Hanem kezünkbe tőrt ad csakhamar.
Nem ellenünkre sujtó fegyverül;
Saját magunknak válunk ellenévé,
Magunkon álljuk a véres bosszut,
Hogy oly vakok — oly őrjöngők valánk; —
Ekkor csak a halál lesz jótevőnk.
BORICS. Te nem tudod, mint elszomoritasz.
RÓZSA. Ne szánj, feledj; ez legjobb sors nekem.
Isten velünk! légy boldog és feledj! *(Elsiet.)*

BORICS. Sorsom nehézült rád, boldogtalan!
Hogy lenne ott szerencse nyúgalom,
Ahol Borics jár, a baljóslatú!
Atyjával szólok; meg kell mentenünk. *(Indul.)*

HARMADIK JELENET.

JUDIT *(jő)*, BORICS.

BORICS. Nőm!?
JUDIT. Visszadöbbensz? rettegsz? néma vagy?
BORICS. Az ámulat s öröm miatt! Te jösz —
S nem jösz karomba?
JUDIT. Vissza, hitszegő!
BORICS. Én hitszegő? — igy ellen sem köszönt.
JUDIT. Igy én köszöntlek, nőd, fiadnak anyja.
BORICS. Minő gonosz varázslat műve ez?
JUDIT. Nem óv meg álarcod, képmutató;
Letépem azt! — Csak nézz rám, én vagyok!
BORICS. Álarc?
JUDIT. Az, álarc, amelyet viselsz
Mint trónigénylő, s mint férj; mert hazug
Neved, hazug szived — mind árulás!
Ne hidd, hogy megcsaltál egy percig is;
Hallgatva türtem, de mindent tudék.
Házamba hoztad, s ő már szeretett —
Oh a kalandnak az csak kezdete!
A trónt keresni mentél, elhagyál;
Zárdába csuktál, mert utban valék;
S midőn gyanútól üzve megjelentem,
S ő már nem is tagadta, hogy szeret,
Hitetlenül elhagyva, megszökél.
BORICS. Oh szörnyű, szörnyű!
JUDIT. Hah, sápadsz? remegsz?
BORICS. Nem magamért, nem érted.
JUDIT. Érte? nemde?
Hisz nem titok már, itt nyiltan beszélik,
Hogy a király elhagyta Istenét,
Hitét; elhagyja nőjét, gyermekét;

Itt uj frigyet köt, s hogy tartós legyen,
A fejdelem lányát nőül veszi,
S megosztja a szerzendő trónt vele.
Hisz ez igazságos, természetes;
A hála ez: megmenti éltedet,
Trónt ad, ki lenne más méltóbb királynéd?
BORICS. Boldogtalan leány!
JUDIT. Te szánod őt?
BORICS. Oh hallgass, hallgass; mit tudod te azt;
Mi fáj nekem! — Szegény boldogtalan!
JUDIT. S én eljövék hódolni; vedd, tekintsd meg!
(A Predszlava iratát átadja.)
Királyi széked mily jogon alapszik.
Olvasd, anyádnak végakarata.
BORICS. Anyám? Te mondtad, ő áldást hagyott rám.
(Felbontja.)
Az ő keze? — Eddig mért titkolád? *(Olvassa.)*
JUDIT. Olvasd, majd megtudod. Mert bélyeg ez;
Több életednél, mert gyalázatod.
Ettől akartalak megmenteni;
S mig csak gyanakvám, volt hozzá erőm.
Ki áldozott többet, ő-e vagy én?
Most a bosszúnak villámfegyvere!
Úgy-e, kezemben van egész hatalmad?
Csak egy lehemtől függ, hogy légben épült
Trónod romokba dőljön, s eltemessen?
BORICS *(mind jobban iszonyodva olvasá, elejti, keresi a szót, görcsösen szívéhez kap).*
Mért nem szakadsz meg!?
JUDIT. Az, haláldöfés.
BORICS. A végitélet minden iszonyával!
Megnyílnak a sirok rejtelmei,
A néma ajkak bűneik bevallják —
Anyámnak árnya; oh — mily undorító,
És mégis szánni méltó áldozat!
Hisz' szíve ellen trónra kényszeríték.
JUDIT. S én fejdelem leánya, ezt tudám,
S a szégyenfoltot mégis titkolám.
BORICS *(felrezzenve).* Ki szólít engem? én, király fia?
Gaz és bitorló, álarcos hazug,

Kinek születve már rut bélyeget
Sütöttek homlokára — az vagyok!
Most jőjetek, ti büszke főurak,
Tiporjatok le, pökjetek szemembe,
Állitsatok bitóra, még az is
Tisztes hely, azt is megfertőztetem!
A trónra? . . . hahaha, a trónra engem?!
Boricst a trónra, a fattyú Boricst?!
Bitót, tövist; nem trónt és koronát!
JUDIT. Én tűrtem ezt, s ha hű vagy —
BORICS. Hah, te nőm?
Mind, mind hazugság, árulás, csalás!
A fejdelemnő férje egy Borics!
Hah, szörnyü asszony, azt te jól tudád,
És titkolád előlem? — úgy van, úgy;
Most már eszmélek, a köd oszlik el:
Ő tudta — őrá bizta ezt anyám,
Halálos ágyán adta át neki,
Hogy lelke tisztán szálljon fel az égbe,
S ne hagyjon átkot, vért és pusztulást
Az én fejemre, hogyha már nevet,
Becsületet s áldást nem hagyhatott —
Ő csak bosszúból adja most is át,
Csalárd gyanúból: Oh mily büntetés!
Ki csaltam annyit, ím alaptalan
Gyanú s csalódás által bűnhödöm!
JUDIT. Gyanú? csalódás? most is tagadod?
BORICS. Anyámnak üdvét loptad el, gonosz nő,
A kárhozatnak lángörvényibe
Lökted magadtól, amikor kezed
Azért ragadta meg, hogy mentsd meg attól!
S az én fejemre. — Oh irtóztató!
Támadjatok fel mind, kik jogtalan
Csatáimon vérben fuladtatok;
Dagadjon e vértenger áradatja,
S ha el nem nyelne, átkozott fejem
Zuzzátok össze e jó bajnokok
Csontjával — ez lesz méltó büntetés!
JUDIT. Ha bánod, amit vétél ellenem —
BORICS. Te ellened? haha, ő ellene?

Talán szerettél? a királyt szeretted;
Szeretted volna te az ellopott trónt,
Nem engem, aki mindezt nem tudám.
Ah, hogyha azt tudom, hogy nincs jogom.
Bár térden állva hozták volna ők
A koronát, én el nem fogadom — —
Ébredj föl végre, tiszta öntudat,
Hiszen jogom volt — *(kívül kürtök; lesújtva)*
Ah hát a bosszú?
A szörnyü eskü, melyet itt tevék?
Menj hát csatára, s a jogot tapodva,
Vidd a magyarra a végpusztulást;
Ölesd le őket, még a csecsemőt is;
S kit megkimél e vad nép fegyvere,
Hajtsd rabigába — s légy megátkozott!
JUDIT. Rám mondod ez átkot?
BORICS. Rád és magamra!
Te lettél volna végső menedékem,
S most undokabbnak látlak bűneimnél.
Sohasem szerettél; nem volt sem hited,
Sem bizodalmad, sem igaz erényed.
Még arra sem vagy méltó, hogy gyanud
Szemét kinyissam: gyűlölj! ez legyen
A bucsu köztünk. Én elrejtezem
A rengetegbe, szem többé ne lásson,
Legyen sirommá a megsemmisülés!
(Menni akar.)

NEGYEDIK JELENET.

EGY SZOLGANŐ. ELŐBBIEK.

SZOLGANŐ. Oh jer, király! irtóztató eset!
A fejedelemlány meghalt; önmagát
Gyilokkal ölte meg.
BORICS. Boldogtalan!
SZOLGANŐ. Az atyja szánandóbb, magánkivül van.
JUDIT *(kinos sejtelemmel).*
De hát miért gyilkolta meg magát?
SZOLGANŐ. Az atyja és mi már vérben találtuk,

Csak annyit mondott még, hogy szeretett,
Nem volt reménye, s jobb meghalnia. *(El.)*
BORICS. Az engem üző átok érte el;
Ki engem pártolt, még mind úgy veszett el.
JUDIT *(térdre rogyva)*. Oh megbocsátsz-e őrült gya-
BORICS. Ez büntetésed. [numért?
JUDIT. Kishitű valék —
BORICS. A sors kezében ostor vagy csupán;
Hogy jobban fájjon, tőled kelle jönni
A végcsapásnak is — hisz' nőm valál.
JUDIT *(feláll)*. Még semmi sincs elveszve; ezt a titkot
Csak én tudom —
BORICS *(gúnyosan)*. S te hallgatsz?
JUDIT. Mint a sir.
BORICS. A bosszuló ég igazsága ez!
Anyámnak átka a sirból legyen
A hallgatásod legméltóbb jutalma;
S hogy a gyanú megoldá nyelvedet,
Oh annak a diját is elveszed!
Oh élni fogsz, hogy ismerj a halálban,
Akit nem ismertél egy élten át!

ÖTÖDIK JELENET.

KUN FŐURAK, ELŐBBIEK.

I. KUN FŐUR. Uram királyom, a sereg felállt,
Tekintsd meg őket indulás előtt.
BORICS *(hogy maga ellen ingerelje, kihívó daccal)*.
Hah, én vezessek ily rabló hadat?
Hogy eltiporjon egy boldog hazát,
S kiirtson oly népet a földszinéről,
Amelynek méltó rabszolgája sem
Lehetne? — Én legyek királyotok?
I. KUN FŐUR *(a legnagyobb bámulattal)*. Megesküvél rá.
JUDIT. Ne hallgassatok rá,
Őrjöng.
BORICS. Nem! oly meggyőződésem ez,
S oly tiszta elmével mondottam ezt,

Amily hitetlen árulás vala
Az eskü, melyet rablóknak tevék.
I. KUN FŐUR. Hogyan? gyalázni mersz egy nemzetet,
Mely érted élni, halni kész vala?
BORICS. Rabolni, ölni és pusztitani:
Népsöpredék vagy, megutáltalak.
I. KUN FŐUR *(kunok kardot rántanak)*.
Meghalni! ez lesz dijad, hitszegő:
Azt tartja esküd.
2. KUN FŐUR. Csend! a fejedelem.

HATODIK JELENET.

BODOMÉR, ELŐBBIEK.

BODOMÉR. Házamba átkot hoztál és siralmat:
Leányom meghalt.
BORICS *(a kunokhoz)*. Én öltem meg őt is;
Igértem, hogy királynévá teszem,
Megszegtem azt is, s ő magát megölte.
BODOMÉR. Igen, neveddel halt meg, áruló!
KUNOK *(meg akarják támadni)*. Irtóztató! — Bosszú!
BODOMÉR *(védeni akarja)*. Vendégem ő!
BORICS *(kardot ránt)*. Rablók, ki mer utamba állani?
KUNOK. Vágjátok össze e gaz hitszegőt!
(Körülveszik, leszúrják, Judit sikoltva elájul.)
BODOMÉR. Ki mert parancsom ellen véteni?
I. KUN FŐUR. *(kardjaikat lerakják)*.
Mi, fejdelem; mert ez jogunk vala:
Megesküvék, s megtörte esküjét.

SZÖKÖTT KATONA

Eredeti színmű népdalokkal, tánccal, három szakaszban

Zenéjét szerkeszté Szerdahelyi *

* Az első szakaszbani Udvart, s a harmadik szakaszbani Zrinyi-kávéházat festette Engert. A játékot Ellenbogen Adolf magyar ouverturája előzendi meg.

SZEMÉLYEK.

Első szakasz: Katona-fogdosás.

Gróf Monti, olasz.
Camilla, neje, született Hamvai grófnő.
Korpádiné, özv. Kovácsné.
Gergely, kovács
Lajos, szabó } fiai.
Julcsa, árva, Korpádiné rokona, gyámság alatt.

Gémesi, szent-miklósi jegyző.
Pista, kovács
Jancsi, szabó } inas.
Kisbiró.
Vasvillás emberek.
Parasztok.
Nők.
Monti inasa.

Történik: Szent-Miklóson.

Második szakasz: Siralomház.

Gróf Monti.
Camilla.
Saint Geran, francia.
Völgyi, ezredes.
Segéde.
Roberto, Monti titoknoka.
Róza, Montiné társalkodónéja.
Gr. Tengeri
Báró Parti } magyar utazók.

Montiné komornája.
Gergely
Miksa } közlegények.
1-ső káplár.
2-ik káplár.
Közlegények.
Költő.
Festő.
Völgyi inasa.
Álarcosbál vendégei. Őrök.

Történik: Milanóban, több év mulva.

Harmadik szakasz: Zrinyi-kávéház.

Völgyi, tábornok.
Camilla.
Korpádiné.
Julcsa.
Lajos, pesti arszlán.
Pista, Lajos tigrise.
Gergely.

Gémesi. iparlovag.
Pestvárosi biztos.
1-ső játékos.
2-ik játékos.
Jean, kávéházi szolga.
1-ső hegedűs.

Cigány muzsikusok. Pincérek. Játékosok.
Korhelyek. Vendégek.

Történik: Pesten.

ELSŐ SZAKASZ.

KATONA-FOGDOSÁS.

Korpádiné udvara. A színen alház nyúlik keresztül, egyik végében léckapu. A ház következő osztályokból áll: mindjárt a kapu mellett kovácsműhely, melybe egy kettéváló ajtón láthatni, melynek felső fele nyitva, alsó fele zárva van. A kovácsműhely ajtaja mellett a konyha ajtaja, mely előtt félrácsos ajtó is van. Ezután két ablak, szobáké; végre még egy szobaajtó. Az udvaron gémes kút, galambhiúval. Oldalt deszkából összeszegezett pad és székek. A házon túl utca s a helység látható. A kovácsműhely előtt egy pár kerék. A falon irka-firka; az ajtóra patkók sütve. A szín üres; toronyóra négyet üt.

ELSŐ JELENET.

(Aratók az utcán keresztül vonulnak.)

NŐK. Ne menj rózsám a tarlóra,
Gyönge vagy még a sarlóra,
Ha elvágod a kezedet,
Ki süt nekem lágy kenyeret?
FÉRFIAK. Szeretnék szántani,
Hat ökröt hajtani,
Ha a rózsám jőne,
Az ekét tartani! *(Együtt távolabbról):*
Cserebogár, sárga cserebogár stb.

(Juhkolomp, csordáskürt.)

MÁSODIK JELENET.

KORPÁDINÉ *(a konyhaajtót belülről felnyitja, reggeli pongyolában.)*

KORPÁDINÉ. Négy óra! *(Ásít.)* Boldogult uramról álmodtam — eső lesz... A macska megint kikaparta a tüzet — *(kilép)* ha Kristóf nincs házamon, bizonyosan elégünk. *(Megkerüli az udvart.)* Ahol ni, a palánkból megint elloptak három deszkát; de már rálesetek... *(A kovácsműhelyig jut s benéz.)* Meggondoltam — hortyognak, pedig mindjárt hasokra süt a nap. Várjatok, gazkölykök! *(Bement.)*

PISTA *(belül)*. Jaj!

KORPÁDINÉ. Ki, csak ki! *(Pistát, Jancsit üstökeiknél fogva húzza.)*

HARMADIK JELENET.

KORPÁDINÉ, PISTA, JANCSI.

PISTA. Mesterné asszonyom, az üstököm!

JANCSI *(még álmában)*. Pista, azt mondom, ne cibálj vagy rugok!

KORPÁDINÉ *(megrázza)*. Maj kiverem az álmot fejeitekből!

JANCSI *(felébred)*. Jaj — a mesterné!

KORPÁDINÉ. Dologra! a lovakat vakarni!

JANCSI, PISTA *(szemeiket dörzsölve, egymásnak mennek)*. Értem, *(egymáshoz)* Ostoba!

KORPÁDINÉ. Ki van suvixolva a Lajos istiblije?

JANCSI. Ki.

KORPÁDINÉ. Hol van Gergely?

PISTA. Nem tom én.

KORPÁDINÉ. Az is afféle jó madár... Egy, kettő, három! amint mondottam. *(A fiúk ismét egymásba ütköznek, egymást oldalba bökik. Korpádiné morogva a konyhába megy. Jancsi a kút mellé, Pista az asztal mellé ülnek s elalusznak.)*

NEGYEDIK JELENET.

GERGELY, ELŐBBIEK.

GERGELY *(a léckapun jő, kezeiben mezei virágokból bokréta).*

Amott a hegyek lábában,
A kősziklák oldalában,
Ott sírok én mindszüntelen,
Ahol senki sincsen jelen.
Az ég alatt a föld szinén,
Nincs olyan árva mint én,
Sirat engem a madár is,
Lehajlik értem az ág is.
(Megnézi kormos ingét s kezét, mosolyogva.)
Édes anyám, adj inget rám.
Csupa szennyes ingem, arcám,
Az a pöröly bepiszkolta,
Ejnye, kutya kocogatta! *(Ismét siralmasan.)*
Nem átkozlak, nem szokásom,
De sok sűrű sóhajtásom,
Felhat a magas egekre,
Mind te felelsz meg ezekre.

(Meglátja az inasokat.) Nézd csak, az álomtuskók... Anyám alkalmasint felköltötte s újra elaludtak!... Talpra állítom, különben lesz hadd el hadd. — Pista te!

PISTA. Mesterné...! Ah Gergely bácsi!

GERGELY. Csitt, mosd meg szemeidet. — Jancsi te! no, ne horkolj — *(a vedrebe nyúl, szemébe vizet fecskendez).* Rossz fiú, tudod, hogy anyám megnadrágol. Mozogjatok!

PISTA. Tudom már — vakarni. *(El.)*

JANCSI. Tudom már — suvix. *(El.)*

GERGELY. Gyermeknek álom: engem mintha darázs csipne, nincs nyugtom; mert —

A szerelem dárdája
Szivemet általjárta! —

A világon legszebb név ez: Julcsa! hiában, Kati, Mári, Sári — egyik sem oly szép; de Julcsa! Julcsa!... az angyalokat is mind Julcsáknak hívják. Még alszik.

Oh, ha láthatnám! *(Az ablakhoz megy.)* Az ablakon nincs függöny; de ah *(benéz)*

Ott fekszik alva,
Csak fehér karja
Van kitakarva . . .

Az anyám! *(Eloson az ablaktól.)*

ÖTÖDIK JELENET.

KORPÁDINÉ *(a konyhából egy szakasztó kosárral).*

KORPÁDINÉ. Mit ólálkodol itt?

GERGELY. Én nem . . .

KORPÁDINÉ. Most kell kibujni az ágyból?

GERGELY. Már a mezőn is voltam.

KORPÁDINÉ. S mért nem a pörölynél?

GERGELY. De ha nincs munka.

KORPÁDINÉ. Csinálj patkószegeket.

GERGELY. De ha nincs vas.

KORPÁDINÉ. Hát a szőlőben nincs munka?

GERGELY. Tegnap elvégeztem a kötést.

KORPÁDINÉ *(félre)*. Ma épen nem találok gáncsolni valót. — Fogd, szórd az aprómarhának; aztán fogd be a lovakat s hozd haza a lisztet a malomból.

GERGELY. Mindent örömest, csak ne bosszankodjék

KORPÁDINÉ. No bizony! ha ezeket az úrfiakat nem hagyjuk délig nyújtózni — mindjárt haragszunk, mindjárt felduzzuk az orrt —

GERGELY. Igen, de Lajos öcsém néha délig is alszik s anyám még sem pirongatja: engem pedig, ki kovács, gazda, vincellér, kocsis, favágó —

KORPÁDINÉ. Kukta, szakács, kulcsár vagy, nemde? — no, csak hánytorgasd fel, mi vagy még, he?

GERGELY. Nem azért mondtam.

KORPÁDINÉ. Én pedig azt mondom, Lajosra semmi gondod, ő alhatik, mert szabó, te pedig kovács vagy; e közt, úgy hiszem, ég és föld a distellantia, értjük? S most adugrandum! — No bizony, még az van hátra, hogy az úrfi parancsolgasson! *(El a konyhába morogva.)*

Gergely. Sok keserű falat — de van édes is! *(Megkopogtatja az ablakot.)* Julcsa!

HATODIK JELENET.

Julcsa *(az ablaknál)*, Gergely, Korpádiné.

Julcsa. Te vagy, Gidicám?
Gergely *(sebesen)*. Én. — Hogy aludtál?
Julcsa. Jól. — Mit álmodtál?
Gergely. Rólad. — Itt egy bokréta, a mezőn szedtem.
Julcsa. S itt egy csók, de kölcsön fejében.
Korpádiné *(kikiált)*. Még sem lódulsz?
Gergely. Megyek már! *(Julcsához.)* No, látod?
Julcsa. Hallom.
Gergely. Istenem, beh jól áll neked a fejkötő; beh szép menyecske lennél!
Julcsa. Ez csak hálófőkötő.
Korpádiné. Még is itt vagy? ez már . . .
Gergely *(megcsókolja)*. Megyek már! *(Mintha az aprómarhának szórná a magot.)* Pi pi pi! *(Julcsához.)* Vigyázz, a korom megfogta képedet, meg ne lássa anyám, — pi pi pi! — Isten áldjon meg! Pi pi pi *(El.)*
Korpádiné *(kijő)*. Szerencséje, hogy elment Csak suttogjatok, nyalakodjatok, tubicáim, végre is kitalálom én a nyitját e dolognak is; s a vőlegény nem Gergely úrfi, hanem Lajosom lesz.

HETEDIK JELENET.

Gémesi *(kissé betyárosan öltözve, hetyke parasztos modorral — jő az utcán, dalolva)*.

Gémesi. Fehérvári hármas határ,
Magam vagyok benn a betyár,
Viselem a betyár nevet,
Mert a rózsám engem *(utána mondva)*
Nem szeret. *(Fütyölni kezdi.)*

Korpádiné *(a dalolás alatt)*. Ez a nótárius, a vérszopó, ki nyúzza a helységet, ennek is jobb volna patkányméreg.

Gémesi *(beér azalatt az udvarra s a fütyölést megszakasztva)*. Ah, jó reggelt, anyókám.

Korpádiné *(igen nyájasan)*. Jó reggelt, nótárius uram? Micsoda szerencse hozza ide? Micsoda szerencse?

Gémesi. A lábaim, nagyasszony, meg valami, mit azonnal megmondok, amiből látni fogja kelmed, hogy jó szívvel vagyok magok iránt.

Korpádiné *(széket vesz s letörli)*. Ugyan tessék leülni . . . ugyan tessék leülni.

Gémesi. Nem mulathatok soká. Ha tudnám, hogy el nem jár a szája, egyet mondanék s kettő lenne belőle.

Korpádiné. Oh, édes nótárius úr, az én szám, az én szám!

Gémesi. Pedig meg nem bánná, aki lelke van.

Korpádiné *(nagy kíváncsian)*. Esküszöm, néma leszek, mint a sír.

Gémesi. Tudja mi ujság — megkezdjük a katonafogdosást . . .

Katonának verbuválnak kötéllel,
Megfogják a szegény legényt erővel.

Korpádiné. Eléggé fáj a fejem miatta; két fiam van, igaz, van velök baj, különösen a nagyobbikkal, avval a kovácscsal.

Gémesi. Már ki is jelöltük az elcsípni valókat.

Korpádiné *(reszketve)*. Ugyan nincs-e köztök . . . ha nótárius úr megment, bizony nem lennék hálátlan — egy pár köböl . . . száz forintot sem sajnálnék.

Gémesi. Dárius kincse sem kell nekem, aki lelke van.

Korpádiné. Úgy lásson hát sírva könyörgeni . . .

Gémesi. Nem vagyok gyermek, könny nem indít meg, — igen, nagyasszony, bizony elcsípjük egyik fiát, aki lelke van.

Korpádiné *(sikolt)*. Irgalmas Isten!

Gémesi. Melyiket? úgy hiszem, az mindegy kelmednek, vagy nem?

KORPÁDINÉ *(zavarral).* Az igaz, az igaz.

GÉMESI. A csavargókból, lókötőkből s akasztófavirágiból nem telt ki a megkívántató újoncok száma, rá kell mennünk a becsületes fiúkra is; s csak kiböffentem biz én, Gergely úrfit is oda írtuk biz mi, aki lelke van.

KORPÁDINÉ *(nagy szemmel méri Gémesit, mintha valamit nem merne kimondani).* Gergelyt? . . . Gergelyt?

GÉMESI. Igen, Gergelyt, a naplopót, goromba kovácsot, kiből úgy sem lenne más, mint akasztófa virága. De tudja, én a nótárius volnék a helységben, az egész kupak-tanácsot ujjamon forgatom, mint ezt a gyűrűt né, ha ezt a gyűrűt jegygyűrű gyanánt Julcsa ujjára húzhatnám . . . érti? kelmedtől sok függ . . . Julcsának lesz vagy 30,000 forintra valója; ha ezt a zsebembe dughatnám, hát csak itthon maradna biz a kelmed fia, aki lelke van s a szomszédban a csizmadia fia fogatnék el, ki úgy is háromszor ült már a vármegye költségén a hűvösön.

KORPÁDINÉ *(félre).* Nem fogsz meg, jó madár? *(Szárazon.)* Édes nótárius úr, köszönöm bizalmát, de én a tanács rendeletének engedelmeskedni szoktam s átlátom, hogy a királynak a katonára szüksége van; — nekem két fiút adott az isten, egyiket feláldozom: menjen Gergely Isten hírével, ha megbecsüli magát, ott is ember lesz belőle.

GÉMESI *(félre).* Jól hallok-e? Felhőből cseppentem! — De hát épen nem szereti kelmed Gergely fiát? vagy mi?

KORPÁDINÉ. Itthon úgy sem lenne belőle jó, azt mondá nótárius úr.

GÉMESI. De ő Julcsának kedvese, házasulandó, legalább azt mondják —

KORPÁDINÉ. Az emberek sokat beszélnek. — Julcsa feledni fogja: s ha nem, fiamért nem eladó gyámleányom.

GÉMESI *(félre).* Másik fiát tán jobban szereti: a próba ha nem használ, ártani nem fog. *(Fenn.)* Most jut eszembe *(iratot vesz ki zsebéből s bele tekint).* Úgy van, nagyasszony, tévedtem; nem a kovácsot visszük

el, ő becsületes, szorgalmas, jámbor fiú, belőle még helységbíró is válhatik.

KORPÁDINÉ. Hiszen az imént akasztófa virágnak mondá.

GÉMESI. Tévedtem, Lajost akartam mondani, azt a drágalátos úrfit, ki szabó létére grófot majmol, kiből, ha kelmed vagyonát eltékozolja, utóbb is csavargó válik.

KORPÁDINÉ *(most jövén csak lélekzethez)*. Lajost?

GÉMESI. Igen, Lajost *(félre)*. Aha, elevenére tapintánk. *(Fenn.)* Majd csak levágjuk a szép zsőn franzt s kezére adjuk a manganétát az opergukker helyett s evelasztin bakkancsa helyett kissé fontosabb talput fogunk lábára fűzni, aki lelke van! Isten áldja meg, édes becsületes nagyasszony, tartsa meg isten még soká becsületességét!

KORPÁDINÉ. Nótárius úr!

GÉMESI. No!? —

KORPÁDINÉ. Vigyék a kovácsot, hagyják itthon Lajost s én igérem, ha Julcsa is megegyezik, Julcsa a nótárius uramé lesz.

GÉMES. Tehát a kovácsot visszük; de ne feledje, Julcsa enyém legyen ám, különben ez a ház mind portióba megy, aki lelke van! *(El.)*

KORPÁDINÉ. Csak azt várd! — Gergely így elpusztul a háztól s Julcsával minden Lajosomé lesz. Ez épen jó víz volt a malmomra. *(El a konyhába.)*

NYOLCADIK JELENET.

LAJOS.

LAJOS *(jő a ház legvégső ajtaján)*. Pista, tüzet! *(Cifra hálóköntösben, aranyhímzetű vörös bársony házisipkával, haja papirba tekergetve, reggeli bugyogóban, sárga cipőben, shawllal nyakán, hosszúszárú pipa kezében.)* Tán korán is keltem; de ki tehet róla, nincs kivel kószálnom éjfélutánig. — Pista, tüzet! — Jókor fekszik az ember *(dalol a «Dús paraszt»-ból):*

Estve lefeküsznek jókor,
Horkolnak már nyolc órakor . . .

Ah, Pest, Pest! Későn keltünk, semmit sem dolgoztunk, estve ser-, bor-, kávé- és színházba jártunk; természetesen többnyire a németbe, mert ott gyakran lehet veszekedni s azt a dobre tón kívánja. Igaz, a játékból nem sokat értettem, mert ámbár franciául úgy beszélek, mint a víz, németül mai napig sem tudok, ámbár magyar vagyok . . . De a második parteren oly igen jól lehet distrahirozni . . . Ah, Julcsa húgocskám a konyhában — bizonyosan nekem főzi a reggelit. *(Üvegét szeméhez veszi.)*

KILENCEDIK JELENET.

JULCSA *(rocskával)*, LAJOS.

JULCSA. Jó reggelt, bácsi.

LAJOS. Dobre rano, mint mondja a francia! *(Megcsippenti állát.)* Csoeto?

JULCSA. Mit mond, bácsi?

LAJOS. Igaz, nem tudsz franciául. Hová ily korán?

JULCSA. Fejni, bácsi.

LAJOS. Ahhoz értenek Pesten is, különösen a korcsmárosok. *(Elfogja.)* Maradj, kraszni angel!

JULCSA. De tudok ám én fejni.

LAJOS. Ej mit — *(kiveszi kezéből a rocskát, a konyhába teszi s bekiált)* anyám! menjen fejni.

KORPÁDINÉ *(belől)*. Jó, jó, Lajosom. Hogy aludtál, kedvesem? hát már felkeltél? — mindjárt kész a reggeli.

JULCSA. Istenem, ha ezt merte volna Gergely?!

LAJOS. Anyácskám megszidta volna . . . Ah, édesem, Gergely, meg én! — csak nézz meg mindkettőnket, nem találsz-e borzasztó különbséget?

JULCSA. A bácsi mintha mindig iskatulából jönne ki.

LAJOS. Hátha ma zöld frakkomat, csíkos nadrágomat, arany pettyegetett zsilémet és zsál nyakkendőmet fogod látni. Aztán az én barkóm, kajla bajuszom

s Gergely hegyesre pödrött kápláros bajusza . . . nye, nye mozse ellentállni, mint mondja a francia.

JULCSA. Tudom, volt is szeretője Pesten.

LAJOS. No, de hány! mi arszlánok — hm — Szi *(torkán akad)* grófné, a kis X báróné —

JULCSA *(sóhajtva)*. Beh szép lehet az a Pest!!

LAJOS. Meghiszem, én ott telepszem le.

JULCSA. Mi pedig Gergellyel itt.

LAJOS. Te Gergellyel — te az ő neje — Zatraceny!

JULCSA. Már miért ne?

LAJOS *(tűzzel)*. Te a piszkosnak nője; te, kire csak marabou-toll, bársony kalap, selyemruha kell, hogy legelső arszlánnő, Pest bálványa, csodája légy — ah — ah — *(szemeit forgatja)*.

JULCSA. Mi baja bácsi?,

LAJOS *(megragadja kezét)*. Julcsa, akarsz-e Pestre jönni?

JULCSA. De Gergely nem akar.

LAJOS. Nélküle?

JULCSA. Kivel?

LAJOS. Velem.

JULCSA. A bácsi csintalan.

LAJOS. Vigyázz magadra, nehogy beteljesüljön rajtad a nóta:

Három alma, meg egy fél,
Kérettelek nem jöttél.
Ha nem jöttél, ott vesztél,
Lányok anyává lettél.

JULCSA. Ej, haj, nem bánom,
Nekem is van virágom,
Leszakasztom a nyáron.

EGYÜTT. Jó tehát nem bánom stb. *(Julcsa a konyhába fut.)*

LAJOS. Ő az enyém *(Zampából)*: Ingadoz a lyánka már . . . Pista! Még sem hozol tüzet — Pista, tüzet?

KORPÁDINÉ *(belől)*. Pista! nem hallod, tüzet Lajos úrfinak.

TIZEDIK JELENET.

LAJOS, PISTA.

PISTA. Parancs!
LAJOS. Miért nem vagy körültem?
PISTA. Hisz épen a ló körül volt dolgom.
LAJOS. Ki van kefélve a kvekkerem?
PISTA. Hiszen épen a lovat keféltük.
LAJOS. Hát evelásztin topánkám?
PISTA. A ló elvesztette patkóját.
LAJOS. Kölyök! rólam van itt a szó.
PISTA. Azt gondoltam, mindegy.
LAJOS. Tüzet!

(Pista el.)

LAJOS. Ez a kölyök szórja az elmésség szikráit, nem csuda, mert kovács. Rég töröm már fejemet, Pista legyen-e vagy Jancsi tigrisem. — Eh, Jancsi nem való szolgának, Jancsi úrnak született, mert szabóinas . . . Pista legyen a szerencsés.

PISTA *(szenet hoz fogóval, Lajos pipájára teszi)*. Beh tarka az úrfi!

LAJOS *(asztalra ül, lábait törökösen maga alá húzva)*. Pista te!

PISTA. Parancs?
LAJOS. Nem lennél az én tigrisem?
PISTA *(szeme szája eláll)*. Tigris? hiszen emberfiók volnék, ha igaz?
LAJOS. Látod, én arszlán vagyok.
PISTA. Igazán?
LAJOS. S az arszlánnak tigrisre is van szüksége.
PISTA. Hogy legyen kivel marakodnia? . . . nem bánom, birkózzunk.
LAJOS. Szolgálni fogsz engem, mint állatkirályt.
PISTA. Értem, állatkirály *(fület mutat)*.
LAJOS. Az arszlánnőkhöz szerelmes leveleket hordasz.
PISTA. És kapok?
LAJOS. Néha huszast, néha nyaklevest.

PISTA. Az elsőt megtartom, a másodikat uramnak viszem válaszul.

LAJOS. Jöszte, azonnal tigrisbőrbe kell búvnod.

PISTA. Körmökről ne gondoskodjék, elég élesek; Jancsi pofáján láthatók.

LAJOS. Oktondi! a tigrisbőr kurta veres nadrág és zsilé, kék nagy hajtókájú frakk és rózsás kalap lesz. *(Zsebéből mértéket vesz ki s méri.)*

PISTA. Csak minden jó bő legyen, hogy ebéd után is beleférjek.

LAJOS. Holnap franciául és németül kell tanulnod, mert hiszen magyar arszlánt szolgálsz.

PISTA. Tudom már, az uraság inasa mindig azt mondja: Befehlen?

LAJOS. S én franciául felelek rá: ako, tako!

PISTA. Hiszen arszlán uram tót-franciául beszél.

LAJOS. Nem értesz ahhoz — francia nyelvmesterem tanított reá.

PISTA. Hát hogy kell mondani franciául: «A bába és kovácsinas közt mi különbség van?»

LAJOS *(komolyan)*. «Medzi babu, a medzi kovacsa cso jeszt rodzil?»

PISTA. No, hát én is franciául felelek: «Zse jeden je Zsena, a druhi chlap.»

LAJOS. Fiú! . . . vagy te is tudsz franciául . . .

PISTA. Vagy arszlán úr is tótul beszél, úgy-e? hihihi.

LAJOS. Oda vagyok! fél esztendeig fizettem a francia mestert s ím tótul tanított! — Csodáltam is, miért ragad rám oly könnyen az a nyelv! — Bizonyosan tót diák volt az istenadta. — Lódulj, ne röhögj.

PISTA. Tigris vagyok s ezentúl kecskével élek. *(El.)*

TIZENEGYEDIK JELENET.

LAJOS, KORPÁDINÉ *(kávét)*, JULCSA *(csokoládét hoznak tálcákon; az asztalra teszik)*. GERGELY *(zsákot hoz s a ház falához támasztja)*.

KORPÁDINÉ. A reggeli, Lajoskám. Mi kell, kávé vagy csukuládé? mindkétfélét készítettem; mert tegnap-

előtt csukuládét kívántál, midőn kávém volt s tegnap kávét, midőn csukuládém volt.

Lajos *(fitymálva)*. Kávé, csokoládé! hát theájuk nincs?

Korpádiné. Herbaté? beteg vagy, édes fiam?

Lajos. Théa, théa, hát nem érti anyám — théa?!

Korpádiné. Hát mi az?

Lajos. Hát théa.

Korpádiné *(szomorún)*. Csak tudnám, micsoda állat?

Lajos *(félre)*. Hiszen ha tudnám, nem kívánnám.

Korpádiné. De semmi, holnap lesz kávé, csukuládé és théa. Szegény fiú, ma bizonyosan éhezni fog.

(Julcsa, Gergely azalatt együtt csevegtek.)

Julcsa. Megizzadtál.

Gergely. Meghiszem.

Korpádiné *(Gergelyhez)*. No, mit tátod itt a szádat? *(Egy karéj kenyeret ad neki.)* Itt van a reggeli, aztán a pörölyhöz.

Gergely. Megyek már. *(El a műhelybe és kovácsol.)*

Korpádiné. Mi más vagy te Lajoskám? Minő sima! minő . . . hogy is mondja a francia?

Lajos. A franciát hagyjuk el, mama; okom van rá. De ide nézz Julcsára mama; Julcsának háborút izenek.

Korpádiné. Háborút?

Lajos. Szeretem őt.

Gergely *(a műhelyben)*. Micsoda?

Lajos. Szeretem, mert olyan à la Zsiráf nyaka és olyan à la Paganini feje van.

Julcsa. A bácsi csintalan; nekem van már jegyesem.

Lajos. Épen azért, mert van.

Korpádiné. Jobban is illenétek együvé. Aztán Julcsánál méltó is turbékolni; apja, istenben boldogult unokabátyám, timár volt, két nagy szőleje —

Lajos. Eladjuk, nehogy elverje a jég.

Korpádiné. S nagy kőháza.

Lajos. Pesten veszünk helyette.

Korpádiné. És tízezer forintja van Debrecen városánál letéve.

LAJOS. Julcsa! ennek nem egy arszlán, de maga arszlánszívű Richárd sem állhatna ellent. Mindhárman Pestre megyünk; a váci-utcában lesz salonunk —

JULCSA. Szalonna itt is van. *(Gergely mindig erősebben kovácsol.)*

LAJOS. Ez kiállhatatlan! Ugyan, mama, mond meg annak a kovácsnak, hogy fülem dobját szakasztja be.

KORPÁDINÉ *(Gergelyhez)*. Nem hallod? mit csörömpölsz?

GERGELY *(kirohan)*. De már ez sok! nem magad mondád, hogy lássak a pörölyhöz. De történjék bármi, kimondom, mi szívemet nyomja. Öcsém, hogy ily tarka-barka bolond vagy, ahhoz semmi közöm; hogy te kávézol, míg én száraz kenyeret rágok, azt is elnyelem; hogy mióta hon vagy, egy rossz nadrágot sem tudál összefércelni, míg én ások, kapálok, azt is elviselném; hogy anyám jobban szeret, az fáj: de hogy Julcsámra hunyorgatsz, hogy mézes-mázos szavaiddal megzavarod fejét, az nincs testvérileg, azt tűrni nem fogom!

(Lajos nyugodtan felkel s fütyörészve el.)

GERGELY. Menj, csak menj! —

KORPÁDINÉ. S én azt mondom, kelmed takarodjék.

GERGELY. Anyám, mit vétettem neked? nem egy szív alatt nyugvám-e öcsémmel? miért az egyedül öcsémé? miért segíted Julcsámat elcsábítani? tudod, hogy Julcsa drágább életemnél!

KORPÁDINÉ. Kibeszélted magad?

GERGELY. Kérlek, rimánkodom, hagyj fel, végy el tőlem mindent, csak hadd meg Julcsát s én öt legény helyett dolgozom.

KORPÁDINÉ. Még sincs vége?

GERGELY. Vége van.

KORPÁDINÉ. Tehát hallj meg engem is. Julcsa azé lesz, kit ő választ, értjük? s ő hiszem, megkülönbözteti a csókát a galambtól. Mi a többit illeti, míg élek, édes fiam uramnak hátrább az agarakkal! Atyád szegény kovácslegény volt, pintlijén kívül semmije s pintlijébe semmi sem volt; itt minden az enyém, ért-

jük? s különösen veled, édes Gergely úrfi, mitsem törődöm, mert te . . .

TIZENKETTEDIK JELENET.

INAS, VOLTAK.

INAS. Kovács lakik itt?

KORPÁDINÉ. Igen is.

INAS. Uraságom kocsija itt áll az út közepén, egyik lónak patkója le akar esni.

KORPÁDINÉ. Gergely! nem hallod, az útfélre vasalni. *(Gergely a vasalószékkel el.)*

TIZENHARMADIK JELENET.

MONTI, CAMILLA, ELŐBBIEK.

INAS. Uraságom kiszállt a kocsiból.

MONTI. Egy pohár vizet!

INAS. Kérek poharakat, ifjasszony.

KORPÁDINÉ. Örömmel. *(El.)*

MONTI. Kedvesem, te folyvást kedvetlen vagy, pedig az út portalan, a legszebb májusi nap süt s körültünk folyvást változó panoráma van.

CAMILLA. Felejted, hogy másodszor hagyom el hazámat.

MONTI. Ha a válás bánatával nem ér fel a viszontlátás öröme, többé vissza nem hozlak.

CAMILLA. Sőt évenként látogassuk meg ezentúl hazámat; hiszen megigérted. Húsz évig valék távol, azalatt szüléim is elhaltak —

KORPÁDINÉ *(visszajő)*. Ím a poharak. *(Inas vízzel szolgál.)*

TIZENNEGYEDIK JELENET.

VOLTAK, LAJOS.

LAJOS *(Montit s Camillát szemüveggel méri)*. Idegenek.

KORPÁDINÉ. Ha nagyságtok unatkozni méltóztatnak, ím fiam tud franciául is.

LAJOS *(zavartan)*. Az az — *(anyjához titkon)*. Ne öljön meg franciájával!

KORPÁDINÉ. De hiszen mennyit fizettem!

MONTI *(nejéhez)*. Hol veszi e piperkőc itt magát?

CAMILLA. Úgy tetszik, anyja bábozik vele.

MONTI *(Lajoshoz)*. Parlez-vous français?

(Lajos hajtogatja magát, valamit morog.)

KORPÁDINÉ. Beh szép nyelv az a francia!

MONTI. Comment s'apelle cette ville?

(Lajos morogva hajtogatja magát.)

KORPÁDINÉ. Uraságokkal franciául beszél.

CAMILLA. Magyarul tán többre megyünk. — Hogy hívják e helységet?

LAJOS. Szent-Miklósnak.

CAMILLA *(megütődve)*. Szent-Miklósnak? s az ön neve, asszonyom?

KORPÁDINÉ. Korpádiné.

CAMILLA. Lakott-e valaha Pesten?

KORPÁDINÉ. Húsz éve, mikor még boldogult férjem kovácslegény volt a gazdag Ergernél . . . Ah, akkor még szegények valánk.

CAMILLA *(magában)*. Ő az!

MONTI. Ösmered?

CAMILLA. Igen.

KORPÁDINÉ. Nem volt szerencsém: kihez volna szerencsém?

MONTI. Akkor még hajadon volt nőm s gróf Hamvai Camillának nevezték.

KORPÁDINÉ. E nevet most hallom először.

MONTI. Tehát honnan ösmered, édes Camillám? valóban kiváncsivá tevél.

CAMILLA *(kissé habozva)*. Átellenben laktak, s férje bátyámat utcai csavargóktól menté meg.

KORPÁDINÉ. S nekem az istenben boldogúlt erről mitsem szólott.

CAMILLA. S vannak gyermekei is, asszonyom?

KORPÁDINÉ. Íme, fiam.

CAMILLA. Apja mesterségét űzi?

KORPÁDINÉ. Dehogy! — ő többre született, több nevelést kapott, ő vív, táncol, franciául beszél.

CAMILLA. És ki űzi férje mesterségét?

KORPÁDINÉ. A másik, ki valóban nem is született másra.

CAMILLA. Úgy látszik, nem egyiránt szereti fiait?

KORPÁDINÉ. Amint érdemlik.

CAMILLA. A másik tán rossz?

KORPÁDINÉ. Remélem, megment tőle az Isten.

CAMILLA *(rettenve)*. Mit mond?

KORPÁDINÉ. Katona lesz belőle.

LAJOS. Bátyámból?

MONTI. Miért e részvét, kedves nőm?

CAMILLA *(mosolyt erőltet)*. De hát mit tegyünk? beszélnünk csak kell valamiről, s az anya legörömöstebb beszél gyermekéről.

MONTI *(súgva)*. Főkép az ily anya, ki majomként látszik szorongatni gyermekét.

CAMILLA. Asszonyom, másik fia is ily csinos? tán nincs hon?

KORPÁDINÉ. Nagyságtok kocsijánál van, lovat vasalni.

CAMILLA *(férjéhez)*. Ah, kedves Edvardom, tán mennénk is már a kocsihoz.

MONTI. Amint parancsolod. — Asszonyom, köszönjük a vizet. *(Pénzt nyom Korpádiné markába.)*

KORPÁDINÉ. Alásszolgája! Lajos, köszönj franciául — alásszolgája!

TIZENÖTÖDIK JELENET.

GERGELY *(a vasalószéket hozva)*, ELŐBBIEK

INAS *(Gergelyhez)*. Készen vagyunk?
GERGELY. Igen.
MONTI. Antonio, fizesd ki.
CAMILLA *(Gergelyt nézi, félre)*. Ő az!
MONTI. No, nem jösz, édesem?
CAMILLA. Igen. *(Félre.)* Szegény! *(Montival el, gyakran visszanéz, az inas kifizeti Gergelyt.)*
KORPÁDINÉ *(Lajoshoz)*. De miért nem mulattál velök?
LAJOS. Nem tartottam méltóknak. Aztán nagyon is rosszúl beszéltek franciául; a nő túl volt élte tavaszán; s az úr igen vén arszlán volt.

TIZENHATODIK JELENET.

VOLTAK, JULCSA.

JULCSA. Néni! Lajos!
KORPÁDINÉ. Miért reszketsz?
LAJOS. No, húgocskám!
JULCSA. A házat vasvillás-emberek veszik körül.
KORPÁDINÉ. Már is?
LAJOS. Mit akarhatnak?
KORPÁDINÉ. Talán katonafogdosás.
LAJOS *(remegve)*. Igazán?
KORPÁDINÉ. Ne félj!
LAJOS. Könnyű anyámnak, mert nem vihetik katonának.

TIZENHETEDIK JELENET.

KISBÍRÓ. VASVILLÁS EMBEREK, ELŐBBIEK.

KISBÍRÓ. Csak reám vigyázzatok. Adjon Isten!
KORPÁDINÉ *(félre)*. Akaratom ellen is reszketek.
KISBÍRÓ. No, itthon a legény?

Lajos. Oda vagyok. *(Az asztalhoz hátrál s alá búvik.)*

Korpádiné. Jó emberek, tán megtévedtünk?

Kisbíró. Épen nem, hiszen kelmed Korpádiné?

Korpádiné. De azért ...

Kisbíró. Kelmednek két fia van.

Korpádiné. Igen ... *(Félre.)* Ha a nótárius nem áll szavának ... igaz, én sem akarok szavamnak állani ... Úr isten, csak most ne vigy bajba, szavamnak állok ... nem ... hanem bőjtölök, imádkozom ...

Kisbíró. Az egyiket elvisszük; ha lehet, jó szerével, ha nem, erőszakkal.

Korpádiné. Melyiket?

Kisbíró. Melyiket? hát hadd lássuk! *(Nagy lassan iratot keres ki zsebéből. Korpádiné remegve várja a csapást.)*

Julcsa. Most érzem, csak Gergelyt szeretem, mert csak érte remegek.

Kisbíró. Barna Peti — Kis Jankó — *(Morogva olvas nehány nevet.)* Ah, itt, van — Korpádi Gergely.

Korpádiné *(nagyot lélekzik)*. Hála isten!

Julcsa *(ijedve)*. Gergely?

Kisbíró. Hol van?

Korpádiné. A műhelyben.

Kisbíró. Az ajtóra legények! *(A műhelyt körülfogják.)* Gergely öcsém, add meg magad!

Julcsa. Anyám — szabadítsuk meg.

Gergely. Mit akartok itt? Gyilkosok, haramják lettetek-e? vagy én vagyok az, hogy így rohantok rám? *(Kalapácsot emel.)*

Kisbíró. A helység rendeletéből katona vagy, add meg magad.

Lajos *(az asztal alól előbúvik)*. Hogy is tudtam így megijedni?

Gergely *(kalapácsot forgatva)*. Majd meglátjuk! *(kijő, az emberek hátrálnak.)*

Kisbíró. Le a kalapáccsal, mi jól fel vagyunk fegyverkezve és pálinkázva.

Gergely. No, akinek lelke van, ide vele!

Kisbíró. Annak meg kell lenni, mint az egy halálnak.

Gergely. De nem kell meglenni, van más csavargó

is, én becsületes kovács-ember vagyok, ki megkeresi kenyerét, s így hasznos vagyok a hazának.

KISBÍRÓ. Ragadjátok meg, különben fiaitokat viszszük el. *(Lefegyverzik Gergelyt s megragadják.)*

GERGELY. Anyám, öcsém, Julcsa, ne hagyjatok!

KORPÁDINÉ. Jaj, ennek meg kell lenni; sajnállak, de nem tehetek róla.

GERGELY. Én, ki jegyben járok, nem akarok, nem lehetek katona. — Öcsém, neked nincs jegyesed, váltsd meg bátyádat; veled Julcsa is boldogtalan lesz, mert csak engem szeret.

JULCSA. Egyedül téged!

LAJOS. Kedves bátyám, nincs katonai bátorságom.

GERGELY *(egy ötlettől megörvendeztetve)*. Anyám! öcsém! Julcsám! ne búsuljatok, van szabadúlás, mi gazdagok vagyunk; ezer példa van rá . . . anyám, válts meg egy pár száz pengővel.

KORPÁDINÉ. De honnan vegyem?

GERGELY *(elámulva)*. Honnan vedd? nem vagyunk-e gazdagok?

KORPÁDINÉ. A semminél is kevesebbel birunk.

JULCSA. Én gazdag vagyok.

KORPÁDINÉ. De vagyonod felől még nem rendelkezhetel.

GERGELY. Menjünk, emberek! kössétek meg kezeimet: anyám adott el! — Oh, anya, örülsz, hogy megszabadulsz tőlem; rég gyanítom, beteljesült . . . Adja Isten, hogy a másik fiad, kiért eladtál, hogy mindent ráhagyhass, úgy megbecsüljön, mint én; s agg korodban oly hű ápolód legyen, mint én lettem volna. — Oh, megbánod, meg, keservesen bánod meg! — Julcsám, ne búsulj, tíz esztendő nem a világ! — Fogsz-e szeretni?

JULCSA. Oh, Gergely!

GERGELY. Nem fogsz feledni?

JULCSA. Soha.

GERGELY. Esküdjél meg.

JULCSA. Esküszöm.

KISBÍRÓ. No, csak előre! mire a sok præsmistatio.

GERGELY. Isten veletek! — Öcsém, neked megbocsátok, de anyámnak ... isten veletek!

KORPÁDINÉ *(félre)*. Most már minden Lajosomé.

KAR. Már minálunk verbuválnak kötéllel,
Megfogják a szegény legényt erővel,
A gazdagnak öt hat fia, nem bántják,
A szegénynek ha egy is van, elfogják.

GERGELY. Elmennék én katonának,
Csak kötéllel ne fognának;
Ugyan kinek volna kedve
Gyöngy élethez erőltetve?

LAJOS. Mint kivánom, úgy megyen,
Jól fog kiütni tervem,
És a lány bár mit tegyen,
Engedni fog nekem.

JULCSA. Nem vagyok oka semminek,
Édes anyám oka mindennek,
Miért hogy adja katonának,
Kit szivem választott magának.

GERGELY. Kard lesz oldalomon,
Lovamon a nyereg;
Mennem kell galambom,
Az isten áldjon meg! *(Ismétli Julcsával.)*

JULCSA. Kard lesz oldalodon,
Lovadon a nyereg,
Menned kell galambom,
Az isten áldjon meg!

KISBÍRÓ. Eh, haj, menjünk rája,
Úgy is a panasz hiába,
El a városházba,
Ő már katona.

KAR. Ej, haj, menjünk rája, stb. *(Elhurcolják Gergelyt; Julcsa elájul.)*

MÁSODIK SZAKASZ.

SIRALOMHÁZ.

Kis oldalterem, középen elfüggönyözött nyíláson át a nagyterembe láthatni, mely álarcosokkal tömve van. Mindenütt pompa és fény. A zene folyvást szól, de igen halkan. A beszélgetések kezdete előtt lehet táncokat alkalmazni.

ELSŐ JELENET.

MONTI *(sárga, veres szegélyű dominóban, fehér, veres tollas kalappal)*, ROBERTO *(fekete dominóban. Körültekintve, leveszik álarcaikat).*

ROBERTO. Hány órára rendeljem ide nagyságod kocsiját?

MONTI. Egyre vagy kettőre; vagy ne is menjen haza, várjon. No, titoknok úr, a francia kitett magáért; ily pompás díszítmény, ennyi fényes álarcos! .... Milano meg fog rá emlékezni.

ROBERTO. A nagyságod bálja sem volt dísztelenebb; itt több a fény, nagysádnál több volt az izlés.

MONTI. Ön hízeleg. — Igaz, nem tudja, mi costumben van a háziúr, Saint-Geran.

ROBERTO. A háziúrnak kár álarcot viselnie; egy sánta van egész báljában csak, s az ő maga.

MONTI. No, s kikre ösmert? Nőmre nem ösmert még?

ROBERTO. A nagyságos asszonyra? . . . *(Mosolyog.)* A nagyságos asszony . . . de nem árul el nagyságod?

MONTI. Hogyan? s ön tudná? . . . Szóljon kérem! Gyönyörű tréfa lesz; ő engem nem ismer; s ha én őt

ismerem, addig fogom zaklatni míg megszökik a bálból. Ah, ez dicső lenne — hangomat meglehetősen tudom változtatni — no, csak ki vele, melyik az?

ROBERTO. Róza kisasszony. . . .

MONTI. Nőm társalkodónéja? kivel ön gyakrabban társalog, mint ő nőmmel?

ROBERTO. Kinek előttem semmi titka . . .

MONTI. De önnek, csak remélem, vannak előtte titkai, legalább az én titkaim?

ROBERTO. Róza kisasszonyt nem igen érdeklik.

MONTI. Tehát Róza kisasszony?

ROBERTO. Együtt van itt a nagyságos asszonnyal. —

MONTI. Az ég szerelmére, melyik nőm?

ROBERTO. Nézze, nagysád, éppen itt jő. *(Felteszi álarcát.)*

MONTI *(szintén)*. E zarándok nők? ah, a magasabbik nőm.

ROBERTO. S az alacsonyabbik Róza kisasszony.

MONTI. Most térjünk ki, s csak távolról közelítsünk, hogy ne is gyanítsák. *(Elvonulnak.)*

(Róza, Roberto titkon kezet szorítanak.)

MÁSODIK JELENET.

CAMILLA, RÓZA *(zarándoknőnek öltözve, álarcaikat leveszik)*.

CAMILLA. Ez hát ő?

RÓZA. Igen, nagysád, ez férje volt; sárga dominó, veres szegéllyel, fehér kalap, veres tollal.

CAMILLA. Termete az, de járása? . . .

RÓZA. Változtatott; — ő nagysága jó színész lett volna. Titoknokától tudom, kinek én vagyok titoknoka.

CAMILLA. Gyönyörű titoknok!

RÓZA. Ezek nem status-titkok.

CAMILLA. Legalább kikerülhettem a grófot; mert mihelyt szólanék vele, azonnal reám ismerne.

RÓZA. Jönnek! — Fel az álarccal! *(A pamlaghoz indulnak.)*

HARMADIK JELENET.

SAINT-GERAN, VÖLGYI, TENGERI, PARTI *(különféle álruhában).*

S.-GERAN *(sánta).* Örülök, ezredes úr! Rám könnyű volt ösmernie lábamról; hiába húzom fel, csak bicegek biz én! *(Leveszi álarcát.)*

VÖLGYI *(rózsaszínű dominóban, fekete szegéllyel, fehér kalap, fehér tollakkal).* S én nem igen titkolózom.

CAMILLA *(rezzenve megáll, félre).* E hang!

VÖLGYI. S bár az egész világ rám ismerjen, tovább ki nem állom az álarc gyötrelmeit — követem példáját. *(Leveszi álarcát.)*

CAMILLA. Az ő vonásai, hangja! ő az! *(A pamlaghoz indul.)*

VÖLGYI. S itt van szerencsém bemutatni két hazámfiát, Tengeri és Parti urakat. — Utaznak, vagyis, rendszerint külföldön laknak s csak néha utaznak hazájokba, ha pénzük elfogyott.

S.-GERAN. Uraim, örvendek — meddig méltóztatik itt mulatni?

TENGERI. Plait-il?

PARTI. Vas befehlen sie?

S.-GERAN. Úgy hiszem, jól kérdeztem magyarul; meddig méltóztatnak itt mulatni?

VÖLGYI. Bocsánat, ezen magyar urak nem tudnak magyarúl.

S.-GERAN. Lehetetlen! — Est que vous ne parlez pas hongrois?

TENGERI, PARTI. Non. *(S.-Geran tárcát vesz.)*

VÖLGYI. Mit csinál ön?

S.-GERAN. Feljegyzem, mert holnap magamnak sem hinném.

VÖLGYI. Levétetem álarcaikat.

S.-GERAN. Hagyja el, ezredes úr, félek, nem találnak pirúlni.

VÖLGYI. Azon nem csodálkozom annyira, hogy e magyar urak nem tudnak magyarul, mint azon, hogy ön francia létére oly tisztán beszéli nyelvünket.

S.-Geran. A nagy császár korában fogoly valék Szegeden.

Völgyi. S látja ön, ezen urak hazájokban hiszik magokat foglyoknak.

Tengeri. Monsieur, votre bal est magnifique.

S.-Geran. Excusez monsieur, je ne parle pas français.

Tengeri. Comment?

S.-Geran *(gúnyosan)*. Car je suis français. *(Elfordúl.)*

Parti. Das ist eine Beleidigung.

Tengeri. Pszt! er duellirt comme il faut. *(Elvonja.)*

S.-Geran. Igaz-e, ezredes úr, hogy ezredéből holnap agyonlőnek egyet?

Völgyi. Kettőt.

S. Geran. S mit vétettek.

Völgyi. Az egyik háromszor szökött, a másik rablott is.

S.-Geran. Nincs inyökre a katona-élet?

Völgyi. Az egyik átalkodott; a másik, kit magam is sajnálok, már jegyben járt, midőn elhozták. Vallomása szerint nem akar jegyese nélkül élni, s megvallá, ha agyon nem lövetem, mihelyt szabad lesz, újra elszökik — orvosolhatlan.

S.-Geran. Magyar?

Völgyi. Szent-Miklósról való. *(Camilla fölemelkedik.)* Igen ifjú, alig 22 éves, neve Korpádi Gergely.

(Camilla sikoltva visszahanyatlik.)

Róza. Nagy Isten!

S.-Geran, Völgyi *(visszanéznek)*. Mi ez?

Róza. A hőség talán.

S.-Geran. Küldöm orvosomat, csak zajt ne üssenek. — Elrontaná a vigalmat. — Kérem, csak zajt ne üssenek. *(El.)*

Róza *(leveszi Camilla álarcát)*. Már magához tér.

Völgyi. *(félre)* Camilla! — Még most is oly igéző szép!

Róza. Nagyságos asszony!

Camilla. Csitt, csitt, *(hirtelen felteszi álarcát.)* mit se szóljon — hagyjon el — kérem, esedezem — siessen, rendelje elő kocsimat — az égre, siessen!

Róza. Tüstént. *(El oldalt.)*

CAMILLA. Ezredes úr!
VÖLGYI. Camilla? miért e hideg megszólítás?
CAMILLA. Csak néhány percnyi időm van — *(meglátja férjét, ki épen jő leskelődve.)* Férjem! *(Völgyihez.)* Önnel szólanom kell. *(El középen.)*

NEGYEDIK JELENET.

VÖLGYI, MONTI.

MONTI. Semmi kétség; megösmert, titoknokom elárult.
VÖLGYI. Kétségbeesett. — Miért fut? Utána, míg el nem vesztem szemeim elől.
MONTI *(feltartóztatja)*. Uram, bocsánat!
VÖLGYI. Bocsánat, nincs időm.
MONTI. Kérem —
VÖLGYI. Mire?
MONTI. Álarcos-bálban a tréfának szabad mezőt kell nyitnunk.
VÖLGYI. Miattam méltóztassék.
MONTI. De csak úgy üt ki tréfám jól, ha ön segít.
VÖLGYI. Miben! csak kérem, szaporán.
MONTI. Én nős vagyok.
VÖLGYI. S én nőtlen.
MONTI. Nőm itt van.
VÖLGYI. Arról én nem tehetek.
MONTI. Nőm nem akarja, hogy ráösmerjek.
VÖLGYI. Hát ne ösmerjen rá.
MONTI. De ráösmertem.
VÖLGYI. Tehát faggassa; csak engem bocsásson.
MONTI. De én nem akarom, hogy ösmerjen.
VÖLGYI. Tehát színlelje magát.
MONTI. De már ösmer; titoknokom elárult.
VÖLGYI. Én nem vagyok titoknoka.
MONTI. Hogy tehát tévedésbe hozzam, cseréljünk dominó kalapot.
VÖLGYI. De uram . . .
MONTI. Ön, úgy hiszem, gavallér, s érti a tréfát. Addig nem bocsátom, míg rá nem áll.

Völgyi *(leveti dominóját)*. Itt van tehát.

Monti. Köszönöm. *(Ruhát cserélnek.)* Most nőmet vérig fogom faggatni.

Völgyi. Én Völgyi ezredes vagyok a nagy kaszárnyából, ha ruhámat haza küldi én is visszaadom az önét. Adieu. *(El.)*

Monti *(maga)*. Völgyi?? ily nevű hadnagyot emlegettek, kivel Pesten legörömestebb táncolt nőm hajadon korában: csak nem ez lesz? Ah, nőm.

ÖTÖDIK JELENET.

Camilla, Volt.

Camilla. Ezredes úr, ösmeri e gyűrűt?

(Monti fejével igent int.)

Camilla. Reggel öt órakor legyen ön a Szent-Péter-utca szögletén, társalkodóném fátyolozottan e gyűrűt fogja mutatni, ön nevét megmondja, s hozzám fogják vezetni. — Esküdjék meg, hogy eljövend!

Monti. Esküszöm.

Camilla. Ha szavát nem tartja, szerencsétlenné tesz.

HATODIK JELENET.

Róza, Voltak.

Róza. A kocsi előállott.

Camilla. Siessünk. *(Középre akar menni, az épen belépő Völgyit meglátja.)* Ah, a férjem! — *(Balra elsiet.)*

Monti. Összeesküvés ellenem, becsületem ellen!! Ördög! de csak hideg vér — még nincs vége a játéknak —

HETEDIK JELENET.

Völgyi, Előbbi.

Monti. Uram!

Völgyi. Egy zarándok nőt láttam itt, hová tűnt? kérem, szóljon.

MONTI. Ön Montinét véli?
VÖLGYI. Tehát megösmerte?
MONTI. Igen, s ő engem ön helyett ismert el.
VÖLGYI. Szent isten! Uram, becsületes ember ön?
MONTI. Úgy hiszem.
VÖLGYI. Nem szólott semmit?
MONTI. Mit? kérdezzen, én mindent megmondok *(félre)* s így mindent megtudok.
VÖLGYI. Hogy mit akar velem szólani?
MONTI. Ön valami ismeretségben van e nővel?
VÖLGYI. Uram! e nőnek férje van, kinek nyugalma előttem szent.
MONTI. Előttem is! *(Gúnyosan.)* De úgy látszott —
VÖLGYI. Hogy leány korában, midőn még szabad volt, tisztelői egyike valék; de mióta férjnél van, soha sem láttam: más nem látszhatik, uram; s ha ön gróf Monti becsületét egy hanggal is meri bántani, én a párbajnak ugyan barátja nem vagyok, de ön megszűnt élni.
MONTI *(félre)*. Még saját magamért vagdal meg. — Tehát röviden megmondom, mit hallék. — Ezredes úr, reggel öt órakor legyen a Szent-Péter-utca szegletén; a grófné társalkodónéja fátyolozottan egy ismert gyűrűt fog önnek mutatni; ön nevét megmondja, s a grófnéhoz fog vezettetni; s én, uram, ön nevében megesküdtem, hogy okvetlenül elmenend; *(gúnyosan)* nemde, eskü nélkül is megtenné?
VÖLGYI. Nem fogok elmenni.
MONTI. De el kell mennie, különben a grófné szerencsétlen lesz.
VÖLGYI. De nem fogok menni; mert szent előttem a grófi ház becsülete, s ah, a nő gyönge, a férfihoz erő illik.
MONTI. Uram, ön becsületes ember.
VÖLGYI. S azt hiszem ön az is, e titkot sírjába viszi.
MONTI. Arra esküszöm.
VÖLGYI. Ön neve, uram, ha megszegné?
MONTI. Monti gróf. Jó éjszakát. *(El.)*
VÖLGYI *(maga)*. Monti? szegény nő, mi vészbe dönti magát . . . Értesítenem kell; a vész talán még előzhető. *(El.)*

VÁLTOZÁS.

Siralomház.

NYOLCADIK JELENET.

MISKA, GERGELY. *Az* 1-SŐ KÁPLÁR *Gergely, a* 2-IK *Miska mellett.* ŐRÖK, FESTŐ, KÖLTŐ *jegyzőkönyvekkel állanak.*

FESTŐ *(rajzolva).* E főért 50 aranyat kapok.

KÖLTŐ. E jelenet szomorújátékomat istenivé teszi. Mennyi lélektan — morál; csak versek kellenek, s kész az egész.

MISKA. Káplár uram! először is köszönöm az ezredes úrnak, hogy egykori professzoromat, meg a kapitány urat, meg a hadnagy, meg az istrázsa-mester urat hazugságban hagyta: mert látja, káplár úr! azok mind azt jövendölgették: «Miska! te utoljára is akasztó fára jutsz!» — már pedig csak azért sem jutok, mert főbe lőnek.

GERGELY *(a mellette ülő káplárhoz, ki levelet ír).* És írja meg, káplár uram, anyámnak, hogy megbocsátok neki. Mindennek ő volt oka, kiválthatott volna, de katonává tőn — s elszakaszta Julcsámtól — szeresse jobban öcsémet és Julcsát. *(Könnyei elfojtják.)*

1. KÁPLÁR. Fiam, térj magadhoz! mit írjak még?

GERGELY. Nem lehet.

KÖLTŐ. Kedvese is volt? dicső fordulat!

FESTŐ *(haragosan).* Arca megint nem látható.

1. KÁPLÁR. Szegény fiú! — Kedves Gergelyem, hátha kegyelmet kapsz?

GERGELY. Ha kegyelmet kapok, haza bocsátanak?

1. KÁPLÁR. Aztán megbecsülöd magad s negyedszer nem fogsz elszökni.

GERGELY. Úgy csak lőjjenek főbe, mert negyedszer is elszökném.

1. KÁPLÁR. Hogyan? hát nem szép élet ez?

GERGELY. Nem nekem való; — nekem van becsületes mesterségem — csak látta volna, mily szorgalmas valék! — Aztán van Julcsám, ki szeret, ki nélkül nem kell az élet, kihez ellenállhatlanúl vonz

valami... Lássa káplár úr, ily bolond szerelmes vagyok én! Mit tehetek róla? szeretem, s nélküle halnom kell... Írja meg, mindezt... Aztán írja meg Julcsámnak, esküjétől feloldom, legyen boldog!— Aztán, káplár úr! e gyűrűt le ne húzzák hideg ujjamról, midőn eltemetnek; kérem, minden szentre igérje, esküdjék meg, hogy nem fogja engedni — lássa — ez jegygyűrűm volt!

1. KÁPLÁR. Lesz rá gondom, légy nyugodt.

KÖLTŐ. Minden szava aranyat ér, végre írok életből merített szomorítványt.

FESTŐ. Arcán az édes keserv, síró öröm — mért nincs raphaeli karom?!

MISKA. Káplár uram!

2. KÁPLÁR. No, fiam Miska?

MISKA. Hát nem kaphatnék bort? szeretnék úgy meghalni, hogy magam sem tudnám, hogy — mert mégis nyomja valami szívemet... az, akit főbe kollinték, hasonlított az apámhoz. Egy pohár bort!

2. KÁPLÁR. Nem szabad fiam; térj istenhez, imádkozzál, s ahhoz józan fő kell.

MISKA. Már csak látom, józanúl kell a paradicsomba avancsiroznom.

EGY KÖZLEGÉNY. Hátha pardont kapsz, ecsém?

MISKA. Ej, dehogy kapok.

KÖZLEGÉNY. Mert tudok én már esetet, ecsém, hogy épen akkor érkezett meg a pardon, mikor már felakasztották.

MISKA *(danol)*. Ha megunom magam a tanyában
Fogom magam megyek a csárd...
Nem megy! — nem megy, aki lelke van!

KILENCEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, CAMILLA, RÓZA *(köpenyben, fátyolosan)*.

RÓZA. De miért jövénk ide?

CAMILLA *(rá sem figyel, félre)*. Ő az! — Isten, adj erőt. — Róza, most menjen — amire kértem — vezesse hozzám.

RÓZA. Nagysád erényei meggyőznek, hogy parancsát teljesítve, nem gyalázom meg magamat.

CAMILLA. Inasomat magával viheti, a kocsi várjon rám.

RÓZA. Amint parancsolá. *(El.)*

CAMILLA *(a káplárhoz)*. Szabad ez ifjúval szólanom?

I. KÁPLÁR. Ha oly kegyes lenne. Igen bús, bár nem kislelkű. Vigasztalja nagysád — én már kifogytam.

CAMILLA *(felhajtja fátyolát, közeledik)*. Uram! — ifjú!

GERGELY *(meredten bámul rá)*. Ez arcot láttam valaha — álmomban — vagy ébren. —

CAMILLA. Én ismerem önt. —

GERGELY. Igen, igen, láttam nagysádat — de hol, és mikor, nem emlékezem —

CAMILLA. Két éve.

GERGELY. Akkor még szabad valék.

CAMILLA. Hintóm házuk előtt állott meg.

GERGELY. Az egyik ló sántított. — Oh, nagysád, azon nap volt balsorsom kezdete, akkor fogtak el katonának.

CAMILLA. S anyja nem váltá ki?

GERGELY. Anyám sohasem szeretett.

CAMILLA *(félre)*. Oh, istenem.

GERGELY. Elhagyott — pedig gazdag —

CAMILLA. Elhagyta?

GERGELY. Nagysád szemében könny . . . Fölöttem könnyezik . . . Anyám, tudom nem siratna, — nem, nem is fog siratni.

CAMILLA. Ő megsiratná, — higyje megsiratná. —

GERGELY. Oh nem, eltaszított magától — nekem nincsen senkim!

CAMILLA. Senkije?

GERGELY. Nagysád sír? Oh Istenem, mivel érdemlem ezt? nagysádnak igen jó szíve van — bizonyosan fia volt, kit elvesztett — igen, igen, fia volt, különben nem siratná. *(Az óra négyet üt.)*

CAMILLA. Már négy óra.

GERGELY. Még három órát élek.

Camilla. Ön élni fog — bízzék az égben, bízzék bennem, élni fog. *(El.)*

Gergely *(nagyot lélekzik, örömmel)*. Élni?! vígasztaló angyal volt ez? — istenemre, nem is érdemlem a halált!

Gergely, Miska.

Kalapom szememre vágom,
Mellette hervadt virágom
Sírva nézem;
Így múlik el ifjúságom,
Ma holnap oda világom,
Hajh, mint érzem.
Fogd meg, bajtárs, a vas-vesszőt.
Verd meg vele a temetőt,
Mért nem kedvez semmi épnek,
Semmi szépnek?!

VÁLTOZÁS.

Rövid szoba Montinál.

TIZEDIK JELENET.

Camilla, Komorna.

Camilla *(jő, köpenyét, fátyolát ledobja)*. A gróf még nincs hon?

Komorna. Nincs, nagyságos asszony.

Camilla. Senkit sem bocsát hozzám Róza kisasszonyon kívül. Ha férjem jönne, előre jelenti. —

Komorna. Értem, nagyságos asszony!

Camilla. Mehet. *(Komorna el.)*

Camilla *(egyedül)*. Ez borzasztó éj volt. Álarcos bálba menék, de ott, mintha a vendégek eldobván álarcaikat, ijesztő rémekké lettek s csúfondáros körtánccal sodortak volna el... Ösmertem a bút, a kétségbeesést, de annyi gyötrelem, félelem és rettegés, ily pokoli kín nem vívta ki lelkemet soha! *(Az órát nézi.)* Mindjárt öt az óra, s ők mégis késnek... Minden perc egy kínos év! — Mi nyugodt valék a bál előtt

is. Feledtem mindent — feledtem! s ezért sujt a mindenható... Léptek — jönnek, — ah nem, csak képzelém, mert óhajtom, hogy jöjjenek... Mégis van égi szem, mely viraszt fölöttünk; e siralomvölgyén hagyott nyílást, melyen szabadúlhatni, s a sorsnak fölemelt gyilkát megkapja egy égi kéz, mielőtt szívembe mártaná.

TIZENEGYEDIK JELENET.

VOLT, RÓZA, *(majd)* MONTI *(köpenyben, álarccal)*.

RÓZA. Nagysád — itt van ő —

CAMILLA. Bocsássa be, s hagyjon magunkra.

RÓZA *(ajtót nyit)*. Méltóztassék.

(Monti jő, erszényt nyom Róza kezébe.)

RÓZA. Uram! én — ez — *(Bámultában nem térhet magához.)*

MONTI *(súgva)*. Távozzék, a férj parancsolja.

RÓZA. Szent isten — *(Csodálkozva el.)*

CAMILLA. Köszönöm, ezredes úr! Már aggódni kezdék. Minden perc drága. Le az álarccal, nincs mitől tartanunk —

MONTI *(elveti álarcát)*. A férjétől sem?

(Camilla visszatántorog.)

MONTI. Nemde, örvendetes meglepetés? — hogy tetszik? — Miért sáppad? miért remeg, asszonyom?

CAMILLA *(félre)*. Mily szemfényvesztés!

MONTI. Tehát az ezredest várta, asszonyom? Az ezredest, a régi imádót. Megmondjam, asszonyom, mi neve az ily nőnek?

CAMILLA *(félre)*. Jaj nekem!

MONTI *(ellágyulva)*. Camilla, érdemlettem-e ezt? Szerette-e férj jobban nejét, mint én téged? nem őrzöttelek a lanyha széltől is? s mégis árulás ellenem s becsületem ellen! — szólj, mióta lőn képed fertelmes bűnt rejtő álarc? s mióta cimborálsz titokkal, hogy megcsalhass engem?

CAMILLA *(hirtelen feltalálja magát, erőltetett mosolylyal)*. Férjem!...

MONTI. Mosolygasz?

CAMILLA. Ez valóban farsangi bohózat; mióta vállalta el férjem Othello szerepét?

MONTI. Mit jelent ez?

CAMILLA. Hogy igen jól tudám, kit rendelék ide; tudtam, kivel cserélt a gróf álruhát; meg akartál faggatni, tréfálni, gyötreni, s azzal kikacagni: ím, magad lől nevetségessé. Oly kevés eszet s leleményességet tulajdonítasz-e a nőnek? úgy-e, meglakoltál? Velem akartál bohózatot játszatni, s ím, magad játszod azt... No, hogy tetszik, gróf úr, a meglepetés?

MONTI. S az ezredes?

CAMILLA. Mi közöm hozzá; leánykoromban egyik táncosom volt a pesti bálokban, onnan ösmerem. — Tehát féltékeny a gróf? tán még sohasem láttad Othellót, különben tudnád, hogy különösen a férj ne higyjen a külszínnek. Egy zsebkendő s egy hazug rágalmazó mennyi tévedésbe hozta a jámbor szerecsent. Őrizkedjék, uram!

MONTI (*örömmel*). Camilla, ha hihetném!

CAMILLA (*hangot tettetve*). Nincs-e méltó okom neheztelni? ily gyönge lábon áll-e hited? érdemlettem ezt? soha sem bocsáthatom meg!

MONTI. Kérlek, világosíts fel.

CAMILLA. Farsang van, s kissé csacska titoknokod, ki a mellett szerelmes is Rózába. — Ha máskor alakoskodni szándékozol, s álarcban mást faggatni, ne zavard e titkot a status titkai közé.

MONTI. Oh istenem, mennyivel könnyebbültnek érzem szívemet! Camilla, bocsánat!

CAMILLA. Most egyszer — ám legyen.

MONTI. Tehát tudtad, hogy nem az ezredest rendeléd ide?

CAMILLA. Természetesen.

MONTI. S én, képzeld, elmondám neki, mit nekem mondál. Erőltettem e találkozásra, de ő, a becsületes férfiú, nem állott rá, s nem akart jönni.

CAMILLA (*félre*). Így nem jövend; s ő elveszett!

MONTI. Ismét remegsz? — Camilla, mi bajod?

CAMILLA. Semmi, semmi. (*Félre.*) Oh, kínos hely-

zet, eláruljam magam? — veszni hagyjam őt? — nem tudnám feledni? — bűnért lakol, a törvény ítélte el — férjem itt — nem titkolhatom lelki harcomat — leolvassa arcomról — oh, isten, segíts!

MONTI. Camilla, segítség, — segítség!

CAMILLA. Semmi, semmi.

TIZENKETTEDIK JELENET.

VOLTAK, RÓZA.

RÓZA. Nagyságod hívott?

MONTI. Segítsen.

CAMILLA. Meghaljon, midőn menthető? az nem történhetik meg; úgy-e, jó isten, nem történhetik — nem lehet, nem szabad?

MONTI. Szent ég! félrebeszél.

CAMILLA. Hintót! Az égre, uram, bocsásson vagy semmivé leszek.

MONTI. Mi lelt, Camilla?

CAMILLA. A siralomházban van kitéve egy ifjú katona, ki nem gonosztevő.

MONTI. Mi közöd hozzá?

CAMILLA. Ő az . . .

MONTI. Kicsoda?

CAMILLA. Kit meg kell mentenem, vagy vele halnom. *(El.)*

MONTI. Kalapot! Öltönyt! — Nagy ég! ott rohan gyalog s egyedül . . . *(menni akar)*.

RÓZA. Nagyságos úr, imént erszénnyel kínált gúnyosan, azt hivé, hogy nejének bűntársa vagyok; becsületem szent, s az ég tudja, ártatlan vagyok; de hogy ön előtt is tisztán álljak, ím vegye, levél, most küldék, hogy titkon adjam át a grófnénak.

MONTI. Adja, adja! *(hirtelen feltöri, elolvassa)*. «Asszonyom! a bálban férje majdnem erőszakkal álruhált cserélt velem, s ön titkait helyettem neki súgta meg, s őt rendelé magához; még tán elejét veheti minden szomorú következésnek. — Fájdalom, hogy így kellett ismét találkoznunk! — Engem ne okol-

jon. — Ha még feledve nem volnék, felejtsen örökre — Felix.» *(Rózához.)* Kisasszony! ha becsülete szent, mindenről, mit látott és hallott, hallgatni fog, mint a sír. *(Félre.)* Kezemben a kulcs, mely a titok zárját felnyitja: jaj nekik, ha becsületemben gázoltak! *(El.)*

RÓZA. Ki hitte volna ily erényes nőről? *(El.)*

VÁLTOZÁS.

Szoba az ezredesnél.

TIZENHARMADIK JELENET.

VÖLGYI, INAS.

VÖLGYI *(katonaruhában)*. Átadtad a levelet?

INAS. Igen.

VÖLGYI. Magának a grófnénak?

LNAS. Nem lehetett hozzá jutni, a társalkodóné vette át.

VÖLGYI. Mondád, hogy sietős, hogy egyedül a grófnét illeti?

INAS. Mondtam.

VÖLGYI. Ki van odakünn?

INAS. Két közember.

VÖLGYI. Bocsásd be. *(Inas el.)* Kell vele találkoznom, de hol? — Ah jönnek.

TIZENNEGYEDIK JELENET.

VÖLGYI, KÉT KÖZLEGÉNY.

VÖLGYI. Mit akartok?

I. KÖZLEGÉNY. Nagyságos úr, két pajtásunk siralomházban ül, kevés perc mulva halál vár rájok, ha nagyságod szívét irgalom nem szállja meg.

VÖLGYI *(magában)*. A levélben találkozást lehetett volna kérnem, — hogy is feledtem!

I. KÖZLEGÉNY. Nem mentegetjük, vétkeik nagyok;

az egyik szökött s gyilkolt; a másik nem rabolt ugyan, de már harmadszor hagyá le ezredünket; törvényink igazsága mindkettőre halált mond; de a kegyelem nagyságod kezében van, szánja meg őket s adjon kegyelmet.

VÖLGYI. Istennél a kegyelem, a földön igazság és törvény uralkodik.

MINDKETTEN. Kegyelmet, legalább Korpádinak!

VÖLGYI. Nincs kegyelem! Jobbra át! Indulj! *(Közlegények el.)*

VÖLGYI *(egyedül)*. Új levelet írok — okvetlen szólnom kell vele.

TIZENÖTÖDIK JELENET.

VÖLGYI, CAMILLA, *majd* MONTI.

CAMILLA. Kegyelem!

VÖLGYI. Nagy ég! Camilla! Ily halványan, zavartan, mi történt?

CAMILLA. Hagyjon lélekzenem — nem szólhatok.

VÖLGYI. Elrémülök — a levél tán a gróf kezébe jutott, s most üldözi —

CAMILLA. Mit most nekem a férj, a gróf üldözése? oh ha tudná. — Ama két katona él-e még? későn jövök? Oh ne szóljon még, ha már késő —

VÖLGYI. Még élnek.

CAMILLA. Hála isten! Nem szabad meghalniok.

VÖLGYI. A gróf —

CAMILLA. Oh hát mindenütt gátol *(sírva)*. Oh istenem, hát nem akarod, hogy megszabadítsam!

MONTI *(jő)*. Jó reggelt ezredes úr.

VÖLGYI *(félre)*. Hideg vér.

MONTI. Ön megbocsát, hogy nőmet keresvén, e találkozást háborítom: miért is nem fogadta el ön nőm meghívását, s miért nem engedte magát hozzá vezettetni? legalább megkímélte volna a fáradságos úttól, melyet gyalog, inkább futva, mint jőve kellett tennie.

VÖLGYI. Uram, a grófné ezen feltűnő magaviselete rám nézve oly meglepő, mint önre nézve, s okát tán kevésbbé foghatom meg, mint maga a gróf.

MONTI. Mivel az ok mindkettőnk előtt ösmeretlen, a grófné szíves lesz velünk tudatni: miért rendelé önt magához? s ön el nem jövén, miért rohant ide?

CAMILLA. Tudni fogják, uraim; de előbb kérdenem kell önt, gróf úr: húsz éve, mióta férjem, adtam-e legkisebb gyanura okot, hogy női eskümet megszegtem?

MONTI. Soha.

CAMILLA. Volt-e más akaratom, mint öné? látott-e könnyűt szememben, melyből azt hiheté, hogy boldogtalan vagyok? látott-e kacér sugárt, mely tiltott szerelmet vadászva, másra esett volna?

MONTI. E napig legboldogabb férj valék.

CAMILLA. S egy nap húsz évi hitet rendíthet meg? — Igen, gróf úr, hallja, miért rendelém magamhoz az ezredes urat, s miért jövék ide: — kegyelmet kérni két halálra ítéltnek.

MONTI. Felebaráti szeretetét itt kissé túlzottnak találom; mit érdekli önt a két elítélt?

CAMILLA. Engem nem annyira, mint az ezredes urat. *(Távolról dobolás.)* Oh ég! már halálra hurcolják.

VÖLGYI. Engem, nagyságos asszony? mit érdekel engem? *(Balsejtménnyel.)* Az ég szerelmére, szóljon még nem késő!

CAMILLA. Tudja meg — az egyik — az egyik önnek fia.

MONTI. Az anyának nevét! — az anyának nevét, asszonyom!

VÖLGYI. Hallgasson, asszonyom, — az az én titkom, azt felfedezni senkinek sem szabad — megtiltom. *(A középajtót feltépi.)* Segéd úr, kegyelem a két elítéltnek! Ha élte kedves, siessen! *(Fehér kendőt dob neki.)*

MONTI. Az anya nevét! — vagy azt fogom mondani . . .

CAMILLA. Ah — gróf — ön igen kegyetlen — nem elég hallania, hogy az elítélt az ezredesnek fia; hogy az atya megmentheti fiát; s én, ki e titkot tudom, szól-

jon, megengedhetem-e történni, hogy az atya ölesse meg fiát?

MONTI. Ezredes úr, legyen szíves megmondani az anya nevét, vagy azt fogom hinni, hogy az nőm.

VÖLGYI. Hogy tud ön kínzani most, midőn tudja, hogy fiam haldokol — legyen könyörülő!

MONTI. Tehát várni fogok.

VÖLGYI. Asszonyom, melyikért rettegjek! *(Kívül lövés.)* Az egyik meghalt.

CAMILLA. Melyiknek kelle előbb meghalnia? mondja ki... szívem megkövesült már.

VÖLGYI. Az ítélet nem tőn különbséget.

CAMILLA. Az első és második halála közt mennyi időköz van?

VÖLGYI. Hol van bátorságom? hol van erőm?!

MONTI *(félre)*. Istenemre — ez borzasztó.

CAMILLA. Feleljen.

VÖLGYI. Most, most kell következnie a lövésnek... Csöndesen, csöndesen — imádkozzunk! *(Szünet.)*

CAMILLA *(remegve)*. Meg van-e már mentve?

VÖLGYI. Kegyelmet kapott.

CAMILLA. Oh, de melyik?

VÖLGYI. Mondja ki fiam nevét; hadd tudjam, melyiket várjam: s az érkezőt látva, tudjam, fiam jött-e meg, vagy fiam vérzett el.

CAMILLA. Fia Korpádi Gergely. Ő nem tudja szülei nevét; egy kovács és neje nevelték föl, mint saját gyermeküket, s ő azokat tartja szüleinek; ön neve, becsülete nincs veszedelemben. — Bánjék vele, mint szíve sugallja — atyai gondjaira bízom.

TIZENHATODIK JELENET.

SEGÉD, ELŐBBIEK, *majd* GERGELY.

SEGÉD. Ezredes úr, a kegyelem egyikre nézve későn érkezett.

VÖLGYI. Vezesse ide a megszabadultat.

SEGÉD. Ő itt van, nagyságod kegyelmét megköszönni.

VÖLGYI. Bocsássa be, bocsássa be ... Elhagy erőm!

(Segéd ajtót nyit, Gergely látható).

VÖLGYI. Ő él.

CAMILLA. Ő él. *(Leroskad.)*

MONTI *(felfogja).* Ezredes úr, nem háborítom e találkozást, de még látjuk egymást. *(Elvezeti nejét.)*

VÖLGYI *(félre).* Félek, elárulom magamat.

GERGELY. Nagyságos ezredes úr, ide vezettek, hogy kegyelmét megköszönjem; de én köszönni nem tudom életemet. Már megvívtam és legyőztem a halál félelmét; és, ezredes úr, ez több volt a halálnál. Láttam társamat elvérezni, sírom szélén térdeltem, szemeimet örök éjre kötém be; mi ezen túl következék, azt többé nem érzém vala; a halál kínja eddig terjedett, s nem tovább; egy perc mulva földi fájdalom helyett örök nyugalom várt; — pedig jobb volna halnom, — mert úgy-e, ezredes úr, itt kell maradnom, s nem bocsátanak el, itt kell maradnom halálomig; s e kínos rabság hosszú haldoklás, öröm, remény és hit nélkül.

VÖLGYI. Igen, itt fogsz maradni, de nem rabságban.

GERGELY. Úgy kegyelem helyett két halált adott.

VÖLGYI. Hogyan?

GERGELY. Mert csak lövessen főbe, ha haza nem bocsát; mert én újra elhagyom az ezredet.

VÖLGYI. De hát mi kifogásod ez élet ellen?

GERGELY. Nagyságos úr, az nem nekem való. Mondják, a katonák szükségesek a haza s közbátorság védelmére; mondják, nyílt pálya a hír és dicsőség templomához; alant születtem, s a csöndes élet kedvesebb nekem, mint a hadi zaj; otthon munka közt oly igen boldog valék; s nekem van honn jegyesem, ki vár rám, s ki nélkül nem kell az élet —

VÖLGYI. Fiam, e perctől megváltozik sorsod.

GERGELY *(örömmel).* Haza bocsátanak?

VÖLGYI. Itt fogsz maradni, fiammá fogadlak, nevelni, taníttatni foglak.

GERGELY. Ezredes úr, bocsásson haza, s áldani fogom.

VÖLGYI *(keményebb hangon).* Már mondám, itt kell maradnod, tisztté képezlek.

Gergely. Nincs ahhoz sem eszem, sem tudományom; de mesterségemet értem, mint becsületes ember; itt igen ügyetlen tiszt, otthon igen jó kovács lennék.

Völgyi *(fel s alá jár)*. Már mondám, nem szeretem, ha velem dacolnak; itt kell maradnod — egészen más emberré faraglak.

Gergely. Nem lehet! — Feledhetem-e kis városunkat, hegyeit, völgyeit? műhelyemet, hol annyi jó napom volt? Julcsámat, kit szeretek, ki engem vár?

Völgyi. Mind ki kell verni fejedből; rád fényesebb sors vár.

Gergely. Így vígasztalnak mindig a tiszt urak.

Völgyi. Óra mulva jelentsd ismét magad. — Igazodjál! fordulj, indulj!

Gergely *(félre)*. De hiszen nem szaggatom én itt el e bakancsot, ha olyan vékony volna is talpa, mint a banknóta. — Óra mulva nem lát engem Milano! *(El.)*

Völgyi *(maga)*. Előbb tisztté faragom, aztán fogadom fiammá. Ha már fiam, ki kell emelnem a szennyből, hova sülyedett. Majd ráncba szedjük a fiut.

TIZENHETEDIK JELENET.

Völgyi, Monti.

Monti. Ezredes úr, jövök a mai eseményeket bevégezni.

Völgyi. Parancsára vagyok.

Monti. Ön nem akará megnevezni az anyát.

Völgyi. Azt most még kevésbbé fogom tenni.

Monti. Többé nincs rá szükség: azt ön nélkül is tudom; az anya nőm.

Völgyi. Azt csak képzeli.

Monti. Tudom; ím levele, melyben elővigyázatra inti nőmet. S most tagadhatja-e, hogy egykor önök közt mélyebb viszony volt, mint csupán bál és látogatás?

Völgyi. Ebből még más nem következik.

Monti. Úgy, mint nőm, csak fia életeért rettegő anya viselheté magát. Ő-e az anya, vagy sem?

Völgyi. Mit sem szólok.

Monti. Úgy hallgatása bizonyítja állításomat. Tudja-e, mi most kötelessége?

Völgyi. Fiamat nevelni.

Monti. S velem megverekedni.

Völgyi. Ezt valóban nem tudom következtetni.

Monti. Mert ön gyáva.

Völgyi. Kérdezze az ellent.

Monti. Ön becstelen, hazug. — Elég ennyi?

Völgyi. Elég, uram.

Monti. Nos?

Völgyi. Egyikünk meghal.

Monti. Mikor?

Völgyi. Azonnal.

Monti. Fegyverei?

Völgyi. Itt vannak töltött pisztolyaim. S most hallgasson meg, gróf uram. — Tizenhatéves koromban már egyedül állék e nagyvilágon, rokon s név nélkül. Közsorsú magyar levén, katonai pályán reméltem emelkedhetni; húszéves koromban tiszt valék. Rangom a grófi termeket is megnyitá előttem, s azokban szerencsés valék Camilla grófnő szerelmét megnyerhetni. — Ő gazdag grófnő, én szegény kapitány valék; ezzel, úgy hiszem, eleget mondék. Szerettük egymást, reményünk nem lehetett; s hogy a bírásról lemondani még sem tudánk, vétek volt, de vessen ránk követ, mint az üdvezítő mondá, ki soha sem botlott. — Boldog és titkos viszonyunknak azonban a kiütött francia háború véget vetett; nekem huszonnégy óra alatt távoznom kellett Pestről. A harcban csak egy gondolatom volt, oly magasságig emelkednem, hogy őt boldoggá tehessem. Évek mulva mint ezredes és nemes tértem haza a harcmezőről; de Camillát többé nem találtam! — Sebeim begyógyultak, de egy örök vérző seb nyílott meg szívemen, midőn őt önnek karjaiban hallottam nyugodni. Csalatkozik, gróf úr, ha azt hiszi, hogy ezzel magamat akarnám kimenteni; e nyilatkozattal az ön s a grófné nyugalmának tartozám: mert gondolja meg a grófné iszonyú helyzetét, melyen át kelle magát küzdenie egész addig, míg önt

boldogítni képes lőn, s becsülni, imádni fogja őt. Kettőnk közül egyik meghal; ha én leszek az, s ön becsületes ember, meg fog bocsátani; s a frigyet, mely húsz évig boldogítá, nem fogja azért széttépni; és nejét, és vele magát nem fogja azért meggyalázni, ami az önöket egybefűző eskü előtt történt; nem fogja nejét hűtlennek mondani, mivel első szerelmét feledve, anyai szeretetéről lemondani nem tudott, s nem engedé megtörténni a legiszonyúbbat, hogy az atya ölesse meg fiát.

MONTI. Lett volna hozzám bizalma, s mondta volna meg esküvőnk előtt: uram, anya vagyok.

VÖLGYI. Hagyja ezt, gróf úr! ön nem ismeri, mit tesz kényszeríttetni valamire szülék által; nem ismeri a nők gyönge jellemét, nem a világ előítéleteit.— Gróf úr, e nő több sajnálkozást, mint gáncsot érdemel.

MONTI. S ön, ezredes úr, nem férj, s így nem ismeri hiúságunkat; nőm húsz éve boldogít, s mégis az, hogy egykor más boldogítá, mardossa keblemet.

VÖLGYI. Ez is bizonyítja, hogy köztünk igen nagy a különbség. Gróf úr, midőn meghallám, hogy nőül erőltették önhöz kedvesemet, kit imádtam, ha akkor én is csupán a szenvedélyre hallgattam s azt tettem volna, amit most ön tett, azaz párbajra kényszerítettem volna önt, hogy kedvesemet megszabadítsam öntől, vagy meghaljak: mit ítélt volna felőlem, gróf úr?— a választ elengedem. De én levívtam a szenvedélyt s nem háborgatám önök családi nyugalmát.

MONTI. Ön becsületes ember, s engem lefegyverzett. *(Az asztalra teszi a pisztolyt.)* Jobbját, ezredes úr, akar-e barátom lenni?

VÖLGYI. Ön talán azt hiszi, éltemért szónoklék ily hosszasan? nem, gróf úr, azt önért és Camilla sorsáért tevém. Köztünk el van vetve a kocka, ön a katonát gyávának nevezé; senki sem hallá, igaz, de hallotta a katona, s e szót csak párbaj mosthatja le. Öné az első lövés.

MONTI. Ezredes úr, vallja meg, nem szintén hiú-e ön, s nem rabja-e az álbecsületnek?

VÖLGYI. Uram, én ezredes és katona vagyok. Lőjjön, vagy visszaadjam a rám ruházott címeket?

MONTI. Ön férfiú.

VÖLGYI. Legyen, de az első lövést el nem fogadhatom; ön hívott ki, de én kényszerítem: lőjjünk egyszerre.

VÖLGYI. Amint tetszik. Midőn a harmadikat számlálom, lőmni fogunk. *(Szétállanak.)* Egy — kettő — három. *(Mindketten lőnek.)*

MONTI. Ön a levegőbe lőtt.

VÖLGYI. Ön szintén.

MONTI. Foghatunk-e most már kezet?

VÖLGYI. S váljunk harag és gyűlölség nélkül.

MONTI. Hogyan?

VÖLGYI. Én az ön küszöbét soha át nem lépem.

MONTI. Ellenkezőleg.

VÖLGYI. Bocsásson meg, uram, én Camillát most még inkább imádom; de tudom kötelességemet. Amit mondék, tartsa titokban, én síromba viszem. S minthogy én Milanóból nem távozhatom, ittlétem nem magamtól függvén, kérem, válasszon a gróf más lakást.

MONTI. Isten önnel, ön becsületes ember.

VÖLGYI. S ön becsülje meg Camillát; ne titkolja előtte, hogy a multakat tudja, de ne tegyen soha szemrehányást, s meglássa, nője imádni fogja.

MONTI. Követem tanácsát. — Isten önnel! *(Megöleli, megcsókolja.)*

HARMADIK SZAKASZ.

ZRINYI-KÁVÉHÁZ.

ELSŐ JELENET.

Zrinyi-kávéház. Több asztalnál játékosok. Félhomály. Imitt-amott alvó korhelyek. GÉMESI, divatos csínnal öltözve, egyik asztalnál bankot ad. JEAN. Cigány muzsikusok. Majd GERGELY. A zenekar cigányos magyart játszik, egyik cigány tányért hord.

VENDÉGEK. Nem fizetünk.

I. HEGEDÜS. Nem? hát mi meg nem muzsikálunk. *(Vonóját a húrok közé dugja, az egyik cigányhoz, ki aludva tovább is kontrázik.)* Hadd el már, no, — se nem fizetnek, se nem trektálnak, az egész kompánia még csak nem is nemzetes. Jerünk odább. Szerencsés jó éjszakát, nagyságos uraim, másszor is eljövünk; csak oly kis fiút küldjenek utánunk, mint az öklöm, s mi jövünk! csak az ablakot kopogtassa meg, s mi jövünk! — Utánam, ribillió. *(El.)*

GÉMESI *(besepri a pénzt)*. Kilenc.

EGY POLGÁR *(kis fiacskáját kibotozva)*. Gaz kölyök, ott kell korhelykedned, ahol apád?

GERGELY *(polgári ruhában, egész szakállal jő)*. Pincér!

JEAN. Befehlen?

GERGELY. Lehet enni?

JEAN. Nincs — késő — schwartz kaffé — punsch — ja.

GERGELY. Adjon kávét.

JEAN. Gleich.

A LEGRONGYOSABB EMBER. Kellner! Fidibus, Zeitung, ein Glas Wasser.

GERGELY *(magában egy félreeső asztalhoz ül)*. Istenem beh sok naplopó, be sok gazember! S nekem ezek közt kell bujdosnom s nem merem rokonimat keresni, mert engem keresnek s alkalmasint előbb megtalálnak, mint én rokonimat. *(Kávét kap.)*

A LEGRONGYOSABB EMBER *(Gémesihez, egy kártyára mutatva)*. Fünf Gulden Münze.

GÉMESI. Ki kell tenni.

A LEGRONGYOSABB EMBER. Steht.

GÉMESI. Mi áll?

A LEGRONGYOSABB EMBER. Mein Rock.

GÉMESI. Eh, vigye az ördög önt rokkostul! Itt egy tizes, lóduljon.

A LEGRONGYOSABB EMBER. Ein Glas Sligovitz! *(Adnak neki.)* Aufschreiben.

JEAN *(Gémesihez súgva)*. Herr von Gémesi, idegen van itt.

GÉMESI. Idegen? hol?

JEAN *(Gergelyre célozva)*. Ott.

GÉMESI *(félre)*. Húsz pengőbél nem néz ki több belőle, de az is jobb semminél. *(1-ső játékoshoz.)* Braun, idegen jött — mutyi.

1. JÁTÉKOS. Bravo, mutyi!

GÉMESI. Lefőzzük. *(Míg súgdosnak, a 2-dik játékos a bankból egy bankjegyet elcsent. Gémesi szemmel kíséri.)* Bocsánatot, uram, véletlenül egy bankjegyet az ön mellénye zsebébe találtam dugni a magamé helyett. *(Kiveszi onnan.)* Ezerszer bocsánatot!

2. JÁTÉKOS *(igen udvariasan)*. Oh semmi, semmi! Soha se zsenirozza magát, tessék másszor is.

(Egy komoly, kopott ember, pápaszemmel, nagy barkóval, egyik asztalnál pipázgatva hirlapot olvas; vele háttal egy megbukott mesterember, a másik asztalra dőlve, alszik; egy furfangos fickó, ezzel szemközt, tetteti magát, mintha aludnék.)

GÉMESI *(besepri a pénzt)*. Retirálok.

JÁTÉKOSOK *(morognak)*.

GÉMESI. Jean, az apró pénzért huszasokat *(elteszi*

pénzét, Gergelyhez közelít). Jó estvét, uram, — vagyis jó reggelt.

GERGELY *(félre)*. Kit látok?

GÉMESI *(ugyanazon asztalhoz ül)*. Jean, kávét nekem is.

JEAN. Gleich.

GÉMESI. Mikor méltóztatott Pestre érkezni téns uraságodnak?

GERGELY *(bámulva)*. Ezt ösmernem kell.

GÉMESI. Becses nevét! az enyém: Gémesi de eadem.

GERGELY. Gémesi? *(Távozni akar)*. Ösmerős.

GÉMESI. Várjon csak, jól látok, maga az, Gergely! Hát nem akasztották fel?

GERGELY *(tétovázva áll)*. Hát nótárius urat — mi hozta ide?

GÉMESI *(félre)*. Várj csak, megcsíplek, ütött a bosszú órája! *(Fenn.)* Elvették tőlem a kalamárist, mert köztünk maradjon, a porciót szimplán írtam a könyvbe, s duplán szedtük bírák uraimékkal egyetemben. Azóta Pesten vegetálok, ruháimat, turniromat megváltoztattam. De nehogy azt vélje, hogy e csőcselékhez tartozom; ez csak azílumunk, hová magunkat regresszírozni járunk mi, à la grosso kártyások. Én egy fényes kávéházban rendes poentir vagyok; tegnap schvartzoltam, s ma itt adtam bankot, hogy regresszírozzam magam, s hogy holnap ismét ott poentirozhassak. Ebből láthatja, Gergelyem, hogy én nyiltszívű vagyok magához; legyen az maga is, ha bajban van, én kisegítem. Mondja csak, miként van itt Pesten, holott az ezrednél Milánóban kellene lennie?

(A furfangos fickó a vele szemközt alvó mesterember hátára botjával egyet húz, s azonnal az asztalra hajtja fejét, mintha aludnék; az alvó felijed, körülnéz, kétkedve az olvasó komoly úrra mereszti szemeit, s fejét csóválva, újra elalszik. A komoly úr nem érti a dolgot, s tovább olvas.)

GERGELY. Hajh!

GÉMESI. Semmi sóhajtás, úgy-e, elszöktünk ismét,

galambom? hja, az a subordinatio nem kis dolog. Tudom, no csak vallja meg, ne féljen. A Bakony erdejében nem lehet oly jól rejtve, mint épen itt Pesten. — Csak bízza rám magát; bajusza, szakálla jócskán megnőtt, egy kis zsönfranzhaj, s tökéletesen maszkirozva lesz; változtatott járás, ne oly richtájos. Maga tudja, mily falusi betyár voltam én, s most lássa, beszédem sima, járásom párizsi.

GERGELY. Csak azt mondja meg, nótárius úr ...

GÉMESI. Semmi nótárius többé, hanem Herr von Gémesi de eadem.

GERGELY. Hol van anyám, öcsém, s ah, Julcsám?

GÉMESI. Hát nem tudja?

GERGELY. Életveszély közt hatoltam mezővárosunkig; korán reggel volt, s a mező oly virágos, mint midőn elhurcoltak, de atyám házában idegen arcokat találtam; a kovácsműhelyben most egy görög árulja pálinkáját, s én kérdezősködni nem mertem.

GÉMESI. Az természetes; ha a katona a kapufélfától vesz búcsút, könnyen félfára jut. De semmi. Tehát mit sem tud rokonairól. Mintha csak hívták volna, éppen jókor jelent meg. — Szereti-e még most is hűséges Julcsáját?

GERGELY. Szeretem-e? hiszen miatta nem volt maradásom, miatta voltam halál révén, miatta bujdoklom most is. Csak egyszer láthassam még, — aztán isten neki. vegyék éltemet!

(A furfangos fickó újra egyet húz az alvóra, ki felugrik, s mérgesen az olvasó úr kalapját fejébe üti, ki kalapjából kiemelkedve bámul, a dolgot nem érti, a fickó markába nevet.)

GÉMESI *(félre)*. Hahaha, végre besötétedett a bosszú éjszakája! — Gergely, gavalléri parolámra, még ma látni fogja rokonait, s a kedves hű Julcsát.

GERGELY. Lehetséges-e? Oh, uram, siessünk.

GÉMESI. De így nem juthat hozzájok, ily öltözetben az inasok a lépcsőn dobnák le.

GERGELY. Hogyan?

GÉMESI. Okát majd meglátja, szemeivel kell látnia

hogy hihesse szavaimat. Magát kiváltani nem volt pénz, de bezzeg . . . no, hiszen látni fogja. Szaporán! *(Leveti frakkját.)* Vegye ezt magára.

GERGELY. Én?

GÉMESI. Tán azon bámul, hogy a Lezsimirszky-rokk alatt rongyos az ing; az nem látszik, külszín csal — csak vegye fel.

GERGELY. Ha máskép nem lehet. *(Gémesi frakkjába öltözik.)*

GÉMESI. Jean!

JEAN. Befehlen.

GÉMESI. Kölcsönözd ide reggelig frakkodat. *(Gergelyhez.)* Magán ez mit sem mutatna, de az én turnirom mindent kipótol. *(Jeanhoz.)* Addig vedd fel barátom gérokkját: így ni! Im öt pengő, frakkod úgy sem ér többet. *(Gergelyhez.)* Gombold be frakkodat, a piszkos mellényt el kell födni; azt magam is praktizálom. — Jean, tentát, papírost! csak egy kis levélkét írok, azonnal — *(leül s ír)*. Egy kedveskémnek rándevút igértem; most nem tarthatom meg szavamat. *(Magában írva.)* «Kapitány úr! Korpádi Gergely szökött katonát egy óra mulva meg lehet találni — Váci-utca 590. szám alatt az első emeletben.» Jean! *(Súgva.)* E levélkét vidd tüstént a Károly-kaszárnyába, s add a kommendánsnak, érted? fáradságodért holnap öt pengőt kapsz. Így, most kész a bosszú! — menjünk, Gergely barátom.

GERGELY. Félek, reszketek; jobban, mint midőn a golyót vártam keblembe. *(Elmennek az udvar felé.)*

A LEGRONGYOSABB EMBER *(elaludt, fején papíros csákót gyujtanak meg, fölébred, s nemes haragra lobbanva)*. Ez cudarság! de hisz jövök is én többet ily rongynép közé! *(El.)*

JEAN. Frakkomat aligha látom valaha: de öt pengő meg e kaput, érttök holnap a zsidó-piacon divatosabbat kapok. *(Kívül zörgés.)* Ki az?

BIZTOS *(kívül)*. Kommisszárius!

MIND. Kommisszárius? *(Néhányan felugrálnak, s az udvar felőli ajtón s ablakon kiugrálnak.)*

JEAN. Hahaha, ezek valami csínyt követtek el, s a becsukatástól félnek. *(Megnyitja az ajtót.)*

MÁSODIK JELENET.

BIZTOS, POROSZLÓK, VOLTAK.

BIZTOS. Nincs itt Gémesi?

JEAN. Itt volt — de már elment — rég, igen rég elment. *(Félre.)* Ezért új öt pengőt kapok.

BIZTOS. Tehát keressük máshol. *(El.)*

JEAN. S én a kaszárnyába megyek. *(Az oldalszobába szól.)* Frantz! *(Szózat belül.)*

Gleich! *(A lotterián összevesznek, verekedés, kidobálások, a pincérek a tekeasztal alól húznak ki egyet.)*

JEAN. Tens úrfi! — Nem hall? — Sepreni akarunk. — Tekintetes úr! *(Erősen rázza, s földhözveri.)* Eh, mit! *(Megkapják, s hajánál fogva kidobják.)*

VÁLTOZÁS.

Terem két oldal- s középajtóval.

HARMADIK JELENET.

KORPÁDINÉ, LAJOS, VENDÉGEK. *(Tánc, melynek végével)* PISTA *(jő).*

PISTA. Volt Ekcéklás a dinnye e serviz.

VENDÉGEK *(összevissza).* Valahára! — Oh a vacsora! — ez a fődolog! — Férjem, a kis Nináról el ne feledkezzél! — Zsebeidet illendően tömd meg! — Pajtás, zsebeidbe két üveg champagneit praktizálok, vigyázz! — *(Mind el a középen.)*

KORPÁDINÉ *(Lajostól karon vezettetve, kissé túlzott s rosszúl választott divatiassággal öltözve).* De ha mondom, egy krajcárom sincs.

LAJOS. Lárifári! lenni kell.

KORPÁDINÉ. De honnan? az ég szerelmére.

LAJOS. A pokol fenekéről vagy a szalmazsákból,

ahova be szokta varrni. Minden pénzemet eljátszottam, s vissza kell nyernem; most más székre ülök, s azonnal megfordul a szerencse. Tudtam, mihelyt a tükör alá ülök, vesztenem kell; az a hely mintha átkozott volna, már tizezer pengőt elnyelt. — Szaporán, még nincs késő!

KORPÁDINÉ. Lajos! mindenemtől sperengoltál; — aranyaim, bankóim, házam, szőlőm — mind oda!

LAJOS. Ej, mit sopánkodik, nincs-e még hátra szép menyasszonyom hozománya, melyet esküvő után azonnal kifizet Debrecen városa.

KORPÁDINÉ. De Julcsa nem akarja magát reserválni.

LAJOS. Dehogy nem, én már elhíreszteltem az egész városban, rá kell állania, addig atakirozom; s ha másért nem, nehogy kompromittáljam.

KORPÁDINÉ. Az a Gergely nem megy ki fejéből.

LAJOS. Még nem látta attitüdjeimet, még nem látott gallopirozni, csak bízza rám, holnap menyegző.

KORPÁDINÉ. De igéred-e, hogy holnap felhagysz a játékkal, s a Julcsa vagyonát nem tékozlod el?

LAJOS. Mindent igérek, csak pénzt ide!

KORPÁDINÉ. De megint csak veszteni fogsz.

LAJOS. Édes mama, ha látná magát, hogy nem illik az a paraszt siránkozás gyönyörü kopfputzához. Apropo, holnap Szemtelendiné soaréjába megyünk; a mama számára az új ruhát már megrendeltem.

KORPÁDINÉ. Új ruha? itt van utolsó — de legutolsó pénzem.

LAJOS *(elkapja, számlálva)*. Egy, kettő, háromszáz pengő! — No, ha nem több, ez is jó. Paroli pácse, aztán négy fül — adgyő, mama! Menjen a terembe.— Aztán ne akarjon mindig francia szókat mondani, ma is halálra szégyeltem magam: azt mondá mama «Gróf Cinege fachirtba jött Pityóka bárónéval» a helyett: «Faschéba jött». — Aztán ne kacagjon olyan parasztosan, hogy valamennyi rossz foga kilássék; csak minden lépten kirí magából, hogy kovácsné.

KORPÁDINÉ. Fiam, az új ruhán elül vagy oldalt lesz a girlánt?

LAJOS. Hátul.

KORPÁDINÉ. Ez új divat! — oh mily kíváncsi vagyok! adgyő! *(El.)*

LAJOS. Tigris!

NEGYEDIK JELENET.

PISTA, VOLT.

PISTA. Parancs, arszlán úr?

LAJOS. Itt — ezt a levelet Bájvölgyi Irmához. Ez magyar, beéri igérettel, de ne feledd nagyságolni és kezet csókolni, kölyök, azt mondom, ügyes légy! — Ezt pedig Steiner táncosnénak viszed ezzel a száz pengővel; mondd szóval is: az egekre kérem, meg ne szökjék, még holnap talán kifizetem adósságait, vagy vele együtt szököm. Fickó, okos légy különben *(megtépi üstökét)*.

PISTA. Jaj!

LAJOS. No?

PISTA. Értem.

LAJOS. S most halbe bank! *(El.)*

PISTA. Üstökcibálás? s a száz pengőt is nem a magyarnak, hanem a svábnak — korsoma! — Ő keme holnap házasodik, s ma szeretőkhöz firkál. — Lássuk! *(Feltöri, olvas.)* «Freila! Ik lieben si, da schinken ik hundert Conv. Münz, nicht durkkéhn, verstanden, ik hairat morgen, aber lieber nur si. Lajos von Korpádi.» S azt a jó, kedves Julcsát így csalja meg korhely uram? — nem, nem, ha pokolba nem akarok menni, ezt a Julcsa kezébe kell szolgálnom. Ah, épen itt jő.

ÖTÖDIK JELENET.

JULCSA *(úri, de igen egyszerű fehér köntösben)*, VOLT.

PISTA *(kezet csókol)*. Kisasszony! én ugyan tigris vagyok, de szívem valódi birkatermészetű; *(zokogva)* nem nézhetem, mint hurcolják a kisasszonyt labirtusba. Az a kecskearszlán, ki engem pofokkal fizet

borravaló helyett, s vadászkorbáccsal aprózza hátamra a gázsit, a kisasszonyt megcsalja; ím vegye, s ha olvasni tud, olvassa! *(A két levelet átadja.)* Ezt a száz pengőt meg ajándékozza nekem, úgy is benn van uramnál kétévi bérem kamatostúl. *(Mellényzsebébe dugja.)*

JULCSA. Ezt Lajos írta?

PISTA. És pedig kinek írta? — két szeretőjének — igen, kettőnek.

JULCSA. S e csapodár akar engem elvenni?

PISTA *(félre)*. Most, Fraila, nikt durkkéhn! — ik aber azonnal durkkéhn! *(Elosont.)*

JULCSA. S nekem azt mondja, szeret, csupán engem szeret, s azalatt szerelmes-levelekt firkált. S én e tarka pille miatt feledjem hű Gergelyemet, kinek örök hűséget esküdtem, ki miattam halt meg, ki sírja szélén is szeretett . . . Oh Gergely, Gergely! oly hű, oly igaz szerető szívet nem találok soha! — Ez volt jegygyűrűnk, ez jegyezzen el neked örökre. *(Sírva az asztalra borúl.)*

HATODIK JELENET.

GÉMESI, GERGELY, VOLT.

GÉMESI. Jöszte. Ez itt a lakásuk.

GERGELY. Hát szolgaságra jutottak?

GÉMESI. S az ott a Julcsa.

GERGELY. Ezen úri hölgy?

GÉMESI. Hűséges Julcsád.

GERGELY *(keserűen)*. Ah, már értem.

GÉMESI. Szólítsd meg.

GERGELY. Meg; e szólításom mennydörgés leend. *(Julcsa karját megfogja, gúnyosan.)* Kisasszony!

JULCSA *(bámultában mozdulatlan)*.

GÉMESI *(félre)*. Most hívjuk a vőlegényt és a vendégeket. Mégis édes a bosszú! *(El középen.)*

GERGELY. Elsáppadtál? remegsz?

JULCSA *(remegve)*. Élsz? élsz?

GERGELY. Igen, a hűtlent büntetni.

Julcsa. *(kitörve)* Élsz?

Gergely. Minek, úgy hiszem, nem fogsz örülni.

Julcsa *(nyakába borul)*. Gergely!

Gergely. Mi ez? — csalódnám! — Julcsa, csak egy szót —

Julcsa. Ne, ne még!

Gergely. Istenem, ájulni kezd; bűnérzete, szégyene vagy öröme veri le lábairól?

Julcsa. Az öröm, az öröm szintén ölhet —

Gergely. S én örüljek-e a viszontlátásnak? — Hogy nevezzelek: az egyszerű falusi leánykát véltem viszont láthatni, nem ily úri hölgyet; én vesztettelek-e el? vagy magad vesztetted el magadat? szólj! —

Julcsa. S én viszanyertelek-e, vagy álom ez?

Gergely. Engem?

Julcsa. Leveled a siralom-házból . . .?

Gergely. Csak arra felelj, hívem valál-e?

Julcsa. Halottnak hittünk.

Gergely. S te másnak nyujtád kezedet?

Julcsa. Szabad vagyok — s örökre tiéd?

Gergely. Enyém-e szerelmed?

Julcsa. Tied, hiszen visszaadott nekem újra a jó Isten!

Gergely *(elfordul)*. Vissza? oh istenem!

Julcsa. Mi lelt? miért fordulsz el? imént te remegtél, mivel elveszettnek hivél: szólj, én reszkessek-e most miattad?

Gergely. Örökre elvesztem — Oh, ha tudnád — tán egy óra mulva kitépnek karjaidból, s visszahurcolnak sírom szélére, honnan hozzád menekültem, látni még egyszer angyalarcodat; de ám jöjjenek a vérszomjazók, hiszen láttalak, most már meghalhatok!

Julcsa. Te a halálról beszélsz?

HETEDIK JELENET.

Előbbiek, Gémesi, Lajos, Korpádiné, Vendégek.

Gémesi. Ide, ide, uraim és hölgyeim! Igen meg fogak lepetni. — Remélem, a kísértettől nem félnek.

GERGELY. Anyám! Öcsém! *(Ölelni siet őket, kik bámulva hátrálnak.)*

GÉMESI. Látják, mint csalódik az ember; ezen urat csakugyan nem akasztották fel.

GERGELY. Miért ez idegenség? rokonimnál vagyok-e ki mondja meg?

GÉMESI. Én? — Nézz ide, Julcsa kisasszony a menyasszony, s ez itt *(Lajosra mutat)* szeretett vőlegénye.

GERGELY. Vőlegénye, öcsém?

LAJOS *(anyjához)*. A pokol küldi ezt vissza?

KORPÁDINÉ. Rosszabbkor nem jöhetett volna.

GERGELY. Mit jelent ez? egy szót sem értek?

GÉMESI. Julcsa kisasszony! Lajos! Korpádiné asszonyom, ugyan kérem, hazudtoljanak meg!

GERGELY. Mindnyájan hallgatnak.

GÉMESI. No, Korpádiné asszony, emlékezik ígéretére, melyet oly híven teljesített? — Gergely barátom, ez itt anyád, nemde? — katonának fogtak el, anyád gazdag volt, vagyonának századrészével megválthatott volna —

GERGELY. Hallgass, ő anyám; őt megítélni senkinek sincs joga.

GÉMESI. S ő nem tevé; elhagyott vinni, el, mert vagyonát s Julcsádat, s Julcsád örökségét mind kezére akarta játszani. — No, nagyasszony, hazudtoljon meg: nem adta el rajkóját?

GERGELY. De öcsém nem fogadta el?

GÉMESI. De igen, elfogadta; mert Julcsádnak valóságos vőlegénye. Lajos úr, kérem, hazudtoljon meg: nem árulta el testvérbátyját?

GERGELY. Lajos? lesütöd szemeidet? De Julcsám ellenszegült?

GÉMESI. Épen nem; mert boldog menyasszony. No, kisasszony, hazudtoljon meg!

GERGELY. Te is hallgatsz? ez hazugság.

GÉMESI. Uraim, hölgyeim, igazoljanak, nem holnap lesz-e az esküvő?

VENDÉGEK. Ő igazat szól.

GERGELY. S én ezért kockáztattam éltemet?

Julcsa. Kibeszélte magát, tisztelt nótárius úr?

Gémesi. Igen.

Julcsa. Tehát édes nótárius úr, remélem, meg fogom hazudtolni.

Gergely. Újra éledek.

Julcsa. Hogy jövék azon szerencséhez, hogy menyasszonynak tartassam, meg nem foghatom, de én róla mindeddig mit sem tudtam. Gyámanyám Pestre hozott, én tartoztam követni, ruháimat parancsára fölcseréltem: de szívemet nem! szívem a régi maradt, az, mely falusi egyszerű ruhám alatt dobogott. Ezzel, úgy hiszem, meghazudtoltam nótárius urat. — S maga bácsi, azt mondá szeret.

Lajos. Imádom.

Julcsa. S egyedül engem?

Lajos. Még van remény. — Itt láss lábaidnál!

Julcsa. De ha ez hazugság volna? ha másokat is szeretne?

Lajos. Ki meri ezt mondani?

Julcsa. Én. — Steiner és Bájvölgyi kisasszonyok tárt karokkal várják; leveleit másszor bízza hűbb kezekre. *(Átadja a két levelet.)*

Lajos *(titkon)*. Anyám, bakot lőttem!

Korpádiné *(rá sem hallgatva, epésen)*. Nótárius úr, azt mondá, fiamat adtam el; hátha én is meghazud tolhatnám.

Gémesi *(gúnyosan)*. Ugyan kérem.

Korpádiné. Úgy van, elvettem ez ifjútól mindent el, hogy mindent Lajos fiamnak adjak.

Gergely. Oh, minő anyai szeretet ez? egyik kezed meglopta a másikat: nem vagyunk-e mindketten fiaid?

Korpádiné. Nem; épen itt a bökkenő.

Gergely. Nem? megállj, asszony; — erről gyakran álmodám, midőn hidegen visszataszítál, midőn csókjaidat megtagadád; akkor gyakran kérdezém magamtól, teheti-e ezt anya?

Korpádiné. Halott gyermeknek lettem anyja, s a bába idegen csecsemőt tett keblemre *(félre)* egy csomó pénzzel — *(fenn)* kérve mindenre, ami szent, fogadjam

el a halott helyett; s én könyörülve engedék kérelmének.

Gergely. És szüleim?

Korpádiné. Rólok mit sem tudok. No, nótárius úr, meg van-e hazudtolva? — fiamat adtam-e el? nem, nótárius úr, eladtam egy sehonnait —

Lajos. S én e titkot tudám, tehát bátyámat csaltam-e meg?

Gémesi. Csak a név változott.

Korpádiné. Eladtam azt, kit irgalomból nem hagytam sövény alá vitetni, ki magán kívül semmit sem hozott e világra, sem nevet, sem vagyont.

Julcsa. Többé mindarra nincs szüksége. — Gergely minden vagyonom tiéd — férjemé.

Gergely *(félre)*. Kik lehettek szüleim?

Gémesi. Férjeé?

Julcsa. S e rám nem illő köntöst, mit úgy is csak kénytelenségből aggaték magamra, ezennel elhányom, s visszatérek falura, hol igazi helyem van; itt úgy is csak gúny s nevetség tárgya lennék.

Gémesi. Ugyan kérem, egyedül vagy másodmagával méltatik falura utazni?

Julcsa. Férjemmel, Gergellyel.

Gémesi. Az bajosan fog történhetni. — Aha — lábdobaj — fegyverzörgés, bizonyosan katonaság! — Lássák, uraim, hölgyeim, mint hagyja el színe a boldog vőlegényt, ki nem más, mint negyedszer is szökött katona.

Julcsa. Lehetséges?

Gémesi. Gergely, ugyan hazudtolj meg hát!

Gergely. Oh Julcsa, ő igazat szól!

NYOLCADIK JELENET.

Biztos, Poroszlók, Előbbiek.

Biztos. Bocsánat uraim és hölgyeim, egy gazembert keresünk.

Gémesi *(megszeppen)*. Biztos! nem jót érezek *(a nőknek udvarol)*.

BIZTOS *(Gémesire mutat)*. Ah, épen itt van a jó madár. Fogjátok meg.

GÉMESI. Engem? miért? Micsoda szemtelenség! —

BIZTOS. Először egy hamis váltóért; másodszor tolvajságért; harmadszor, mert akasztófára való vagy.

LAJOS. No, nótárius úr, ugyan kérem, hazudtolja meg!

VENDÉGEK *(kacagnak)*.

GÉMESI. S én még egyszer mondom, ez itt szökött katona. Ah, épen itt jő a tiszt. Együtt táncolunk, Gergely barátom! — Uram, tiszt úr, fogassa el Korpádi Gergely szökött katonát.

KILENCEDIK JELENET.

VÖLGYI, mint tábornok, CAMILLA, VOLTAK.

VÖLGYI *(ki előbb lépett be)*. Ő nem szökevény többé, vétségeért eléggé meglakolt, minden kereset alól fel van oldva, ő szabad.

GERGELY. Szabad? Julcsa enyém?

JULCSA *(örömmel)*. Gémesi úr, kérem hazudtolja meg!

VÖLGYI *(Gémesihez)*. S ön igen lekötelezett ezen levélke által, melyet a Károly-katonai lakba a kapitányhoz írt; mert ez vezetett ide, hol feltalálhatám az ifjat, ki előttem igen becses, s kit mindeddig hasztalan keresék.

BIZTOS. S most előre! — el vele! *(Gémesit meglöki botjával.)*

GÉMESI. Aki másnak vermet ás, maga esik bele! mért ne teljesednék rajtam is e példaszó? magamat ajánlom. *(El a poroszlókkal.)*

GERGELY. Ha sejtésem nem csal, e nő vigasztaló angyalom volt, s e férfiú atyámmá ajánlkozott.

CAMILLA *(Völgyihez)*. Istenem! az öröm nem lesz-e ártalmára? — csak lassan leplezd le a titkot.

VÖLGYI. Légy gond nélkül. — Ifjú, ez itt nőm. Első férje, Monti gróf, két hó előtt meghalt.

GERGELY. Oh, ha kimondanom szabad lenne, mit

szívem tol ajkaimra — én többé nem vagyok Korpádiné fia — nincs nevem — nincsenek szüleim. —

Völgyi. Lesz neved —

Camilla. Lesznek szüleid.

Völgyi *(megáll Korpádiné előtt)*. Ön Korpádiné?

Korpádiné *(remegve)*. Igen is.

Völgyi. Önnek anyai gondjaira egy kisded fiú bizatott nagy összeg pénzzel.

Korpádiné *(térdre rogyik)*. Kegyelem! a pénznek vége, a fiú még él.

Völgyi. Ne reszkessen! A pénzt nem követelem vissza, kevés az anyai névért, melyet nem vont el tőle, bár szíve nem viszhangzá; de visszakövetelem öntől a gyermekemet, mert ő fiam! *(Gergelyre mutat.)* S ezennel ráruházom nevemet, s kimondom az egész világ előtt: ez itt fiam!

Mind. Fia!

Gergely. Atyám!

Camilla. Fiam!

Völgyi *(Julcsához)*. Ne rettenj meg, e név nem választand el fiamtól; mert én egyesítlek vele, s az anyja, nőm, megáld. *(Összeadja.)*

Camilla. Gyermekemmé ölelem!

Gergely. Erre nem vagyok méltó!

LILIOMFI

Eredeti vígjáték három felvonásban, dalokkal és tánccal

*

A M. Nemzeti Muzeum könyvtárában lévő első fogalmazvány felhasználásával javított szöveg

SZEMÉLYEK.

Első szakasz: «A szomszéd úr».

Szilvai Tódor, oktató.
Camilla, kisasszony.
Mariska, árva, növendéke.
Liliomfi }
Szellemfi } színészek.

Történik: Kolozsvárott.

Második szakasz: «Két Swarc».

Kányai, fogadós.
Erzsi, leánya.
Gyuri, pincér.
Liliomfi.
Szellemfi.
Swartz Adolf, pesti fogadós fia.
Szilvai.
Mariska.
Kányai szomszéd asszonya.
Ennek fia.
Uracs.
Szolgáló, Kányainál.

Nép. Történik Telegden, Kányai fogadójában.

Harmadik szakasz: «Kányai uram».

Kányai.
Erzsike.
Liliomfi.
Szilvai.
Mariska.
Gyuri.
Swartz, fogadós Pestről.
Adolf, fia.

Két perzekutor. Történik ugyanott.

ELSŐ FELVONÁS.

Két szoba, egyik Camilláé, másik Liliomfié. Mindkét szobában hátul ablak, oldalajtók bejárásául. A válaszfalon zárt ajtó. Camillánál az ablak mellett varróasztalka, zongora.

ELSŐ JELENET.

(Camillánál) Szilvai, Camilla *(jőnek oldalt)*.

Camilla. Végre színről színre sztelhetem professzor urat.

Szilvai. Épen most szállok le a kocsirol. A *Rongyos lámpás*hoz szálltam.

Camilla. S miért nem szállt ide? Igaz — istállónk nincs . . . De mit látok? professzor úr gyászt visel kalapján? S engem nem is tudósít.

Szilvai. Személyesen akartam meglepni ez örömhírrel.

Camilla. Örömhír? talán öröklött?

Szilvai.

Meghalt feleségem,
Satis tarde quidem,
Oda reménységem,
Debuisset pridem.

Camilla. Meghalt? — mikor!

Szilvai. Csak két hete.

Camilla. E szerint többé nem kell titkolódznunk?

Szilvai. Nem! nincs többé Xantippe!

Camilla. S nem fog újra házasodni?

Szilvai. Házasodni? hogy megijeszt! — Isten mentsen! — Absolváltam a házasság iskoláját, örökös vakációt tartok. Mariskáért jövök; magammal viszem.

De hol van? Képzelem, megnőtt nyolc év alatt, mióta nem láthatám. — Ugyan hívja elő.

CAMILLA. Próbán van.

SZILVAI. Micsoda próbán?

CAMILLA. A *Páduai zsarnok* próbáján.

SZILVAI. Ki az?

CAMILLA. Dráma, melyet eljátszanak.

SZILVAI. Kicsoda?

CAMILLA. Mariska is.

SZILVAI. Mariska színésznő?! — Dii immortales!

CAMILLA. Csak műkedvelő. A darab jótékony célra adatik, s Mariska Katalin szerepét vállalta el.

SZILVAI. De már abból semmi sem lesz; Mariska velem jön!

CAMILLA *(jelentőséggel)*. Majd találkozik más, tán ügyesebb e szerepre. — De professzor úr, most azon ponton állunk, hol növendékemtől válnom kell.

SZILVAI. S ön nem jő velünk?

CAMILLA. Vannak kilátások, melyek Kolozsvárhoz láncolnak; s vannak láncok, melyek által örömest leláncoltatjuk magunkat.

SZILVAI. Bocsánat, nem értem.

CAMILLA. Szívem többé nem szabad.

SZILVAI. Ej — ej! —

CAMILLA *(lesütött szemmel)*. Tán — férjhez megyek.

SZILVAI. Mit — a kisasszony? *(pápaszemét fölteszi, megnézi)*. Ah! lehetetlen!

CAMILLA. Professzor úr!?

SZILVAI. S ki a szerencsés?

CAMILLA. Szép ifjú, nálam legfeljebb pár évvel idősebb.

SZILVAI *(pápaszemét leveszi)*. Vagy úgy — tehát korombeli.

CAMILLA. Professzor úr?! — Ő csak huszonhárom éves. *(Félre.)* Feleségének mindig igaza volt, ez az ember szenvedhetetlen!

SZILVAI *(félre)*. Szegény huszonhárom éves fiatal ember!

CAMILLA. De a dologra, professzor úr! — Miután Mariskától — *barátnőmtől* válnom kell, tudni akarom

jövendőjét. Ön nyolc évet fizet érte — ez mind szép; de — gyanús.

Szilvai. Kisasszony?!

Camilla (*félre*). Várj csak — én is tudok secant lenni! — Gyanús, mert hát ha az atyáskodás álarca alatt csábító lappang — szóval, uram, tudnom kell, mi köze ez árvához?

Szilvai. Ő fogadott leányom!

Camilla. De mért titokban fogadott? mért kelle felesége előtt rejtenie ez árvát? Mindent kell tudnom — lelkiismeretem kívánja.

Szilvai. Tudja meg, e leányt édesatyja bízta gyámságomra.

Camilla. Ezt be kellene bizonyítani.

Szilvai. Jó; úgy is özvegy vagyok, most már mindent tudhat. — Bárkai, a Mariska atyja, gyermekkori barátom volt. Midőn katedrámat elfoglalandó Váradra utaztam, már akkor a Mariska anyja nem élt többé, s az én Bárkai barátom ismét frigyre lépett Amorral. Új kedvese Emerencia volt. Bárkai barátom eléggé vigyázatlan volt engem Emerenciának prezentálni. Amit előre képzelhet magának, megtörtént. Emerencia látott engem, én láttam Emerenciát, s mindketten oda lettünk.

Camilla (*szemüveggel nézi, gúnyosan*). Önbe szeretett? Ez hihetetlen!

Szilvai. Kérem alássan, én akkor sem voltam rútabb — s akkor még a hajam szőke volt.

Camilla. S hogy lett ily fekete?

Szilvai. Mert Emerencia elhitette velem, hogy arcomhoz jobban áll a fekete paróka.

Camilla. S mi lett Bárkaiból?

Szilvai. Oh, a nagylelkű barát lemondott Emerenciáról s én elvettem őt. Oh, bár én lettem volna az a nagylelkű! Barátom sírt, midőn lemondott, s én örültem; de nemsokára én sírtam, s ő majd kibujt örömében a bőréből. Az esküvő előtt angyali, isteni Emerencia, esküvő után valódi furibunda fúria lett. Küzdöttem ellene nemesen; de a győztes Emerencia lett, s a papucskormány. Ő rajtam önté ki szeszélyeit, s én

tanítványaimon — csupa tertiát adtam. Eleinte nekem kelle őt féltenem, mert szép volt, s ez borzasztóan fájt; de nemsokára a kíméletlen himlő felszántotta arcát, s ekkor ő féltett engem, s ez még borzasztóbb vala. Azelőtt ő emlegetett válást, s én kétségbeestem: ezután én emlegettem válást, de ekkor már ő hallani sem akart róla.

CAMILLA. Ön hűtlen barát volt, s méltán lakolt.

SZILVAI. A lelkiismeret még most is furdal érte; innen magyarázható meg, hogy barátom halálos ágyánál esküvel fogadtam, hogy Mariskát soha sem hagyom el. Házamba vezettem az elhagyott szegény árva gyermeket; de oh sors! otthon Emerencia ezt mondá: vagy én, t. i. én megyek ki a házból, vagy a gyermek, de ő semmi esetre. Hogy tehát saját házamban maradhassak, Mariskát titkon kelle neveltetnem. Magamat kelle meglopnom; a titkos ajándékokat eldugnom, hogy neveltethessem. No de most özvegy vagyok, Mariskát boldoggá teszem, s férjhez adom.

CAMILLA. Kihez?

SZILVAI. Unokaöcsémhez, kire ősi javaim szállnak a törvény szerint; hogy tehát mindkettőjökre szálljanak, egy párrá kell lenniek.

CAMILLA. De ha nem szeretik egymást.

SZILVAI. Ne is szeressék; — a szerelem, ahol nincs, házasság után megjő; ahol pedig van, elpárolog. Exempli gratia, itt vagyok én. — Öcsémnek már írtam Pestre, ő eddig útban van — majd összeszoknak.

CAMILLA. De ha nem akarnak?

SZILVAI. Ráijesztek a fiúra — azt mondom: ha nem kell a lány, megházasodom, gyermekeim lesznek, s az örökségtől elcseppen. De — — most megyek, meglátogatom Kenderesi professzor barátomat. Azalatt készítse el Mariskát az útra. *(A választóajtónak megy.)*

CAMILLA. Kérem, arra nem lehet; azt a szobát kiadtam.

SZILVAI. Kiadta? kinek?

CAMILLA. Egy — egy színésznek.

SZILVAI. Hej — hej! — De reménylem azok közül való, kik az apákat játszák?

CAMILLA. Oh nem, ő szerelmes színész; hát nem hallá hírét Liliomfinak? Lángész, alig féléves színész, s már is jobb a többinél.

SZILVAI. De reménylem, ez ajtó csak zárva volt ennek a liliomszálnak?

CAMILLA. Ne aggódjék, Liliomfi mást szeret — egészen mást!

SZILVAI. S ki az a más?

CAMILLA *(szemérmesen)*. Az a más — én vagyok.

SZILVAI. Alásszolgája! *(félre)*. Szegény liliom, neked is lesz Emerenciád! *(El, Camilla kikíséri.)*

MÁSODIK JELENET.

(Liliomfinál) LILIOMFI, SZELLEMFI.

LILIOMFI *(sietve bevezeti)*.

Oh mily nagy epedve várlak,
Végre karjaimba zárlak
Szellemdús kortinahúzó.
Hol a pénz, a proportió?

SZELLEMFI. Nincs!

Mindig a deficit járja
Semmi sincsen a pénztárba.

LILIOMFI.

S én oly nagy epedve várlak,
De most mindjárt megcibállak —
De ha nincsen proportio,
Talán van anticipatio!

SZELLEMFI. Nincs!

EGYÜTT.

Mindig a deficit járja
Semmi sincsen a pénztárba —
(Ismétléskor.)

SZELLEMFI. De íme két levél — fogja

LILIOMFI *(hirtelen felbontja)*. Tán pénz rejlik benne — adsza! — *(megnézi)* Hah üres! — *(feltöri olvassa)*, «Tisztelt Liliomfi úr! Elég soká voltam bolondja.

A 17 frt 19 krt még sem küldte meg. Már most ne is küldje» — (Oh ne félj, engedelmeskedem.) «ne is küldje Egerbe!» (Vagy úgy.) «Mert útban vagyok Kolozsvárra. várra.» (Oda vagyok.) «Készítse el addig pénzemet!» (Mintha én bankócsináló volnék.) «Haragszom az úrra! — Gyuri, a pincér.» Haragszik rám? *(A másikat nézi.)* Hah! ez bátyám keze! — Ezt Gáspár barátom küldi Pestről. *(Felbontja, belőle egy másik levélkét vesz ki, s ezt olvassa)* «Pajtás Gyula! Bátyád levelét küldöm. Itt senki sem tudja még, hol kószálsz. Hitelezőid épen kurrentáltatni akartak, midőn bátyád levele érkezett, melyből látandod, hogy ettől nincs mit félned, s egész bátorságban áldozhatsz Tháliának.» — Hohó, itt pénzről van szó; lássuk a bácsi levelét. *(Szilvai modorában olvassa.)* «Öcsém! Fájdalmasan értesültem leveledből, hogy szabad szárnyra kelvén, tüstint adósságba verted magadat. A leckét majd itthon meghallod. Kövesdi nagykereskedőnek írtam, adósságaidat kifizeti. Tüstént ülj szekérre és siess haza. Itthon már kijelöltem számodra jövendőbeli élettársadat, kit okvetlenül el kell venned; különben tudd meg, az örökséget veszted el, mert nehogy a Szilvai-család kihaljon, magam házasodom» — (Mi ez? itt reszketett keze — alig bírta e szót leírni. De hát Emerencia?) «mert Emerencia meghalt. Engedelmeskedjél, semmirekellő gazember, én pedig a te bátyád és gyámod Szilvai Tódor, juris utrisque nec non philosophiae et artium liberalium doctor, et professor publicus ordinarius.» — — Haza menni? Hohó! nem úgy bácsi! Elég volt tíz évig csücsülnöm otthon bezárva! Lemondjak ezen felséges életről, hol király, herceg vagyok?

SZELLEMFI. S egy krajcárunk sincs.

LILIOMFI. Hol örökös a mulatság —

SZELLEMFI. És a koplalás.

LILIOMFI. Házasodni, mikor igazi szerelmes vagyok, s épen azon töröm fejemet, mint szöktessem el. — De igaz, előbb tudnom kell, ha szeret-e?

SZELLEMFI. Elszöktetés? — hárman szökünk. Itt a kezem, kompanista leszek.

Liliomfi. De érts meg ember; én nőül veszem őt — ha hozzám jön.

Szellemfi. Vagy úgy!

Liliomfi. De hát ha az öreg csakugyan megházasodik? — ha fia lesz, és én elesem az örökségtől? —

Szellemfi. De hátha nem lesz fia?

Liliomfi. Igazság! Hát ha leánya lesz, vagy épen semmije sem lesz?

Szellemfi. Főkép ha feleségének sem lesz.

Liliomfi. De mit is töröm fejemet azon, ami még oly messze van, midőn a boldogságot itt közel csak egy ajtó választja el tőlem? — De ez ajtónak hogy jussak kulcsához?

Szellemfi. Hozasson két zártszéket, én majd átviszem.

Liliomfi. Siess, repülj; de át majd csak magam viszem.

Szellemfi. Kérem, egy karzatot is hozok a belső számára *(el.)*

Liliomfi.

Oh szívem öröme mért habozól,
Régi jó kedvedtől mit távozol,
  Légy csendességben,
  Légy békességben,
Megjőnek, megtérnek víg napjaid,
Örömre fordulnak sok bajaid.

(Az ajtóra mutogatva.)

HARMADIK JELENET.

(Camillánál) Camilla, Liliomfi.

Camilla. Igen bátortalan; pedig szeret, bizonyosan szeret; a színpadról mindig rám nézett.

Liliomfi. Hogy adjam tudtára, hogy szeretem; a színpadról gyakran néztem rá; de ő lesüté szemeit, természetesen, mert a mámi is mellette ült.

Camilla. Vajon itthon van-e? — Senki sem lát — *(az ajtóhoz közeledik.)*

Liliomfi. Megnézem, vajjon ő-e az? *(az ajtóhoz*

megy, mindketten egyszerre teszik szemeiket a kulcslyukhoz).

CAMILLA. Ah! — itthon van — átnéz! — *(elugrik).*

LILIOMFI. Fekete szem — ő az! — átnéz — ő az! — Diadal! *(sóhajt).*

CAMILLA. Sóhajt! értem sóhajt! *(sóhajt).*

LILIOMFI. Visszasóhajtott! — Oh ez az ajtó! —

CAMILLA. Valami ürügy alatt megszólítom. — *(Kopog.)*

LILIOMFI. Kopog — ő kopog! *(visszakopog).*

CAMILLA. Liliomfi úr!

LILIOMFI *(hátrál).* E hang?! — A szem ugyan a Mariskáé volt — de a hang — s a kéz az Esaué?

CAMILLA *(odahajlik).* Kérem, mit játszanak ma?

NEGYEDIK JELENET.

MARISKA *(jő, Camillánál).* ELŐBBIEK.

LILIOMFI *(haragosan).* Ma? *A hét közül a legrútabb* lesz.

CAMILLA. Oh úgy én is ott leszek!

MARISKA. Nénike, igazán elmegyünk? Oh mi boldogság!

CAMILLA *(hirtelen méltóságos állásba teszi magát).* Ah! tehát megérkeztél már? — Vége a próbának ?— Remélem, az ifjakat kellő korlátban tartottad?

MARISKA. Ej kellenek is nekem, hiszen oly rosszúl, de oly rosszul játszanak, nénike. — — Oh, Liliomfi egészen másképp játszik.

LILIOMFI. Ez ő — itthon van.

CAMILLA. Fontos közlendőm van.

MARISKA *(az ablakhoz ül).* Hallom, nénikém!

CAMILLA. Mit akarsz?

MARISKA. Varráshoz látok.

CAMILLA. Most figyelned kell.

MARISKA. Így is figyelhetek *(félre).* Bár csak kinézne, mint tegnap.

LILIOMFI. Bár csak az ablakhoz ülne. *(Az ablakhoz megy, kinéz.)*

Camilla. Tehát jól figyelj!

Mariska. Nagyon figyelek. *(Kitekint az ablakon.)*

Liliomfi *(köszönti)*. Angyal!

Mariska *(köszön, de fejét visszakapja, félre)*. Csakugyan kinézett.

Camilla. Kinek köszöntél?

Mariska. Kinek? . . . hát —

Camilla *(az ablakhoz fut, félre)*. Tán ő *(kinéz, Liliomfi visszakapja fejét)*. Hisz itt senki sincs!

Mariska. Hát — annak a lakatos inasnak.

Camilla. Már mondtam, az afféléknek elég fejedet biccentened. — Mire az a rendkívüli nyájasság? — De a dologra! — Tudd meg, válnunk kell!

Mariska. Válnunk?

Liliomfi. Tudom már, szerepet tanulok. *(Szerepet vesz.)*

Camilla. Árva vagy, szülőidet gyermekkorodban elvesztéd; de atyád barátja, kit ma megismersz — *(Liliomfi szavát hallván, elhallgat)*.

Liliomfi *(szaval)*. Marim, szeretlek, megszabadítlak, bár az a vén boszorkány Argusszemekkel őrizzen; elszöktetlek, s utól sem érhet ő, bár pemetén és seprőn lovagol utánunk — Mari, te az enyém vagy!

Mariska *(félre)*. A vigyázatlan! — Kedves néni, végre szabad jótevőmet ismernem, hálámat elmondanom —

Camilla. Csitt, csitt ne háborgassuk Liliomfi urat, szerepét tanulja s ha belesül ma estve — *(félre)*. Mily elmés ötlet, oh, ő lángész!

Mariska *(félre)*. A gonosz így adja tudtomra —

Liliomfi *(szaval)*. Oh ha szeretsz, Mari adj jelt, tudasd velem! . . . Oh hát hiában várok? — Meg akarsz ölni? — Kétségbe essem? — Oh úgy Isten veled örökre — örökre!

Camilla *(félre)*. Nagy ég! — Mint adjak jelt? Elküldjem Mariskát —

Mariska *(félre)*. Mint adjak jelt? Tán a zongorán?

Azt szokták szememre vetni,
Kicsiny vagyok még szeretni,
De tudom őket nevetni

Hiszen a kis csupor
Még hamarább felforr
Nem hiszik, hogy a kis lányt
Szintúgy tüzeli Ámor —

LILIOMFI *(ez alatt levélpapirra írt valamit).*

Nézz ki rózsám ablakodon,
Most megyek ki a kapudon,
Oh vess felém egy pillantást,
Mert csak így láthatják egymást
Igazán.

DUO.

Cserebogár, sárga cserebogár.

CAMILLA *(félre).* Ablakhoz? — Mily szorult, nehéz itt a levegő? — *(Ablakhoz megy.)* Mi az? hiszen nem néz ki. *(Eljő.)*

MARISKA. Nem ám, mert nem én nézek ki. De hát folytassa édes néni — el kell válnunk. — *(Az ablakhoz visszaül.)*

CAMILLA. Hiszen már mindent elmondtam. — *(Félre.)* Hogy küldjem el *(fenn).* Hoztál-e pamutot?

MARISKA. A zongorán van.

LILIOMFI *(az ívet mutatja, rajta felül lángoló szív, s alá e szók írva: «Ha szeretsz, ints igent»).* Most eldől a kocka. *(Az ablakhoz megy.)*

CAMILLA *(félre).* Semmi ürügy sem jut eszembe —

LILIOMFI *(kifelé).* Ah, servus barátom. Nem jösz fel? — Nem? — Sajnálom!

MARISKA *(kinéz).*

LILIOMFI *(az ívet kitárja).* De hát felelj kérdésemre?

MARISKA *(igent int, fejét visszakapja).*

LILIOMFI. Ő szeret — oh boldogság! — Hogy menjek által? — Hol is késik a zártszékekkel?

CAMILLA *(félre).* Ah, megvan! — Mari! ez a szerep bizonyosan rosszul van írva, Katalin nem mondhatja Rodolfónak: szeretlek! per te s tu — az nem lehet!

MARISKA. De úgy van, néni — per te s tu!

CAMILLA. Tisztes, férjes nő per te s tu férjén kívül mással nem lehet!

Mariska. Épen ellenkezőleg! Katalin a férjét mindig magázza — mert nem szereti.

Camilla. Ez képtelenség —

Mariska. A franciában is úgy van.

Camilla. S én fogadni mernék — de hiszen legjobban tudja Liliomfi úr; áthívom, tőle megkérdezhetjük.

Mariska. Igen, most jut eszembe, csakugyan Rodolfót is magázza, az — az, nem tudom bizonyosan, de Liliomfi úr megmondhatná!

Camilla. Úgy-e okvetlenűl szükséges áthivatnunk?

Mariska. Természetesen!

Camilla *(átszól)*. Liliomfi úr, itthon van?

Liliomfi. Parancsol valamit?

Camilla. Ha síveskednék átjőni, tanácsára lenne szükségünk.

Liliomfi. Tiszta szívvel! Ezen az ajtón parancsolja? én már kinyitottam —

Camilla. Minek kerülne. — Méltóztassék! *(Az ajtót szinte kinyitja.)*

Mariska *(félre)*. — Ő jön — bizonyosan olyan vagyok, mint a pipacs!

ÖTÖDIK JELENET.

Szellemfi. *(Liliomfinál.)* Előbbiek.

Szellemfi. Itt a két zártszék. —

Liliomfi *(kissé igazgatja öltözetét, haját)*. Nem kell többé zártszék, mert ím nyitott ajtó van — *(átmegy)*

Szellemfi. Már kapituláltak? — csak kíváncsi vagyok — *(hallgatózik)*.

Liliomfi. Kívántam alázatos tiszteletemet tenni —

Camilla. Kérettük. — Mari rögtön elutazandván —

Liliomfi. Elutazik? lehetlen! — s hová *(félre)*. Követem a világ végére is!

Camilla. Nagy-Váradra.

Liliomfi. Nagy-Váradra? — *(félre)*. De már oda nem! majd adna nagybátyám!

Camilla. A műkedvelők előadásában én vállalandom el Mariska helyett Bragadini Katalint.

Liliomfi. Nagysád?

Mariska. A néni?!

Szellemfi. A mámi Katalin? — Oh Sára!

Camilla. A szerep nő már — mit vél, nem leszek-e igen fiatal hozzá?

Liliomfi. Nehány ráncot méltóztassék festeni arcára —

Camilla. De nem tudok kiokosodni belőle; Rodolfónak azt mondja-e: szeretlek vagy szeretem?!

Liliomfi *(szemei Mariskán)*. Oh mindenesetre, előbb szeretem, aztán szeretlek, aztán szeretjük egymást! — Úgy-e kisasszony?

Camilla. Igen, igen, mindenesetre: szeretlek!

Liliomfi. S mit vél Mari kisasszony?

Mariska. Igen, szeretlek!

Camilla. Kedves Liliomfi úr, én ellenállhatlan szenvedélyt érzek a színészethez —

Liliomfi. És Mari kisasszony?

Mariska. Oh én is.

Camilla. A kisasszonyt senki sem kérdezte. — Őt más hivatás várja. — Már rég szinésznő lettem volna, de hölgynek egyedül, oltalom nélkül, igen veszélyes ez a pálya, főkép ha szép s fiatal.

Liliomfi. Oh a nagysád erényei assecurálva vannak. E szerint nagysád nincs előítélettel irántunk?

Camilla. Én? ah, dehogy!

Liliomfi. Ha nagysád megegyeznék, egy javaslatom volna. Állítsunk társaságot.

Camilla. Oh én kész vagyok.

Liliomfi. Mari kisasszony játszaná a fiatal szerelmeseket — velem.

Camilla. Már mondám — Mari nem jöhet velünk —

Liliomfi. Nem? ej, ej! — Pedig nagysád a vén asszonyokat oly jól játszaná, még ráncokat sem kellene festenie.

Camilla. Uram!?

Liliomfi. Egy szó mint száz, — nagysád én őszinte fickó vagyok. — Mari kisasszonyból felséges színésznő

válnék, s én ezennel jobbjáért könyörgök — adja ránk anyai áldását!

Camilla. Anyai áldásomat! — S ön bátorkodik? —

Liliomfi. Ha Mari kisasszony —?

Camilla. Egy szinész, hahaha!

Liliomfi. Hiszen csak az imént — —

Camilla. Mondám, hogy nem szenvedhetem a színészeket. De hogy is mert ide jőni? Mily impertinentia!

Liliomfi. Hiszen maga hívott —

Camilla. Én! — én?! — Mariska, hallod? én!!

Mariska. Igen — a nénike —

Liliomfi. Hát azt hiszi nagysád, nem vettem észre hányat ütött az óra? — Rococo! Mari kisasszony, én szeretem önt, s ön szeret engem; meglátom ki áll utunkban!

Camilla. Még ma ki fog költözködni szobámból —

Liliomfi. Egy tapodtat sem elsőig, — Mari nőm lesz, ha ez ajtó vasból volna is.

Camilla. Meglátjuk! Mariska el fog utazni.

Liliomfi. Utána utazom! — Mariskám, mondd szeretsz-e? Hadd tudja meg az egész világ.

Mariska *(lesüti szemeit)*.

Liliomfi. Nem felelsz? —

Szeress engem édes rózsám,
  Én is szeretlek.
Azt is tudod, hogy én téged
  Régen kedvellek —
Lássad hát már adj választ
  Szegény fejemnek,
Ne adj mérget, kész halált
  Igaz szívemnek.

Duo.

Nem szeretlek egyebedért
Csak a fekete szemedért,
Enyém olyan mint a tiéd,
Összekacsint mind a négy.

CAMILLA *(az ablakon látja)*. Jó, épen ott siet Szilvai professzor úr, majd rendre igazítja ő.

LILIOMFI. Kicsoda siet ott?

CAMILLA. Mariska pártfogója.

LILIOMFI. Szilvai a Mari pártfogója?

CAMILLA. Már az előszobában van —

LILIOMFI. Ő ide jő?

CAMILLA. Hogy önt rendre igazítsa.

LILIOMFI. Az ajtó nyílik. — A viszontlátásig! *(el a választó ajtón)*.

CAMILLA. Aha, megszeppent a mossieu!

SZELLEMFI. No, mi baj?

LILIOMFI. Mi baj? a nagybátyám! — pusztulnunk kell.

HATODIK JELENET.

SZILVAI, VOLTAK.

SZILVAI. Micsoda lárma van itt?

CAMILLA. Ah épen jókor professzor úr! Képzelje! — irtóztató!! — alig szólhatok! Mariska szerelmes, — és kibe?

SZILVAI. Szerelmes? Megmondtam, hogy az lesz a komédia vége.

CAMILLA. Eltalálta — színészbe szerelmes.

SZILVAI. Színészbe?! Igaz ez?

MARISKA. Mi joggal kérdi ezt, uram?

SZILVAI. Mi joggal? — Hát nem mondta meg neki a kisasszony?

CAMILLA. Volt is időm —

SZILVAI. Hát így őrzötte?

CAMILLA. Lehet is leányt őrzeni; főkép ha a szomszéd szobában — —

SZILVAI. Mit? Liliomfi?

CAMILLA. Igen — Liliomfi!

SZILVAI. Ennek a kisasszony az oka, — egyedül ön!

CAMILLA. Én?

SZILVAI. Mert a jó példával előre ment. — Ezért felelettel tartozik.

CAMILLA. Micsoda? — Mari tud franciául, táncol,

varr, zongoráz, énekel. — Mit akar többet? Mert mást szeret? — Én feleljek? — Mért nem szebb, fiatalabb ön? akkor majd önt szeretné, drága professzor úr! — Csak tessék elvinni. — Én leveszem róla kezeimet! — Őrizze, vegye feleségül, adja feleségül, ahhoz semmi közöm. — De engem feleletre vonni?!— Egy óra mulva reménylem nem találom itt, drága szerelmes gerlicepár! Adieu! *(El.)*

LILIOMFI. Mit hallok! Tehát a nagybátyám neveltette? titokban? és pedig magának?

SZILVAI. Oh fúria! Oh Emerencia! Midőn ajánlották, azt mondák, istenfélő, nevelt, a világról lemondott vén kisasszony! S ím! — Mariska, gyermekem! — Jer közelebb! — Hát nem ismersz? Én vagyok Szilvai professzor. — Én neveltettelek — boldoggá akartalak tenni. De hát Mariskám, az Isten szerelmire kérdelek — hát csakugyan szerelmes vagy? —

MARISKA. Uram, a hála — tisztelem önt, de szívem — —

SZILVAI. Oh a szív — ne hígy annak. — Mondj le arról a jött-mentről — én — én foglak boldoggá tenni —

MARISKA. Mindent megteszek, csak ezt ne kívánja —

LILIOMFI *(kacag)*. Az öreg úr kosarat kapott!

SZILVAI. Ki kacag itt? — Ah, az a jó madár! tehát itthon van! — Mariska még egyszer kérdelek, lemondasz te erről a liliomról?

MARISKA. Inkább életemről!

LILIOMFI. Így vagyunk — Urambátyám házasodni akar, engem az örökségtől elütni, s épen kedvesem által — hohó!!

SZILVAI. Tehát nem? — most tehát parancsolom, érted, parancsolom! Velem kell utaznod.

MARISKA. Inkább színésznő leszek.

SZILVAI. Színésznő?! Dii immortales! — színésznő! — De szólnom kell azon mákvirággal. Majd ráijesztek én auktoritásommal!

LILIOMFI. Ide akar jőni. — Csak ez volna hátra!

SZILVAI *(kopogtat)*. Uram! itthon van ön?

LILIOMFI. Most mit tegyek? — Ah, megvan! Szel-

lemfi, te fogadod el Liliomfi képében — s mondj le a leányról — érted?

SZELLEMFI. Csak rám kell bízni —

LILIOMFI. Bocsásd be; én azalatt Mariskához lopózkodom!

SZILVAI *(félre)*. Ahá! megszeppent a fickó. — Uram, nem hallja, nyissa ki!

LILIOMFI. Csak magát bocsásd be. — Fiú, ügyes légy! *(el oldalt)*.

SZELLEMFI *(ajtót nyit)*. Kicsoda ön?

SZILVAI *(haraggal)*. Szilvai professzor!

SZELLEMFI. Tessék.

SZILVAI. Tudja meg, én haragomban rettentő vagyok.

SZELLEMFI. *(az ajtót becsukja)*.

SZILVAI *(félre megszeppen)*. Ha valami desperatus — Uram, mért zárja be az ajtót?

SZELLEMFI *(danol)*. Reszkes Bizantió *(trillázik)*.

SZILVAI. Csodálatos.

SZELLEMFI. Kiontom vérét! az áruló halni fog!

SZILVAI. Alázatos szolgája! *(igen udvariasan)*. Bocsánat! Liliomfi úrhoz van szerencsém!

SZELLEMFI. Van szerencséje!

SZILVAI *(mindinkább bámulva nézi őt)*. Liliomfi úrhoz?

SZELLEMFI. De eadem!

SZILVAI. Az úr Liliomfi?! Az úr?

SZELLEMFI. No hát ki volnék más?

SZILVAI. Az úr Liliomfi?

SZELLEMFI *(félre, szinte megszeppen)*. Csak nem ismer tán? — No igen, ha megengedi —

SZILVAI *(félre)*. Ez a figura?! — Mit tudnak ezen szeretni a lányok! — termet — járás — tartás? — *(szemüvegét fölteszi)*. Lássuk közelről *(közel megy hozzá)*.

SZELLEMFI *(félre)*. Bizonyosan ismer! — *(büszkén)*. No, de ki ne ismerné Szellemfit!?

SZILVAI. Ez a pofa?! Hiszen ennél Emerencia is szebb volt — pedig asszony vala.

SZELLEMFI. De hát mit bámul, domine clarissime?

SZILVAI. S az urat szereti Mariska?

SZELLEMFI. S vajjon miért ne szeretne?
SZILVAI. Uram, estve is így szokott kinézni?
SZELLEMFI. Igen, különösen sötétben.
SZILVAI. Nem! ezt a pofát Raphael sem festheti szebbre.
SZELLEMFI. Ez az ember vak!
MARISKA. Istenem, minő kezekbe juték! Ennek a vén professzornak felesége legyek? Csupa hálából?
SZILVAI. Egy propozicióm volna.
SZELLEMFI. Hallgatom!
SZILVAI. Tudja meg, önt nem szeretheti Mariska igazán; s ezt így demonstrálom: Ha az ön orrára néz — azon a borvirágot látja, s ez nem a szerelem rózsája, ergo önt semmiesetre sem szeretheti. Probo majorem: nézzen a tükörbe; — probo minorem: a veres orr rendesen a részegség jele, részeges ember pedig nem szeretetre méltó — ergo, mihelyt egyszer részegen látja önt Mariska, vége az illuziónak, vége a szerelemnek; ergo mondjon le.
SZELLEMFI. S én azt mondom az úrnak: a bor és szerelem elválhatlan két testvér; mert már *Báthori Máriá*ban is azt éneklik: Éljen a bor, szerelem! De *Zampá*ban is: igyál, igyál, igyál! Sőt *Fra Diavolo*ban is: Bort pohárba töltsünk! Ergo — az én veres orrom szeretetreméltó!
SZILVAI. Kérem, tagadom a majort, a minort átengedem, a consequentiát negálom — s ön nem fog szerettetni, édes Liliomfi úr!
SZELLEMFI. Ej uram! nem az orromért szeretnek engem! Nézze ezt az állást, ezt a mosolyt — ezt a kacsintást, — s dictum factum, elszöktetem Mariskát.
SZILVAI. Borzasztó ember! — De Mariska nem fogja követni?
SZELLEMFI. De én nagylelkű leszek; ha ön zsebébe nyúl, Mariskát önnek engedem.
SZILVAI. Lemond? ily könnyen?
SZELLEMFI. No — vagy elszöktessem?
SZILVAI. Ellenkezőleg —
SZELLEMFI. Keresek más szeretőt —

SZILVAI. S bizonyosan talál, ily szeretetreméltó ifjú, ily Alcibiades!

SZELLEMFI. Igen, de veres orrom miatt mégis némi aggodalmaim —

SZILVAI. Veres orra? — hiszen a veres szín a legszebb; a rózsa is veres; s a rózsa a szerelem színe; ergo az ur veres orra szeretetreméltó. — Aztán az úr orra valódi antik; mert a pisze orr régibb a rómainál, quod sic demonstro: a fehérek is a szerecsen fajból lettek; t. i. különféle vegyület által a feketéből előbb réz, aztán sárga, aztán fehérebb, végre egészen fehér emberek lettek s a szerecsenek rendesen piszék, ergo a pisze orr a legantikabb, s az antik orr a legszebb —

SZELLEMFI. Tudja mit? fizessen útiköltségül 50 pengőt, aztán adja ki philozófiai rendszerét előfizetés mellett, s én ígérem, hogy el nem olvasom.

SZILVAI. De lemond Mariskáról?

SZELLEMFI. Örökre.

SZILVAI. Írásban?

SZELLEMFI. Akár nyomtatásban.

SZILVAI. Üljön le s írjon!

SZELLEMFI. Írok, — de kérem az útiköltséget.

SZILVAI *(zsugorogva)*. Az útiköltséget? pénzt? — igen? —

SZELLEMFI. Vagy alázszolgája!

SZILVAI. Kérem, kérem — *(székre nyomja)*. No, ha máskép nem lehet — *(sóhajtva pénzt ad, Szellemfi írja mit Szilvai mond)*.

HETEDIK JELENET.

LILIOMFI, VOLTAK. *(Mariskánál.)*

LILIOMFI *(kopog az ablakon)*. Én vagyok!

MARISKA *(odasiet)*. Ah, ő az!

LILIOMFI. Be nem mehetek; a nevelőné az első szobában duzzog. De tudd meg édes Marim, az öreg úr nem gyámod, hanem férjed akar lenni. De kövesd őt Váradra, — én megszabadítlak, mihelyt pénzem lesz, mert pénz nélkül szökni nem lehet — Fogsz-e

követni? — Természetesen előbb összeesküszünk — mint illik —

MARISKA. Igen, igen! szabadíts meg!

LILIOMFI *(kezeit csókolja)*. Váradon látjuk egymást! Isten veled! *(el)*.

MARISKA. Isten veled!

SZILVAI *(olvassa)*. «Alulírt nyilvánítom, hogy Bárkai Marit nem szerettem, csak bolonddá akartam tenni, s feleségül venni, eszem ágában sem volt.» Szörnyű ortográfia!

SZELLEMFI. Adjon még 10 pengőt azt is odaírom hogy házas vagyok — mert tudja meg uram, én házas vagyok, ház és feleség nélkül.

SZILVAI. Írja oda, itt a tíz pengő *(félre)*. Ez bizonyosan használni fog.

SZELLEMFI. Mindjárt kész leszek —

SZILVAI. S rögtön utazni fog és nem Várad felé?

SZELLEMFI. Egyenesen Konstancinápolyba; a szultántól úgy is meghívást kaptam, néhány vendégszerepre — *(az iratot átadja)*.

SZILVAI. Hogyan? ez hihetetlen!

SZELLEMFI. Az olasz operához —

SZILVAI. Ah, — tehát —

SZELLEMFI. Statiszta-vezetőnek. Alászolgája.

SZILVAI. Alászolgája! *(átmegy)*. Itt van, itt van, Mariska! Olvasd és pirulj! — De hogy is tudtad szeretni? hova tetted szemeidet? Ismerd meg a hálátlant.

NYOLCADIK JELENET.

(Liliomfinál). LILIOMFI *jő*. ELŐBBIEK.

LILIOMFI. Ruhatáramat bemálháztad —

SZELLEMFI *(egy zsebkendőbe kötött holmit hóna alá vesz)*. Hónom alatt van. S itt van útiköltségül —

LILIOMFI. Micsoda?

SZELLEMFI. Nagybátyja adta a lemondásért Liliomfinak —

LILIOMFI. Tehát nekem?

SZELLEMFI. Kérem alássan — és nekem!

LILIOMFI. Tehát mindkettőnknek! — De lássuk, mi történik oda át.

MARISKA *(a levelet elolvasván)*. Nem, ez lehetlen!

SZILVAI. Pedig úgy van!

MARISKA. Ez a levél hamis, ezt nem írhatta ő —

SZILVAI. Hát hazudom én?

MARISKA. Ezt nem ő írta, — én nem hiszek ennek, — s nem fogom önt követni.

SZILVAI. Hát ha szemedbe mondja?

MARISKA. Mást fog szemembe mondani!

SZILVAI. Mindjárt meglátod! *(az ajtóhoz megy, kopogtat)*. Liliomfi úr!

LILIOMFI. Ezer mennykő!

SZELLEMFI. Nos, melyikünk feleljen?

LILIOMFI. Mindenesetre te!

SZELLEMFI *(fennszóval)*. Mit akar ön?

MARISKA *(félre)*. Ez nem az ő hangja!

SZILVAI. Tessék csak átjőni. Mariska nem hiszi, amit írt — mondja meg szemébe.

SZELLEMFI. Ingyen? — nem járja.

SZILVAI. Adok tíz pengőt —

LILIOMFI. Siess — de eszeden légy!

SZELLEMFI. Megyek már *(átmegy)*.

MARISKA *(félre)*. Hiszen ez Szellemfi — ah, most értem!

SZILVAI. Mondja szemébe.

SZELLEMFI *(lenézve Mariskát, előtte végig sétál)*.*

A kisasszony compromittált,
Mit szeretnék én magán?
Mit is képzel — hisz magánál,
Sokkal szebb a szobaleány!

SZELLEMFI, MARISKA, LILIOMFI *(Romeo-ária)*.

Őt imádom tüzem hevével,
Életem ő boldogítja,
Lelkem őt, ah csak őt óhajtja,
Mert szivem csupán, csupán csak érte ver.

* Állás: Szellemfi — Mariska.
Szilvai — Liliomfi.

SZILVAI. Hallod-e ezt boldogtalan?
MARISKA. Ön írta e levelet?
SZELLEMFI. Ühüm!
MIND.

Hahahaha!
Ugyan kérem, miért nevet?

(Állás: Szellemfi, Mariska, Szilvai, Liliomfi.)

E levélnek az iróját
Nem { szerettem én / szerette ő } soha
Mit is képzel { önt szeretném / őt szeretné
Nevetséges figura?!

(Liliomfi átnyúl, megfogja Mariska kezét.)

LILIOMFI *(midőn Liliomfi Mariskát megcsókolja)*.

Egy szem búza, egy szem rozs,
Csókoljon meg, most, most, most!
Ha most nem, soha sem.
Ha maga nem, senki sem!

SZILVAI. Ez cuppanás volt.
SZELLEMFI. Az úr bolond! *(átmegy)*.
SZILVAI. Ezért meglakol *(az ajtónak megy)*.
SZELLEMFI. LILIOMFI *(tartják az ajtót)*. Még meglasnyakol.
MIND.

Most már valóban úgy tegyünk,
Innen tovább hogy elmegyünk,
Mert ha tovább itt maradunk,
Úgy nem messzire haladunk,
Távol innen messzire,
Tizenhat mértföldnyire,
Elsietve innen el,
El, el, el.

MÁSODIK FELVONÁS.

Ivószoba a fogadóban, hátul bormérő ketreccel.

ELSŐ JELENET.

MINDENFÉLE VENDÉGEK, GYURI *szolgál.* URACS, LEGÉNY *(mindjárt).* ERZSI, TÁNC, *aztán*

KAR.

Éljen aki most megissza a borát a poharából,
Éljen aki nem vonja ki magát a barátságból,
Éljen minden jóban járó,
Akár szegény, akár báró,
Éljen minden víg mulatság
Éljen a barátság!

ERZSI *(gazdasszonyosan öltözve kulcsokkal, fehér kötènnyel sat. jő jobbról).*

LEGÉNY. Megállj, cigány! ... Eszem a szemét, Erzsike, beh szép maga! ... Hadd forgassam meg amúgy magyarmiskásan! *(átakarja karolni).*

ERZSI *(negédesen).* Bocsásson, nincs kedvem a port nyelni.

KAR.

Sikolt rikolt a sarkantyú,
Csókot kér a barna fattyú,
Adjon neki a lányasszony,
Ne kivánja olyan nagyon.

LEGÉNY. Hm, beh kényes no! ... Magam is nemes legény volnék, vagy mi; van is mit aprítnom a tejbe... De semmi no! ... Hejh fiúk, menjünk a Bárányba ...

Ott nem néznek ránk ily görbe szemmel... Előre, no!... Húzd rá! *(dudolva).*

KAR.

Huzzad cigány reggelig
A nagy utcán mind végig —
Hadd hallja meg az a híres dáma
Aki nem az, ne vegye magára.

(A cigányokkal és pajtásival el középen.)

ERZSI. Jobb is. Arra az út, merre a kerékvágás. Úgyis több üveget törnek össze, mint kiisznak. — Gyuri!

URACS. Erzsike, jöjjön csak ide.

ERZSI. Mi tetszik?

URACS. Szeretnék... igen szeretnék — számolni.

ERZSI *(kezét elvonja).* Tessék a pincérrel.

URACS. De én csak magácskával akartam számolni.

ERZSI *(haragot színlelve).* Gyuri, ugyan jöjjön hát, ne hívassa annyit magát. — Ide hozzám!

GYURI. Mi tetszik, leányasszony!

ERZSI *(halkan).* Jó reggelt! Hogy aludtál?

GYURI *(lassan).* Nem aludtam, csak sóhajtoztam.

ERZSI. Te bohó, *(fenn).* A Nro egybe két személyre kell teríteni, érti? *(halkan).* Miért nem jöttél a konyhába jó reggelt mondani, he?

GYURI. Apád a tornácon pipázott! *(fenn).* Értem, négy személyre a Nro négybe.

ERZSI *(halkan).* Mit beszélsz? a Nro egybe, két személyre.

MÁSODIK JELENET.

SZOLGÁLÓ *(az egyik ajtón bedugja a fejét).* ELŐBBIEK.

SZOLGÁLÓ *(jobbról).* Leányasszony, a rántás mindjárt megég *(el).*

ERZSI. Mindjárt no! — Az ember nem is rendelkezhetik. Két itce érmellékit is kell vinni *(halkan).* Édesapám tegnap este azt mondá: Leány, készülj!

férjhez kell menned. — De kihez? mihez? arról szót sem szólt. Hiába faggatám, csak azt mondá: Majd megtudod. S most félek, nem azt tudom meg, amit szeretnék. Tudod, ő mindig és mindenben titkolózik.

URACS. Pincér, bort!

GYURI. Mindjárt *(halkan)*. De én is gondoskodtam ám. Zsebemben van. Csak tőled függ.

SZOLGÁLÓ *(bedugja fejét)*. Leányasszony, minden összeég!

ERZSI. Ejnye — megyek már!

URACS. Bort, pincér, bort!

GYURI. Mindjárt, mindjárt!

HARMADIK JELENET.

KÁNYAI *(kalappal, pálcával)*. ELŐBBIEK.

KÁNYAI *(balról)*. Ezer hordó és kulacs! *(a szolgálóhoz)*. Mit leskelődöl itt? Majd adok a legények után ólálkodni!

GYURI *(elugrik, mohón szolgál)*.

SZOLGÁLÓ. A rántás —

KÁNYAI. Majd berántalak én! Lódulj! — Erzsike sipirc a konyhába. Nézze meg az ember! Itt semmi kereseted.

ERZSI. Csak a Nro egybe —

KÁNYAI. Arra semmi gondod. Konyhába! *(Erzsi el, — szemeit Gyurin legelteti)*. Ez aztán pincér a talpán! Mintha száz keze volna! — Gyuri szolgám jöszte. Én megyek a vásárra. A búzámat árulják, azután borjúkat is kell venni. Azalatt fiam, menj le a pincébe, az ötödik hordót csapra ütöd, vásárra az is jó. Ha nyolc krajcárost kérnek, abból adsz.

GYURI. S ha tizenkét krajcárost?

KÁNYAI. Akkor is abból adsz.

GYURI. S ha tizenhatost?

KÁNYAI. Akkor is abból adsz — értetődik — az idegen birkáknak.

GYURI. Igen, de — —

KÁNYAI. Gyuri fiam, te szorgalmas, becsületes, okos,

ügyes, derék pincér vagy, de nem értesz a dologhoz, nem tudod mi az a mis-más. Most pedig menj a Nro egybe; szolgálj, de úgy, hogy egyik lábod ott, — a másik itt legyen. Ha itt lesz dolgod, hadd azokat ott kiabálni: ha pedig ott lesz dolgod, hadd ezeket kiabálni *(megsimogatja)*. Te vagy egyetlen pincérem... Itt úgyis ritkul a vendég. Egy, kettő... aztán le a pincébe.

GYURI *(félre)*. Csak szólni mernék! *(el balra)*.

KÁNYAI. Jeles fiú, jobb pincért Párizsból sem kaptam volna. S ami a legfőbb, egy krajcárig sem csal meg. — Vigyáztam rá! *(Menni akar.)*

NEGYEDIK JELENET.

SZOMSZÉDASSZONY, ELŐBBIEK.

SZOMSZÉDASSZONY. Szomszéd, egy szóra!

KÁNYAI. No, szomszédasszony?

SZ. ASSZONY. Hát csak nem adta fiamnak Erzsikét?

KÁNYAI. Nem biz' én!

SZ. ASSZONY. Hát csak különb legény az a pincér? Persze, az ily jött-ment mindig kedvesebb, kapósabb!

KÁNYAI. Mi baja a pincérrel?

SZ. ASSZONY. Hát csak neki adja Erzsikét?

KÁNYAI. Mi köze Erzsikének a pincérhez?

SZ. ASSZONY. Hát nem tudja?... Hát csak értik egymást.

KÁNYAI. Micsoda?

SZ. ASSZONY. Tegnap a kertben voltam. Kakasom átrepült a szomszéd kertjébe; átnézek a palánk hasadékán... mit kelle látnom?

KÁNYAI. Szomszédasszony, csak annyit mondok, ha hírbe keveri Erzsikémet —

SZ. ASSZONY. Csak magát ne keverje hírbe; mert nem szenvedhetem a pletykát. Én a jó erkölcs és szomszéd úr iránti barátságból szólok, s amit láttam, arra csak nem húnyhatok szemet!... Oh bár tehetném, bár tehetném!

KÁNYAI. Csak ki vele...

SZ. ASSZONY. A képem még most is ég a szégyen miatt... Képzelje, a pincér és Erzsike épen akkor csókolták meg egymást, és pedig kétszer.

KÁNYAI. Ezer hordó és kulacs! Hah! — Erzsike, Gyuri!

SZ. ASSZONY. Én nem akarok pletykába keveredni. Adjon Isten! *(el)*.

KÁNYAI. Heh, Erzsi, Gyuri! — De hiszen mindjárt végire járok én a dolognak. Épen jókor!

ÖTÖDIK JELENET.

ERZSI, GYURI *(ellenkező oldalról jönek)*. ELŐBBIEK.

KÁNYAI. Ide csak tubicám *(félre)*. Mindjárt megtudom én az igazat *(igen nyájasan suttogva)*. Igaz-e az, gyermekeim, galambocskáim, hogy ti egymást szeretitek? No csak ki vele! De hát mi is van abban?

GYURI, ERZSI *(lesütik szemeiket, aztán egymásra néznek kérdőleg s újra lesütik szemeiket)*.

KÁNYAI. No csak ki vele; néma gyermeknek anyja sem érti szavát.

ERZSI. Szóljon Gyuri!

KÁNYAI *(saját állát végigsimítja)*. Hm! Fülig elpirulsz... No, fiú — édes fiacskám, mondj igazat!

GYURI.

Minap a kert felé mentem,
Nagy rózsaszagot éreztem,
Kendtekhez bementem,
Majd megrepedt a szívem
Azért a kendtek lányáért.

KÁNYAI. Ugyan úgy?... S te naplopó, semmirekellő, te jöttment pernahajder — te még Erzsikéig — érted-e, Erzsikéig merted szemeidet emelni? Tudod-e ki ő — s ki vagy te?

ERZSIKE. Édesapám, ő a legjobb, legbecsületesebb —

KÁNYAI. Én nemes ember vagyok!

GYURI. Én is nemes ember vagyok; ámbár jó pénzért eladnám szivesen, ha megvennék — No bizony!

KÁNYAI. S te még velem szembe mersz szállani?...

De ... mit vesztegetem rád a szót. Köszönd, hogy országos vásár van a városban, különben standi pede elcsapnálak. A vásár alatt szükségem van rád; de ha a konyha felé mersz nézni, annál inkább menni —

GYURI. De ha ételért kell mennem?

KÁNYAI. Az más! Tudd meg — Erzsike már másé ... a híres pesti fogadósnak Swartz úrnak reménydús fia még ma, vagy néhány nap mulva megérkezik. Ő Bécsben volt Domayernél nevelőben. — Apja azt írá, most már elvégezte a kurzust. — Tehát értsd meg, leány: ő lesz a férjed. — S te tudd meg, nekik Pesten oly fogadójok van, hol te még kályhafűtő sem lehetnél. Kétszáz vendégszoba van ott, érted Erzsi? az mind a tiéd! Ez oly szent igaz, minthogy ma péntek van! — S most a konyhába! — A pincébe! *(el)*.

ERZSI *(kifelé indul. Kányai el)*.

GYURI. No nekem ugyan megesett. Azt hivém, a lányt kapom, hát kitették a szűrömet.

ERZSI *(apja elmenetét lesve)*. Gyuri!

GYURI. S én sehonnai, én? ... ki diák voltam, s csak azért lettem pincér, mert kicsaptak!

ERZSI. Most mit tegyünk? —

GYURI. Én semmirekellő, ki a vendégeknek legfeljebb húsz krajcárral számolok fel többet! — én csaló? De hiszen ha mindjárt annyi vizet töltöttem volna a borba, mint ő kelme akarta! ... De semmi, most már nem kímélem e zsarnok apát! Erzsike, szeretsz-e igazán?

ERZSI. Tiszta szívből.

GYURI. Kit szeretsz jobban, engem vagy apádat?

ERZSI. Mindkettőtöket.

GYURI *(ünnepélyesen)*. Itt választanod kell: a gyermeki kötelesség és a szerelem rózsája közt.

ERZSI. Igérem szentül, hogy Swartz felesége nem leszek.

GYURI. S tudod-e ki az a Swartz?

ERZSI. Hiszen soha sem láttam.

GYURI. Kétszínű krokodil, ki ha feleségül vesz, megver, ki csak pénzed után ásítozik; ki megcsal, elárul, ki kártyás, részeges, ki rút, élhetetlen, valódi kannibál.

Erzsi. Hát ismered?

Gyuri. Ismerni nem ismerem.

Erzsi. Hát kitől tudod?

Gyuri. Senkitől — de gondolom, mert téged akar elvenni.

Erzsi. De ha fogadom, hogy tiéd leszek, vagy kifutok a világból —

Gyuri. Oh fuss hát velem — oh fussunk együtt.

Erzsi. Nem értelek!

Gyuri. Van-e erőd az apai akarattal dacolni?

Erzsi. Engem hiába erőltetnek.

Megesküdtem az egekre,
Mind a három istenekre,
Atya, fiu, szent lélekre,
Tiéd maradok örökre.

DUETTE.

Szeretlek, szeretlek is amíg élek,
Gyöngy lélek,
Szívem érted dobog, míg doboghat,
Vérem érted buzog, míg buzoghat.

Erzsi. No hiszesz már most?

Gyuri. Mihelyt követsz s velem titkon egybekelsz.

Erzsi. Titkon?

Gyuri. Mikor nyilván nem lehet. Ládd felettünk szerencsétlen csillagzat uralkodik. És ismerem a világot. Egerben láttam sok darabot, azokban az apák épen úgy ellenkeztek, mint a te zsarnok apád: mi történt? az okos leány elszökött a szeretőjével. Itt sem lehet máskép; szökjünk! — Zsebemben van az engedelem — titkon kivettem keresztleveledet. Esküdjünk össze, ha feleségem lettél, aztán ütheti apád bottal a nyomát.

Erzsi. Feltehetsz rólam ilyesmit? Heh, tudd meg te is, én becsületes leány vagyok, s apámat nem csalom meg! Hogy is ne!

Gyuri. Tudom már, az a pesti uracs, az motoz a fejedben!

Erzsi. Gyuri! azt mondom! *(el).*

Gyuri. Mert nem szeretsz igazán, csak orromnál fogva hurcolsz. — Már most mit tegyek? — A leány nem akar szökni. Ennek Telegd városa az oka! Így van ez, ha nem jár színházba a leány, semmi regényes, semmi költőiség nincs benne. Annyi vígjátékot láttam Egerben — mert a fogadóban játsztak — s most egy becsületes cselszövény sem jut eszembe. Valami grófnak kellene magamat kiadnom — igen, de ezek a falusi tuskók nem hiszik el —

HATODIK JELENET.

Liliomfi, Szellemfi, Előbbi.

Liliomfi. Pincér!

Gyuri *(megy)*. Az ember nem is tervelhet.

Liliomfi. Pincér!

Gyuri. Eh, mindjárt. *(El.)*

Liliomfi. Szellemfi, hozd vissza fülinél fogva; hozzon tüstént öt adag rostélyost!

Szellemfi. Ki fizeti meg? — az ötven pengőt az első állomáson elkártyázta.

Liliomfi. Szellemfi, ez szörnyű prózai kérdés; a mi dolgunk enni, a pincéré megvenni az árát.

Szellemfi. De ha nem lehet rajtunk megvenni.

Liliomfi. Az az ő szerencsétlensége.

Szellemfi. De a nem fizetőket kidobják.

Liliomfi. Úgy is tovább kell mennünk.

Szellemfi. De hátha útravalót adnak?

Liliomfi. Annál jobb.

Szellemfi. De ha ekképen? *(Ütleget mutat.)*

Liliomfi. Szellemfi, micsoda akció ez? — Cédula-, szék- és asztalhordó, világosító, kortinahúzó, garderóbszabó s komornik a latere! te nem értesz ahhoz: ha az ember nem tud fizetni, értsd meg jól, csődöt hirdet és kap.

Szellemfi. De csődhöz jószág is kell!

Liliomfi. Szellemfi, te nem vagy törvénytudó! mikor már csődöt hirdetünk, akkor már semmink sincs. S nincs-e nekem jószágom? nincs-e ruhatáram?

SZELLEMFI *(kóna alatt egy kis motyóra mutat)*. Ez itt?

LILIOMFI. Az, ruhatáram. Nincs-e abban egy szőke paróka, egy pár ritterkeztyű, cipő és pordupé, mely ha arany volna, testvérek közt is megérne száz pengőt. Egy tükör, s tudod-e Szellemfi, hogy a hollandok egy darab tükörért gyakran nagyobb darab földet vettek meg, mint egész Bihar vármegye? S nincs-e egy pár harisnyám? s tudod-e, szellemdús kortinahúzó, hogy voltak királyok, kiknek, midőn követséget fogad el, a harisnyát külön kellett vinniök: tehát nem vagyok-e én gazdagabb királyoknál. S elfeledted-e feledékeny világosító, hogy a legközelebbi vígjátékban egy milliót örököltem Indiából?

SZELLEMFI. Már az egészen más! Tehát együnk; ha meg akarnak verni, én legyőzöm őket; hiszen az utolsó darabban az egész armádia belőlem állott.

LILIOMFI. Bravo fiú! látom, rád bátran támaszkodhatni. Ha szaglásom nem csal, a konyha erre van. Dugd ki fejedet az ajtón, de méltóságosan, mint gróf titoknokához illik — mert itt gróf Liliomfi lesz a nevem; és mondd, fiú, equipageom hátramaradt s magunk csupa passzióból gyalog előre sétáltunk. —

SZELLEMFI. De hát mit mondjak a konyhában?

LILIOMFI. Ne mondj semmit, hanem hozd, amit adnak. *(Erzsi jő.)* Leány! — szerencsém meg van alapítva.

HETEDIK JELENET.

ERZSI *(jobbról)*. VOLTAK.

ERZSI *(félre)*. Azt hittem, bocsánatot jövend kérni — ah, dehogy!

LILIOMFI. Jó reggelt, angyalkám. A papucskormány által uralkodik-e e fogadóban, mint szende nő? vagy talán az atyai hatalom végrehajtója a háznál? vagy tán szerződött tagja a nemes konyhaművészetnek?

ERZSI *(félre)*. Bolond ez?

SZELLEMFI. Nagyságos gróf úr! mit méltóztatik reggelizni?

ERZSI. Gróf? Bizony nem néz ki belőle.

LILIOMFI. Ah John! igen jól emlékeztetsz.
ERZSI. Hát szobát parancsol nagysád?
LILIOMFI. Ah nem, itt is megjárja. Kocsim eltört a szomszéd falu alatt, most csinálják; előre jöttem, hallván hírét, hogy e fogadóban gyönyörű szép fogadósné van.
ERZSI. Fogadósné? az nincs.
LILIOMFI. Vagyis, hogy e fogadóban a legangyalibb pincérnő van egész Kőrösvölgyén?
ERZSI. Pincérnő? az sincs itt.
LILIOMFI. Mily szórakozott vagyok... Hogy a fogadósnak gyönyörű szép bájos lánya van.
ERZSI. Az én vagyok. *(Félre.)* Ennek a grófnak csakugyan van ám esze.
LILIOMFI. Kedves angyal, ha tudná utazásunk célját —
SZELLEMFI. Nagysád, a reggeli —
LILIOMFI. Ki gondolna most reggelire, midőn angyalt lát, midőn nektárt, ambróziát nyujt maga Hebe?!
ERZSI. Miféle étel az, nem értem.
LILIOMFI. A nektár, édes angyalkám, franciául két itce bor; az ambrózia két adag rostélyos, egyik vereshagymával, a másik burgonyával, a Hebe pedig ön, édesem, mert:

Nem vagyok én olyan mint más,
Kedves étkem a foghagymás,
Eszem, iszom a korcsmába'
Itt a Fehér Báránykába.

NYOLCADIK JELENET.

GYURI *jő*. ELŐBBIEK.

ERZSI. Kérem, a nevem Erzsi.
LILIOMFI. Azaz franciául Hebe! Tehát kedves Elisabeth, mihelyt megláttalak *(kezét megfogja)*, szívem hangos dobbanása azt mondá —
GYURI *(közbelép)*. Méltóztatik parancsolni?

LILIOMFI *(ijedve elfordul)*. Jaj ez Georges! kinek 17 frt 19 krajcárral maradtam adósa váltóban.

ERZSI. Gyuri, két itce bort gróf ő nagyságának.

GYURI *(titkon)*. Hm! úgy tetszik, kezet is fogtál a gróf úrral.

ERZSI. Eh, már ismét! Még úgyis van a rováson, édes úrfi! *(El.)*

GYURI. Most még ő haragszik.

LILIOMFI. John! tán megérkezett equipageom, menjünk.

SZELLEMFI. Egy tapodtat sem én. Felingerlette az alvó oroszlánt, most már ennem kell.

LILIOMFI. Szerencsétlen, ez ő!

SZELLEMFI. Ki ő!

LILIOMFI. Egyik hitelezőm.

SZELLEMFI. Vagy úgy? — Ah éppen hallom az equipage robogását. Ha tetszik, sir.

GYURI *(aki szemügyre vette, útját elállja, Liliomfi elfordul)*. Ez a frakk — mellény — kalap — nem ismeretlen előttem. Szemüveg nyakában — haja, szeme. — Bocsánat sir — nem nézne velem farkasszemet?

LILIOMFI. Non capisco!

Most jöttem Aradrul.
Nem tudok magyarul:
Hej édes teremtésem,
Taníts meg magyarul.

GYURI. Ha jól emlékszem, Egerben még tudott a sir magyarul.

LILIOMFI. Egér? . . . Queszta? John — Egér-Egér?

GYURI. Semmi Egér, hanem Egerben — *(elébe ugrik)* igen jól ismertük egymást, Liliomfi úr.

LILIOMFI *(félre)*. Ha! el vagyok árulva! Liliomfi? nincs szerencsém. — Ön bizonyosan téved. Tán a hasonlat csalja. Két arc hasonlatossága — ön tán ismerni *A két alakú?*

GYURI. Az úr mindenesetre egy alakú, a Liliomfi alakja, ki minden estve nálunk ebédelt és vacsorált Egerben; s miután mindenét elpezsgőzte —

Liliomfi. Ah, emlékszem! Ez a színész nekem is panaszkodott, hogy francia pezsgő helyett mindég magyart adott bizonyos Georges pincér. Tán ön volt az?

Gyuri. Az nem vagyok, hanem azon Georges vagyok, kinek Liliomfi úr 17 frt 19 krajcárral adósa maradt váltóban s kinek ezen Liliomfi megígérte, hogy Debrecenből megküldi a pénzt, de nem küldötte meg.

Liliomfi. Mikor jött el ön Egerből?

Gyuri. Két hete.

Liliomfi. Ah, az más. Tehát tudja meg ön, én vagyok az a bizonyos Liliomfi, ki ezelőtt egy héttel megküldötte erga franco recepisse a 17 frt 19 krt váltóban. Hogy ön nem kapta kézhez, vádolja a sorsot, a csillagzatot, amelyek onnan egy héttel előbb elvezették önt.

Gyuri. De miután szerencsénk van —

Liliomfi *(természetes hangon)*. Hadd el, édes Gyurim, egy batkám sincs nekem. Hanem ott a ruhatár, sequestráld s ami felülmarad a licitáció után, küldd utánam.

Gyuri. Lássa, én jó fiú vagyok; de nem szép ám a szegény legénynek meg nem fizetni.

Liliomfi. Oh édes Gyurikám, a sors üldöz engem. Látod, én gyakran játszom hercegeket s ilyenkor csak nem ihatom mást, mint pezsgőt. Most pedig hitelezz nekem reggelit 120 procentre, mert sietek.

Gyuri. Hát hova utaz?

Liliomfi. Miskolcra.

Gyuri. Miskolcra?

Liliomfi. Igen. Egy leányt kellett volna Kolozsvártól az első állomáson elszöktetnem, de lefőztek, egy krajcár nélkül maradtam s most Miskolcon vendégszerepeket adok s ha pénzem lesz, visszatérek Váradra s kedves Mariskámat elszöktetem —

Gyuri. Elszökteti? ah . . .

Liliomfi. Pincér, te is sóhajtasz? . . . te is szeretsz?

Kerted alatt foly a Körös,
A vizi bő, elég hüvös.
Egy kis leány hord belőle,
S te megrészegednél tőle.
Körös vize nem zavaros,
A te rózsád szép takaros,
Nem adnád a félvilágért
Sem senkinek birtokáért.

GYURI.

Kertünk alatt foly a Körös,
A vizi bő, elég hüvös.
Egy kis leány hord belőle,
S én megrészegedtem tőle.
Körös vize nem zavaros
Az én babám szép takaros,
Nem adnám a félvilágért
Sem senkinek birtokáért.

Egerből jöttem — ide beszálltam, láttam őt s mindjárt beálltam pincérnek —

LILIOMFI. És szeretnéd elszöktetni?

GYURI. Igen, ha lehetne.

LILIOMFI. Szólj fiú — itt vagyok én, elszöktetem én a tiedet is.

SZELLEMFI. Vagy majd elszöktetem én!

GYURI. Köszönöm! De az enyém nem akar ám szökni.

LILIOMFI. Tehát reménytelen szerelem?

GYURI. Ő szeret.

LILIOMFI. S nem akar szökni? Csodálatos! S ki e kőszívű?

GYURI. Itt a háznál.

LILIOMFI. Gazdád leánya?

GYURI. Hát honnan tudja?

LILIOMFI. Fiú, több leány is van a háznál?

GYURI. Csak egy leánya van s azt is valami ifjú Swartz kapja Pestről, ki Bécsben Domayernél volt pincér s kinek apja —

LILIOMFI. Pesten az «Arany sárkány» fogadót bírja. Ki ne ismerné őt, ki Pesten volt?

GYURI. Swartz jő, elviszi a leányt s én megbolondulok!

LILIOMFI. Lassan fiú, itt tenni kell. Hozd a rostélyost. Én segítek rajtad. — Apropos, ismeri gazdád az ifjú Swartzot?

GYURI. Úgy vettem észre, nem.

LILIOMFI. Dicső! Így minden rendén van. Menj fiú, hozz két itce bort. Pezsgőt, ha van. Először is, mi nem ismerjük egymást, érted? ... Előbb az ifjú Swartzot kiugratjuk az apa és leány szívéből, aztán téged segítünk be. Szellemfi, e perctől fogva te sem ismersz. Vonulj egyik szegletbe s vigyázz a jelszóra. Ah, épen jő. Igaz, hogy hívják a fogadóst?

GYURI. Kányai!

LILIOMFI. Kányai — jó.

KILENCEDIK JELENET.

ERZSI *(két adag rostélyossal)*. ELŐBBIEK.

LILIOMFI *(szemtelen hányaveti fitymáló jellemet vált)*. Ne mondja? Ez a Herr von Kányai fogadója? Ez? Ez a piszkos csárda az én jövendő apósom fogadója? S talán bizom ez az én jövendő menyasszonyom? Hahaha!

ERZSI. Menyasszonya? Én a grófnak!

LILIOMFI. Gróf? Vajjon s magácskának a gróf megtetszett? No az szép! Maga szép hűségtelen creatura, érti?

ERZSI. Én creatura?! — hohó!

LILIOMFI. A szívét akartam próbára tenni — incognito akartam kispionirozni. Kiadtam magamat grófnak s csak azt mondtam, hogy maga szép, gyönyörű s maga majd kibujt a bőréből. Maga még a kezét is meghagyta fognom.

GYURI. Micsoda? A kezét?

ERZSI. Az nem igaz.

LILIOMFI. Hát ön kicsoda? Kicsoda kend? A kend neve Hallgass! — s maga tudja meg, csapodár leányzó, én nem gróf, én Swartz vagyok Pestről.

Erzsi. Swartz?

Liliomfi. Igen, az ifjú Swartz vagyok. Apám ide adresszált, hogy magát feleségül vegyem. Én jöttem incognito s maga elárulta magát, hogy a grófi pasasiroktól nem épen vonakodik.

Erzsi. Tudja meg, az nem igaz.

Liliomfi. Magának csak velem kellett volna szerelmeskedni; de maga ezenfelül a pincért is szereti.

Erzsi *(habozva)*. Az — az — igaz!

Liliomfi. Úgy-e igaz? A gróf mindent kispionirozott. Érti, maga a Georgest-t szereti.

Erzsi. Ha nem tetszik, tegyen róla. Úgy! — Legalább tud mindent, úgyis megmondtam volna.

Liliomfi. S maga kis ártatlanság, maga tán azt is elhitte, hogy szép, gyönyörű? Ah, maga szép?! kis szeme, nagy szája, görbe orra, keskeny homloka — s a termete? hiszen maga kemence!

Erzsi. Én kemence?! Gyuri s te mindezt tűröd?

Liliomfi. Ez a maga lovagja? Ez?

Gyuri. Uram! Az úr is csak pincér, én is az vagyok —

Liliomfi. Maga pincér? De én Kellner vagyok, érti? S ez oly különbség, mint kragli és vatermörder! S az én apám engem ide essofiroz egy libáért!

Erzsi. Én liba? Nem, tovább nem tűröm! Én liba? Jöjjön csak haza apám; ha satisfactiót nem ad . . . Én liba?

TIZEDIK JELENET.

Kányai *(jő, kezében csirkék)*. Előbbiek.

Kányai. No mi ez? Micsoda lárma ez? — Mit sírsz Erzsi? — Nesze fogd a csirkéket.

Erzsi. Ah jöjjön, jöjjön édes apám . . . Azt mondta, hogy liba vagyok.

Kányai. Kicsoda?

Erzsi. Ez itt ni — az ifjú Swartz.

Kányai. Az ifjú Swartz? — Isten hozta kedves öcsémuram! Szakasztott az apja! *(Ölelni akarja.)*

Liliomfi *(büszkén elhárítja magától)*. Micsoda? . . . Mit akar?

Kányai. Hiszen én vagyok Kányai de eadem — hát nem tudja? — Hanem azt megmondom — nevét Feketére kell változtatnia.

Liliomfi. Mit, én Fekete? — Mit akar maga?

Kányai. Mit? Megölelni, megcsókolni, rossz fiú!

Liliomfi. Csókolni? engem?

Kányai. Szaporán, Erzsi, Gyuri, reggelit Fekete úrnak — mert már én így hívom — szoknia kell hozzá.

Liliomfi. Micsoda reggelit? Tud-e maga nekem adni caviárt, austrigát, van-e champagner? — én azzal szoktam élni.

Kányai. Azzal nem szolgálhatok, de tej, vaj, kávé, rostélyos —

Liliomfi. Jaj, jaj, az igen parasztos —

Kányai. Hm — be kényes gyomra van —

Liliomfi. Richtig — az apám azt mondta, hogy magának sok pénze van. No jó, ha ez igaz, elveszem a lányát, pedig nem szép.

Kányai. Nem szép? Bolond gombát ettél, öcsém?

Liliomfi. Elveszem, mert sokat vesztettem a cœur dámán. Hát mennyi pénzt ád a leánnyal, he?

Kányai. Pénzt?

Liliomfi. No persze; van-e 50—60 ezer conventions münze?

Kányai. Semmi commentio; amit kap, annyit kap.

Liliomfi. Ah nem úgy, édes Kánya úr!

Kányai. Kérem, becsületes nevem kányai Kányay Zsigmond.

Liliomfi. Tehát Herr von Kánya.

Kányai. Kérem — és Y.

Liliomfi. Tehát Y. Csak hamar, addig nem alkuszom. Aztán ez a ház tulajdona-e vagy árenda?

Kányai. Eh, mit vallat az úr? Most már torkig kezdek lenni. Azt mondom! —

Liliomfi. Hát nem ád semmit vele?

Kányai. Estafirungot, mást semmit. Ha meghalok —

Liliomfi. Hát mikor gondolja, hogy meghal?

Kányai. No már ez mégis sok! Azt mondta-e az apja, hogy gorombáskodjék velünk, vagy mi?

Liliomfi. Eh! ha maga csak egy pár ezert ad, az kevés, azt egy Blattra is felteszem.

Kányai. De hallja édes uracskám, a Blattra semmit sem fog tenni.

Liliomfi. Azt is megmondom, hogy nekem Bécsben három s Pesten hét szeretőm van. Azt így szokás, az a bon ton, — s az én feleségemnek nem szabad eiferozni, sem engem genierozni.

Erzsi. S apám megtűri őt házában?

Kányai. De most már vége legyen! Hallja az úrfi, Herr von Swartz, az én pénzemet nem Blattozza el, sem szeretőkre nem estrafirozza — érti maga, goromba fráter?!

Liliomfi. Ez bántás — ezért duellumra hívom.

Kányai. De nem fog itt duellálni, hanem hordja el magát s mondja meg édesapjának, kit én nagyra becsülök, hacsak ilyen fiút tudott nevelni, jobb lett volna meg sem házasodnia.

Erzsi. Ah, édesapám, csak folytassa, minden szava aranyat ér.

Liliomfi. Csak apám equipagéját ne küldtem volna vissza!

Kányai. Soha se búsuljon, majd elsegítjük, hogy a lába sem éri a földet.

Erzsi. Oh, kedves, édes, okos jó apám!

Kányai. Most tehát alászolgája!

Liliomfi. Korschoma!

Kányai. Ott az ajtó, kívül tágosabb!

Liliomfi *(félre vonja kalapját)*. Mit? Fogadó ez, korcsmáros?

Kányai. No?

Liliomfi. Én utas vagyok! — Hamar szobát kell nyitni. Azért is itt maradok.

Kányai. Velem egy fedél alatt ugyan nem!

Liliomfi. Ez fogadó s én fizetek, mindent fizetek.

Kányai. Gyuri, szobát ez úrnak, Szolgája!

Liliomfi. Csak ne csináljon sok cerimoniát, azt nem szeretem.

Kányai. Gyuri, vezesd ez urat.

Gyuri. Kivessem?

KÁNYAI. Nyiss szobát neki.
LILIOMFI. Majd ha nekem tetszeni fog.
KÁNYAI. Uram, ha tüstént nem lódul!
LILIOMFI *(az asztalhoz ül, enni kezd)*. Halbseitel!
KÁNYAI. Vigyen el az ördög! — Erzsi, azt mondom, rá ne nézz. Mindennek vége. Megírom apjának.
ERZSI Mindig mondtam én, hogy csupán Gyuri jó és becsületes —
KÁNYAI. Fogd be a szádat. Sem Gyuri, sem Swartz, érted!

TIZENEGYEDIK JELENET.

ADOLF. ELŐBBIEK.

ADOLF *(kezében kis útitáska)*. Jó reggelt! Kérem, ez a Kányai uram fogadója?
KÁNYAI. Igen ez.
ADOLF. Hol találom Kányai urat?
KÁNYAI. Az én vagyok. Mi tetszik?
ADOLF. Mi tetszik? Hát először is apám ezerszer tiszteli s itt vagyok én, hogy helyette megöleljem *(ölelni akarja)*.
KÁNYAI. Nono, csak lassan, ki az úr?
ADOLF. Hát nem találja el? . . . No de addig nem szólok. Hol van a kedves Erzsike?
KÁNYAI. Erzsike itt áll. De mi köze hozzá?
ADOLF. Ez? . . . . Szép! Apámnak igaza volt. — Kedves Erzsike, hát az ön szívecskéje sem sugallja, hogy ki vagyok? Nem dobog-e sebesebben?
ERZSI. Nem, uram, épen nem!
ADOLF. Pedig dobognia kellene, még pedig galoppban.
KÁNYAI. De hát kihez van szerencsénk?
ADOLF. De várjon csak kissé, édes Erzsikém; ily porosan, útiasan nem igen tetszhetem, mert épen most szálltam le a gyorskocsiról: de mindjárt ruhát váltok . . . aztán jobban rám fognak ismerni; addig incognito maradok.
KÁNYAI. Valóban, édes úr, ha bőrét változtatja, sem fogjuk jobban ismerni, mint most.

ADOLF. Öleljen hát meg, öreg úr: én vagyok az ifjú Swartz.

MIND. Swartz? *(Valami ensemble).*

LILIOMFI *(félre).* Benne vagyok a credóban.

KÁNYAI *(szemeit mindkettőn jártatva).* Micsoda? . . . az úr Swartz?

ADOLF. Úgy van; hát ki is volnék más?

LILIOMFI *(ölelni akarja).* Ah servus Kamerád! Kedves barátom!

ADOLF. Micsoda Kamerád? Ki az úr?

LILIOMFI. Már miféle ördög bujt megint beléd, hogy magadat helyettem adod ki? ismét valami malitiősus intriga, valami komédia!

ADOLF. Ki az úr? ismer engem? mi?

LILIOMFI. Ki nem ismerne téged, jó madár? te vagy a híres aktor Liliomfi, kivel én tegnap együtt champagniroztam. Hát hol hagytad kísérődet, azt a bolondos Szellemfit?

SZELLEMFI *(előáll a motyóval).* Itt vagyok, Herr von Swartz.

ADOLF. Hát ez kicsoda?

SZELLEMFI *(hozzá).* Jaj, bocsánat, tisztelt principális úr, bizony bakot lőttem; itt van ni, az egész tervet elárultam.

ADOLF. De hát mi ez?

LILIOMFI. A hamis, milyen jól játsza szerepét. Tehát tudja meg maga fogadós, tegnap együtt mulattunk — aztán kiplanizáltuk, hogy jegyesemet próbára tesszük.

KÁNYAI. Ő nem az úr jegyese többé, érti?

LILIOMFI. No hát a volt jegyes szivecskéjét tesszük próbára. Ez az úr igen jó színész s mi egymás közt elvégeztük, hogy ő az én alakomban, mint az ifjú Swartz fog itt megjelenni s ha maga Erzsikéje őt megszereti, hát futs, akkor nekem nem kell . . . Ezt csináltuk ki tegnap; de ma nekem jobb gondolatom volt s én mint gróf adtam ki magamat s én megtudtam itt, hogy Erzsike a — pincért szereti s azért Swartznak nem kell Erzsi, mert a pincért szereti s az én pajtásom elkésett kissé a tréfával.

KÁNYAI. Az én leányom nem szereti a pincért.

LILIOMFI. De igen, szereti, azt már én megtudtam.

ADOLF. Ha merem kérdeni, kicsoda az úr?

LILIOMFI. Hát nem tudja? elfeledte már? ej ej, én vagyok az ifjú Swartz.

ADOLF. Az úr lehet ifjú is, Swartz is, de az igazi Swartz én vagyok.

LILIOMFI. Ah, mit tréfálsz, hiszen te Liliomfi vagy, az a híres színész.

ADOLF. Én Liliomfi?

LILIOMFI. Hiába tagadod.

ADOLF. Az hazugság, nem igaz.

LILIOMFI. Sapperlot, az úr a tréfát messze űzi, már vége a komédiának; itt már tudják, hogy én vagyok az ifjú Swartz.

ADOLF. Az úr csaló!

LILIOMFI. S én bebizonyítom, hogy te vagy csaló.

KÁNYAI. Már most okoskodjék ki az ember!

LILIOMFI *(kézen fogja Adolfot, félhalkan)*. Tegnap azt mondtad, hogy Egerben egy pincérnek adós maradtál, Liliomfi barátom — 17 — frt — 19 krajcárra. Schein . . . Vigyázz, a pincér itt van — Georgis itt van

GYURI *(rámutat)*. Ni ni! Hiszen ez itt Liliomfi! . . . Csak most ismerek rá. No uram, a 17 frt 19 kr váltót megfizeti vagy sem?

ADOLF. Én? hát kicsoda ez? én adósa?

GYURI. Hogy tetteti magát. — Nem itt-e mint gődény az úr a pezsgőt nálunk Egerben! Hiszen gazd'-uramnak is elpanaszoltam, hogy adósom maradt . . . Úgy-e gazduram?

KÁNYAI. Igaz, panaszoltad. Tehát ez az a jó madár?

GYURI. Ez, az, Liliomfi.

KÁNYAI. Szégyelje magát az úr, egy szegény pincért így megkárosítni akarni! Most tüstént fizesse meg adósságát, ha becsületes ember!

ADOLF. Bolondok házába jutottam én, vagy mi?

LILIOMFI. Mondhatom, jól játsza szerepét! Hát te, *(Szellemfit megragadja)* jó madár, mered-e tagadni, hogy ez nem a te principálisod, Liliomfi?

SZELLEMFI. Bocsásson, mindent kivallok. *(Adolf-hoz.)* Principális uram, vége a comédiának, itt hiában

tetettjük magunkat, felsültünk, itt mindent tudnak. Ne ellenkedjék soká, mert végre még engem is megdöngetnek szegény szolgáját, kortinahuzóját, garderobszabóját —

ADOLF. Az urak vagy bolondok vagy részegek.

KÁNYAI. Tehát az úr afféle diátrista?

LILIOMFI. Hát nem látja rajta? *(Szellemfi motyóját elkapja).* Hiszen nézze csak, itt van ni, trikó, festék, ritter-keztyű, pordupé, paróka ... No pajtás, nem kell tréfálni, nincs rá szükség, a leány úgy sem kell nekem, mert *(hangnyomattal)* a pincért — Georges-t szereti!

ADOLF. Az hazugság, az úr csaló, nem hiszek.

LILIOMFI. Most már elég!

ADOLF. Micsoda? ez már sok!

SZELLEMFI *(rángatja).* Menjünk, principális uram, mert bizony kidobnak.

ADOLF. Türelmemnek vége, az urak mindnyájan részegek vagy bolondok.

KÁNYAI. Micsoda, én részeg? én bolond?

LILIOMFI. Ah! ez már mégis szemtelenség!

ADOLF. Belőlem bolondot űznek!

KÁNYAI. Bolond az úra maga! itt nem fog bolondítani, komédiázni, édes diátrista uram.

SZELLEMFI *(vonja).* Menjünk, principális uram, mindjárt kidobnak.

ADOLF. Vigyen el az ördög! kitéped karomat!

LILIOMFI. Ki vele, ki vele!

GYURI. Adja meg a 17 frt 19 krajcáromat váltóban.

ADOLF. No hiszen jere, majd fizetek!

KÁNYAI. Takarodjék innen, itt nem kell szemfényvesztés! *(Adolfot kidobják, Szellemfi vele el.)*

KÁNYAI. Így!

LILIOMFI. Így!

GYURI. Tudom, mért titkolá becsületes nevét, nehogy a 17 frt 19 krt meg kelljen fizetnie.

ERZSI. Édesapám, ugyan kérem folytassa csak tovább, dobja ki ráadásul ezt az igazi Swartzot is. *(El.)*

LILIOMFI. Hohó mamzel, én vendég vagyok!

KÁNYAI. Megyek hazulról, mert ha ezt az embert

látom . . . Uram, ha visszatérve itt lelem, úgy jár, mint Liliomfi. *(El.)*

Liliomfi. Mindenesetre úgy járok!

Gyuri. Oh mily boldoggá tett, hogy köszönjem? —

Liliomfi. Várj fiú, még ezentúl jő a java, fejem tele tervekkel, de a gyomrom üres. — *(Asztalhoz ül.)* Azért folytassuk.

Gyuri. A terveket?

Liliomfi. Nem a reggelit! *(Kívül kocsizörgés.)*

Szilvai *(szava kívül)*. Fogadós!

Liliomfi *(felugrik)*.

Jaj ez ő — remegés áll szivembe,
Vad szeme mint forog. Elfutok.

(Futni akar.)

Mariska. Fogadós!

Liliomfi.

Ah ez ő, a mátkám, martalékom,
Nem futok már innen.
Ah nem futok már innen.

(A szőke parókát felteszi rövid zene alatt.)

Gyuri. Ez mit jelent!

Liliomfi *(helyére ülteti, mint pincér)*.

Ülj le szépen a helyemre,
Itt a pincér én vagyok,
Ah Herr von Swartz, mit parancsol,
Mindennel szolgálhatok?
Van leves barát fülével,
Assetlinek bornyúfő.
Ami tetszik szemnek, szájnak,
Minden frissen sűl és fő.
Böf à la mód frikándóval.
Van egy szörnyű indián,
Van osztriga, van pulicka,
Az az reisz meridián.

TIZENKETTEDIK JELENET.

(Ezalatt jő) Szilvai, Mariska. Előbbiek.

Szilvai. Ön a pincér?

Liliomfi.

Úgy van, uram!
Itt a pincér én vagyok,
S a kisasszony mit parancsol?
Mindennel szolgálhatok.

Szilvai. Van-e itten extra szoba?
Liliomfi. Ej, extra szobát kíván?!
Szilvai. Kettő legyen egymás mellett.
Liliomfi *(Gyurihoz)*. A kulcsokat.
Szilvai. Szaporán!

Mariska.

Ah hol késik az imádó,
Várad még csak egy állomás,
Hogyha innen el nem szöktet
Nincsen többé szabadulás —

Liliomfi.

El nem késik az imádó,
Várad még csak egy állomás,
Még ma innen velem szökhet,
Közel van a szabadulás.

Gyuri.

Én boldogtalan imádó
Várad már csak egy állomás,
Még ma Swartz úr visszajöhet,
Nincsen többé szabadulás.

Szilvai.

Már elkésett az imádó
Várad már csak egy állomás,
Körmeimből el nem szökhet,
Nincsen többé szabadulás.

Liliomfi.

Megjött végre a szeretőm, itt várom,
Általhozták vagy tizenkét határon,
Hol vizeken, hol patakon, hol sáron,
El sem hagyom, míg élek a világon.

MARISKA.

Akkor szép az erdő, hogyha zöld,
Hogyha a vadgalamb benne költ —
A vadgalamb olyan mint a lány,
Fáj szíve a párja után.

MARISKA. LILIOMFI.

Boldog ez a pillantás,
Melyben meglláttuk egymést,
Boldog az az óra is,
Melyben rád gondolok is.
Hátha veled élhetnék,
Holtig boldog lehetnék!

SZILVAI. Mit jelent ez?
MARISKA.

Azt kérdezte —
Melyik szobát nyissa ki?

LILIOMFI *(Gyurihoz)*. Melyik szobát nyissam ki?
GYURI. A legelsőt nyissa ki.
Négyen. LILIOMFI. MARISKA.

El nem késett az imádó,
Várad még egy állomás.
Még ma innen együtt szökünk,
Közel a szabadulás.

(A többi mint előbb.)

HARMADIK FELVONÁS.

Vendégszoba. Hátul két ajtó, egyik kijárásul, másik mellékszobába vezet. Ez ajtóval szemközt a mellékszobában még egy másik ajtó is van.

ELSŐ JELENET.

LILIOMFI, GYURI.

LILIOMFI. Ez ajtó az előszobába vezet. S ez? *(kinyitja a mellékszoba ajtaját.)*

GYURI. Az oldalszobába.

LILIOMFI *(a belső szobafenék ajtajára)*. S amaz ajtó ott?

GYURI. Szinte a folyosóra vezet.

LILIOMFI. Tehát érts meg jól. A pincér én leszek e szobában, vagyis a pincér ezen vendégekre nézve én leszek. Két kijárás van, a róka szerepéhez épen alkalmas. Azon ajtónak ott benn, hol a kulcsa?

GYURI. Az egyik kulcslyukban.

LILIOMFI. Mit? másik is van?

GYURI. Nálunk minden ajtónak két kulcsa van, ha takarítni kell —

LILIOMFI. Értem, fiú. Ide a másik kulcsot.

GYURI *(átadja)*. Itt van. De hát az én szerelmem —

LILIOMFI. Az első személy én vagyok; előbb én, aztán te. Jőnek. Lódulj ez ajtón. Az étkeket az előszobába hordod, de itt én szolgálok fel. Vigyázz, előttük ne mutatkozzál. A többiről majd értekezünk koronként — *(a mellékszobába tolja)*. Épen jókor.

MÁSODIK JELENET.

MARISKA, SZILVAI *jönek*. ELŐBBI.

SZILVAI. Pincér!

LILIOMFI *(változtatott hangon, selypítve)*. Parancsol?

SZILVAI. Tedd le a kalapodat, Mariskám. Ez lesz a szobánk? Nekem kettő kell.

LILIOMFI. Ez a ténsuré; az a kisasszonyé.

SZILVAI. Jó. Kész az ebéd?

LILIOMFI. Kész *(terít)*. A ténsúr nagy útat méltóztatott tenni. A kocsis azt mondá, Kolozsvárról méltóztatott érkezni. Oh az én szeretőm szintén Kolozsvártt lakott. Ah, gyönyörű leány az! Ha méltóztatnék ismerni!? Épen oly idős lehet, mint a kisasszony; sőt szintén barna haja van, — s no, a termete!

SZILVAI. Heh, fiú, hogy hívnak?

LILIOMFI. Georges.

SZILVAI. Ezentúl a te neved Silentium!

LILIOMFI. Oh, én hallgatok, csak a ténsurat, meg a kisasszonyt akartam mulattatni. Oh, ha a ténsúr Kolozsvárra méltóztatott volna menni. Én is oda igyekeztem, hogy kedvesemet megláthassam. Oh, ténsúr nem is képzelheti, mennyire imádom e leányt.

MARISKA *(félre)*. A gonosz!

LILIOMFI. S mi gyönyörű neve van — Mariska!

MARISKA. Furcsa, engem is Mariskának neveznek.

LILIOMFI. Ah, lehetlen! Mariska! A kisasszony is Kolozsvártt lakott? bizonyosan ismeri őt — — — — hogyne ismerné.

Piacutcán jártam én,
Barna kis lányt láttam én,
Mihelyt őtet megláttam,
Mindjárt magamnak szántam.

MARISKA. A mi utcánkban? — Ah, most már emlékszem, varróleány, úgy-e? oh, gyakran eljött hozzánk, igen jól ismerem e leányt.

SZILVAI. A levest, fiú! — S tudod-e, mi az a nyakleves? Az afféle confidentiát kikérem.

LILIOMFI. Értem. *(félre.)* De hiszen a leányt mégis elszöktetem, vén sárkány! *(El.)*

SZILVAI. Mit diskurálsz ezzel a haszontalan pincérrel?

MARISKA. De ha kérdez, az illendőség —

HARMADIK JELENET.

LILIOMFI *(levest hoz)*. ELŐBBIEK.

LILIOMFI. A leves.

SZILVAI. Üljünk le, Mariskám. *(Leülnek.)*

LILIOMFI. Ugyan, édes kisasszony, nem emlegetett-e engem az én kedves Marisom?

MARISKA. Mindig — szüntelen.

LILIOMFI. Igazán? tehát még most is szeret?

MARISKA. Mondhatatlanúl!

SZILVAI *(türelmetlenül)*. A húst!

LILIOMFI. Hiszen még a levest sem méltóztatott —

SZILVAI. Fiú, most utolszor mondom, befogd a szád. Egyáltalában nem szeretem, ha a cseléd discurál. A húst! Borsot is!

LILIOMFI *(félre)*. De hiszen borsot török még ma orrod alá. *(El.)*

SZILVAI. S te is, hogy mondtad azt a mondhatatlant?!—alkalmasint megint azt hitted, annak a lomfinak mondod?

MARISKA. Bácsi folyvást pirongat, még szólni sem szabad. — Ily bánáshoz nem szoktam!

SZILVAI. Most meg pityereg. Ne sírj, no. Még meglátja, hogy sírsz —

MARISKA. S mit fog mondani, vagy gondolni —

SZILVAI. Na, beszélj hát, ha nem állhatod meg. Oh asszonyok, asszonyok! még enni sem tudnak, hacsak szájok nem jár. Aholni, jő — Mariskám, lelkecském, ne sírj; ne kompromittálj.

MARISKA. No most az egyszer hát nem sírok.

NEGYEDIK JELENET.

LILIOMFI *(húst hoz)*. ELŐBBIEK.

LILIOMFI. A hús.

SZILVAI. Miféle mártás?

LILIOMFI. Ez — Liliomfi-mártás.

SZILVAI. Liliomfi-mártás.

LILIOMFI. Oh téns úr, ez valódi historia. Én ezt Liliomfi-mártásnak kereszteltem, s nemsokára még a londoni, párizsi hotelekben is így nevezendik.

SZILVAI. Hm . . . S kicsoda ez a Liliomfi?

LILIOMFI. Az egy igen híres színész. De hát nem ismeri a ténsúr?

SZILVAI. Én? . . . nem . . . nem . . .

LILIOMFI. Ah! lehet-e civilizált ember, ki őt nem ismeri?! Oh én ismerem! — Víg, derék fiú, szeretetreméltó, jószívű, becsületes, nem részeges, nem kártyás . . . Oh, ő maga a megtestesült szelídség!

SZILVAI. Micsoda? Liliomfi gazember, semmirekellő, veresorrú, részeges, kártyás, csapodár . . .

LILIOMFI. Hát ismeri?

SZILVAI. Igen, ismerem —

LILIOMFI. Hiszen az imént nem ismerte.

SZILVAI. Azaz, hogy az más.

MARISKA. Úgy van, az bizonyosan más.

SZILVAI. És nem tudod, hol van most ez a Liliomfi ?

LILIOMFI. Melyik? az a másik, vagy az az egyik?

SZILVAI. Az a másik!

LILIOMFI *(bánatos hangon)*. Oh, az mindig a tormát ette — szegény jó lélek! Reggel mézzel a mellfájás ellen — délben ecettel, este böfalamóddal — azért nevezetem én a tormát Liliomfi-mártásnak.

MARISKA. Valami baja történt?

LILIOMFI. Ah! Oh! . . . Mindjárt, csak ételt hozok. *(Sóhajtozva el.)*

SZILVAI *(félre)*. Ha Debrecenbe vagy Váradra ment? S tán éppen itt volt szállva? — Meg kell tudnom.

ÖTÖDIK JELENET.

LILIOMFI *(rostélyost hoz)*. ELŐBBIEK.

LILIOMFI. Méltóztassék.

SZILVAI. Hát hol van most az a Liliomfi?

LILIOMFI. Ah, messze — messze!

SZILVAI. Mesze? csak nem Váradon?

LILIOMFI. Oh, az szomorú történet! Egy szép angyali kisasszonyba lett Kolozsvártt szerelmes.

SZILVAI. Az nem igaz.

LILIOMFI. Honnan tudja?

SZILVAI. S hol van most?

LILIOMFI. De kisasszonyt nagybátyja, gyámapja, vagy mije elvitte onnan. — Mert ez a nagybátyja valódi szörnyeteg.

SZILVAI. Az nem igaz, a nagybátyja nem szörnyeteg.

LILIOMFI. Hát ismeri? Ugyan kérem, nem mondaná meg a nevét?

SZILVAI. Szilvai Szilvai Tódor — érted-e?!

LILIOMFI. Ah lehetetlen! Az újra házasodni akar a vén philister.

SZILVAI. Házasodni?! Hogyis ne!

LILIOMFI. De Liliomfi nem ijed meg az árnyékától, a kisasszonyt elszökteti, feleségül veszi.

SZILVAI. No, édes Mariskám, mit gondolsz? elszöknék-e azzal a kalandorral az a bizonyos kisasszony?

LILIOMFI. Igen, igen, mit gondol a kisasszony?

SZILVAI. Csitt! — ki kérdez téged?

LILIOMFI. Hiszen a ténsúr kérdezé a kisasszonyt, s ő tartozik engedelmeskedni bácsikájának.

MARISKA *(lesütött szemmel)*. Azt hiszem, akit szeretünk, azért szeretjük, hogy felesége legyünk.

SZILVAI. Úgy, no hiszen majd elejét vesszük a dolognak.

LILIOMFI *(félre)*. Követni fog.

SZILVAI. Kelmed hordja el magát — küldje a fogadós leányát.

LILIOMFI. Nem ér rá.

SZILVAI. De ha kéretem.

Liliomfi. Az lehetlen.

Szilvai. No majd úgy magam megyek utána.

Liliomfi. Azaz majd megkérdem — *(félre)*. Vajjon mit akar? *(El.)*

Szilvai *(feláll)*. Kedves egészségedre! *(gúnyolódva.)* Akit szeretünk, azért szeretjük, hogy felesége legyünk *(félre)*.

Mariska. Hasonlóképen.

Szilvai. Hiszen majd szemmel tartalak én! *(ásít.)* Kissé elkésett az a jó madár — most lenyugszom — de nem hagyom a kisasszonyt társaság nélkül — nehogy megúnja magát.

Mariska *(félre)*. Ütött a szabadság órája; ő szokása szerint délutáni álmát alussza s mi menekülhetünk.

HATODIK JELENET.

Liliomfi. Előbbiek.

Liliomfi. A leányasszony mindjárt jön.

Szilvai. Jól van, kelmed elkotródhatik.

Liliomfi. Amint parancsolja *(a mellékszobába megy)*.

Szilvai. Hová?

Liliomfi. Tegnap két tányért itt felejtettem. *(El.)*

Szilvai. A kisasszony e szobát el ne hagyja.

Mariska. Mentsen Isten!

HETEDIK JELENET.

Erzsi. Előbbiek.

Erzsi. A pincér mondá, hogy nagysád hivat.

Szilvai. Kérettem, édes leányasszony. Maradjon itt húgommal, míg kissé leheveredem. Ha ráér.

Erzsi. Tiszta szívből.

Szilvai *(félrevonja)*. Ígérje meg azt, s gazdagon megajándékozom. Tudja, néha — húgomnál nincsenek otthon. — Beteges — ki ne bocsássa — ha ki akar menni, költsön fel.

Erzsi. Talán eszelős, pedig nem látszik rajta.

Szilvai. Csak rá-rá jő néha a bolondság. Ígéri?

Erzsi. Tiszta szívből. — Ha kell, majd felköltöm a téns urat.

Szilva. A leányasszony megígérte, hogy addig mulattatni fog *(ásít)*. A szokás, szokás! Jó mulatságot! *(el a mellékszobába, az ajtót félig nyitva hagyja)*.

Mariska. Kérem, mit suttogott önnel az öreg úr?

Erzsi. Semmit, édes kisasszony, épen semmit.

Mariska. De hiszen félrevonta önt?

Erzsi. Azt mondá, hogy a kávé forró legyen.

Mariska. Hiszen soha sem iszik kávét —

Erzsi. Meg hogy a kisasszonnyal conserváljak.

Mariska. Ugyan kérem, hány pincér van itt?

Erzsi. Csak egy.

Mariska. És hogy hívják?

Erzsi. Mi Gyurinak hívjuk, azelőtt Georges volt.

Mariska. Az a szőke?

Erzsi. Szőke? — ő barna.

Mariska. Igaz, hiszen paróka. Bizonyosan az előszobában rakosgatta fel. Tudta, hogy erre jövünk. — Tehát több pincér nincs, csak aki nekünk felszolgált?

Erzsi. Nincs, édes kisasszony. *(Félre.)* Csakugyan eszelős. — Szegény leány! — De hát miért kérdezi?

Mariska. Miért? ... Hát hogy viseli magát? Igaz-e, hogy csapodár?

Erzsi. Csapodár? oh dehogy? ő igen jó, hív fiú, máskép nem is tűrnők a háznál.

Mariska *(megfogja kezét)*. Igazán?

Erzsi *(félénken visszavonja kezét)*. Igen ... igen.

Mariska. Ön úgy tesz, mintha félne tőlem.

Erzsi. Oh, dehogy.

Mariska. Tehát a pincér csakugyan oly jó?

Erzsi. Oh, igen-igen jó!

Mariska. Nem mondta-e soha, hogy szerelmes?

Erzsi. Oh igen —

Mariska. Mondta? — a leányasszony tudja —

Erzsi. Mit?

Mariska. Hogy ő valakibe szerelmes.

Erzsi. Hát ismeri a kisasszony? Úgy-e szép legény?

MARISKA. Igen jól, igen jól ismerem, ő szerelmes valakibe.

ERZSI. Tehát mondta a kisasszonynak?

MARISKA. Igen, hogy szeret és szerettetik.

ERZSI. Tehát a kisasszony előtt nincs mit titkolóznunk.

MARISKA. Csitt, csendesen, az öreg úr meg ne hallja.

ERZSI. Hiszen hortyog ... Tehát a kisasszony tudja titkunkat ... de hiszen az már nem titok.

MARISKA. Nem titok?

ERZSI. Már az apám is tudja. Oh, bár ne tudná.

MARISKA. Hogyan? ő is tudja?

ERZSI. Ma reggel megmondtuk neki.

MARISKA. Szerencsétlen, ha elárultatik.

ERZSI. De apám nem akar hozzáadni.

MARISKA. Hozzáadni.

ERZSI. Igen, ő máshoz akar adni.

MARISKA. Önt hozzáadni?

ERZSI. Igen, pedig mi szeretjük egymást.

MARISKA. Szeretik egymást?

ERZSI. Ő el akart szöktetni, de én nem akartam —

MARISKA. El akarta szöktetni? Mást elszöktetni!

ERZSI. De mondom, én nem akarok szökni!

MARISKA. Elszöktetni? mást szeret?

ERZSI *(félre)*. Most már csakugyan rájött a bolondság! — Én bizony nem istrázsálom.

MARISKA. Tehát szeretik egymást? Oh, szép, igen szép! Nem szégyenli magát? Elszöktetni!

ERZSI *(kihátrál)*. Mindjárt jövök! Apám hí — mindjárt itt termek — De hisz várhatsz! *(El.)*

MARISKA *(egyedül)*. S én ez embernek hittem? erre bíztam volna boldogságomat! Mást is szeret ... E fölfedezés épen jókor érkezett! Tehát nem értem, nem, hanem egy szép pincérnő kedvéért pincérkedik itt? s én kába szinte elhittem, hogy ez nem véletlen találkozás ... Megcsalta azt is — engem is! — De merjen szemem elé kerülni!

NYOLCADIK JELENET.

LILIOMFI. ELŐBBI.

LILIOMFI *(félre)*. Valahára egyedül van. — Most dologra!

MARISKA *(félre)*. Ah, ő itt — épen jókor.

LILIOMFI. Kedves Marim, végre ütött a boldog óra —

MARISKA. Mit akar itt, uram?

LILIOMFI *(suttogva)*. Csendesen, az öreg úr fel talál ébredni. Ah, annyi mondandóm van... Szeretsz-e még édes Marim?

MARISKA. S meri azt tőlem kérdeni?

LILIOMFI. Csendesen...

MARISKA. Ön áruló! hitetlen!

LILIOMFI. Mi történt itt?

MARISKA. Mi? leálarcoztuk önt, uram, ismerjük jól!

LILIOMFI. Az ég szent szerelmére kérem Mari —

KILENCEDIK JELENET.

SZILVAI *(az ajtónál leskelődve)*. ELŐBBIEK.

MARISKA. Hiában tetteti magát, végre igazi alakjában mutatkozott.

LILIOMFI. De hát hallgasson meg —

SZILVAI *(félre)*. Ördög pokol, ez a Gyula hangja *(felteszi szemüvegét)*.

MARISKA. Tagadhatja-e? ide becsempészi magát álarc és álruha és álnév alatt —

SZILVAI. Úgy vagyunk?

LILIOMFI. De édes istenem, ön fellármázza az öreg urat.

MARISKA. Igen, azt akarom, tudjon meg mindent.

LILIOMFI. De ön félreismer — itt félreértés van — megmagyarázom —

MARISKA. Én az urat nem szenvedhettem — ki nem állhatom — tudja meg —

LILIOMFI.

Szárad a bokor a tetőn,
Haragszik rám a szeretőm.
Verje meg az én istenem,
Ki áskálódik ellenem.

Megégett a körösvölgyi csárda
Szaladj rózsám, mert megcsap a lángja
Nem félek én annak a lángjától
Inkább félek rózsám haragjától.

Mondd meg rózsám mondd meg mán
Szeretsz-e még igazán?
Ha nem szeretsz igazán
Ne járass magad után.

MARISKA.

Elmehetsz drága madár,
Nem kell nekem csapodár.
Feloldozom szívemet,
Másnak adom kezemet.

LILIOMFI.

Jegenyefa tetejében
Két holló űl feketében,
Gyászruhája engem illet,
Mert engemet már nem szeret
Az én kedves rózsabimbóm, galambom.

DUETTE.

Nézz rózsám a szemembe!
Mit olvasasz szívembe?
Ugy-e azt mondja
Te vagy az angyalom
Ragyogó csillagom.

MARISKA *(sírva)*.

Nézz rózsám a szemembe!
Mit olvasasz szívembe?
Ugy-e azt mondja,
Te voltál angyalom
Ragyogó csillagom!

SZILVAI. Pincér! kávét!
LILIOMFI. Ahol ni, most mindennek vége.

SZILVAI *(félre)*. Csakugyan ő az! — Jó hogy itt vagy, fiú, kávét. *(Félre.)* A hátulsó ajtót bezárom. *(Teszi.)* Többé nem menekszel, jó madár.

LILIOMFI *(titkon)*. Mari, az istenért, mi történt? e változás?

MARISKA. Mi? hogy fölfedezem gyámatyámnak. Reszkessen haragjától. — Ön megcsalt. Nem szereti a fogadós leányát?

LILIOMFI. Én? — Mari itt félreértés van —

MARISKA. Mindent tudok —

SZILVAI *(jő)*. No fiú, számoljunk.

LILIOMFI. Parancsára. *(Félre.)* Kérem, Mari.

MARISKA. Nem hiszek többé.

SZILVAI. No, csak izibe — pincér.

LILIOMFI *(szeme folyvást Mariskán)*. Tehát — két szoba — két napra —

SZILVAI. Micsoda?

LILIOMFI. Igen, a szoba 5 forint. Leves három krajcár, hús — *(félre)*. Vajjon mi baja?

SZILVAI. A hús? no?

LILIOMFI. A hús — mi volt? — igen, rostélyos —

SZILVAI. Ricandó hilúmilúval.

LILIOMFI. Igen, hilúmilúfilú — összvesen három forint.

SZILVAI. Pincér úr, kissé zavarodott.

LILIOMFI. Csuda-e édes téns úr — itt tévedés van — kettő meg három — az kilenc.

SZILVAI. Csudálatos számvetés —

LILIOMFI. Némely gyámapák is így szoktak —

SZILVAI. Hm! . . . Ugyan menj csak — a szelencémet a másik szobában feledtem!

LILIOMFI. Azonnal! *(be a mellékszobába)*.

SZILVAI. Mindjárt befejezzük a gyámapai számadást . . . *(rázárja az ajtót)*. No, gaz kölyök, most kezemben vagy.

LILIOMFI. Mi az? mit csinál az úr?

SZILVAI. Ismerlek, jó madár. Tehát pincér vagy te, he?

LILIOMFI. Uram, bocsásson, a gazda hív.

MARISKA. Tehát tudja ön?

SZILVAI. Mindent tudok. Innen ugyan meg nem szabadulsz.

LILIOMFI. Hiába erőlködik, újra elszököm.

SZILVAI. El? de majd teszünk róla. Teszünk róla édes úrfi!

MARISKA. Úgy, úgy, fenyítse meg.

SZILVAI. Példáson — csakhogy zár alatt van.

LILIOMFI. Uram, nincs joga velem így bánni — protestálok — hacsak vasra nem veret, tüstént elszököm.

SZILVAI. Mariska! hívd hamar a fogadóst!

MARISKA. Mondja meg neki: gyűlölöm; hogy soha, soha se merjen szemeim elé kerülni —

SZILVAI *(halkan)*. Hallgass, szerencsétlen. Látnod kell, látni fogod, vele utazol —

MARISKA. Soha, soha! ő csapodár, hívtelen, csaló!

SZILVAI. Csitt — küldd a fogadóst!

MARISKA. De én nem akarom többé látni, míg itt lesz, be sem jövök — a kocsiba ülök — ki nem állhatom, nem szenvedhetem *(el)*.

LILIOMFI. Mit erőlködik? nem félek többé haragjától.

SZILVAI. Teszünk róla, édes úrfi. Nem szabadulsz többé, velem jösz Váradra!

LILIOMFI. De nem megyek!

SZILVAI. De jösz! Erőszakkal vitetlek el.

LILIOMFI. Jobbkor kellett volna fölkelnie.

SZILVAI. Nem vagy-e gyámfiam?

LILIOMFI. Ha az is, de zasrnokom nem lesz. Én nem leszek sem concipista, sem cancellista, ingrossista, exhibista, inhibista, én theátrista leszek; s meglátom, ki akadályoz.

SZILVAI. Én — én per zsup vitetlek haza — érted? — vason, per zsup! —

LILIOMFI. Hahaha!

TIZEDIK JELENET.

KÁNYAI. ELŐBBI.

KÁNYAI. Mi tetszik, uram?

SZILVAI. Jőjjön, jőjjön, édes fogadós úr, csak egy pincérje van?

KÁNYAI. Csak egy.

SZILVAI. Tehát tudja meg, ő nem pincér, ő az én átöltözködött kalandos, kóricáló gyámfiam és unokaöcsém.

KÁNYAI. Micsoda? az én pincérem? —

SZILVAI. Úgy van, unokaöcsém; egy régi nemes család ivadéka.

KÁNYAI. Ah, most értek mindent! Ő az én leányomért állott be pincérnek, hogy elcsábítsa — úgy van, hiszen ez kézzelfogható!

SZILVAI. Szerencsétlen apa! — Oh, ez kitelik tőle.

KÁNYAI. S én oly szamár voltam, hogy mindjárt rá nem ismertem. Soha még csak egy karjcárig sem csalt meg, sem engem, sem vendégeimet. Hiszen az arcából is kilátszott, hogy úrnak született. Aztán soha sem akart a bort közé vizet vegyíteni: oh, én gyanítottam, hogy ő nem természetes pincér!

SZILVAI. Úgy van, ő nem az; de én rajtakaptam. Képzelje átöltözött, előttem szőke parókával járt, változtatott hangon beszélt, hogy rá ne ismerjek.

KÁNYAI. Szőke parókát tett fejére? — Most már arra is emlékszem; valami diatrista volt itt, annak hánytuk szét holmiját az ivószobában, bizonyosan ott kaparította kézre. No nézze az ember! Bennünket bolonddá tenni!

SZILVAI. De én kézrekerítettem; ide a mellékszobába zártam. S most arra kérem kelmedet, szegény megcsalatott atya, kinek leányát el akarta csábítani — őrizze itt — érti? — Én megyek, törvényes assistentiát kérek — elfogatom — vasra veretem — mert képzelje, szökni akar tőlem, megint szökni! theátrista akar lenni!

KÁNYAI. Uram irgalmazz! Theátrista?!

SZILVAI. Hol lakik a szolgabíró vagy esküdt?
KÁNYAI. A hetes majd oda vezeti.
SZILVAI. Köszönöm.
KÁNYAI. Kérem, gazdag-e az úrfi? van-e mit a tejbe aprítania?
SZILVAI. Ősi javaimat ő örökli.
KÁNYAI. Mennyi jövedelemmel?
SZILVAI. Négy-ötezer pengőre megy. De miért kérdi azt?
KÁNYAI. Az már szokásom. De siessen a ténsúr, mert soká nem őrizhetem.
SZILVAI. Csak őrizze — meg nem bánja. Várj, rossz fiú! érezni fogod haragomat! *(Elmegy.)*
KÁNYAI *(egyedül)*. Ő tehát úrfi, nagy úrfi, gazdag úrfi, földes úrfi? — Furcsa! S ő el akarta csábítani Erzsikémet — hm — de azt is mondta, feleségül veszi. Bizony furcsa!

TIZENEGYEDIK JELENET.

ERZSI *jő.* ELŐBBIEK.

ERZSI. Édes atyus, mi lárma van itt? tán a kisasszonyra megint rájött a bolondság?
KÁNYAI. Erzsi te!
ERZSI. Mit parancsol, atyus?
KÁNYAI. Erzsi te!
ERZSI. Mi baj, atyus?
KÁNYAI. Hát nem érted?
ERZSI. Mit? . . .
KÁNYAI. Oh, te szerencsétlen liba! Hát csakugyan szereted a pincért? he?
ERZSI. Inkább vén leány leszek, mint ahhoz a Swartzhoz menjek.
KÁNYAI. Eh, Swartznak vége; az a goromba kölyök soha sem lesz vőm, soha, soha!
ERZSI. Édes lelkem atyus!
KÁNYAI. De te . . . tehát nem élhetsz a pincér nélkül, egyáltalában nem, — kész vagy inkább a kútba ugrani? úgy-e kész, édes tubicám?

Erzsi. No igen — talán — ha atyus ellenkezik — hát beleugrom.

Kányai. Úgy-e minden bizonnyal beleugranál?

Erzsi. No Isten neki, hát beleugrom *(félre)*. Ez tán segít, üssük a vasat! — Igen, atyus, most már fogadom, ha a pincérnek nem ad, holnap nem isznak a kútból!

Kányai. Így már atyai kötelesség, — leányomat, szegény egyetlen gyermekemet meg kell mentenem! Ez atyai kötelesség! keblemre, édes jó leányom — tehát a pincér a tiéd!

Erzsi. Oh, édes jó atyus! Mint szeretem édes atyust!

Kányai. Jó, jó, csak menj — vele kell végeznem! Menj az előszobába. Ha szólítalak, jöjj. Siess, az idő múlik.

Erzsi. Amint parancsolja.

Kányai. De vajjon akar-e ő is?

Erzsi. Hiszen azt mondá, szökjem vele.

Kányai. Szerencsétlen! elcsábított volna —

Erzsi. Ah, dehogy; azt mondá, az engedelem a zsebében van, s előbb összeesküszünk s aztán szökünk.

Kányai. Zsebében? annál jobb. Oh leányom, ha tudnád, ki ez a pincér? — De nem szólok. Várj az előszobában *(el)*.

Erzsi. Várok az előszobában *(el)*.

Kányai *(egydeül)*. Most tapogassunk az úrfi szívére. Az öregnek azt fogom mondani, tudtom és akaratom nélkül esküdtek össze, s ha egyszer megtörtént, ütheti a nyomát. Aztán ha a gyermekek szeretik egymást, kinek mi köze hozzá? — *(az ajtót megnyitja)*. Gyurikám! lelkem Gyuricám, egy szóra! *(félre)*. Mintha semmit sem tudnék.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Gyuri *(fején a szőke paróka)*. Előbbi.

Gyuri. Mit parancsol, gazd'uram?

Kányai *(félre)*. A szőke paróka is fején. Gonosz csont, az ijedéstől feledte fején. — Hát úrfi, mire való ez a főn? mit jelent ez?

Gyuri (*lekapja*). Oh ha tudná, gazd'uram!

Kányai. Csitt! én mit sem tudok, mit sem akarok tudni. Az úrfit ide bezárták; s az a dühös ember megesküdött, hogy vason per zsup viteti el, pandurok által. — Érted-e, per zsup! A szégyen, a gyalázat!

Gyuri. Oh rettenetes!

Kányai. Rám bízta, hogy őrizzelek, mint szemem világát.

Gyuri. De mit parancsol ő nekem?

Kányai. De igen, szerencsétlen ifjú, ő parancsol, ő a törvényhez folyamodik; a szökevényeket pedig a törvény elfogja és per zsup haza viteti.

Gyuri. Nekem sem apám, sem anyám.

Kányai. Tudom, gyermekem, épen ez a baj, hogy árva vagy, s a törvény a gyámapa körmei közé adott. Hogy hívnak, édes fiam?

Gyuri. Hogy hívnak? — már hogy engem hogy hívnak!

Kányai. Igaz neveden!

Gyuri. Hát nem mondta az öreg úr?

Kányai. Azt nem.

Gyuri. Hát Kis György a nevem, hiszen tudja gazd'uram.

Kányai. Kiss . . . az régi — igen régi — ősi familia.

Gyuri. Oh igen régi! — Úgy hiszem egyenesen a nagy Kisektől származom le!

Kányai. Nemes familia!

Gyuri. Az, az, — keresztlevelemből is látható.

Kányai. S Biharban születtél?

Gyuri. Nem voltam jelen s bizonyosan nem tudhatom.

Kányai. De jószágaid itt vannak?

Gyuri. Igen, jószágaim mind itt vannak (*félre*). — Mindenem rajtam van.

Kányai. De tudja-e fiatal ember, én megesküdtem, hogy nem hagyom elszökni. Okát tudni fogja. — Uram, a megbántott atyától reszkessen!

Gyuri. Én bántottam meg?

Kányai. Nem akarta-e leányomat, szegény Erzsikémet, egyetlen gyermekemet elcsábítani?

GYURI. Elcsábítani? dehogy — feleségül akarnám venni.

KÁNYAI. De hát mért nem volt hozzám bizalma, fiatal ember?

GYURI. Hát nem mondtam ma reggel?

KÁNYAI. Igen, de nem az igazi hangon. — Erőltetnie kellett volna a dolgot — erőszakolnia! s mindent meg kellett volna mondania! érti? mindent?

GYURI. De most, midőn mindent tud —

KÁNYAI. Igen most már mindent tudok.

GYURI. Hát ellenkezik most is?

KÁNYAI. S nem fél az öreg úrtól?

GYURI. Egy cseppet sem.

KÁNYAI. Volna-e ereje vele dacolni?

GYURI. Igen, van erőm — ő nekem egy cseppet sem parancsol.

KÁNYAI. Milyen szép, ha az ember bátor! De ha el akarná leányomtól választani?

GYURI. Azt majd meglátjuk! — Ha egyszer feleségem lesz —

KÁNYAI. S akarja-e, hogy az legyen?

GYURI.

Rongyos a ked háza vége
Fejér a ked lánya képe
Adja ked nekem a lányát,
Megcsinálm a ked házát.

KÁNYAI. De ennek igen-igen gyorsan kellene megesni.

GYURI. Tehát siessünk.

KÁNYAI. Igen — de az engedelem.

GYURI. Itt van. — Tudtok nélkül kikértem az Erzsike keresztlevelét is.

KÁNYAI *(a levelet nézi)*. Nemes Kiss György. Igen jól van. Heh Erzsike! Erzsike!

TIZENHARMADIK JELENET.

ERZSI. ELŐBBIEK.

ERZSI. Kedves atyus!

KÁNYAI. Jertek ide. Menjetek a lelkészhez, kérjétek nevemben, hogy eskessen össze rögtön ... Nagy nagy ok van rá! ... *(Gyurihoz titkon.)* Gyurikám, mondj oly okot, milyet akarsz. De esküvés nélkül vissza ne térjetek, azt mondom, különben mindennek vége. Áldásom rátok! S most siessetek!

GYURI. Csak rám kell bizni.

TIZENNEGYEDIK JELENET.

LILIOMFI *(jő)*. ELŐBBIEK.

LILIOMFI *(mint Swartz)*. Hát ez mi? ... Semmi szolgálat? Hol a Kellner? ... Én aluszom, szobámban —

KÁNYAI. Kissé késő kelt fel, édes Swartz úr! — hogy is mondja? — ifjú Swartz.

LILIOMFI. Ah, itt a Kellner!

KÁNYAI. Kellner? ... Alászolgája! Ifjú Swartz, a lánytól — orrod tőlem foghagymás!

LILIOMFI. Mást gondoltam — a leányt elveszem —

KÁNYAI. Késő, amice! ... hahaha! — siessetek, gyermekek.

ERZSI. De hát atyus nem jő —

KÁNYAI. Hisz nekem nem szabad. Ne kérdezz, mert mindent elrontasz —

LILIOMFI. Én protestálok! ... Hozzám kell jőnie —

ERZSI. No, úgy csak siessünk, Gyuri *(elmennek)*.

KÁNYAI. De hiszen protestálhatsz már most akár ítéletnapig.

TIZENÖTÖDIK JELENET.

SWARTZ, — ADOLF. ELŐBBIEK.

SWARTZ. Csakhogy itt talállak, lelkem barátom!

LILIOMFI (*félre*). Jaj — ez az öreg Swartz — emlékszem, kétszer hasítottam fel a bilárdját!

KÁNYAI. Kedves barátom, sajnálom, tiszta szívből sajnálom — de fiad magának tulajdonítsa — én nem tehetek róla.

SWARTZ. Fiam magának tulajdonítsa? Mindenről felvilágosítást kérek.

KÁNYAI (*Liliomfihoz*). No, édes úrfi, majd lefestem most apja előtt. — No ugyan szép nevelést adtál fiadnak!

SWARTZ. Szép nevelést?

KÁNYAI. Soha neveletlenebb bolondot nem láttam!

SWARTZ. Az én fiam bolond?

ADOLF. Én?!

KÁNYAI. Ki szól az úrhoz? — Fiad faragatlan tuskó, goromba pokróc.

SWARTZ. Eh, az én fiam a legneveltebb ifjú — de te, te hova tetted eszedet, fiammal úgy bánni!

KÁNYAI. Barátom, ne gorombáskodjál, azt mondom —

SWARTZ. Én gorombáskodom?

KÁNYAI. Te és fiad.

SWARTZ. Még te neheztelsz? Hát úgy kellett a fiamat fogadnod? Ő, a jó lélek alig várhatta, hogy lássa menyasszonyát, a gyorskocsin előre siet, s uramfia, itt — itt kidobják! . . .

KÁNYAI. Mi dobtuk ki? mi? mi ölelő karokkal fogadtuk.

SWARTZ. Ölelő karokkal, még a frakkját is összetéptétek. Tudja a manó, mit fognak rá, s kilökdösik; s most meg azt mondják: ölelő karokkal fogadták!?

KÁNYAI. Igen, ölelő karokkal, de ő durváskodik, fitymál, lányomat libának nevezi, pénzemet kérdi —

SWARTZ. Azt fiam nem tehette —

LILIOMFI. S ha azt cselekedte?

SWARTZ. Ki kérdi az urat?

KÁNYAI. Úgy, úgy, csak mosd meg a fejét.

ADOLF. Én gorombáskodtam? én?

KÁNYAI. Ki kérdi az urat? mit keres itt megint? — azt várja, hogy újra kivessük?

SWARTZ. Itt van ni, megint kivetéssel fenyegetőzik! s még azt mondja: tárt karokkal fogadták!

KÁNYAI. Aztán hiszen maga is lemondott fiad a leányról —

ADOLF. Én mondtam le?

KÁNYAI. Ki kérdi az urat? . . . Most takarodjék, azt mondom.

SWARTZ. Hát tagadhatod-e még most is, hogy illetlenül bántál fiammal? hogy nem dobtad ki?

KÁNYAI. Ez még is rettenetes! Én nem dobtam ki fiadat, hiszen ő itt nagy hetykén utasnak adta ki magát — szobát nyittatott —

ADOLF. Én nyittattam szobát?

KÁNYAI. Eh, fogja be az úr a száját.

SWARTZ. Itt van ni — ez a jó fogadás? Így kell becsületes, mívelt emberrel bánni?

KÁNYAI. Amilyen a mosdó, olyan a törülköző. Ő Swartznak adta ki magát, egy rossz komédiás?

SWARTZ. Komédiás? az én fiam komédiás?

KÁNYAI. Igen, a fiad is komédiás, mert oly bolondosul viseli magát, mint afféle szeleburdi.

SWARTZ. Az én szolíd fiam szeleburdi?

ADOLF. Nem mondtam-e? — s ezt eltűrjük?

SWARTZ. Kidobni — s ő a szegény lélek kénytelen rossz fakó szekérre ülni — szerencsére az úton megismerte kocsimat —

KÁNYAI. Megőrült ez az ember?

SWARTZ. Én őrült? ez sok!

KÁNYAI. No, persze, hiszen fiad ki sem mozdult a fogadóból.

SWARTZ. Ez az ember megőrült!

KÁNYAI. Őrült vagy magad!

SWARTZ. Most már vége a barátságnak! Jöszte fiam, kapsz te másutt is leányt!

KÁNYAI. Az én leányom kapott is már mást!

Swartz. Annál jobb.
Kányai. S édes lomfi vagy micsoda fi, szintén hordja el rögtön magát.
Liliomfi. Igen, édes Liliomfi úr, csak kotródjék —
Kányai. De édes ifjú Swartz, kortódjék kelmed is.
Swartz. Hát ezt az urat is Swartznak hívják?
Kányai. Ehol ni, most már ismerni sem akarja. Barátom megőrültél? Most már igazán kérdem. Hát nem fiad ez? vagy mi?
Swartz. Fiam? — hiszen fiam ez itt!
Kányai. Liliomfi a komédiás? hahaha! — Csakugyan megőrült!
Adolf. Én Liliomfi? — Igaz, akkor is e nevet fogták rám, s a lábam sem érte a földet —
Kányai. Öreg barátom, hiszen fiad ez itt.
Swartz. Ez? — kicsoda, micsoda ez?
Liliomfi. Hát nem csinál tiktakot atyai szíved? — Atyám! Oh jó atyám! *(Ölelni akarja.)*
Swartz. Az ördögnek vagy fia —
Kányai. Vagy úgy, tagadd meg, mert érdemetlen becsületes nevedre.
Swartz. Hiszen csak tudom, melyik a fiam. Ezt itt nincs szerencsém ismerni.
Kányai. De már itt eláll az eszem.
Swartz. Úgy, úgy, csak bámulj. Tudd meg, meg vagy csalva, mert fiam, Adolfom, ez itt.
Liliomfi. Ne tagadja meg a vérség köteleit, táti!
Swartz. Még gúnyolódik is... Meri-e az úr állítani, hogy az én fiam?
Liliomfi. Hát az úr meri-e állítani, hogy nem apám?
Swartz. Ejnye, miféle izgága ember ez?
Liliomfi. Tehát megtagadja, táti, a természet szent jogát? Kitagad engem? Vérző szívvel ugyan, lemondok az atyai szeretetről!... Isten veletek, ifjú álmaim! — Menj tehát, zsarnok apa, mert én is a sötét Hekatéra, s a jós csillagzatok titokzatára esküszöm, ez ember itt nem apám, s én nem vagyok fia! Keressen magának fiat a vadállatok közt, de én nem leszek többé!

Kányai *(bámulva)*. Tehát az úr nem fia — nem Swartz?

Liliomfi. Mondottam. — *(Swartzhoz)*. Hát az úr meri-e állítani, hogy ez itt fia?

Swartz. Igen, bátorkodom.

Liliomfi. Tehát bátorkodjék megölelni. — Jól van. — Hagyja rá birtokát, kávéházát, billiárdját, én lemondottam.

Kányai. Püh!... Rosszat gyanítok. Hát hogy merte az úr azt hazudni, hogy Swartz?

Liliomfi. Én hazudni? — Soha *(zsebeit kifordítja)*.

Zsebem ugyan elég van,
De benne pénz nincsen,
Ha pénzemet megszámlálom,
Egy polturám sincsen.

Igen, Swartz vagyok, még pedig ifjú, alig 22 éves.

Kányai. De azt mondta, hogy a kávés fia.

Liliomfi. Néha az is vagyok.

Kányai. Csak néha —

Liliomfi. Néha méregkeverő is — gyakran király, herceg, gróf —

Kányai. Hohó!

Liliomfi. Néha paraszt is.

Kányai. Igen gyakran, igen gyakran. És neve?

Liliomfi. Liliomfi, kegyes engedelmével, diátrista!

Kányai. Ördög mennykő, rosszat gyanítok!

Liliomfi. Nem tehetek róla, gyanítani szabad.

Swartz. S most, miután tisztába jöttünk, hol van Erzsike? Tudtam, hogy félreértés —

Kányai. Erzsike? — Erzsike máshoz ment.

Swartz. Szerencsétlen, elhitted, hogy Swartz s neki adtad.

Kányai. Bocsáss meg, engem is rászedtek; én azt hittem, ez itt fiad, s ő lemondott Erzsikéről.

Liliomfi. Örökre.

Kányai. De ördög mennykő, itt aligha pórul nem jártam. Hallja az úr — s talán az az öreg úr is?... Irtóztató volna! Ha rászedtek? Az igazi Swartzot ki-

lökték, ha mindnyájan komédiáznak. — Uram, most mindjárt elfut a pulykaméreg. — Mondja ki, mit tud a dologból.

Swartz. No, barátom, magadnak tulajdonítsd.

Liliomfi. De hát mi lelte az urat?

Kányai *(kérőleg)*. Nem űztek-e belőlem bolondot? Kérem, vallja meg, nem lesz bántása, bizony isten, csak az igazat vallja meg.

Liliomfi. Tehát tudja meg szerencsétlen apa, igen is, önt rútul rászedték. Tudja meg, azon öreg úr hasonlóképpen diátrista; a leány is diátristáné, a kocsis is, még a lovak sem igaziak; csak azért jöttek ide, hogy a pincért leányához segítsék, s kiadták magukat mindenféléknek.

Kányai. Ájulás környékez. — Széket!

Liliomfi. Tessék. — De nem én vagyok a főbűnös; az egész complottot az az öreg úr, vagyis az az átöltözött öreg úr, mert az a fekete haj sem igazi, hanem paróka — csak őt vegye az úr kérdőre — mindennek ő az oka.

Kányai *(felugrik)*. Igen azt — csak azt. — Az nem menekszik!

Liliomfi. Éppen jő. — Csak vonja kérdőre. — Ha tagadja, csak hivatkozzék rám, én addig elbúvok; ő persze tagadni fogja, de nem kell tágítani *(el a mellékszobába)*.

TIZENHATODIK JELENET.

Szilvai, Mariska, Pandurok.

Szilvai. No, kedves öregem, itt van? megőrzötte?

Kányai *(elébe áll)*. S az úr vissza mert jönni?!

Szilvai. No, no, mi lelte?

Kányai. Mi lelt? *(sírva)*. Ismerlek, jó madár . . . egy szegény apát tettetek bolonddá!

Szilvai. Tüzes mennykő, ne bolondozzék az úr!

Kányai. De az úr, az úr ne bolondozzék! Vallja meg, engem megcsalt, ellenem összeesküdött! —

Szilvai. Elsikkasztotta az úr? — akkor reszkessen!

KÁNYAI. Reszkess te!

SZILVAI. Hol van a fiú?

KÁNYAI. Minden kisült. Liliomfi nem Swartz, hanem Liliomfi — értjük?

SZILVAI. Nem értjük; de majd érthetővé tesszük.

MARISKA. Liliomfi? — hiszen éppen ő az, kit bácsi becsukott.

SZILVAI. No már te is félrebeszélsz, hiszen ő az én gyámfiam.

KÁNYAI. Gyámfia? tán a pincér is, a kocsis is gyámfia? Sok gyámfia van még az úrnak? *(haját megfogja)*.

SZILVAI. Ne bántsa az úr a hajamat — akarom mondani, a parókámat.

KÁNYAI. Tehát önként megvallja?

SZILVAI. Mit vallok meg?

KÁNYAI. Hogy parókát visel.

SZILVAI. Ejnye, szemtelen ember — most azt mondom —

MARISKA. Tehát akit ide becsukott, a gyámfia?

SZILVAI. Igen az —

MARISKA. Liliomfi, a gyámfia!

KÁNYAI. Eh, az az én pincérem, ha csakugyan pincér és nem diatrista.

SZILVAI. Igen, az úr pincére —

KÁNYAI. Hála istennek, legalább nem diátrista —

MARISKA. Igen, az úr pincére, Liliomfi. — A hűtelen! most akadály sem volna!

KÁNYAI. Hallgasson a leányasszony! — Nem szégyenli, ily ifjonta s már complottba áll; tudjuk, a leányasszony is a bandába tartozik.

SZILVAI. Mit? az én hugom bandába?

KÁNYAI. Igen, épen oly komédiásné, mint az úr komédiás.

SZILVAI. Én komédiás? . . .

SWARTZ. Mit beszélsz, barátom Kányai, hiszen ez tekintetes Szilvai professzor úr!?

KÁNYAI *(nevekedő örömmel)*. Micsoda? ez Szilvai — tekintetes Szilvai Szilvay Tódor úr — a gazdag Szilvay? . . . s az, akit ide zárt a tekintetes úr?

Szilvai. Az én korhely gyámfiam, ki pincérnek adta ki magát, hihetőleg leányáért.

Kányai *(tombol örömében)*. Hahaha! hahaha! ... Még sem csalódtam!

Szilvai. Mit nem csalódott kelmed?

Kányai. Kedvem volna táncolni, ugrálni, a bőrömből kibujni! ... S én bolond, annak a Liliomfinak újra hittem! ... Oh, én bolond! ... Én hittem ... Hahaha!

Szilvai. Adja ide a kulcsot. Legények, most vigyázzatok!

Kányai. A kulcsot? ... micsoda kulcsot? ... Ő már nincs ott.

Szilvai. Nincs ott?

Kányai. Nincs.

Szilvai. Az úr elbocsátotta?

Kányai *(félre)*. Mit hazudjam? Igen, mert én azt hittem, hogy nem az úr gyámfia, ő bebizonyította, hogy nem az úr gyámfia — igaz-e vagy sem? azt nem tudom, de nekem bebizonyította. Aztán kitört az ajtón, s minthogy bebizonyította, hogy csak közönséges pincér, s minthogy a gyermekek szeretik egymást —

Mariska. Szeretik egymást?! Oh ég!

Kányai. Igen, minthogy szeretik egymást s leányomat feleségül akarta venni, azt gondolám, mit Isten összeadott, az ember ne válassza el — megegyeztem: de kényszerítve is voltam — ők eddig férj és feleség!... Én nem tehetek róla — tulajdonítsák a félreértésnek.

Mariska. Összeesküdtek! ... Oh, menjünk innen!...

Szilvai. Az a házasság érvénytelen, az akaratom ellen történt, én, gyámapja, felbontom!

Kányai. De nem bontja, egyáltalán nem bontják. Ő elvette az én leányomat, kinek mi köze ahhoz? Mi köze az apáknak — annál kevésbbé a gyámapáknak? ... Az úr az oka? Mért bánt vele rosszul — szegény fiú kénytelen volt elszökni. Én megegyeztem, megáldottam, pedig az igazi apa e részben én, csupán csak én vagyok — az úr csak afféle gyámapa.

Szilvai. No hiszen majd meglátjuk!

Kányai. Perelünk — az úr perelhet extra dominium.

mint mondani szokás. Mi a birtokban vagyunk. — Én is nemes ember vagyok — ármálista. — ... S kikérek minden megtámadást — úr vagyok házamban? ...

Szilvai. Ez itt fogadó, ez a szoba az enyim — én fizetek érte, tehát itt csak nekem van jogom gorombáskodni, érti az úr? ... Én e házasságot nullificálom, s az urat convilcaltatom, mint olyat, ki a fidei commissumot ledálta — érti? ... Az én gyámfiam húgomat veszi el, s ezzel punctum!

Kányai. S én opponálok; őket csak ásókapa választja el. — Ah, épen jókor.

TIZENHETEDIK JELENET.

Erzsi, Gyuri, Előbbiek.

Kányai. Megtörtént?

Gyuri. Meg.

Kányai. Hála Istennek! *(Közé és Szilvai közé veti magát.)* Uram, ne zsarnokoskodjék; én közbevetem magamat és semmikép nem engedem, hogy kezeit rá emelje — én védni fogom, mint kölykeit védi nőstény oroszlán! Itt nincs egyéb hátra, mint hogy az úr is áldja meg, ha akarja —

Szilvai. De hiszen majd megáldom én!

Kányai. Uram, le a kézzel!

Szilvai *(Erzsikéhez)*. S maga bátorkodott vele összekelni?

Erzsi. Atyus parancsolta.

Kányai. Semmi gorombaság! — Jobb lesz az egész dolgot békés úton eligazítani. Jertek gyermekeim, könyörögjetek ti is. Jer, fiam, úgy-e tenjószántadból vetted el leányomat? Úgy-e csak vele lészsz boldog? úgy-e csak ásókapa választ el? Kérd kedves aranyos gyámapádat, hogy bocsásson meg!

Szilvai. Micsoda? mit bocsássak meg e fiúnak? Hát ki ez?

Kányai. Ki? hát gyámfia, a pincér.

Szilvai. Pincér lehet, de nem gyámfiam. — Nem ismerem; vagy megbolondultak mindnyájan?

MARISKA. Jól hallok-e? Hát ehhez adta kelmed Erzsikét? hahaha!

KÁNYAI. Mit nevet a kisasszony?

MARISKA. Ehhez, hahaha!

KÁNYAI. Ezen úrnak gyámfiához.

SZILVAI. Kelmedet lóvá tették — ez nem az én gyámfiam?

KÁNYAI. Micsoda? Hát te semmirekellő, nem vagy ez úrnak gyámfia?

GYURI. Hát mondtam azt? — Én Kiss György vagyok.

KÁNYAI. S az úr gyámfiának neve?

SZILVAI. Szilvai Gyula.

KÁNYAI. Oda vagyok! most már igazán oda vagyok.

MARISKA *(öleli)*. Kedves Erzsike! mint szeretem magát! Örvendek — gratulálok!

ERZSIKE *(félénken)*. Kérem! kérem! *(Gyurihoz.)* Ismét rájött a bolondság!

KÁNYAI. A fejem szédül — meg fogok őrülni!

MARISKA. Kedves bácsikám, tehát tudja meg, hogy Liliomfi —

SZILVAI. Ki ne merd e szót ejteni, különben nem tekintek semmit!

MARISKA. Hiszen Liliomfi nem más, mint a bácsika gyámfia.

SZILVAI. Gyámfiam? s te őt szereted?

MARISKA. Igen, s ő engemet.

SZILVAI. S ki itt pincérkedett?

MARISKA. Ha az, ki pincérkedett, gyámfia, úgy az egyszersmind Liliomfi is.

TIZENNYOLCADIK JELENET.

LILIOMFI. ELŐBBIEK.

LILIOMFI. Igen, Liliomfi én vagyok, s ha gyámatyus Mariskát nekem adja, ismét Szilvai Gyula leszek.

SZILVAI. Karjaimba, te rossz fiú! — Vegyétek áldásomat!

KÁNYAI. De én nem áldom meg. Ez a házasság nem érvényes . . . el, el, egymástól!

LILIOMFI. Hohó, gazd'uram, maga adta össze őket, megegyezett, megáldotta, mi mindnyájan tanuk vagyunk.

SWARTZ. Barátom, itt nincs mit tenni, mint hallgatni. — Sajnálom, de ha leányod a pincért szereti . . . Hja!

ADOLF. Én lemondok. Jobb előre tudnom, hogy a pincért szereti, mint azután.

KÁNYAI. De engem rászedtek.

LILIOMFI. Hát az úr nem akarta rászedni gyámapámat? . . . Mi rászedtük az urat, az úr pedig magát tehát quittek vagyunk.

KÁNYAI. No, hát Isten neki!

TARTALOM.

PH
3132
K5
köt.35

Kisfaludy-Társaság
Élő könyvek

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY